

פרשת שופטים ה'תשס"ו

ספרי' – אוצר החסידים – ליובאוויטש

קובץ
שלשלת האור

שער
שלישי

היכל
תשיעי

דבר מלכות

מאמרי דא"ת, שיחות ואגרות קודש

מאת
כבוד קדושת

אדמו"ר מנחם מענדל שליט"א

שניאורסאהן
מליובאוויטש

יוצא לאור על ידי מערכת

„אוצר החסידים“

סניף אה"ק כפר חב"ד

770 איסטערן פארקוויי

ברוקלין, נ.י.

שנת חמשת אלפים שבע מאות חמשים ושתיים לבריאה

ה' תהא שנת נפלאות בכל

צדי"ק שנה להולדת כ"ק אדמו"ר שליט"א

קָה א הוֹדוּ לַיהוָה קְרָאוּ בְשֵׁמוֹ הוֹדִיעוּ בְעַמִּים עֲלִילוֹתָיו: ב שִׁירוּ לוֹ זְמֵרוּ לוֹ
 שִׁיחוּ בְכָל־נִפְלְאוֹתָיו: ג הַתְהַלְלוּ בְשֵׁם קְדֹשׁ יִשְׁמַח לֵב | מִבְּקִשֵׁי יְהוָה: ד דְּרֹשׁוּ
 יְהוָה וְעִזּוּ בְקִשׁוֹ פָּנָיו תִּמְיֵד: ה זְכֹרוּ נִפְלְאוֹתָיו אֲשֶׁר־עָשָׂה מִפְתֵּי פִיו:
 ו זַרַע אֲבָרָהֶם עֲבָדוּ בְנֵי יַעֲקֹב בְּחִירָיו: ז הוּא יְהוָה אֱלֹהֵינוּ בְּכָל־הָאָרֶץ מִשְׁפָּטָיו:
 ח זָכַר לְעוֹלָם בְּרִיתוֹ דָּבָר צִוָּה לְאַלְף דּוֹר: ט אֲשֶׁר בָּרַת אֶת־אֲבָרָהֶם וּשְׁבוּעָתוֹ
 לִישָׁחֵק: י וַיַּעֲמִידָהּ לַיַּעֲקֹב לְחֵק לְיִשְׂרָאֵל בְּרִית עוֹלָם: יא לֵאמֹר לְךָ אֲתַן
 אֶת־אָרֶץ־כְּנָעַן חָבֵל גְּחֻלְתְּכֶם: יב בַּהֲיוֹתֶם מְתֵי מִסְפָּר כְּמַעֲט וְגָרִים בָּהֶ:
 יג וַיִּתְהַלְכוּ מִגּוֹי אֶל־גּוֹי מִמַּמְלָכָה אֶל־עַם אַחֵר: יד לֹא־הִנִּיחַ אָדָם לְעַשְׂקֶם
 וַיִּזְכַּח עֲלֵיהֶם מְלָכִים: טו אֶל־תִּגְעוּ בַּמְּשִׁיחִי וְלֹנְבִיאִי אֶל־תִּרְעוּ: טז וַיִּקְרָא רָעַב
 עַל־הָאָרֶץ כָּל־מִטְהַ־לֶּחֶם שָׁבַר: יז שְׁלַח לַפְּנִיָּהֶם אִישׁ לְעֹבֵד נִמְכָּר יוֹסֵף: יח עָנּוּ
 בַּכֶּבֶל רָגְלוֹ (כתיב רגליו) בְּרֹזֶל בָּאָה נִפְשׁוֹ: יט עַד־עַתָּה בָּא־דִּבְרוּ אִמְרַת יְהוָה
 צִרְפָּתָהּ: כ שְׁלַח מַלְאָךְ וַיִּתִּירָהּ מִשָּׁל עַמִּים וַיִּפְתַּחְהוּ: כא שָׁמוּ אֲדוֹן לְבֵיתוֹ
 וּמִשָּׁל בְּכָל־קְנִיָּנוֹ: כב לְאֶסֶר שָׂרָיו בְּנַפְשׁוֹ וַיִּקְנִיו יַחֲפָם: כג וַיָּבֵא יִשְׂרָאֵל מִצְרַיִם
 וַיַּעֲקֹב גָּר בְּאֶרֶץ־חַם: כד וַיִּפֹּר אֶת־עַמּוֹ מֵאֵד וַיַּעֲצֵמְהוּ מִצְרָיו: כה הִפְךָ לְבָס
 לְשֵׁנָא עַמּוֹ לְהַתְנַפֵּל בְּעַבְדָּיו: כו שְׁלַח מֹשֶׁה עֲבָדוֹ אֶהְרֹן אֲשֶׁר בָּחַר־בוֹ: כז שָׁמוּ־
 בָם דְּבָרֵי אֱתוֹתָיו וּמִפְתֵּי־בְּאֶרֶץ חַם: כח שְׁלַח חֲשָׁד וַיַּחֲשֹׁד וְלֹא־מָרוּ אֶת־דִּבְרוֹ
 (כתיב דבריו): כט הִפְךָ אֶת־מִימֵיהֶם לְדָם וַיִּמַּת אֶת־דָּגְתָם: ל שָׂרֵץ אֲרָצָם
 צִרְדָּעִים בְּחֲדָרֵי מְלָכֵיהֶם: לא אָמַר וַיָּבֵא עָרֹב כְּנִים בְּכָל־גְּבוּלָם: לב נָתַן
 גְּשָׁמֵיהֶם בְּרֹד אִשׁ לְהַבּוֹת בְּאֲרָצָם: לג וַיִּךְ גַּפְנָם וַתֵּאֱנַתֶם וַיִּשְׁפֹּר עַץ גְּבוּלָם:
 לד אָמַר וַיָּבֵא אַרְבֶּה וַיִּלֶּק וַאֲיִן מִסֹּפֶר: לה וַיֵּאֱכַל כָּל־עֹשֵׁב בְּאֲרָצָם וַיֵּאֱכַל פְּרִי
 אֲדָמָתָם: לו וַיִּךְ כָּל־בְּכוֹר בְּאֲרָצָם רֵאשִׁית לְכָל־אוֹנָם: לז וַיִּזְצִיאֵם בְּכֶסֶף וַזָּהַב
 וַאֲיִן בְּשִׁבְטָיו כּוֹשֵׁל: לח שָׁמַח מִצְרַיִם בַּצֵּאתָם כִּי־נִפְלַח פְּחָדָם עֲלֵיהֶם: לט פָּרַשׁ
 עָנָן לְמִסְדָּךְ וְאִשׁ לְהָאִיר לִילָה: מ שָׁאֵל וַיָּבֵא שְׁלוֹ וְלֶחֶם שָׁמַיִם יִשְׁבִּיעֶם: מא פָּתַח
 צוּר וַיִּזְבּוּ מִיַּם הָלְכוּ בַּצִּיּוֹת נָהָר: מב כִּי־זָכַר אֶת־דְּבַר קְדֹשׁ אֶת־אֲבָרָהֶם
 עֲבָדוֹ: מג וַיִּצְאָ עַמּוֹ בְּשֹׁשׁוֹן בְּרִנָּה אֶת־בְּחִירָיו: מד וַיִּתֵּן לָהֶם אֲרָצוֹת גּוֹיִם וַעֲמַל
 לְאֵמִים יִירָשׁוּ: מה בַּעֲבוּר | יִשְׁמְרוּ חֻקָּיו וְתוֹרֹתָיו יִנְעֲרוּ הַלְלוּיָהּ:

קו א הַלְלוּיָהּ | הוֹדוּ לַיהוָה כִּי־טוֹב כִּי לְעוֹלָם חֶסֶדְךָ: ב מִי יִמְלַל גְּבוּרֹת יְהוָה
 יִשְׁמִיעַ כָּל־תְּהִלָּתוֹ: ג אֲשֶׁר־יִשְׁמְרֵי מִשְׁפַּט עֲשֵׂה צְדָקָה בְּכָל־עֵת: ד זְכַרְנִי יְהוָה
 בְּרִצּוֹן עֲמֹד פְּקוּדָנִי בִישׁוּעֶתְךָ: ה לְרֹאוֹת | בְּטוֹבַת בְּחִירֶיךָ לְשִׂמְחַת בְּשִׂמְחַת גּוֹיְךָ
 לְהַתְּהַלֵּל עִם־נַחֲלֹתֶיךָ: ו חָטְאנוּ עִם־אֲבוֹתֵינוּ הֶעֱוִינוּ הִרְשָׁעְנוּ: ז אֲבוֹתֵינוּ בְּמִצְרַיִם |
 לֹא־הִשְׁפִּילוּ נַפְלְאוֹתֶיךָ לֹא זָכְרוּ אֶת־רַב חֶסְדֶּיךָ וַיִּמְרוּ עַל־יָם בַּיַּם־סוּף:
 ח וַיִּשְׁיַעַם לְמַעַן שְׁמוֹ לְהוֹדִיעַ אֶת־גְּבוּרָתוֹ: ט וַיַּגְעַר בַּיַּם־סוּף וַיַּחֲרַב וַיִּזְלִיכֶם
 בַּתְּהוֹמוֹת פַּמְדָּבָר: י וַיִּשְׁיַעַם מִיַּד שׁוֹנֵא וַיִּגְאֹלֶם מִיַּד אוֹיֵב: יא וַיִּכְסּוּ־מַיִם צְרִיחֶם
 אֶחָד מֵהֶם לֹא נוֹתַר: יב וַיֵּאֱמִינוּ בַדְּבָרֵיךָ יִשְׁרֹו תְהִלָּתוֹ: יג מֵהָרוּ שָׂכְחוּ מַעֲשָׂיו
 לֹא־חָפְזוּ לַעֲצָתוֹ: יד וַיִּתְּאוּ תְאוּהָ בַמְדָּבָר וַיִּנְסוּ־אֵל בִּישִׁימוֹן: טו וַיִּתֵּן לָהֶם
 שְׁאֵלָתָם וַיִּשְׁלַח רִזּוֹן בְּנַפְשָׁם: טז וַיִּקְנְאוּ לַמֶּשֶׁה בַּמַּחֲנֶה לְאַהֲרֹן קָדוֹשׁ יְהוָה:
 יז תִּפְתַּח־אָרֶץ וּתְבַלַּע דָּתְךָ וְתִכַּסּ עַל־עַדַת אֲבִירִים: יח וּתְבַעַר־אֵשׁ בַּעֲדָתָם לְהַבִּיחַ
 תְּלַהֵט רִשְׁעִים: יט יַעֲשׂוּ־עֵגֶל בְּחָרֵב וַיִּשְׁתַּחֲוּוּ לַמַּסְכָּה: כ וַיִּמְרוּ אֶת־כְּבוֹדֶם
 בַּתְּבֻנִית שׁוֹר אֲכַל עֵשֶׂב: כא שָׂכְחוּ אֵל מוֹשִׁיעֶם עֲשֵׂה גְדֻלוֹת בְּמִצְרַיִם:
 כב נַפְלְאוֹת בְּאֶרֶץ חָם נֹרְאוֹת עַל־יַם־סוּף: כג וַיֹּאמֶר לְהַשְׁמִידֶם לוֹלֵי מֶשֶׁה בְּחִירוֹ
 עָמַד בַּפָּרֶץ לִפְנֵי לְהַשִּׁיב חַמְתּוֹ מֵהַשְּׁחִית: כד וַיִּמְאַסּוּ בְּאֶרֶץ חֲמֻדָּה לֹא־הֵאֱמִינוּ
 לְדַבְּרוֹ: כה וַיִּרְגְּנוּ בְּאַהֲלֵיהֶם לֹא שָׁמְעוּ בְּקוֹל יְהוָה: כו וַיִּשְׂא יָדוֹ לָהֶם לְהַפִּיל אוֹתָם
 בַּמְדָּבָר: כז וּלְהַפִּיל זֶרַעַם בְּגוֹיִם וּלְזָרוֹתָם בְּאֶרְצוֹת: כח וַיַּצְמִדוּ לִבְעַל פְּעוֹר וַיֹּאכְלוּ
 זִבְחֵי מֵתִים: כט וַיִּכְעִסוּ בְּמַעַלְלֵיהֶם וּתְפָרִיץ־בָּם מַגַּפָּה: ל וַיַּעֲמִד פִּינָחָס וַיַּפְלֵל
 וַתַּעֲצֵר הַמַּגַּפָּה: לא וַתַּחֲשֵׁב לוֹ לְצְדָקָה לְדָר וְדָר עַד־עוֹלָם: לב וַיִּקְצִיפוּ עַל־מִי
 מְרִיבָה וַיִּרַע לַמֶּשֶׁה בַּעֲבוּרָם: לג כִּי־הִמְרוּ אֶת־רוּחוֹ וַיִּבְטֹא בַשְּׁפָתָיו: לד לֹא־
 הִשְׁמִידוּ אֶת־הָעַמִּים אֲשֶׁר אָמַר יְהוָה לָהֶם: לה וַיִּתְעַרְבוּ בְּגוֹיִם וַיִּלְמְדוּ מַעֲשֵׂיהֶם:
 לו וַיַּעֲבְדוּ אֶת־עַצְבֵיהֶם וַיִּהְיוּ לָהֶם לְמוֹקֵשׁ: לז וַיִּזְבְּחוּ אֶת־בְּנֵיהֶם וְאֶת־בָּנוֹתֵיהֶם
 לְשָׂדִים: לח וַיִּשְׁכְּחוּ דָם נְקִי דָם־בְּנֵיהֶם וּבְנֹתֵיהֶם אֲשֶׁר זָבְחוּ לַעֲצָבִי כִנְעַן וַתַּחֲנַף
 הָאָרֶץ בַּדָּמִים: לט וַיִּטְמְאוּ בַמַּעֲשִׂיהֶם וַיִּזְנוּ בְּמַעַלְלֵיהֶם: מ וַיַּחֲרֹ־אָרֶץ יְהוָה בַּעֲמוֹ
 וַיִּתְעַב אֶת־נַחֲלֹתָיו: מא וַיִּתְּנֶם בְּיַד־גּוֹיִם וַיִּמְשְׁלוּ בָהֶם שְׁנֵאֵיהֶם: מב וַיִּלְחָצוּם
 אוֹיְבֵיהֶם וַיִּפְנְעוּ תַחַת יָדָם: מג פְּעַמִּים רַבּוֹת יַצִּילֶם וְהֵמָּה יִמְרוּ בַעֲצָתָם וַיִּמְכּוּ
 בַּעֲוֹנָם: מד וַיִּרְא בָּצָר לָהֶם בְּשָׁמְעוֹ אֶת־רִנָּתָם: מה וַיִּזְכֹּר לָהֶם בְּרִיתוֹ וַיִּנְחַם כְּרַב
 חֶסְדּוֹ: מו וַיִּתֵּן אוֹתָם לְרַחֲמִים לִפְנֵי כָל־שׁוֹבֵיהֶם: מז הוֹשִׁיעֵנו | יְהוָה אֱלֹהֵינוּ וְקַבְּצֵנוּ
 מִן־הַגּוֹיִם לְהוֹדוֹת לְשֵׁם קָדְשְׁךָ לְהַשְׁתַּבַּח בְּתִהְלֹתֶיךָ: מח בָּרוּךְ יְהוָה | אֱלֹהֵי
 יִשְׂרָאֵל מִן־הָעוֹלָם וְעַד הָעוֹלָם וְאָמַר כָּל־הָעַם אֱמֹן הַלְלוּיָהּ:

מפתח כללי

- א) מזמורי תהילים ק"ה ק"ו ב
- ב) מאמר ד"ה אני לדודי ודודי לי יום ד' פ' שופטים, אור לאדר"ח אלול ה'תשל"ב ה
- ג) שיחת יום א' דר"ח אלול ה'תשמ"ב יא
- ד) לקוטי שיחות (בלה"ק) פרשת שופטים לא
- ה) שיעורי תניא לשבוע פרשת שופטים לג
- ו) לוח "היום יום" לשבוע פרשת שופטים מא
- ז) אגרות קודש מג
- ח) שיעורי רמב"ם – ג' פרקים ליום לשבוע פרשת שופטים מד
- ט) שיעורי רמב"ם – פרק אחד ליום לשבוע פרשת שופטים סו
- י) שיעורי רמב"ם – ספר המצוות לשבוע פרשת שופטים עד
- יא) לקוטי תורה מבואר - אני לדודי פרק ב פו
- יב) ביאורים לפרקי אבות פרק ראשון פח
- יג) שולחן ערוך אדמו"ר הזקן פט
- יד) ספר הזכרונות (בלה"ק) – פרק קכ"ז צ
- טו) חומש, רש"י ותרגום אונקלוס פרשת שופטים צג

בית דין רבני אנ"ש בארה"ק

ב"ה

אדר ה'תשס"ו

לכבוד

כל המקבלים את ה"דבר מלכות"
שלום וברכה!

כולנו רואים שב"ה הקונטרס "דבר מלכות" הולך ומתפשט בכל רחבי תבל בצורה יוצאת מהכלל, והמוציאים לאור משתדלים לעמוד בבקשות ובדרישות המגיעות מכל רחבי תבל.

כיום מודפסת חוברת "דבר מלכות" בכ 150,000 עותקים בחודש, שהגיעו כבר לעתים לעלות הדפסה של כ- \$100,000 לחודש, כשעל זה נוספות הוצאות של אריזה ומשלוח לכל רחבי תבל - בעלות חודשית של כ- 100,000 שקל. דבר אשר המוציאים לאור לא העלו כלל על דעתם בעת שהחלו להוציא לאור את ה"דבר מלכות".

משבוע לשבוע גוברות הבקשות ל"דבר מלכות" מכל החוגים והקהלים, כולל יהודים שלצערנו לעת עתה אינם מגדירים עצמם כשומרי תורה ומצוות. במקומות ציבור רבים מחלקים ומספקים את החוברת לכל מבקש, ומיום ליום נראים יותר ויותר יהודים מחוגים שונים, גם שלא מאנ"ש, המעיינים ולומדים בשיחותיו הקדושות של הרבי ומקיימים את תקנותיו הקדושות בלימוד החומש התניא והרמב"ם.

כמו כן במוסדות רבים הן של אנ"ש והן מחוגים אחרים, מתקיימים שיעורים ב"דבר מלכות" כחלק מתוכנית הלימודים הקבועה בכיתות, עובדה שגרמה בין השאר לביקוש כמויות גדולות מאותם מוסדות על מנת שיוכלו לקיים את השיעורים. (זה עתה קבלנו ידיעה שרק בשבוע שעבר הגיעה פנייה מבית חב"ד נתיבות, אשר מבקשים להוסיף עוד 150 חוברות לשבוע - מעבר ל- 300 חוברות שקבלו עד עתה בכל שבוע - עבור ישיבת נווה דקלים שהייתה בגוש קטיף ועברה לכפר מימון הנמצא לידם ואשר החליטו ללמוד שם שיעור קבוע ב"דבר מלכות", כמו"כ ביקשו גם מהמוסד "אהלי תורה" בקראון הייטס 150 חוברות "דבר מלכות" לשבוע, כאשר היו בקשות נוספות בכמויות גדולות למקומות נוספים אשר אי אפשר למנותם.

אך כדי שתהיה אפשרות למוציאים לאור להמשיך ולספק את הדרישות ההולכות וגוברות ואשר החוברות "דבר מלכות" יגיעו לכל מאן דבעי - חייבים אנו לפנות לכל המקבלים ולומדים את ה"דבר מלכות" - ולבקשם להשתתף בעלות האריזה והמשלוחים אשר כאמור הגיעה גם היא לעלויות גבוהות מאוד.

אי לכך אנו מבקשים מכל המקבלים והלומדים בחוברות הדבר מלכות להשתתף בעלויות המשלוחים בסכום שנקבע להלן:

תושבי ארץ הקודש סך של 20 ₪ לחודש.

תושבי שאר העולם סך של 10 \$ לחודש.

מובן שכל מי שיכול ורוצה להוסיף על כך תבוא עליו הברכה!

את הסכומים הנ"ל הננו מבקשים להעביר לחשבון:

חשבון ע"ש:

סניף:

בנק:

409-112321 מס' "דבר מלכות" מס' 177

ביתר עילית, מס' 177

פועלי אגודת ישראל, מס' - 52

ניתן להפקיד תרומה בכל סניפי הבנק הבינלאומי עבור חשבון "דבר מלכות" ללא כל עמלה

כמו כן ניתן לשלוח המחאות לפקודת "דבר מלכות" (נא לציין "למוטב בלבד") והוראות-קבע לכתובת:

דבר מלכות, ת.ד. 1855 רמת גן, מיקוד 52118.

בברכה והצלחה

הרב יוסף העכט

הרב מנחם מענדל גלובובסקי

הרב אליהו יוחנן גורארי

הרב מרדכי שמואל אשכנזי

הרב זאב דב סלוניס

הרב בן ציון ליפסקר

הרב יצחק יהודה ירוסלבסקי

הרב אברהם מיכאל הלפרין

הוראה לחיוב חשבון

בס"ד, תאריך

קוד מסלוקה		סוג חשבון		מספר חשבון בבנק	
בנק	סניף				
קוד המוסד		מס' מזהה של הלקוח בחברה			
4 2 7 5 2					

לכבוד
בנק
סניף
כתובת הסניף

1. אני/הח"מ

(מס' זהות/פ.ח.)

(מס' בעלי החשבון ממוינע בספרי הבנק)

כתובת

רחוב מס' עיר מיקוד

- נותקים לכם בזה הוראה לחייב את חשבונו הני"ל בסניפכם, בגין תרומה בסכומים ובמועדים שיומצאו לכם מדי פעם בפעם באמצעי מגנטי, ע"י "דבר מלכות" כמפורט מטה ב"פרטי ההרשאה".
- דוע לילנו כי:
 - הוראה זו ניתנת לביטול ע"י הודעה ממני/מאתנו בכתב לבנק ול"דבר מלכות" שתכנס לתוקף, יום עסקים אחד לאחר מתו הודעה בבנק וכן, ניתנת לביטול ע"י הוראת כל דין.
 - אהיה/נחיה רשאים לבטל מראש חיוב מסוים ובלבד, שהודעה על כך תימסר על ידינו לבנק בכתב, לפחות יום עסקים אחד לפני מועד החיוב.
 - אהיה/נחיה רשאים לבטל חיוב, לא יותר מתשעים ימים ממועד החיוב אם אוכיח/נוכיח לבנק, כי החיוב אינו תואם את המועדים או הסכומים שנקבעו בכתב ההרשאה, אם נקבעו.
 - דוע לילנו כי הפרטים שצוינו בכתב ההרשאה ומילויים, הם נושאים שעלינו להסדיר עם המוטב.
 - דוע לילנו, כי סכומי החיוב עפ"י הרשאה זו, יופיעו בדפי החשבון וכי לא תישלח לילנו ע"י הבנק הודעה מיוחדת בגין חיובים אלה.
 - הבנק יפעל בהתאם להוראות בכתב הרשאה זה, כל עוד מצב החשבון יאפשר זאת, וכל עוד לא תהיה מניעה חוקית או אחרת לביצוען.
 - הבנק רשאי להוציאני מן ההסדר המפורט בכתב הרשאה זה, אם תהיה לו סיבה סבירה לכך, ויודיע לילנו על כך מיד לאחר קבלת החלטתו, תוך ציון הסיבה.
 - לא לאשר ל"דבר מלכות" בספח המחובר לזה, קבלת הוראות אלו ממני/מאתנו.

פרטי ההרשאה

1. סכום החיוב ומועדו יקבעו מעת לעת ע"י "דבר מלכות" עפ"י המוסכם בינינו.

2. פרטי החיוב:

מועד חיוב אחרון	מועד חיוב ראשון	הצמדה		תדירות החיוב	מס' חיובים	סכום לחיוב בודד
		בסיס	סוג			
				☐ חודשי ☐ דו-חודשי ☐		

חתימת בעלי החשבון

קוד מסלוקה		סוג חשבון		מספר חשבון בבנק	
בנק	סניף				
קוד המוסד		מס' מזהה של הלקוח בחברה			
4 2 7 5 2					

אישור הבנק

בס"ד
לכבוד
"דבר מלכות"
רח' בצלאל 27
רמת גן 52521

קיבלנו הוראות מ _____ לכבד חיובים בסכומים ובמועדים שיופיעו באמצעי מגנטי שתצוינו לנו מידי פעם בפעם, ואשר מספר חשבונו/גם בבנק יהיה נקוב בהם, והכל בהתאם למפורט בכתב ההרשאה.

רשמנו לפנינו את ההוראות, ונפעל בהתאם כל עוד מצב החשבון יאפשר זאת; כל עוד לא תהיה מניעה חוקית או אחרת לביצוען; כל עוד לא התקבלה אצלנו הוראת ביטול בכתב-על-ידי בעלי החשבון, או כל עוד לא הוצאו/בעלי החשבון מן ההסדר.

אישור זה לא יפגע בהתחייבויותיכם כלפינו, לפי כתב השיפוי שנחתם על-ידיכם.

בנקב רב,

_____ בנק

_____ סניף

חתימה וחותמת הסניף

תאריך _____

מקור טופס זה, על שני חלקיו, ישלח לסניף הבנק, העתק הימני ימסר למשלם.

כתובת להעברות כסף מחו"ל

Address for Telex transfers :
First International Bank of ISRAEL
Tel-Aviv

Branch: Pagi Beitar ilit branch
Branch no. 177
Acc name: DVAR MALCHUT
Acc no: 155-112321

Swift code no. FIRBILITXXX

There is no need for ABA# or other identification
Our us \$ correspondents include the Major New York Banks.
eg: Republic, Citibank, Chase Manhattan, Bankers.

BANK POALEY AGODAT ISRAEL
BEITAR ILIT BRANCH
972 -2 -5723204

בס"ד. יום ד' פ' שופטים, אור לאדר"ח אלול ה'תשל"ב*

אני לדודי ודודי לי ר"ת אלול², ומבואר בלקו"ת בהמאמר ד"ה זה³, שבאלול הוא אתערותא דלתתא, אני לדודי, ובראש השנה ויום הכיפורים היא ההמשכה מלמעלה למטה (אתערותא דלעילא), ודודי לי. וצריך להבין, דבתחלת המאמר אומר שאלול הוא ר"ת אני לדודי ודודי לי, ומיד לאח"ז מבאר שבאלול הוא (רק) אני לדודי, ודודי לי הוא בר"ה ויוהכ"פ.

וממשיך בהמאמר, שבאלול הוא זמן התגלות י"ג מדות הרחמים⁴. ומבאר שהגילוי די"ג מדה"ר באלול הוא לכאו"א, גם להרחוקים ביותר⁵. וכמו מלך שקודם בואו לעיר יוצאין אנשי העיר לקראתו ומקבלים פניו בשדה, ואז רשאים [ויכולים]⁶ כל מי שרוצה להקביל פניו, והוא מקבל את כולם בסבר פנים יפות ומראה פנים שוחקות לכולם. וצריך להבין, איך זה מתאים עם מ"ש הטור⁷, שמר"ח אלול ואילך תוקעין בשופר בכל יום כדי להזהיר את העם שיעשו תשובה, שנאמר⁸ אם יתקע שופר בעיר ועם לא יחרדו, דלכאורה מכיון שבאלול המלך מקבל את כולם בסבר פנים יפות ומראה פנים שוחקות לכולם, הרי עיקר העבודה דאלול היא (לכאורה) אהבה, וגם התשובה דאלול צריכה להיות (לכאורה) תשובה מאהבה, וא"כ למה תוקעין אז בשופר בכדי לעורר יראה וחרדה.

(ב) ויש לומר הביאור בזה, דמהחילוקים בין אהבה ליראה הוא, דאהבה באה ע"י גילוי אור מלמעלה, והיראה באה (בעיקר) ע"י עבודת האדם. וע"ד יראת מלך בו"ד, דזה שאנשי המדינה יראים מפני המלך הוא מפני שקיבלו אותו להיות מלך עליהם⁹, דקבלת המלכות היא ע"י העם, שום תשים עליך מלך¹⁰. ולכן, כיון שבאלול הוא העבודה דאני לדודי, עבודת האדם, צריך להיות אז יראה. ויש להוסיף, שעיקר העבודה באלול, אני לדודי, הוא קבלת עול מלכות שמים. דזהו מ"ש בלקו"ת שהעבודה דאלול היא היציאה לשדה לקבל פני המלך¹¹. וזה שתוקעין בשופר (באלול) לעורר יראה וחרדה, הוא, כי הענין דשום תשים עליך מלך הוא שתהא אימתו עליך¹², ובכדי שקבלת המלכות תהי' בשלימות הוא ע"י התעוררות היראה דוקא¹³.

(5) כ"ה בסה"מ ה'ש"ת ע' 166. וראה גם מאמרי אדה"ז על פרשיות התורה ח"ב ע' תתכה.

(6) הוספת כ"ק מו"ח אדמו"ר בסה"מ שם ע' 167.

(7) או"ח הל' ר"ה ר"ס תקפא, מפרקי דר"א פמ"ו.

(8) עמוס ג, ו.

(9) "והראי' שהרי מלך אחר שלא ממדינתו, אין אימתו ופחדו עליו כו' מפני שלא קיבל אותו למלך עליו" (המשך תרס"ו ע' של).

(10) שופטים יז, טו.

(11) וראה סה"מ ה'ש"ת שם, דבנמשל הוא "לעורר את הקבועו"ש".

(12) סנהדרין כב, א (במשנה). וש"נ.

(13) בתניא פמ"א (נז, א) "היראה והעבודה כו' אינן מעכבות זו את זו". ובהמשך מים רבים תרל"ו פקצ"ב (ע' רכ) "רק שאי"ז עבודה שלימה".

(* יצא לאור בקונטרס ראש חודש אלול – תשמ"ט, "לקראת ר"ח אלול .. יום ג' פ' שופטים, ה'תשמ"ט".

(1) שה"ש ו, ג.

(2) אבודרהם סדר תפלת ר"ה ופירושה פ"א. פע"ח שער כד (שער ר"ה) פ"א. שעה"פ להאריז"ל עה"פ. ב"ח לטור או"ח הל' ר"ה סתקפ"א ד"ה והעבירו. הנסמן לקמן ע' רמה הערה 67.

(3) פרשת ראה לב, א ואילך. וראה ד"ה אני לדודי תשמ"ו (לקמן ע' רל ואילך) השייכות דמאמר זה (שבלקו"ת) לפרשת ראה והרמז לדף לב.

(4) ראה מ"ח מס' אלול פ"א מ"ג. פע"ח שם.

וזה שבאלול הוא אני לדודי, אף שאז הוא הגילוי די"ג מדה"ר – כי גילוי זה הוא דוגמת "מלך בשדה" (כדלקמן בפנים), וכשהמלך הוא במצב זה – אינו מטיל אימה ופחד, ולכן, הגילוי דאלול הוא רק נתינת כח לעבודת התחתון, והעבודה היא מצד התחתון (ראה לקו"ש ח"ד ע' 1343 הערה 6).

ג) **וביאור** הענין בפרטיות יותר יובן ע"פ מ"ש הצ"צ במאמר¹⁴ שמבאר ענין תקיעת שופר בר"ח אלול, דזה שתוקעין בשופר בחודש אלול הוא הקדמה לתקיעת שופר דר"ה. דהחילוק בין תק"ש דאלול ותק"ש דר"ה הוא, שהיראה (והחרדה) הבאה ע"י תק"ש דאלול היא יראה תתאה, והיראה (והחרדה) הבאה ע"י תקיעת שופר דר"ה היא יראה עילאה. וזהו שתקנו לתקוע בשופר בר"ח אלול ובכל החודש, כי בכדי לבוא ליראה עילאה צ"ל תחלה יראה תתאה. ועוד טעם על זה שתוקעין בשופר בחודש אלול קודם ראש השנה הוא, כי בעשי"ת, מתחיל מר"ה, צריך להמשיך מהמקיף בכדי למלאות מה שפגמו במשך כל השנה, והמשכת המקיף הוא ע"י הביטול דוקא. וכמבואר בתו"א¹⁵ עה"פ¹⁶ השמים כסאי והארץ הדום רגלי אי זה בית גו' ואל זה אביט אל עני ונכה רוח, דשמים וארץ הם תורה ומצוות, דהמשכה שע"י תומ"צ הוא אור פנימי, כסאי והדום רגלי, ובכדי להמשיך המקיפים, אי זה בית גו', דבית הוא מקיף (ובמקיפים עצמם מקיף הרחוק), הוא ע"י הביטול, עני ונכה רוח וחרד על דברי. ולכן תוקעין בשופר באלול, כי בכדי שתהי' המשכת המקיף בר"ה צ"ל נכה רוח וחרד, וע"י תקיעת שופר באים לחרדה.

וצריך להבין, הרי גם ע"י שתוקעין בר"ה באים לחרדה¹⁷, ואדרבה, החרדה דר"ה היא גדולה יותר מהחרדה דאלול, וכנ"ל בהמאמר שהחרדה הבאה מתק"ש דאלול היא יראה תתאה, והחרדה הבאה מתק"ש דר"ה היא יראה עילאה. ואעפ"כ, המשכת המקיף בר"ה היא ע"י החרדה הבאה מתק"ש דאלול.

ד) **ויובן** זה בהקדים הביאור בזה שהיראה דאלול היא יראה תתאה והיראה דר"ה היא יראה עילאה. דהנה החילוק בין יראה תתאה ויראה עילאה הוא, כמבואר בתניא¹⁸ ובכ"מ¹⁹ דיראה תתאה היא מגדולתו ית' בכריאת והתהוות העולמות. דהביטול שביראה זו הוא ביטול היש. ויראה עילאה היא מגדולתו ורוממותו ית' שלמעלה מעולמות, דכולא קמי' כלא חשיב. דהביטול שביראה זו הוא ביטול במציאות. וזהו שבכדי לבוא ליראה עילאה, הוא דוקא ע"י גילוי מלמעלה, כי זה שביכולת האדם להשיג ע"י התבוננות הוא האלקות שבערך העולמות, ובכדי שיורגש אצלו הרוממות דאוא"ס שלמעלה מעולמות הוא דוקא ע"י גילוי מלמעלה. וזהו מ"ש²⁰ ויצונו ה' לעשות את כל החוקים האלה ליראה את הוי', שבכדי לבוא ליראה את הוי', יראה עילאה²¹, א"א לבוא לזה ע"י התבוננות ורק ע"י

17) וראה אבודרהם בטעמי התקיעות מרס"ג שבתק"ש דר"ה עשרה ענינים, ו"הענין השביעי" הוא כי טבע השופר מרעיד ומחריד.

18) פמ"ג.

19) ראה לקו"ת במדבר יג, ב (הובא באוה"ת נצבים שם ע' א'רפב). סה"מ תרס"ה ע' רב ואילך. קונטרס העבודה ע' 20 ואילך. סה"מ תש"ח ע' 138 ואילך. ובכ"מ.

20) ואתחנן ו, כד.

21) ראה בהנסמן בערה 19 החילוק בין "יראו מהוי" ל"יראו את הוי".

ולהעיר מתניא שם (נו, סע"ב) "התורה שלומד או המצוה שעושה מחמת קבלה זו ומחמת המשכת הידאה שבמוחו נקראות בשם עבודה שלימה". דמזה משמע, שכשאינן לו יראה כלל (גם לא במוחו), אף שעושה זה "מחמת קבלה זו" (שמקבל עליו מלכות שמים), אינן זה עבודה שלימה.

14) ד"ה אם יתקע שופר בעיר – אוה"ת נצבים ע' א'רפ ואילך (ובכותרת שם: "ענין תקיעת שופר בר"ח אלול"). וצע"ק ההדגשה כאן ובכ"מ דר"ח.

15) ר"פ בראשית, הובא באוה"ת שם ס"ע א'רפב.

16) ישע"י סו, א-ב.

גילוי מלמעלה שנמשך ע"י המצוות²². וזהו שהיראה דאלול היא יראה תתאה והיראה דר"ה היא יראה עילאה, כי באלול, שהמלך הוא בשדה, שבהיותו בשדה לא נרגש הגדלות והרוממות שלו²³, והיראה אז היא (לא מצד הגילוי מלמעלה, אלא) ע"י עבודת האדם, לכן, היראה אז היא יראה תתאה. ובר"ה, כשהמלך הוא בהיכל מלכותו, שאז נרגש הרוממות שלו, שהוא מרומם ומובדל מהעם²⁴, דבנמשל הוא גילוי הרוממות דאוא"ס שלמעלה מעולמות, היראה שבר"ה יראה עילאה.

ויש לומר, דזה שצריך לתקוע בשופר בר"ה בכדי לבוא ליראה עילאה, אף שאז הוא זמן התגלות מלכותו ית', היינו שבהזמן דר"ה מצד עצמו מאיר בגילוי הרוממות דאוא"ס שלמעלה מעולמות, הוא, כי זמן הוא מגדרי העולם²⁵, ולכן, הרוממות דאוא"ס שמתגלה בר"ה מצד הזמן דר"ה הוא שייך לעולמות, והגילוי דאוא"ס כמו שהוא קדוש ומובדל מעולמות הוא בעיקר ע"י המצוות, אשר קדשנו במצוותיו²⁶. וכיון שתקיעת שופר בר"ה היא מצוה, היראה והחרדה מקול השופר דר"ה היא יראה וביטול בתכלית, יראה עילאה. ועפ"ז יש להוסיף עוד ביאור בזה שהיראה הבאה מקול השופר דאלול היא (רק) יראה תתאה, כי זה שקול השופר דר"ה מביא ליראה עצומה כזו, ביטול במציאות (יראה עילאה), הוא מצד המצוה דתק"ש, וכיון שתק"ש באלול אינה מצוה (ואין מברכים על זה אשר קדשנו במצוותיו), לכן, היראה (והביטול) הבאה מקול השופר דאלול היא (רק) ביטול היש, יראה תתאה. אלא שאעפ"כ, יראה זו היא הקדמה והכנה ליראה עילאה דר"ה, כי בכדי לבוא ליראה עילאה צ"ל תחלה יראה תתאה (כנ"ל בהמאמר).

ה) והנה ידוע²⁷ שבכדי לבוא מיראה תתאה ליראה עילאה צ"ל תחלה אהבה. דסדר העבודה הוא דחילו רחימו ודחילו. דחילו (הראשון) הוא יראה תתאה, ולאח"ז ב' דרגות ברחימו, אהבה זוטא ואהבה רבה, ולאח"ז דחילו, יראה עילאה. ומזה מובן, דזה שמהיראה תתאה דאלול באים ליראה עילאה בר"ה הוא ע"י הקדמת האהבה. ויש לבאר זה ע"פ מ"ש בלקו"ת דכשהמלך הוא בשדה הוא מקבל את כולם בסבר פנים יפות ומראה פנים שוחקות לכולם, דפנים יפות ופנים שוחקות הו"ע האהבה, וע"י שהמלך מקבל את כולם בסבר פנים יפות, ובפרט ע"י שחמדה פנים שוחקות לכולם, זה מעורר אצלם (כמים הפנים לפנים²⁸) אהבה להמלך. ועפ"ז יש לומר, שבפרטי המשל שבלקו"ת

תפיסת מקום לגבי המלך, ולכן אין זה משל על יראה עילאה (ביטול במציאות) מהגילוי דכולא קמי' כלא חשיב. אבל בסה"מ תרס"ה ובסה"מ תש"ח שבהערה 19, יראת המלך הוא משל על יראה עילאה, כי "לגבי גדולת ורוממות המלך אינו תופס מקום כלל וכלל, כי הוא מובדל בערך לגמרי".

(25) שער היחוד והאמונה פ"ז (פב, א).
(26) וראה תניא פמ"ו (סו, א) שקאי על "קדושתו של הקב"ה בכבודו ובעצמו .. מובדל מהעולמות". וראה לקו"ת במדבר שבהערה 22.

(27) תו"א מקץ מ, ד. מא, ג. לקו"ת בלק עג, ד. ראה לא, א. ובכ"מ.

(28) משלי כז, יט. וראה תניא פמ"ו.

(22) בכ"מ, וגם בלקו"ת במדבר שם בתחלת הענין, דיראה עילאה נמשכת ע"י עסק התורה, אבל בסיום הענין שם שיראה זו נמשכת ע"י אשר קדשנו במצוותיו. וכ"ה בלקו"ת מסעי צו, ג.

(23) היינו שלא נרגש הגדלות שלו, גם לא הגדלות בבריאת העולמות המביאה ליראה תתאה. וראה לעיל הערה 4.

(24) בסדור (עם דא"ח) הערה לתקון חצות (קנא, ג-ד), דיראה חיצונית (יר"ת) היא "כמו היראה ופחד ממלך גדול ונורא", ויראה פנימית (יר"ע) היא יראת בושת "כמו שיש בוששה לפני אדם גדול בדורו וצדיק". ומזה משמע לכאורה, דיראת המלך (באיזה אופן שתהי') הוא משל על יראה תתאה. ולכאורה י"ל הביאור בזה, כי כיון שאין מלך בלא עם, בהכרח שהעם יש לו

מרומזים ד' ענינים הנ"ל. דזה שיוצאים לקראת המלך לקבל פניו, שייך ליראה תתאה. ולאח"ז, המלך מקבלם בסבר פנים יפות ומראה להם פנים שוחקות – שתי הדרגות דרחימו (פנים יפות – אהבה זוטא, ופנים שוחקות – אהבה רבה), ולאח"ז בא הענין דבבואו להיכל מלכותו – יראה עילאה.

ו) והנה אף שבהדרגות דיראה, היראה דאלול היא למטה מהיראה דר"ה, דהיראה דאלול היא יראה תתאה והיראה דר"ה היא יראה עילאה, מ"מ יש מעלה בהיראה דאלול על היראה דר"ה. כי היראה והביטול שבר"ה, כיון שאז הוא זמן התגלות מלכותו ית'²⁹, היראה והביטול אז אינם חידוש. דכיון שכולא קמי' כלא חשיב וכל שהוא קמי' יותר הוא יותר כלא³⁰, הרי זה שישראל הם בביטול דיראה עילאה בהזמן דר"ה כשהם נמצאים בהיכל מלכותו, אין בזה חידוש. [ובדוגמת הביטול שבאצילות, שאין בזה חידוש³¹, מכיון שבאצילות מאיר גילוי אוא"ס. ועד"ז באצילות גופא, שהביטול שבספירת החכמה, שבה הוא עיקר הביטול, אינו חידוש, לפי שבחכמה הוא הגילוי דהוא לבדו ואין זולתו³². ומכ"ש הביטול דכתר, דאע"ג שהוא אור צח וכו' אוכם הוא קדם עילת העילות³³, דפירוש אוכם הוא שהכתר הוא בביטול (כמו מראה השחור שאינו גבוה נגד מראה הלבן) לגבי אוא"ס שלמעלה מהכתר (עילת העילות)³⁴, שאין זה חידוש, מכיון שהכתר משיג³⁵ שהוא באין ערוך לגבי אוא"ס]. והיראה והביטול באלול, כשהמלך הוא בשדה (שאו אין נרגש הגדלות והרוממות שלו) ואעפ"כ ישנו הביטול דישראל, שמקבלים עליהם מלכותו ית', ולא עוד אלא שגם תוקעין בשופר לעורר יראה וחרדה (בכדי שקבלת המלכות תהי' בשלימות), הנה ביטול זה, אף שהוא ביטול היש, הוא יקר מאד בעיני הוי"³⁶. ויש לומר, דע"י התענוג של המלך מזה שיוצאין לקראתו לקבל פניו (קבלת מלכותו ית') בהיותו בשדה מיתוסף עוד יותר בזה שהוא מקבל את כולם בסבר פנים יפות ומראה פנים שוחקות לכולם. ויש להוסיף, דהמעלה שבהיראה והביטול דאלול לגבי היראה והביטול דר"ה היא לא רק מצד החידוש שבזה, אלא גם בענין הביטול³⁷. דהביטול שע"י גילוי, כיון שהביטול הוא מפני שמכיר ומרגיש העילוי דהגילוי (שהוא באין ערוך לגבי), הרי הביטול קשור עם מציאות האדם (ההכרה שלו). ואמיתית ענין הביטול הוא בהעבודה דקבלת עול, שהוא כמו עבד, שמצד עול האדון שמוטל עליו הוא מוכרח לקיים רצון האדון.

(36) ראה סה"מ תרפ"ח ע' קא בפירוש הכתוב יקר בעיני הוי' גו' (תהלים קטז, טו), "דלמעלה יקר וחביב מאד המיתה וביטול מה שהחסידיים עושים בנה"ב כו' להיותו חידוש דבר". וראה לעיל הערה 31.
(37) ראה סה"מ פר"ת (לכ"ק אדמו"ר מהורש"ב נ"ע) ע' לד וסה"מ תרפ"א ע' קכא, שהמעלה בביטול היש שבבי"ע על הביטול בהמציאות שבאצילות הוא לא רק מפני החידוש שבזה (כנ"ל הערה 31) אלא גם שהביטול דהיש "הוא ביטול גדול יותר מהביטול שבאצילות בעצם אופן הביטול". עיי"ש בארוכה. וראה גם לקו"ש ח"ט ע' 74 ובהנסמן שם.

(29) לשון המאמר בלקו"ת לב, א.
(30) אגה"ק ס"ב.
(31) ראה לקו"ת ס"פ במדבר. סה"מ פר"ת ותרפ"א שבהערה 37. ושם שעיקר התענוג והשעשועים שלמעלה הוא בביטול היש דבי"ע, מפני שהוא חידוש. וכהמשל דצפור המדברת (ראה בארוכה לקו"ת שם).
(32) תניא פל"ה בהגהה.
(33) ראה תקו"ז תי' ע (ד"ה שיעורא דרצועין קלה, ריש ע"ב).
(34) לקו"ת בלק סט, א.
(35) כ"ה הלשון בלקו"ת שם.

(ז) ועפ"ז יש לבאר מ"ש בהמאמר שהמשכת המקיף דר"ה היא (בעיקר) ע"י היראה והחרדה הבאה ע"י תק"ש דאלול, כי זה שע"י החרדה (וחרד על דברי) הוא המשכת המקיף (בית), הוא (בעיקר) כשהחרדה היא באופן דביטול ושפלות, עני ונכה רוח. וכמבואר בהמאמר דכל שהאדם משפיל את עצמו יותר, המקיף שנמשך הוא מקיף עליון יותר. ולכן עיקר המשכת המקיף הוא ע"י היראה והחרדה דאלול, כי היראה והחרדה דר"ה הוא ע"י שמרגיש הגילוי דלמעלה, והביטול שע"י הרגש הגילוי אינו באופן דשפלות, ועיקר הענין דעני ונכה רוח, ביטול באופן דשפלות, הוא בהיראה והחרדה דאלול.

ויש להוסיף עוד ביאור בהמעלה שבהיראה דאלול על היראה דר"ה, דכיון שהיראה והביטול דאלול באה ע"י עבודתם של ישראל, אני לדודי, שהשרש דישראל הוא בהעצמות, לכן, ההמשכה שע"י יראה וביטול זה היא המשכת העצמות. ויש לומר, שזהו הטעם הפנימי על זה שמהיראה תתאה דאלול באים אח"כ בר"ה ליראה עילאה, כי ע"י היראה דאלול הוא המשכת העצמות, ועי"ז נמשכים (אח"כ) גם הגילויים.

(ח) והנה עד"ז הוא גם בענין התשובה דאלול, דזה שבאלול תוקעין בשופר הוא (כמובא לעיל מהטור) כדי להזהיר ישראל שיעשו תשובה, שיש בזה יתרון על התשובה דר"ה. דהגם שהתשובה דאלול היא על ענינים בלתי רצויים, כמוכן ממ"ש בכתבי האריז"ל³⁸ דאלול הוא ר"ת אנה לידו ושמתי לך³⁹, דערי מקלט הוא תיקון על ענינים בלתי רצויים [ויש לומר, דזה שהתשובה דאלול נרמזת באנה לידו ושמתי לך שהכפרה דערי מקלט היא על מכה נפש בשגגה⁴⁰, הוא כי ע"י התשובה דר"ח אלול נעשו זדונות כשגגות והתשובה דאלול היא לתקן השגגות], והתשובה דר"ה שבאה לאחרי שנתקנו כבר הענינים הבלתי רצויים (גם השגגות)⁴¹ ע"י התשובה דאלול היא (בעיקר) תשובה עילאה⁴², מ"מ, יש יתרון בהתשובה דאלול על התשובה דר"ה. כי התשובה דר"ה, הוא רמז בהמצוה דתק"ש, כמ"ש הרמב"ם⁴³ אע"פ שתקיעת שופר בראש השנה גזירת הכתוב, רמז יש בו, כלומר עורו ישינים משנתכם כו' וחזרו בתשובה. והגם שענין התשובה המרומז בשופר הוא למעלה מהמצוה דתק"ש⁴⁴, וכידוע בענין הרמז, שהענין המרומז הוא למעלה מהדבר שמרמז עליו ועד שאינו מתלבש בהדבר והוא רק רמז בלבד⁴⁵, מ"מ זה שהענין מרומז עכ"פ בהדבר, הוא מפני שיש ביניהם דמיון. וכיון שתק"ש בר"ה היא מצוה, לכן, גם התשובה הנרמזת בה יש לה שייכות להעבודה דתומ"צ. ועיקר המעלה דתשובה, שהיא מגיעה בבעל הרצון (למעלה מהרצון

38) פע"ח שבהערה 2. שער הפסוקים משפטים כא, ג.

39) משפטים שם.

40) דזה ש"אחד שוגג ואחד מזיד מקדימין לערי מקלט" (מכות ט, ב במשנה) הוא עד שיתברר דינם בבי"ד. אבל הכפרה דערי מקלט היא (בעיקר?) על השוגג. ולהעיר ממכות ב, ב "הוא שעשה מעשה במזיד לא ליגלי כי היכי דלא תיהוי ליה כפרה".

41) ויש לקשר זה עם המובא לקמן סעיף יו"ד שאלול קשור עם "יציאת כל ניצוצין מהגלות", דיש לומר, שזהו ע"י שנתקנו

כל הענינים.

42) ראה גם לקו"ש ח"ד ע' 1360.

43) הל' תשובה פ"ג ה"ד.

44) ראה בארוכה לקו"ש ח"ד ע' 1147. ושם, ש"ל שלכן כתב

זה הרמב"ם בהלכות תשובה ולא בהלכות שופר.

45) ראה בארוכה לקו"ש ח"ט ס"ע 420 ואילך ובהנסמן שם.

וראה סה"מ קונטרסים ח"א קכד, סע"א ואילך בביאור לשון

הרמב"ם "רמז יש בו" ש"דבר שא"א לבוא בגילוי בדבור הוא

בא ברמז".

דמצוות)⁴⁶, היא התשובה דאלול. כי זה שתשובה מגיעה למעלה מהרצון דמצוות הוא⁴⁷ מפני שישראל קדמו לתורה⁴⁸, ולכן, המעלה דתשובה היא בעיקר כשהתשובה באה מהאדם (ישראל) עצמו, תשובה דאלול, אני לדודי.

ט) וזהו אני לדודי ודודי לי ר"ת אלול, דזה שודודי לי נכלל בר"ת אלול, הוא, כי זה שע"י העבודה דאני לדודי (באלול) נעשה ההמשכה דודודי לי בר"ה וביוהכ"פ הוא כי העבודה דאני לדודי מגיעה בהעצמות שמשם נמשכים כל הגילויים (כנ"ל סוס"ז), ונמצא שבאני לדודי דאלול כלולה גם ההמשכה דודודי לי. ויש לומר, דזהו מה שהתקיעות דחודש אלול (ע"פ מנהג חב"ד⁴⁹) הם תשר"ת תש"ת תר"ת, כל הקולות שתוקעים בר"ה, כי בהתקיעות דאלול ישנם כל הענינים שבהתקיעות דר"ה. וזה שבאלול תוקעין עשר קולות ולא מאה קולות, אולי יש לומר, שזהו לפי שהתקיעות דאלול (כיון שהם השרש של הענינים שנמשכים בר"ה) הם למעלה מהתחלקות.

י) ויהי רצון שעל ידי מעשינו ועבודתינו⁵⁰, ובפרט על ידי העבודה דאלול, יקרבו ויזרו עוד יותר את הגאולה, וכמרוז בזה שאלול הוא ר"ת להוי' ויאמרו לאמר אשירה⁵¹, כי אז יצאו כל ניצוצין מהגלות⁵².

וכיון שבאלול מקבל המלך את כולם בסבר פנים יפות ומראה פנים שוחקות לכולם, הרי בודאי שהמלך ממלא הבקשה של כאו"א מישראל, שתהי' לו כתיבה וחתימה טובה לשנה טובה ומתוקה בטוב הנראה והנגלה, הן בענינים הרוחניים בלימוד התורה וקיום המצוות, והן בענינים הגשמיים בבני חיי ומזוני רויחי, ועאכו"כ בנוגע לבקשה העיקרית – גאולה האמיתית והשלימה ע"י משיח צדקנו, יבוא ויגאלנו ויוליכנו קוממיות לארצנו, בקרוב ממש.

(50) ראה תניא רפ"ז.

(51) בשלח טו, א. פע"ח שבהערה 2. ובשו"ע האריז"ל ר"ח אלול הוא ר"ת ויאמרו לאמר אשירה להוי'.

(52) פע"ח שם. שו"ע האריז"ל שם.

(46) סה"מ קונטרסים שם קכו, ב. וראה לקו"ת אחרי כו, ג.

(47) ספהמ"צ להצ"צ לט, ב. סה"מ תש"ה ס"ע 124 ואילך. ובכ"מ.

(48) סה"מ תש"ה שם.

(49) ב"ר פ"א, ד. תדבא"ר פי"ד.

(50) ספר המנהגים – חב"ד ע' 53.

בס"ד. שיחת יום א' דר"ח אלול ה'תשמ"ב.

בלתי מוגה

כ. דובר לעיל אודות דברי אדמו"ר הזקן שחודש אלול הוא בדוגמת המשל דמלך בשדה, ובנמשל הרי זה גילוי הארת י"ג מדה"ר, ש"הארה זו היא נמשכת מבחי' א-ל, שהוא ראשית כל הי"ג מדות ומקורן וכללותן, וכמ"ש א-ל הוי' ויאר לנו".

ובהמשך לזה – הרי כאן המקום להשלים ביאור ענין מסויים בנוגע למנורה דביהמ"ק (שענינה – "ויאר לנו"), בהמשך להמדובר בהתוועדות שלפנ"ז (שיחת ש"פ ראה סכ"ד). ובהקדים:

מבואר בהמשך ההילולא דכ"ק מו"ח אדמו"ר (ד"ה באתי לגני ה'שי"ת בתחלתו) אודות כללות הענין דירידת והמשכת אלקות בעוה"ז הגשמי, שעיקר גילוי אלקות בעוה"ז הי' בביהמ"ק, דכתיב "ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם" – גילוי אלקות בדברים הגשמיים, זהב וכסף ונחושת, וכל הי"ג (או ט"ו) דברים שמהם נעשה המשכן.

והנה, נוסף על הנקודה הכללית ד"ושכנתי בתוכם" שהתבטאה בכל פרטי כלי המשכן וכללות המשכן, ישנם ענינים פרטיים השייכים לכל א' מכלי המשכן באופן פרטי.

ובנוגע לעניננו: הענין ד"ויאר לנו" התבטא בגלוי במנורה (שבמשכן, ולאח"ז – בביהמ"ק), שענינה – להאיר, ולכן היו זקוקים ל"שמן למאור", היינו, שמן שתכונתו להאיר, שע"ז התבטא בגלוי האור הרוחני ד"ויאר לנו".

וכמארז"ל (שבת כב, ב) "וכי לאורה הוא צריך . . . אלא עדות היא לבאי עולם שהשכינה שורה בישראל", היינו, שע"י המנורה נמשך גילוי אור לבנ"י ולכל העולם כולו. וע"ד שמצינו בנוגע להקרבת ע' פרים דחגה"ס, שע"ז נפעל ענין של שמירה והגנה בנוגע לאומות העולם, וכמארז"ל שאם אוה"ע היו יודעים את פעולת ביהמ"ק לטובתם (ובמיוחד – הקרבת ע' פרים שבחגה"ס), הנה לא זו בלבד שלא היו פוגעין בביהמ"ק, אלא הם עצמם היו מעמידים חילות כדי להגן על ביהמ"ק.

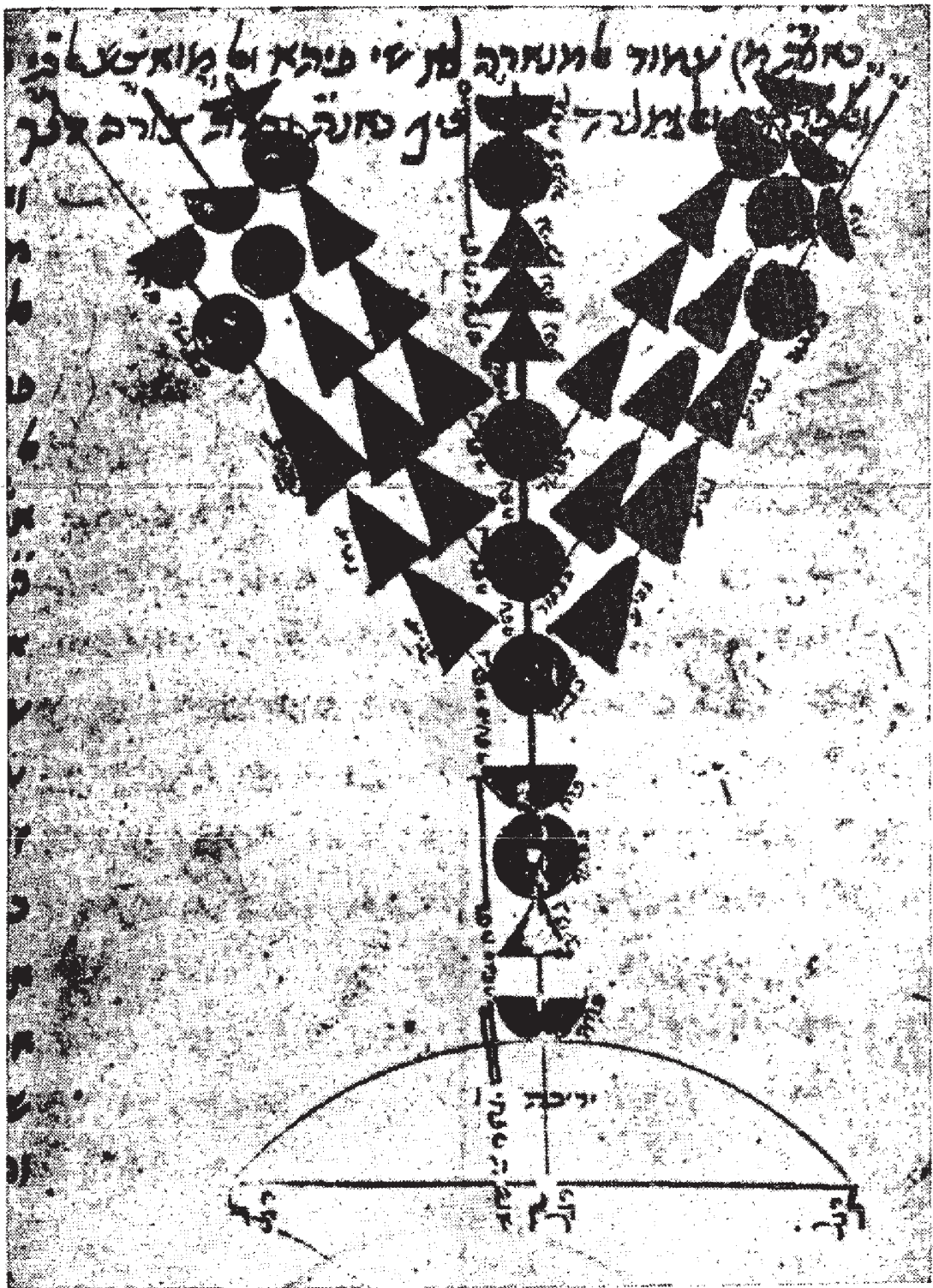
ובנוגע לעניננו – מאחר שהענין ד"ויאר לנו" קשור עם המנורה דביהמ"ק, הרי כאן המקום להמשיך ולהשלים את הביאור בנוגע לציור המנורה בכת"ק של הרמב"ם בפירוש המשניות (מנחות ספ"ג), כדלקמן.

כא. בנוגע לצורת הגביעים שבמנורה – כותב הרמב"ם בהל' ביהב"ח (פ"ג ה"ט): "הגביעים דומין לכוסות אלכסנדראה שפיהן רחב ושוליהן קצר", וכן כותב הרמב"ם בפיהמ"ש (שם): "הגביע הוא צורת כוס . . . שהוא מלמטה צר . . . צורת דבר משולש".

אבל כאשר מסתכלים בציור המנורה בכת"ק של הרמב"ם (בפיהמ"ש הוצאת "קאפאח") – רואים שהרמב"ם מצייר את הגביעים בצורת גביע הַפּוּר, רחב מלמטה וצר מלמעלה. ופשיטא שאין לומר שהרמב"ם לא דק בצורת הגביעים – כי נוסף על גודל דיוקו של הרמב"ם בנוגע לכל פרט ופרט, הרי מדובר כאן אודות ציור שתכליתו להבהיר את הפרטים הקשורים עם עשיית המנורה (ולא כדי לבלבל ולגרום שיטעו בדבר), ומה גם שמדובר אודות ציור הגביעים כ"ב פעמים (כי כ"ב גביעים היו במנורה)!

[הרמב"ם אמנם כותב שמטרת הציור הוא "כדי שיהי' קל להצטייר כו'", ולא כדי לצייר את כל הפרטים לאמתתם, שלכן לא הובא בציור הענין ד"משוקדים", ועאכו"כ שמדות הציור אינן מתאימות למדה האמיתית – אבל אעפ"כ, כאשר הרמב"ם מצייר את הגביעים באופן שהם רחבים מלמטה וצרים מלמעלה דוקא, הרי פשיטא שפרט זה (המופיע בציור) הוא בתכלית הדיוק].

ולכאורה, צריך להבין: מדוע מצייר הרמב"ם את הגביעים שבמנורה בצורת גביע הַפּוּר, רחב מלמטה וצר מלמעלה – הרי ע"ד הרגיל צורת הגביע היא באופן שהוא צר מלמטה ורחב מלמעלה (כפי שכותב הרמב"ם עצמו)?!

כב. והביאור בזה – בהקדים:

היות שהרמב"ם מצייר את הגביע (כ"ב פעמים) באופן שהוא רחב מלמטה וצר מלמעלה, הרי בהכרח לומר שהי' לו מקור לדבר באיזה מדרש שלא הגיע לידינו (כפי שמצינו בספריהם של גדולי ישראל שישנם ענינים שמובאים שם ממדרשי חז"ל שלא הגיעו לידינו), כי לולי זאת לא הי' הרמב"ם מצייר את הגביע באופן הפכי מצורת הגביע ע"ד הרגיל – כדרך גידולו.

דהנה, בנוגע לכו"כ ענינים מצינו הדגשה מיוחדת שהם צריכים להיות "דרך גידולם" דוקא, ולדוגמא: נטילת ד' מינים צריכה להיות דרך גידולם דוקא, ולכן, גם בעת הנענועים נשארים הלולב ומיניו דרך גידולם, ואפילו בעת הנענוע למטה אין מהפכים ח"ו את הלולב ומיניו, מאחר שצריך להיות כדרך גידולו. ועד"ז מצינו בנוגע לקרשי המשכן, וכיו"ב (ראה סוכה מה, ב).

ועפ"ז – הי' מסתבר לומר שגם צורת הגביעים היא דרך גידולם, היינו, שהם צרים מלמטה ורחבים מלמעלה. ומאחר שהרמב"ם מצייר את הגביעים באופן שהם רחבים מלמטה וצרים מלמעלה, הרי בהכרח לומר שהי' לו מקור לדבריו במדרוז"ל.

אבל גם כאשר ישנו מקור לדבר במדרוז"ל – זקוקים עדיין להסברת טעם הדבר: מדוע היו אמנם הגביעים שבמנורה רחבים מלמטה וצרים מלמעלה, לכאורה, הרי זה באופן הפכי מדרך גידולם – כדלקמן.

כג. והביאור בזה:

איתא בגמרא (מנחות פו, ב): "ויעש לבית חלוני שקופים אטומים, תנא שקופים מבפנים ואטומים מבחוץ, לא לאורה אני צריך כו", זאת אומרת: חלונות ביהמ"ק היו "רחבים מבחוץ ופיהם אטום וקצר מבפנים, דדרך כותל אבנים כשעושין חלון מרחיבין אותו מבפנים, שמשפעים עובי הכותל מכל צד כדי שלא יסתום ויעכב עובי הכותל את האורה מלבוא לצדדין, אבל ההיכל (חלוני ההיכל) הי' קצר מבפנים ומרחיב והולך לצד חוץ, כדי שתהא אורה יוצאה מההיכל שתאיר לעולם, כי לא לאורה אני צריך" (פרש"י שם).

[וכידוע שדרך האור הוא – שהתחלתו באופן של נקודה, ומרחיב והולך ומתפשט לכל צד ופינה. ובלשון הזהר (ח"ג רפח, א): "כבוצינא דאתפשטין מינה נהורין לכל עיבר". ומאחר שהאור דביהמ"ק הי' צריך להתפשט בכל העולם כולו, לכן היו חלוני ביהמ"ק צרים מבפנים והולכים ומתרחבים כלפי חוץ, כדי שהאור יוכל להתפשט מביהמ"ק לעולם כולו].

והנה, גילוי והמשכת האורה מביהמ"ק בכל העולם כולו – הי' ע"י המנורה שבביהמ"ק, שענינה – להאיר, "שמן למאור", כמובן שלכל א' מכלי המקדש הי' תפקיד וענין מיוחד בפ"ע, ולדוגמא: השולחן קשור עם השפעת ענין המזונות ("מזונא רויחיי") בעולם כולו, כמארז"ל (ב"ב כה, ב) "הרוצה . . שיעשיר יצפין, וסימניך שולחן בצפון", ואילו המנורה ענינה – לפעול גילוי והמשכת האורה בעולם כולו, וכיו"ב בשאר כלי המקדש.

ועפ"ז מובן הטעם מדוע הגביעים שבמנורה היו צרים מלמעלה ורחבים מלמטה:

כשם שהחלונות שבביהמ"ק היו צרים מבפנים ורחבים מבחוץ כדי שהאורה תצא מביהמ"ק לעולם כולו, הנה מטעם זה היו גם הגביעים שבמנורה (שהמנורה היא הכלי שעל ידה נמשך האור מביהמ"ק בעולם כולו) באופן המורה על גילוי והמשכה בעולם כולו – צרים מלמעלה ורחבים מלמטה, שזה מורה שהעיקר הוא ההמשכה למטה, שלכן הם צרים מלמעלה והולכים ומתרחבים למטה – גילוי והמשכה בעולם שלמטה מביהמ"ק.

דהנה, המשכת אור המנורה מביהמ"ק לעולם כולו, קשורה עם שבעת קני המנורה, כי כל א' משבעת הנרות הי' ע"ג א' משבעת קני המנורה, ומזה מובן שכל קנה ונר יש לו ענין מיוחד כו' – זה קרוב

יותר למזרח וזה יותר למערב, או לצפון ודרום (כב' הדעות באופן הנחת המנורה, ממזרח למערב או מצפון לדרום (מנחות זח, ב)). ומאחר שבכל קנה היו גביעים, מובן, שגם הגביעים קשורים עם הנרות שהאירו מביהמ"ק לעולם כולו, ולכן, כשם שכללות גילוי והמשכת אור המנורה הי' ע"י "חלוני שקופים אטומים", צרים מבפנים ורחבים מבחוץ, כמו כן התבטא ענין זה בצורת הגביעים שהיו צרים מלמעלה ורחבים מלמטה¹.

ועפ"ז מובן שצורת הגביעים במנורה, צרים מלמעלה ורחבים מלמטה (כציור הרמב"ם) – אינה בסתירה לדרך גידולם:

כאשר מדברים אודות דרך הגידול של "גביע" – ישנם ב' אופנים בדבר: (א) כאשר הגביע מונח על השולחן סתם, שאז הוא רחב מלמעלה וצר מלמטה, (ב) כאשר הגביע ממלא את תפקידו – היינו, כאשר שותים מן הגביע (פעולת ההשפעה של הגביע), שאז עמידתו באופן הפוך מהאופן שמונח על השולחן – צדו הרחב כלפי מטה, וצדו הצר כלפי מעלה, וכיחס לתפקיד של הגביע – כן הוא דרך גידולו.

ועד"ז מובן בנוגע לעניננו – צורת הגביעים שבמנורה: היות שתפקידה הכללי של המנורה הוא – גילוי והמשכת האור למטה, שלכן גם צורת הגביעים היא באופן שהם צרים מלמעלה ורחבים מלמטה (להורות על ההשפעה למטה דוקא) – מובן, שצורה זו מתאימה לדרך גידולם של הגביעים כאשר מדובר אודות תפקידם של הגביעים, שעל ידם מקבל האדם את ההשפעה מהמשקה שבתוך הגביע, כאמור לעיל שכאשר שותים מן הגביע עמידתו היא באופן שצדו הרחב כלפי מטה וצדו הצר כלפי מעלה.

כד. ההוראה מזה בנוגע לעבודת האדם:

נשמת כל איש ישראל נמשלה ל"נר" – "נר ה' נשמת אדם", ותפקידם של בני"ה הוא – להיות "נרות להאיר", להאיר את העולם כולו ע"י "תורה אור".

וזוהי ההוראה הנלמדת מזה שחלונות ביהמ"ק היו "שקופים אטומים", צרים מבפנים ורחבים מבחוץ, וכן הגביעים שבמנורה שהיו צרים מלמעלה ורחבים מלמטה – שכאשר מדובר אודות ההשפעה אל הזולת, וכללות הענין דעשיית דירה לו ית' בתחתונים, צריך הדבר להעשות באופן רחב דוקא (רחבים מלמטה), גם כאשר בנוגע לעצמו מסתפק באופן קצר כו' (צרים מלמעלה).

וגם כאשר צריך לשנות את טבעו ורגילותו כדי שעבודתו תוכל להיות באופן כזה – מה בכך?! הרי "אני נבראתי לשמש את קוני"!

ולכן, כאשר מדובר אודות נטילת ד' מינים – הרי העבודה בזה צריכה להיות באופן שנוטל את ד' המינים דרך גידולם, וממשיכם אל חזהו שכנגד לבו; אבל כאשר מדובר אודות ההשפעה אל הזולת, לעשות לו ית' דירה בתחתונים – הרי העבודה בזה צריכה להיות באופן רחב מלמטה דוקא, כדרך גידולם של הגביעים כאשר שותים מהם, היינו, שנותן ומשפיע לשני באופן רחב יותר מאשר לעצמו.

כה. כאן המקום להשלים מה שדובר בהתוועדות שלפנ"ז (שיחת ט"ו באב סי"ג) אודות החילוק שבין חצי כדור הצפוני לחצי כדור הדרומי בנוגע לחילוקים שבין חורף לקיץ, בקשר לאמירת "משיב הרוח ומוריד הגשם" "ותן טל ומטר" או "מוריד הטל" "ותן ברכה":

היות שזמני החורף והקיץ בחצי כדור הצפוני והדרומי אינם בשוה – נאמר בהתוועדות הנ"ל

1) וראה מ"ש הבחיי (תרומה כה, לא): וע"ד השכל כו' (תרומה שם): וצוה לעשותן בצורת גביע כי הם מקבלים ושואבים ממקור העליון להשפיע לאשר תחתם. וראה מ"ש הרקנטי (להרמ"א) ח"א פ"כ. וראה מ"ש הרקנטי (תרומה שם): וצוה לעשותן בצורת גביע כי הם מקבלים ושואבים ממקור העליון להשפיע לאשר תחתם.

שהמושכל הראשון הוא שבכל מקום צריכים להתנהג בהתאם לצרכים דמקום זה, ולכן, כאשר שורר חורף בחצי כדור הדרומי, צריכים לומר שם "משיב הרוח ומוריד הגשם" "ותן טל ומטר" (היות שבמקום זה ישנו צורך בגשמים), אע"פ שבארץ ישראל (בחצי כדור הצפוני) אומרים בתקופה זו "מוריד הטל" "ותן ברכה", משום שבא"י תקופה זו היא תקופת הקיץ.

אבל, מובן שכוונת הדברים היתה רק לשם שקו"ט באופן ד"יגדיל תורה ויאדיר", ואילו בנוגע לפועל – צריכים להתנהג בחצי כדור הדרומי כפי שמתנהגים שם מדורי דורות, ואין לשנות את המנהג המקובל (ובפרט שהדבר עלול לגרום להיפך קירוב הלבבות).

ואע"פ שהסברא נוטה לומר שבכל מקום צריכים להתנהג בהתאם לצרכי המקום – הרי מפורש כבר בשו"ת הרא"ש (תשובה י' כלל ד') שאע"פ שדעתו נוטה לומר שבאותם מקומות שזקוקים לגשמים בימות החמה שבא"י, צריכים לשאול שם על הגשמים, מפני שזהו הצורך דמקום זה, אעפ"כ – מסיים הרא"ש – היות שחבריו לא הודו לו, ובפועל נקבע המנהג לשאול על הגשמים בזמן ששואלים על הגשמים בא"י, הרי הוא מבטל את דעתו נגד המנהג.

כו. והנה, אע"פ שישנם אחרונים הפוסקים נגד מנהג זה, היינו, שבכל מקום צריכים לשאול לפי צרכי המקום – הנה מאחר שבספרי האחרונים שפוסקים כן לא הובאו דעותיהם של כל גדולי ישראל שפסקו לנהוג בכל מקום כפי שנוהגים בא"י, מסתבר לומר שאחרונים אלו לא ראו פס"ד זה (מדלא הזכירו זאת), ואם היו רואים זאת, יתכן שגם הם היו פוסקים כן. ובהקדים:

ידוע מ"ש אדמו"ר הזקן בהלכות מכירת חמץ (או"ח סתמ"ח סו"ס י"ב – נדפס בסוף הל' פסח) "אשר הרבה מספרים הראשונים ז"ל לא יצאו לאור הדפוס עדיין בימי האחרונים ז"ל, הט"ז ומ"א והנמשכים אחריהם, עד עתה קרוב לדורותינו אלה, כנראה בעליל מספר שיטה מקובצת על כמה מסכתות וכיוצא בו, ולזאת ודאי אין לסמוך להקל למעלה על הקולות שנמצאו בדברי האחרונים ז"ל", מאחר שהם לא ראו את דברי הראשונים המחמירים בזה (כפי שהוזכר גם בהתוועדות שלפנ"ו (ש"פ דברים סכ"ח)).

זאת אומרת: כאשר רואים שהאחרונים מקילים בדבריהם כנגד דברי הראשונים, מבלי להזכיר את דברי הראשונים – אין זו הוכחה שהם חולקים על דברי הראשונים, אלא מדלא הזכירו אותם, מוכח שלא ראו את דברי הראשונים, ולכן אין לסמוך בזה על דברי האחרונים, כי אילו היו רואים את דברי הראשונים היו פוסקים כמותם.

וכלל זה אינו אמור רק כאשר בדברי האחרונים ישנה קולא לגבי דברי הראשונים, אלא גם כאשר בדברי האחרונים ישנה חומרא לגבי דברי הראשונים, אין להחמיר בדברי האחרונים, מאחר שלא ראו את דברי הראשונים – כפי שכותב אדמו"ר הזקן בשו"ע הל' נדה (סקפ"ט סי"ג) ש"בימי רמ"א וב"ח וט"ז וש"ך לא באו עדיין הלכות נדה להרמב"ן לדפוס במדינות אלו, לכן כתב מ"ש, והמדובר אודות חומרא שמחמירים האחרונים, מאחר שלא ראו את דברי הרמב"ן שפוסק להקל. ועד"ז מובן בנוגע לענינו:

ישנו ספר "בית אברהם" ששם (ע' 34 ואילך) הובאו בהרחבה כל דעותיהם של גדולי ישראל ששקלו וטרו בענין זה. ועפ"ז – מאחר שבספרי האחרונים שפוסקים שבכל מקום צריכים להתנהג בהתאם לצרכי המקום לא הוזכרו כמה ספרים המובאים בספר "בית אברהם" (הסוברים שבכל המקומות יש להתנהג כמו בא"י), מסתבר לומר שהם לא ראו מ"ש בספרים אלו, ולכן, אין להביא ראי' מספרים אלו לא לכאן ולא לכאן.

ובנוגע לפועל: מאחר שכבר נקבע המנהג בזה – ע"פ פס"ד של גדולי ישראל, החל מהרא"ש וכיו"ב

– להתנהג בכל המקומות כפי שנוהגים בא"י, אין לשנות ממנהג זה.

וכאמור לעיל – לכל לראש יש להזהר מענין של פירוד הלכות (אם יאמרו שיש לשנות את המנהג שנקבע במקומות אלו), כי בנוגע לשקו"ט אודות שאילת גשמים באופן כך או באופן כך, הרי זה ספק אם ענין זה הוא מדאורייתא או מדרבנן (לכתחילה או גם בדיעבד, לעיכובא), אבל האיסור אודות ענין של מחלוקת – הרי זה בודאי מן התורה, כמ"ש "ולא יהי' כקורח וכעדתו" (ישנה שקו"ט אם איסור זה נמנה במנין המצוות, אבל לכל הדעות הרי זה אסור מן התורה (ראה לקו"ש ח"ח ע' 104))!

כזו. אבל עדיין אינו מובן: לשם מה שואלים גשמים באותם מקומות שבהם לא זקוקים לגשמים באותו זמן, מאחר ששם תקופה זו היא תקופת הקיץ?!

והביאור בזה:

כשם שישנו ענין התפלה בנוגע לצרכי עצמו, כמו כן ישנו ענין התפלה בנוגע לצרכי העולם כולו, למרות שהוא בעצמו אינו צריך לדבר זה.

דוגמא לדבר: מסופר בגמרא (תענית כד, ב) ש"ר' חנינא בן דוסא הוה קא אזיל באורחא, אתא מיטרא, אמר לפניו: רבונו של עולם, כל העולם כולו בנחת וחנינא בצער, פסק מיטרא. כי מטא לביתו אמר לפניו: רבונו של עולם, כל העולם כולו בצער וחנינא בנחת, אתא מיטרא, זאת אומרת, שרחב"ד התפלל לגשמים מפני צרכי העולם כולו, למרות שהוא עצמו אינו צריך לגשמים (לפי שלא היו לו שדות (פרש"י שם)).

ועד"ז בנוגע לעניננו: למרות שבחצי כדור הדרומי לא זקוקים לגשמים בזמן הקיץ (שלהם), שואלים הם גשמים מפני שזהו צורך רוב העולם – באיכות היינו, ארץ ישראל, וכן בבל (שזהו המקום שבו נכתב תלמוד בבלי, ובו היו הגאונים וכו'), ושאר הארצות כיו"ב.

כח. האמור לעיל אודות צורת הגביעים שבמנורה, הרי זה בהמשך למה שדובר בהתוועדות שלפנ"ז (ש"פ מטו"מ סכ"ו. ש"פ דברים סכ"ח) אודות צורת המנורה שהרמב"ם מצייר את קני המנורה באלכסון ולא בעיגול, וכן אודות צורת הלוחות שהיו מרובעות ולא בצורת חצי עיגול (מאחר שהלוחות היו "אוכלות" את כל חללו של הארון, באופן שלא נשאר מקום פנוי כלל, ככל כלי שרת המקדשים כשהן מלאים דוקא), ולכן צריכים לתקן ציור הנ"ל – הרי כאן המקום להבהיר ענין נוסף הדורש תיקון – בנוגע לסדר הנקודות כפי שנדפסו בהתחלת הסידור "תהלת ה'". ובהקדים:

בנוגע לכללות ענין הנקודות – מבואר בפרדס שער הנקודות בתחלתו שהנקודות נחלקות לתנועות גדולות ותנועות קטנות, מלכים ועבדים, וכל תנועה קטנה סמוכה לתנועה גדולה שלה (כל עבד סמוך למלך שלו): קמץ – תנועה גדולה, פתח – תנועה קטנה שלה. צירה – תנועה גדולה, סגול – תנועה קטנה שלה. חולם – תנועה גדולה, קמץ קטן – תנועה קטנה שלה. שורק או מלאופם (נקודה באמצע הוא"ו) – תנועה גדולה, קבוץ (שלש נקודות באלכסון) – תנועה קטנה שלה. וישנה גם נקודת השבא – שאינה תנועה בפ"ע.

והנה, בפרדס (וכן בתקו"ז) מבואר שהנקודות הם כנגד העשר ספירות וכו' – ע"פ "חכמת האמת". אבל כללות הסדר שלכל לראש באה תנועה גדולה ולאחרי' באה התנועה קטנה שלה – הרי זה מתאים ע"פ כללי הדקדוק, וכן הוא אופן הברת הנקודות אצל תינוק שמתחיל לדבר (בגיל ב' שנים לערך).

ועפ"ז – מה שנדפס בסדר הנקודות שבהתחלת הסידור "תהלת ה'" שקודם בא הקבוץ (ג' נקודות באלכסון) ואח"כ בא השורק (נקודה באמצע הוא"ו) – הרי זה היפך ההברה והדקדוק וכו', שהתנועה הגדולה קודמת לתנועה קטנה שלה (שורק לפני קבוץ)². ובפרט שבסידור זה עצמו מופיע סדרם של

2) בתקו"ז ת"ע (קכט, סע"א ואילך) הסדר דכל הנקודות הוא כפי שנדפס בסידור "תהלת ה'", כולל גם שבתחלה בא הקבוץ (ג' נקודות באלכסון) ואח"כ שורק (נקודה באמצע הוא"ו) – לפי שהנקודות הם כנגד העשר ספירות, ומאחר

שאר הנקודות באופן האמור (תנועה גדולה לפני תנועה קטנה שלה), שעפ"ז צריך להיות השורק לפני הקבוץ!

ולכן, כאשר ידפיסו את הסידור מכאן ולהבא (וכן כאשר מדפיסים את סדר ציור הנקודות במק"א) – ישנו את סדר ציור הנקודות באופן שהשורק יהי קודם הקבוץ.

ולאלו השואלים למאי נפק"מ אם השורק יהי לפני הקבוץ או להיפך, לכאורה, יכולים לנצל את הזמן שמדברים אודות ענין זה כדי לבאר ענין עמוק בנגלה דתורה או ענין עמוק בפנימיות התורה?! – הנה מאחר שהפרדס והתקו"ז עסקו בענין זה ופירשוהו ע"פ פנימיות התורה, "נשמתא דאורייתא", הרי זה חלק בתורה, וזהו ענין הנוגע עד סוף כל הדורות. וכמדובר כמ"פ שאי-הבנת הענין אינה גורעת בחשיבותו!

וכידוע מ"ש בפרדס שהנקודות (והברתם) הנם "קבלה מפה אל פה מעזרא הסופר והוא קיבל מפה אל פה עד מרע"ה מסיני מפי הגבורה", היינו, שעזרא גילה הנאמר למרע"ה מסיני מפי הגבורה.

ומה שמצינו עוד סדרים בנקודות, כמבואר בספרי דקדוק (ומובא גם בראשונים) – הרי כן הוא בריבוי ענינים בתורה, שדברי ב"ש ודברי ב"ה, דברי ר' יהודה ודברי ר"ש, וכיו"ב, אינם מתאימים זה לזה, אע"פ ש"אלו ואלו דברי אלקים חיים", היינו, שב' הדעות נאמרו למשה מסיני, וכאשר נתקבלה ההלכה כדעה א' (הלכה כב"ה, וכיו"ב) – חייבים להתנהג כדעה זו בלבד [וכמ"ש הרמב"ם (הל' ממרים בתחלתן) שאפילו מנהג שקבעו חכמים שנתפשט בכל תפוצות ישראל יש לו תוקף דמ"ע ומל"ת, ועאכו"כ בנוגע לענין הניתן למשה מסיני], ובאתרא דרב כו'.³

כט. בהמשך להמדובר לעיל אודות ציור הנקודות – יש להמתיק זאת ע"י ביאור "מוסר השכל" בנוגע לעבודת כאו"א מישראל:

בנוגע לציור הנקודות – ישנם ג' נקודות שציורם שוה אלא החילוק שביניהם הוא – מקומה של הנקודה ביחס לאות, והם: חיריק, מלאופם וחולם, שציורם שוה – נקודה אחת בלבד, אלא החילוק הוא במקומו של הנקודה: בחיריק נמצאת הנקודה תחת האות, במלאופם נמצאת הנקודה באמצע האות, ובחולם נמצאת הנקודה למעלה מן האות.

ובדוגמת הענין דספירת המלכות (נקודה בלבד) – שישנם כמה אופנים במעמדה ומצבה של ספירת המלכות, ועד לתכלית העילוי שבזה – עליית המלכות בכתר.

וההוראה מזה בעבודת כאו"א מישראל:

כל יהודי הוא בבחי' "נקודה" – "אנא סימנא בעלמא", וכמ"ש "מי יקום יעקב כי קטן הוא". אבל ניתנה לו היכולת והרשות לבחור באיזה מעמד ומצב תהי' ה"נקודה": למטה מן האות, באמצע האות, או למעלה מן האות, זאת אומרת, שביכולתו של כאו"א מישראל להתעלות בעבודתו לדרגא נעלית ביותר, ועד שע"י עבודתו פועל הוא את עליית המלכות למעלה מעלה ביותר.

וענין זה (העילוי שנפעל ע"י עבודתו של יהודי) מתבטא גם בזה שכללות ענין הנקודות אינו מופיע בתורה שבכתב (שהרי ה"ספר-תורה" היא ללא נקודות), זאת אומרת, שהוספת הנקודות נפעלת ע"י בנ"י, שהם מוסיפים את הנקודות בהתאם למה שנתקבל בתורה שבע"פ שקריאת תיבת "אנכי" היא

קבלה (מטעם - שברזי תורה ספירת ההוד קודמת לספירת היסוד, שלכן בא הקבוץ קודם השורק).

ולהעיר גם מתקו"ז שם קלה, ב.

וראה ציוני שמות הנקודות בווהר בשערי זוהר (למרגלית) לנדרים לז, א.

(3) לשלימות הענין - ראה שיחת ח"י אלול.

שהקבוץ הוא כנגד ספירת ההוד והשורק הוא כנגד ספירת היסוד, לכן קודם הקבוץ לשורק, כשם שספירת ההוד קודמת לספירת היסוד.

אבל: בסידור השוה לכל נפש, ובפרט בטבלת א"ב ללומדי א"ב, צריך להיות סדר הא"ב והנקודות ע"פ פשט, ע"פ הברת הנקודות דתינוק שמתחיל לדבר (כנ"ל בפנים), ולא לסדרו ע"פ

באופן שאות אל"ף מנוקדת בקמץ, אות נו"ן בחולם, ואות כ"ף בחיריק, וכיו"ב בשאר התיבות שבתורה. ל. ויה"ר שכל המדובר לעיל יבוא במעשה בפועל, כולל – הוראת רבותינו נשיאינו לדייק בלימוד האותיות בפ"ע, לימוד הנקודות בפ"ע, ולאח"ז לחברם ביחד (לימוד בפ"ע) – שלא כדעת הטועים שלימוד באופן כזה מעכב את התקדמותו של הילד כו', אלא אדרבה: דוקא ע"י הלימוד באופן האמור מחדירים אצל הילד את האל"ף דכללות ענין היהדות.

וכפי שביאר כ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו, שכאשר לומדים עם ילד יהודי "קמץ אל"ף אָ", הרי זה קשור עם האל"ף דתיבת "אנכי", אל"ף – אלופו של עולם, שבתבה זו נכלל הדיבור הראשון דעשה"ד, שבו כלולים כל עשה"ד, ובהם כלולים כל הענינים דתושב"כ, וכן כל הענינים דתושבע"פ כי "ליכא מידי דלא רמיזא באורייתא". זאת אומרת: עוד טרם ידע הנער קרוא וכתוב, נוטעים ומחדירים בו את הענין דאל"ף, אלופו של עולם.

ועפ"ז מובן סדר הלימוד צריך להיות באופן שלכל לראש מלמדים את הילד צורת אל"ף (ללא ניקוד כלל), ואח"כ מלמדים אותו "קמץ אל"ף אָ". ובהקדים:

איתא בגמרא (שבת קה, א) "אנכי נוטריקון אנא נפשי כתיבת יהבית". והנה, "יהבית" מורה על ענין של המשכה, "כתיבת" – מורה על פעולה, ואפילו "נפשי" – הרי זו דרגא מסויימת. אבל "אנא" – קאי על עצמות ומהות, אמיתית המציאות, שמאמיתת המצאו נמצאו כל הנמצאים.

ועד"ז מובן בנוגע לאות אל"ף דתיבת "אנכי" – שניקוד האות מורה על איזה ענין של ציור (פירוט וביאור לאות זו, ולדוגמא: אל"ף בניקוד קמץ – התחלת תיבת "אנכי", ואל"ף בניקוד פתח – התחלת תיבת "אנחנו", וכיו"ב), ולכן, עצם ופשיטות הענין דאל"ף, אלופו של עולם, מתבטא באות אל"ף כפי שהיא מופשטת מציור, עצם האות ללא כל ניקוד.

ולכן, אם מתחילים ללמוד עם הילד את אל"ף בניקוד קמץ, ללא כל נתינת מקום ללימוד את אל"ף עצמה, הנה לא זו בלבד שאין זה מסייע בלימוד וחינוך הילד, אלא אדרבה: עי"ז לא נותנים אפשרות לנטוע בלב הילד את עצם הענין דאל"ף, אלופו של עולם. ועפ"ז מובן גודל הדגשת רבותינו נשיאינו שלכל לראש ילמדו את צורת האותיות בפ"ע, שאז נוטעים ומשרישים בלב הילד את עצם ענין האל"ף, אלופו של עולם, ורק לאח"ז מלמדים אותו "קמץ אל"ף אָ" – כפי שענין זה מתגלה ב"תורה אור" (כאשר "אביו מלמדו תורה") – האל"ף דתיבת "אנכי".

ובזה רואים עד כמה גדולה החשיבות דמנהג נשים זקנות בישראל נכמ"ש הרשב"א שאין לשנות מנהג נשים זקנות בישראל כו"ן – כידוע המנהג הפשוט אצל נשי ישראל לשיר לילדים שבתוך העריסה "שיר ערש" שתוכנו אודות ה"רבי" שמלמד לתלמידיו "קמץ אל"ף אָ", ומובן שאין זה באקראי בעלמא, אלא כך נתפשט ונתקבל אצל נשי ובנות ישראל בדורות שלפנ"ז, בכל המקומות מעבר לים ששימשו "מרכזים" לתורה ויהדות ויראת שמים – לפי שדרך הלימוד עם ילדי ישראל היתה באופן שהיו לומדים "קמץ אל"ף אָ", וטעם הדבר – לפי ש"קמץ אל"ף אָ" קשור עם האות אל"ף דתיבת "אנכי", כנ"ל.

לא. והנה, כל האמור לעיל אודות אופן החינוך של ילדי ישראל, שלכל לראש צריכים לתת להם את האל"ף של יהדות – הרי זה ענין שהזמן גרמא, כי בימים אלו מסתיים הזמן שבו נמצאים הילדים מחוץ לכתלי בית-הספר התלמוד-תורה והישיבה, ומכינים כבר את הילדים לקראת שנת הלימודים הבאה, ולכן, הרי זה הזמן המתאים לדאוג שהם יקבלו חינוך הכשר, ויתירה מזו: חינוך על טהרת הקודש.

ועי"ז יגדלו הילדים ברוח התורה ומצוותי', ויגרמו נחת רוח אמיתי למחנכים ולמדריכים, ולכל לראש – להוריהם.

וכולם ביחד מעמידים את "צבאות השם", ובאופן ד"הם הכירוהו תחלה", והולכים "בנערינו

ובזקנינו בבנינו ובבנותינו" לקבל את פני משיח צדקנו, במהרה בימינו ממש.

* * *

לב. האמור לעיל אודות אופן הלימוד של ה"מלמד" עם תלמידיו (כללות ענין החינוך) – הרי זה ענין שהזמן גרמא, כי זהו הזמן שבו רושמים את הילדים לבתי-הספר.

ומובן, שגם כאשר עד עתה למד הילד בבית-ספר שבו מקבלים חינוך הכשר – צריכים להשתדל שמכאן ולהבא יקבל הילד חינוך על טהרת הקודש. ובחינוך על טהרת הקודש גופא ישנם כו"כ דרגות, ותמיד צריכים להעלות בקודש בענין החינוך.

וכפי שרואים בטבע בני אדם – שההורים משתדלים לתת לילדיהם את כל צרכיהם באופן הכי טוב (לא רק ע"ד המיצוע), ועד שהם דואגים לילדיהם יותר ממה שדואגים עבור עצמם.

ואם הדברים אמורים בנוגע למאכל ומשקה, שהשפעתו על בריאות הגוף היא למשך זמן מוגבל ביותר – במשך זמן מועט לאחר זמן העיכול בלבד, עד"ז בנוגע ללבושים, שהם דבר חיצוני בלבד, ולמשך זמן מוגבל, כי כאשר הילד גדל מוכרחים להחליף את הלבושים שלו – ואעפ"כ, גם בדברים אלו משתדלים ההורים (שיש להם רגש אמיתי של הורים) לתת לילדיהם את הטוב ביותר – בתכלית השלימות, עד כמה שידם מגעת, ולא חוסכים כל מאמץ בזה, ועד שלוקחים הלוואות כדי לתת לילדיהם יותר ממה שהם מסוגלים לתת להם – הרי עאכ"כ שכן צריכה להיות הנהגת ההורים כאשר מדובר אודות ענין החינוך, שיש לו השפעה מכרעת על כל משך ימי חייו, כמ"ש "חנוך לנער על פי דרכו גם כי יזקין לא יסור ממנה", ולכן, בודאי שאין להסתפק בחינוך ע"ד המיצוע, או אפילו בחינוך טוב, אלא צריכים להשתדל להעניק לילדים את החינוך הטוב ביותר – בתכלית השלימות.

ומובן שאין להתחשב בהוצאות הכספיות הכרוכות בזה – כי החסכון בדולרים אחדים עי"ז שלא יעניק לילדיו את החינוך הטוב ביותר, יגרע בטובתם של ילדיו בנוגע לאופן חינוכם על כל משך ימי חייהם, כאמור לעיל שהשפעת חינוך הנער היא על כל משך ימי חייו, גם בהיותו במעמד ומצב ד"כי יזקין".

ולכן, כאשר נמצאים בזמן שבו רושמים את הילדים לבתי-הספר, הרי זה הזמן המתאים ביותר להשתדל שהילדים יקבלו את החינוך הטוב ביותר, עי"ז שרושמים אותם לבית-ספר, תלמוד-תורה וישיבה המתנהלים על טהרת הקודש, כי להעביר את הילדים מבית-ספר א' למשנהו באמצע שנת הלימודים, הרי זה דבר קשה ביותר ובלתי רגיל כלל.

וגם כאשר נדמה לו שבהתחשב עם הרוחות הנושבות בחוץ יכולים להסתפק במדת היראת שמים שמקבלים בבית-ספר זה – עליו לקחת בחשבון שמדובר כאן אודות חינוך במשך 27 שנת הלימודים וקרוב לומר שגם בשנים שלאח"ז ימשיך הילד ללמוד בבית-ספר זה, ולכן, דרושה התבוננות פנימית ועמוקה כדי לקבוע היכן יוכל הילד לקבל את החינוך הטוב ביותר, בתכלית השלימות.

לג. בהמשך להמדובר אודות חינוך הקטנים, הרי כאן המקום לדבר אודות ענין הקשור עם חינוך של גדולים. ובהקדים:

ישנם כאלו שראויים אמנם לחנך את הגדולים, אבל לעומת זאת – ישנם כאלו שאינם ראויים לזה ואעפ"כ מתיימרים לעסוק בחינוך הגדולים, ובלשון חז"ל: "אינו ראוי להוראה ומורה".

כלפי מה הדברים אמורים – היות שנמצאים אנו בהתחלת חודש אלול, הרי זה הזמן שבו עסוקים רבנים ומורי-הוראה בהכנת דרשותיהם לקראת ה"ימים נוראים", "שבת סליחות", וכיו"ב (לאחרי שחזרו מחופשתם ב"נאות דשא"). וישנם כאלו המדמים לעצמם שהדרשות דחודש אלול ו"ימים נוראים" חייבות להתבטא באופן של כעס ורוגז, כי מאחר שאודות חודש אלול נאמר "אם יתקע שופר בעיר

ועם לא יחרדו" (כנ"ל בדברי הטור), ענין של חרדה דוקא, וזהו גם תוכן הענין ד"ימים נוראים" – הרי בהכרח שאופן החינוך בימים אלו יהי באופן של כעס ורוגזא!

ככל שיתרגז ויכעס יותר – תהי' זו הוכחה שהוא המחנך האמיתי והגדול, והראי' – שהוא כל כך מונח בענין החינוך עד שאינו מתחשב כלל האם מישהו מהשומעים יקפיד על דבריו, כי כוונתו היא לשם שמים, ומשום זה צועק וגוער על יהודים!

וככל שצועק יותר – הרי הוא שמח ומרוצה מעצמו, בהיותו ה"דרשן" האמיתי, והראי' – שביכלתו לקנתר את הזולת ("ער קען יענעם אריינזאגן")!

ועל זה אומרים לו: לכל לראש – ישנו כלל בתורה "דברי חכמים בנחת נשמעים", ומכלל הן אתה שומע לאו, היינו, שכאשר הדיבור אינו "בנחת", אין הדברים נשמעים, וסוכ"ס יעזבוהו לנפשו – באותו מעמד, מחר או מחר לאחרי זמן, ולא ישמעו בקולו!

אפילו אם אינך "חכם" גדול – אינך צריך להכריז מעל הבמה (שממנה אומר אתה את דברי המוסר) שכולם ידעו שאינך נכלל בין אלו שעליהם נאמר "דברי חכמים בנחת נשמעים"!!

ויתירה מזו: ידע איניש בנפשי' באיזה מעמד ומצב נמצא הוא בעצמו, ואעפ"כ מעיז הוא לעמוד בפני רבים ולקנתר ("זידלען") יהודים בתוארים מבהילים, רחמנא ליצלן!

לד. מסופר בתנ"ך (ישעי' ו, ה ואילך) שכאשר הקב"ה צוה לישעי' להיות נביא לבנ"י, הנה כאשר ישעי' התבטא על בנ"י באופן שאינו מתאים ("בתוך עם טמא שפתיים אנכי יושב") – נענש וקיבל "פסק" תיכף ומיד – "ויעף . . . אחד מן השרפים ובידו רצפה במלקחיים לקח מעל המזבח גו".

וזאת – אע"פ שהתואר הבלתי-רצוי שאמר ישעי' הנביא על בנ"י לא נאמר ברבים ח"ו, ואפילו לא באופן הקשור עם הלבנת פני היחיד, אלא ישעי' הנביא אמר זאת בעת שדיבר עם הקב"ה, כאשר הי' צריך להשיב אם הוא מסכים לשליחות שהוטלה עליו (להיות נביא לבנ"י), ומובן, שבהכרח לומר להקב"ה את האמת (כי הקב"ה הוא "ה' אלקים אמת") – שהוא ירא משליחות זו מפני ש"בתוך עם גו' אנכי יושב", וא"כ, אע"פ שהקב"ה בודאי ידע מהו מעמדם ומצבם של בנ"י, כי "ה' יראה ללבב", ובפרט שבהמשך הדברים אומר הקב"ה לישעי' הנביא "השמן לב העם הזה וגו'" – אעפ"כ, נענש ישעי' על מה שהתבטא באופן בלתי רצוי על בנ"י!

ועוד ענין בזה:

ידוע שהזהירות אודות דיבור בלשון נקי' אמורה כאשר הדבר אינו נוגע להלכה למעשה, ולדוגמא: "הבהמה אשר איננה טהורה" (נח ז, ח), שלשון זה נאמר קודם מ"ת, כאשר הדבר לא הי' נוגע לאיסור אכילה, וכיו"ב; אבל כאשר מדובר אודות ענין הנוגע להלכה למעשה, לאפרושי מאיסורא, אזי צריכים לומר בפירוש "להבדיל בין הטמא ובין הטהור", כדי שידעו באופן ברור ממה צריך להזהר, וכיו"ב.

ובנוגע לענינו: דבריו של ישעי' הנביא אודות מעמדם ומצבם של בנ"י היו נוגעים למעשה בפועל, היינו, שאינו יכול להיות נביא על בנ"י מאחר ש"בתוך עם גו' אנכי יושב", ואעפ"כ, היתה הנהגה זו בלתי רצוי' – היתכן להתבטא באופן כזה על עמו של הקב"ה?! וזאת – למרות שביטוי זה לא הי' אודות מוחם ולבם של בנ"י, אלא אודות השפתיים בלבד (ששפתותיהם אינם במעמד ומצב של טהרה), וביטוי זה נאמר ביחידות – בפני הקב"ה בלבד, ובנוגע לענין של מעשה בפועל!

ומאחר שסיפור זה נכתב בתורה – מובן, שזוהי הוראה נצחית, כי התורה הזאת לא תהא מוחלפת, והוראה זו שבתורה בתקפה עומדת גם בחודש אלול תשמ"ב, ובכל מקום ומקום!

וההוראה שבזה היא ברורה:

אצל רוב בני האדם יתכן לפעמים רצון לקנתר את הזולת, ואח"כ נופל ברעיונו שהרצון שלו לקנתר

את הזולת הוא כדי לאפרושי מאיסורא, ואדרבה – "אוהבו שוחרו מוסר": היות שהוא אוהב ישראל אמיתי, לכן רצונו לומר דברי מוסר לזולת.

ועל זה באה ההוראה מסיפור הנ"ל: אין צורך לחפש "אוהב ישראל" גדול יותר מישעי הנביא [ובפרט ע"פ המבואר בכ"מ (ראה לקו"ש חי"ח ע' 4-343 וש"נ) אודות החילוק שבין ירמי' לישעי', שבתבית "ירמי'" ישנם האותיות "מר", מלשון מרירות, מפני שניבא על ענינים בלתי רצויים – "איכה ישבה גוי", ו"ישעי" הוא מלשון ישועה, מפני שישעי' הוא נביא הישועה – "נחמו נחמו עמי", וכיו"ב], ואעפ"כ, רואים בפועל מה היתה התוצאה מזה שהתבטא אודות בני' באופן בלתי רצוי, למרות שזה הי' בחשאי בלבד, כנ"ל בארוכה.

ומה שישעי' הנביא התנהג כן, למרות שבו בחר הקב"ה לנביא הישועה והגאולה האמיתית והשלימה – הרי זה ע"ד מארז"ל (ע"ז ד, סע"ב) "לא דוד ראוי לאותו מעשה", אלא "ליתן פתחון פה לבעלי תשובה" ("הורית דרך תשובה"), ועד ש"הקים עולה של תשובה", ועד"ז בעניננו – שישעי' הנביא מסר את נפשו כדי שבדורות הבאים יוכלו לתקן הנהגה כזו! לה. ובפרט כאשר נמצאים בחודש אלול:

חודש אלול הוא חודש הרחמים, שאז עלה משה רבינו להר כדי לקבל לוחות אחרונות, ואז נטרצה הקב"ה לישראל בשמחה ובלב שלם – "מה הראשונים ברצון אף אחרונים ברצון", זאת אומרת, שהנהגתו של משה רבינו היתה באופן שהוא התפלל ובקש רחמים אפילו עבור עושי העגל, ופעל שהקב"ה יאמר "סלחתי כדברך", ורק אח"כ ירד משה מן ההר כדי לעסוק עם שאר בני'.

וא"כ, כאשר נמצאים בחודש הרחמים, שזהו הזמן שבו צריכים לבקש ולפעול ברכת כתיבה וחתימה טובה לשנה טובה ומתוקה בטוב הנראה והנגלה עבור כאו"א מבני' וכללות בני' – הרי ח"ו לגלות בדיבור איזה ענין בלתי רצוי, שבזה יוכל להאחו הצד שכנגד המקטרג על שונאי ישראל, בהביאו הוכחה שכך וכך נאמר ע"י פלוני במעמד עשרה מישראל, ובפרט שהדברים נאמרו באופן של צעקה, מתוך מאמץ וכו'!

אדמו"ר הזקן כותב בלקו"ת שבחודש אלול נמצא המלך בשדה, והוא מקבל את כאו"א מישראל בסבר פנים יפות ומראה פנים שוחקות לכולם, ולעומת זאת – נעמד הוא בפני המלך, ובה בשעה שהמלך מקבל את היהודי בסבר פנים יפות ומראה לו פנים שוחקות, הרי הוא צועק ומקנתר יהודי זה! – "שומו שמים"!!

והתירוץ על זה: הוא אינו יודע כלל אודות המשל של אדמו"ר הזקן אודות המלך שנמצא בשדה, ואם הי' יודע אודות משל זה – אינני יודע מה הי' אומר אז, אולי הי' אומר "איפכא מסתברא"! ומאחר שאין ללמד היפך הזכות על יהודי – מסתמא הי' מקבל את הדברים.

אבל גם לולי משל הנ"ל – אטור לדבר על יהודים באופן שהוא מדבר, כאמור לעיל אודות ההוראה מהסיפור דישעי' הנביא, ועאכו"כ כאשר נמצאים בחודש הרחמים!

לו. וכאמור לעיל – ישעי' הנביא התנהג כן כדי לפתוח דרך תשובה לדורות הבאים, ואעפ"כ, בדורנו זה, חושך כפול ומכופל דזמן הגלות, ישנו מי שמנצל את חודש הרחמים לצעוק על יהודים ולומר עליהם כל מיני חסרונות – שרובא דרובא מהשומעים אינם שייכים כלל לענינים אלו, ואפילו את"ל שישנם אחדים השייכים לזה, בדקות דדקות עכ"פ – מי שמוך ל"נביא" לקנתר רחמנא ליצלן את בנו יחידו של הקב"ה, "בנים אתם לה' אלקיכם"!!

רצונך לקיים את המ"ע ד"הוכח תוכיח את עמיתך" – הנה לכל לראש ישנו פס"ד בשו"ע שצריכים להוכיחו ביחיד דוקא, ולא רק פעם א' אלא כו"כ פעמים, וגם כאשר מוכיחו ברבים (לאחרי שהוכיחו ביחיד כו"כ פעמים), הרי זה צריך להיות באופן ד"דברי חכמים בנחת נשמעים", ולא באופן של כעס ורוגזא.

כאשר יהודי מוכיח את הזולת מצד ציווי התורה "הוכח תוכיח את עמיתך" – הרי דבריו הם באופן המתאים לדברי התורה – חכמתו ורצונו של הקב"ה, "כי היא חכמתכם ובינתכם", ואז דיבורו הוא באופן ד"דברי חכמים בנחת נשמעים".

וכמובן בפשטות שכאשר הכוונה היא לפעול על הזולת לשוב בתשובה ולתקן את דרכיו – אין לדבר עמו באופן כזה שכתוצאה מזה יבעט וילך לו; אין להתנהג באופן ד"שמאל דוחה" קודם ההנהגה באופן ד"ימין מקרבת", ופשיטא שאין להתנהג באופן דימין דוחה, ורק לאחר זמן (לאחרי חג הסוכות), כאשר הזולת (שאותו דוחה) לא יהי' באותו מעמד, יחשוב אם להתנהג באופן דשמאל מקרבת, אם לאו!

ויתירה מזו אמרו חז"ל: "שלשה ברא הקב"ה ותהא (מתנחם ומתחרט) שבראן . . ויצה"ר, שנאמר ואשר הרעותי גו'" (ירושלמי תענית פ"ג ה"ד), ואעפ"כ, כאשר צריכים לבטל את היצה"ר – הרי זה נעשה ע"י התורה דוקא, כמארז"ל (קידושין ל, ב) "בראתי יצה"ר ובראתי לו תורה תבלין", ש"דרכי דרכי נועם וכל נתיבותי שלום"!

ומזה מובן שאמירת דברי מוסר צריכה להיות באופן ד"דברי חכמים בנחת נשמעים", ולא מתוך כעס ורוגזא.

וע"ד המסופר אודות א' מתלמידי המגיד – ר' זושא, שכאשר רצה לפעול על יהודי לשנות ולתקן את דרכיו, הי' נעמד סמוך אליו ואומר ש"זושא עשה כך וכך" (והי' הולך ומונה את כל הדברים שעשה פלוני, באמרו שזושא עשה כך וכך), והי' בוכה על זה וכו', וכאשר פלוני הי' שומע ורואה זאת, הי' מתעורר בתשובה, באופן של חרטה על העבר וקבלה טובה להבא.

וכמדובר כמ"פ אודות מ"ש בספרי מוסר שכאשר אדם רואה חסרון מסויים אצל חברו, הרי זה בדוגמת האדם המסתכל במראה שרואה את צורתו, היינו, היות שחסרון זה קיים גם אצלו – עכ"פ בדקות דדקות, לכן רואה זאת במראה – כאשר מסתכל על חברו, ולולי שייכותו לענין זה (אפילו בדקות דדקות), לא הי' רואה זאת אצל חברו.

וטעם הדבר – ובהקדים: ידוע מ"ש "לא יגורך רע", ולכאורה אינו מובן: מאחר שהפסוק עצמו מדגיש שישנו מציאות הרע, א"כ, כיצד יתכן ש"לא יגורך רע"? – אלא זהו ע"ד הענין ד"טהור עינים מראות ברע", היינו, כאשר יהודי הוא במעמד ומצב ד"טהור עינים", אזי אינו רואה את מציאות הרע אצל הזולת, מאחר שאין לו שייכות כלל לענין זה.

ועפ"ז – כאשר מזמנים לו להפגש עם הזולת והוא רואה אצלו מציאות של רע, הרי זו הוכחה שיש אצלו ענין זה בדקות דדקות עכ"פ, ולכן, העצה לזה – להתוודות ברבים שאצלו ישנו ענין זה בדקות, ועי"ז יפעל גם אצל הזולת לתקן את דרכיו כו', בראותו שהוא מתוודה ומתחרט על ענין זה בדקות דדקות.

ובנוגע לענינו – כאשר אומרים לו עצה הנ"ל (להתוודות ברבים על ענינו), טוען הוא: היתכן שיבזה את עצמו ברבים, הרי זה היפך "כבוד התורה"!? – אם אינך רוצה להתוודות ברבים על החסרונות שלך, אזי אל תדבר ברבים אודות חסרונות של יהודים אחרים!!

ואם רצונך לקיים את המצוה ד"הוכח תוכיח" – תקיימה ע"פ מ"ש בשו"ע שלכל לראש צריכים להוכיחו ביחיד כו', ובאופן ד"דברי חכמים בנחת נשמעים".

לז. ועוד ענין עיקרי בזה:

גם כאשר מדבר באופן ד"דברי חכמים בנחת נשמעים" – הנה תמורת הדיבור אודות ענינים בלתי רצויים, היפך השכר וכו', יכולים לדבר אודות צד הטוב, ענין השכר, וכיו"ב.

לשם מה צריך אתה להתנהג באופן ד"לא חפץ בברכה" (וכידוע מ"ש בהמשך הכתוב!), כאשר

אתה יכול להתנהג באופן ד"חפץ בברכה": תדבר אודות שכר המצוות, שכר מצות התשובה, וכיו"ב, שהרי מקרא מלא דיבר הכתוב אודות גודל הענין דשכר המצוות – הן בחמשה תומשי תורה, ולדוגמא: "אם בחוקותי תלכו ואת מצוותי תשמרו גו' ונתתי גשמיכם בעתם", ויתירה מזו – בנביאים, ויתירה מזו – בתושבע"פ, ומוכן, שישנו חומר רב בענינים אלו (דשכר המצוות וכיו"ב) שיספיק לו עבור הדרשות של חודש אלול, עשי"ת וכל חודש תשרי, ומספיק אפילו על כל השנה כולה – לא יחסר לו על מה לדבר בדרשותיו!

ואפילו אם הנך מוכרח לוותר ("נאכגעבן") לצד השמאל ולדבר גם אודות הצד הבלתי רצוי – אזי מספיק להוסיף בקיצור: ומכלל הן אתה שומע לאו! ואם הוספה זו עדיין אינה מספקת אותך – אזי תוסיף "מראה מקום" – שיעינינו בפ' בחוקותי פסוק זה וזה! אמנם חודש אלול אינו הזמן להזכיר פסוקים אלו, אבל היות שהוא מוכרח לעשות משהו כדי לרדת לחייהם של יהודים, אזי מספיק להוסיף "מראה מקום" בלבד! אבל ח"ו להוסיף ולומר את כל הדברי מוסר שנאמרו בשנה שעברה, לפני שנתיים או שלש שנים כו', באופן דהיפך הברכה בגשמיות, ועאכו"כ היפך הברכה ברוחניות!

ח"ו להזכיר אודות נקודת החולשה שישנה אצל יהודי מסויים, ומה גם שאינו יודע מהי הסיבה שגרמה לכך שיהי' במעמד ומצב הנ"ל – וכפס"ד המשנה (ש"טעה בדבר משנה חוזר") "הוי דן את כל האדם לכף זכות", "אל תדין את חברך עד שתגיע למקומו", כמבואר בארוכה פרטי הענינים בזה בספרי מוסר וחסידות, ועאכו"כ – כאשר מדברים ברבים!

והעיקר: הדיבור אודות הצד הבלתי-רצוי הוא אך ורק מצד היפך הענין דמדות טובות, וללא כל תועלת כלל וכלל, כי ההשפעה על הזולת להיטיב את דרכו תעשה בזריזות יתירה, ביתר שאת וביתר עוז, כאשר הדיבור יהי' בדרכי נועם ובדרכי שלום – אודות גודל ההפלאה והשכר דקיום המצוות, ועי"ז יפעל בדרך ממילא את הענין ד"סור מרע".

ובפשטות: הדרך הטובה והיעילה ביותר לפעול על הזולת להיטיב את דרכו, היא – כאשר מסבירים לו את גודל ההפלאה במעלתו של כאו"א מישראל, שביכלתו להגיע למעמד ומצב נעלה ביותר, ועד לפס"ד הרמב"ם (הל' תשובה פ"ג ה"ד) שע"י "מצוה אחת" בלבד "הכריע את עצמו ואת כל העולם כולו לכף זכות"!

ומוכן שפס"ד הרמב"ם לא קאי על צדיק גמור דוקא – כי מפורש ברמב"ם ש"צריך כל אדם שיראה עצמו . . . וכן כל העולם חציו וזכאי וחציו חייב", וא"כ, מדובר כאן אודות יהודי שנמצא במעמד ומצב שיש לו מחצה זכויות ומחצה כו', ואעפ"כ, "עשה מצוה אחת, הכריע את עצמו ואת העולם כולו לכף זכות, וגרם לו ולהם תשועה והצלה"!

לח. בהמשך להאמור לעיל – ישנו סיפור בגמרא (ספ"ג דמסכת מגילה (כה, ב)) הדורש ביאור והסברה:

במסכת מגילה במשנה האחרונה דפ"ג דמגילה [ובכמה דפוסי משניות הרי זה בסיום פ"ד דמגילה] מדובר אודות פרטי דינים בנוגע להפטרות מסויימות, ושם: "רבי אליעזר אומר אין מפטירין בהודע את ירושלים" – פרק מסויים ביחזקאל (ט"ז) המדבר אודות ענינים בלתי רצויים בנוגע לירושלים, ולדעת ר"א אין מפטירין בהודע את ירושלים, "משום יקרא דירושלים" (פי' הרע"ב שם), היינו, כבודם של אנשי ירושלים (פי' התויר"ט שם).

ומסופר בגמרא (שם): "תניא מעשה באדם אחד שהי' קורא למעלה מרבי אליעזר (בעמדו על בימה וכיו"ב) הודע את ירושלים את תועבותי, אמר לו: עד שאתה בודק בתועבות ירושלים צא ובודק בתועבות אמך, בדקו אחריו ומצאו בו שמץ פסול".

[השייכות ד"בדוק בתועבות אמך] כתשובה לעובדה שהי' "בודק בתועבות ירושלים" – מובנת ע"פ

המשך הדברים בהפטרה ד"הודע את ירושלים": "מכורותיך ומולדותיך גוי' אמך חתית" (ראה תויו"ט שם).

ולכאורה אינו מובן:

בפירוש המשניות להרמב"ם וכן בפירוש הרע"ב מובא ש"אין הלכה כר"א", אלא מותר להפטיר ב"הודע את ירושלים". וכן כותב הרמב"ם בסוף "סדר תפלות כל השנה" (בסיום ספר "אהבה") – ששם מפרט הרמב"ם את ההפטרות דכל השנה: "ואלה שמות – בן אדם הודע את ירושלים . . . ביחזקאל", היינו, שלדעת הרמב"ם נוהגים להפטיר ב"הודע את ירושלים" בפ' "ואלה שמות". וכן הוא מנהג תימן.

ועפ"ז נשאלת שאלה פשוטה: מאחר שההלכה היא שמפטירין ב"הודע את ירושלים" – א"כ, לשם מה מביאה הגמרא את סיפור הברייתא אודות אותו אדם שהי' קורא "הודע את ירושלים גוי'", ואמר לו ר"א "עד שאתה בודק בתועבות ירושלים צא ובודק בתועבות אמך", ולא זו בלבד אלא הברייתא מוסיפה ומסיימת ש"בדקו אחריו ומצאו בו שמץ פסול" – הרי בלאה"כ אין הלכה כר"א?!

בסגנון אחר: מסיפור הברייתא אודות דברי ר"א, ובעיקר מסיום הדברים – "בדקו אחריו ומצאו בו שמץ פסול", היינו, היות שהוא זלזל בכבודם של אנשי ירושלים נתגלה שיש בו שמץ של פסול – מובן, שאין זה דבר רצוי להפטיר ב"הודע את ירושלים", וא"כ, מדוע אמנם "אין הלכה כר"א"?

לט. והביאור בזה – בהקדם הדיוק שענין זה ("צא ובודק כו' בדקו אחריו ומצאו כו'") נאמר ע"י רבי אליעזר:

ברוב הגירסאות הובאה דעה זו (ש"אין מפטירין בהודע את ירושלים") בשמו של "רבי אליעזר" (דלא כהגירסא "רבי אלעזר", שאינה ברוב הגירסאות). וידוע שסתם רבי אליעזר הוא – רבי אליעזר הגדול.

והנה, בנוגע לרבי אליעזר הגדול מצינו בגמרא (ב"מ נט, ב) בסוגיא ד"תנור של עכנאי" ש"באותו היום השיב רבי אליעזר כל תשובות שבעולם ולא קיבלו הימנו, אמר להם אם הלכה כמותי חרוב זה יוכיח . . . אמת המים יוכיחו . . . כותלי בית המדרש יוכיחו . . . מן השמים יוכיחו כו'", וגם לאחרי כל הוכחות אלו לא פסקו הלכה כר"א, לפי שהתורה "לא בשמים היא".

[ומי שהכריז ואמר שהתורה "לא בשמים היא" – הי' רבי יהושע דוקא, שאודותיו מסופר בכמה מקומות שהנהגתו (אפילו בנוגע לאינם-יהודים, ועאכ"כ בנוגע לבנ"י) היתה באופן דרכי נועם ודרכי שלום דוקא, בהתאם לאופן הנהגת העולם, ולא באופן ד"מן השמים יוכיחו"].

וזהו הקשר לסיפור הנ"ל אודות דבריו של רבי אליעזר – "צא ובודק כו' בדקו אחריו ומצאו כו'":

סדר ההנהגה של רבי אליעזר הי' באופן שאמר "אם הלכה כמותי מן השמים יוכיחו, יצתה בת קול ואמרה מה לכם אצל ר"א שהלכה כמותו בכל מקום", ולכן גם בענינו היתה הנהגתו באופן שאמר לאותו אדם שהי' קורא "הודע את ירושלים" – "עד שאתה בודק כו' צא ובודק בתועבות אמך, בדקו אחריו ומצאו בו שמץ פסול", היינו, שר"א הוכיח את דבריו ע"י ענין של נס, וכיו"ב. ואעפ"כ, כשם שבסוגיא הנ"ל המסקנא היא שאין הלכה כר"א (כי התורה "לא בשמים היא"), כמו כן בענינו אין הלכה כר"א, ולכן, מפטירין ב"הודע את ירושלים".

[ובזה רואים את הכלל ש"דברי תורה עניים במקום אחד ועשירים במקום אחר" – כי עי"ז שלומדים אודות שיטת ר"א בסוגיא ד"תנור של עכנאי", מובנת שיטתו גם בנוגע לסוגיא שדנה אודות ההפטרה ד"הודע את ירושלים"].

מ. והנה, ע"פ הביאור דלעיל מובן רק אופן הנהגת ר"א ומה שאין הלכה כמותו, אבל עדיין אינו מובן: מהי התועלת שבאמירת ההפטרה ד"הודע את ירושלים" – לשם מה צריכים להפטיר בפ' שמות

ב"הודע את ירושלים" דוקא, הרי ישנה אפשרות להפטיר בענינים אחרים, והראי' – שבכמה מקומות מפטירין אמנם הפטרה אחרת, ומובן ש"אלו ואלו דברי אלקים חיים", וא"כ, מדוע כותב הרמב"ם שנהגים להפטיר בפ' שמות ב"הודע את ירושלים" דוקא?! והביאור בזה:

כאשר מדובר אודות הפטרה שנאמרה ע"י נביא ה', הנה גם כאשר הפטרה מדברת אודות ענין בלתי רצוי, ולדוגמא: הפטרה ד"הודע את ירושלים גו'", אעפ"כ, מובן ופשוט שהכוונה בזה אינה לשם הודעה בעלמא, אלא כדי להביא לתיקון הדבר, ע"י עבודת התשובה.

ומובן, שכאשר הפטרה ד"הודע את ירושלים" נאמרת במקום קדוש (בית כנסת ובית מדרש), ובברכה לפני' ולאחרי', הרי הכוונה בזה היא – "להוציא יקר מזולל", היינו, תיקון הענין באופן דאיתהפכא, וע"ד לשון חז"ל שאפילו המלאך דהיפך הטוב עונה אמן כו'.

ועפ"ז מובנת השייכות הפטרה זו ל"יחזקאל" דוקא – כי בפרקים האחרונים דיחזקאל מדובר אודות בנין ביהמ"ק השלישי, והרי ידוע הכלל ש"הכל הולך אחר החיתום", בדוגמת השורה האחרונה שבשטר, וכיו"ב, זאת אומרת, שתכלית הכוונה בהזכרת הענין הבלתי רצוי ד"הודע את ירושלים" הוא – להפוך ענין זה לקדושה, ועד שבאים לתכלית השלימות שבסיום יחזקאל – בנין ביהמ"ק השלישי.

ולכן תיקנו לומר הפטרה זו בפ' שמות דוקא: בפ' שמות מסופר אודות כללות הענין דגלות מצרים, "ערות הארץ", עם כל הצרות הקשורות עם ענין הגלות כו', ולכן מפטירין ב"הודע את ירושלים" שביחזקאל, כדי לרמז שלאחרי תכלית הירידה באים לתכלית העילוי – בנין ביהמ"ק השלישי (בסוף ספר יחזקאל).

מא. והנה, גם כאשר מדובר אודות אמירת הפטרה, דברי הנביא (ולא שאומר דברי מוסר על דעת עצמו ובלשונו כו') – הנה מאחר שאותו אדם מצא לנכון לבחור מכל הפטרות את הפטרה ד"הודע את ירושלים", הקפיד עליו רבי אליעזר, ואמר שהסיבה לזה שהוא בחר בהפטרה זו היא – ענין בלתי רצוי בחינוך שלו, ולכן "צא ובדוק בתועבות אמך", וכפי שמובא בהמשך הדברים ש"בדקו אחריו ומצאו בו שמץ פסול".

וזוהי ההוראה הנלמדת מדברי המשנה (לדעת ר"א) "אין מפטירין בהודע את ירושלים", ובמיוחד מהסיפור המובא בברייתא ש"בדקו אחריו כו'" [וכידוע מאמרו של אילפא (תענית כב, א) "אי איכא דשאל לי במתניתא כו' ולא פשיטנא לי' ממתניתין", היינו, שכל הפרטים שבברייתא ישנם ברמז במשנה, אלא שהמשנה כתובה בלשון קצרה (כמבואר ברמב"ם), והברייתא ענינה לבאר ולפרט את דברי המשנה, וכמוזכר גם לעיל (סי"ב) החילוק שבין המשנה לברייתא] – עד כמה יש להזהר שלא לומר דבר שאינו מתאים לכבודן של ישראל.

וכל זה – אפילו כאשר מדובר אודות אמירת הפטרה, דברי הנביא, ועאכו"כ כאשר מדובר אודות אמירת דברי מוסר על דעת עצמו, ובלשון וסגנון שלו – היפך הענין ד"דברי חכמים בנחת נשמעים", שאז בודאי מושלל ענין זה בתכלית!

וכמובן בפשטות שאותו אדם ש"הי' קורא למעלה מרבי אליעזר הודע את ירושלים גו'" קרא זאת באופן המתאים לקריאה בפני רבי אליעזר – "בנחת נשמעים", ואעפ"כ, לא הי' ר"א מרוצה מזה שבחר בהפטרה זו דוקא; טענתו של ר"א לא היתה שהוא מקנתר רחמנא ליצלן וצועק על בני" (כי דבריו נאמרו "בנחת"), אלא רק משום שבחר בהפטרה זו דוקא, ומשום ענין זה בלבד אמר לו ר"א "צא ובדוק בתועבות אמך", ועאכו"כ כאשר מדובר אודות אמירת דברי מוסר על דעת עצמו (דלא כאמירת הפטרה, דברי הנביא), ובאופן הפכי מאשר "דברי חכמים בנחת נשמעים"!

וכל זה – מלבד הענין שהכעס מביא לידי טעות, כפי שמסופר אפילו אודות משה רבינו ש"לפי

שבא משה לכלל כעס בא לכלל טעות, שנתעלמה ממנו הלכה כו" (פרש"י מטות לא, כא). ומוכן, שאין הכוונה לספר אודות חסרון של משה רבינו ח"ו, כי אם בתור הוראה לדורות שכאשר מדברים באופן של כעס (היפך הענין ד"דברי חכמים בנחת נשמעים") באים לידי טעות!

וכמדובר לעיל (סל"ד) אודות ההוראה הנלמדת מהסיפור אודות ישעי' הנביא, שכאשר אמר על בני" תואר שהוא היפך ענין הטהרה, נענש על זה תיכף ומיד (ע"ד לשון חז"ל (פסחים נו, ב) "שקלי" . . למיטרפסי' מיני' בהאי עלמא"), ולא זו בלבד שנענש על זה, אלא התורה מפרסמת אודות ענין זה! ולכאורה הרי זה פלא גדול ביותר:

ישעי' הנביא הוא א' הנביאים הכי חשובים, ולאחריו בא ירמי' ויחזקאל ושאר הנביאים האחרונים [דוד ושלמה היו גם נביאים (סוטה מח, ב), אבל אעפ"כ, כאשר מדובר אודות "סדרן של נביאים" (ספרי הנביאים), לא נימנו ספריהם של דוד ושלמה בין ספרי הנביאים, אלא בין ספרי הכתובים (ב"ב יד, ב)]. ובפרט ע"פ המבואר בספרי קבלה וחסידות שישעי' ראה את המרכבה דעולם הבריאה ("שש כנפים שש כנפים לאחד"), משא"כ יחזקאל ראה רק את המרכבה דעולם היצירה (ארבע כנפים בלבד), ועאכו"כ בנוגע לזכרי' – שראה רק את המרכבה דעולם העשי'.

ואעפ"כ, כאשר ישעי' הנביא אמר על בני" תואר בלתי רצוי, הנה למרות שתואר זה לא נאמר ברבים (אלא בפני הקב"ה בלבד), ולא באופן של אריכות ההסבר, ובודאי שלא באופן דהיפך הנועם וכו' – אעפ"כ, מפרסמת התורה שישעי' הנביא נענש על ענין זה, כדי שילמדו מסיפור זה עד כמה צריכים להזהר בכבודן של ישראל, וזאת – גם כאשר מדובר אודות יהודים שעליהם נאמר בהמשך נבואה זו "השמן לב העם הזה ואזניו הכבד וגו'!"

מב. והנה, כל האמור לעיל הוא בנוגע לכל הזמנים, ועאכו"כ כאשר מדובר אודות חודש אלול, "חודש הרחמים", שאז צריך כאו"א מישראל להתכונן בעצמו (באופן ד"קשוט עצמך") ולהכין את שאר בני" שכולם יהיו מוכנים לקבל את ברכותיו של הקב"ה שהוא רחום וחנון – הרי בודאי שההנהגה צריכה להיות באופן ד"מה הוא רחום אף אתה רחום כו' מה הוא גומל חסדים אף אתה וכו'", וח"ו לדבר בזמן זה אודות ענינים שהם היפך שבחם של ישראל!

ואעפ"כ שהדברים האמורים לעיל הם דברים פשוטים, כי אין זה דבר חידוש שנתחדש במקום פלוני בשנה זו, אלא כהנ"ל מבוסס על הלכות פסוקות בתושבע"פ, בפוסקים ראשונים ואחרונים – אעפ"כ, מסיבות שונות ומשונות ישנו דבר תמוה: מזמן לזמן קופץ לו אחד ומתחיל לקנות את בני" רחמנא ליצלח והזמן שבוחר לכך הוא – בחודש אלול דוקא!

איתא בלקוטי מהרי"ל ש"מנהג ישראל" ("תורה הוא") שכאשר אדם כותב אגרת לחבירו מר"ח אלול (באיזה ענין שיהי' – ביאור אודות ענין מוקשה ברמב"ם, וכיו"ב), הרי הוא מברך את חבירו (באגרת זו) בברכת כתיבה וחתימה טובה. ואעפ"כ, ישנם כאלו שמנצלים ימים אלו (שבהם נוהגים לברך את בני") – כדי לקנות את בני" רחמנא ליצלח!!

וגם כאשר מביא פסוק או מאמר חז"ל בהתחלת דבריו, ומסיים את דבריו במספר תיבות שבכיוון הטוב – הרי העיקר אצל השומעים הוא תוכן הדברים (ולא ההתחלה והסיום), והם שומעים שהוא צועק ומקנות את בני", אעפ"כ ש"תורת אמת" אומרת שכאו"א מישראל הוא בבחי' "בנים אתם לה' אלקיכם"!

וכאמור לעיל – ההסברה שצריכים לאפרושי מאיסורא כו' אינה במקומה, כי אדרבה: כאשר מראים פנים זועפות, ומדברים דברים קשים כו', לא מצליחים לפעול מאומה, והדרך היחידה היא – לדבר בדרכי נועם וכו', כפי שרואים בפועל.

מג. ויה"ר שבעמדנו בחודש אלול, שבו נוהגים כל ישראל לברך איש את רעהו בברכת כתיבה

וחתימה טובה (כנ"ל) – יזכה כאו"א מישראל לברכת כתיבה וחתימה טובה, וגמר חתימה טובה, בנוגע לכל עניניו, וזאת – החל מר"ח אלול.

ומאחר שהמשכת ברכת כתיבה וחתימה טובה היא בנוגע לכל הענינים, הרי עאכו"כ שבזה נכללת הברכה הכי עיקרית – ביאת משיח צדקנו, ועל ידו – גאולה האמיתית והשלימה, ובאופן דתיכף ומיד. מד. בהמשך להמדובר לעיל – מן הראוי לסיים בסיפור שאירע אצל רבותינו נשיאינו (כדלקמן), שפירסום מאורע זה מהוה הוכחה שיש בזה הוראה לרבים, גם – בדור יתום זה, וסיפור זה (דלקמן) מוסיף ביאור והסברה אודות החילוק שבין אמירת "הודע את ירושלים גו'" ע"י יחזקאל הנביא ובין אמירת ענין זה ע"י אותו אדם שר"א אמר לו "צא ובדוק כו":

ידוע סיפור כ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו (היום יום י"ז אלול): רבינו הזקן הי' בעצמו הקורא בתורה. פעם אחת לא הי' בליאזנא ש"פ תבוא, ושמע אדמו"ר האמצעי – והוא עודנו נער קודם הבר מצוה – הקריאה מאחר. העגמת נפש מהקללות שבתוכחה הביאתו לכאב לב, עד שביוהכ"פ נסתפק רבינו הזקן אם יוכל להתענות. כששאלו את אדמו"ר האמצעי הרי בכל שנה קוראים פרשה זו, ענה: כשאבא קורא "הערט זיך ניט קיין קללות".

זאת אומרת: אע"פ ש"אין מקרא יוצא מידי פשוטו", אעפ"כ, כאשר "אבא" קורא את התוכחה – הרי זה ענין אחר לגמרי!

ועד"ז בעניננו: כאשר יחזקאל הנביא אומר "הודע את ירושלים גו'", ועד"ז כאשר קורין הפטרה זו בפ' שמות (ע"פ מנהג הרמב"ם), בבית הכנסת, ובמעמד עשרה מישראל, אשר "הן א-ל כביר ולא ימאס", הרי זה ענין הקשור עם "אבינו שבשמים", ולכן, הרי זה ענין אחר לגמרי – ה"אבא" קורא; אבל כאשר מדובר אודות אמירת דרשה שתוכנה הוכן בעת השהי"ב "קאנטרי", תוך כדי מחשבה להראות לכל את גדלותו ויראת שמים שלו, עי"ז שידבר עם יהודים באופן כך וכך – זו אינה קריאה של "אבא"!!!

מה. ויה"ר שמכאן ולהבא לא יהי' צורך לדבר אודות ענינים בלתי רצויים, כי מאחר ש"מיד הן נגאלין", הרי יקויים היעוד "את רוח הטומאה אעביר מן הארץ" (וכללות הענין דצד השמאל יהי' רק כפי שזה שייך בבחי' עתיק).

וכמבואר באגה"ק (סכ"ו) שלעתיד לבוא, "אחר שיושלם בירור הניצוצות ויפורד הרע מהטוב . . . ולא שלטא אילנא דטוב ורע בצאת הטוב ממנה, אזי לא יהי' עסק התורה והמצוות לברר בירורין כ"א ליחד יהודים עליונים יותר כו",

היינו, שאז תהי' כללות העבודה באופן ד"ילכו מחיל אל חיל" בעניני קדושה, כפס"ד הגמרא בסיום כמה ממסכתות הש"ס – "תלמידי חכמים אין להם מנוחה לא בעוה"ז ולא בעוה"ב, שנאמר ילכו מחיל אל חיל", ועד שזוכים לקיום היעוד "יראה אל אלקים בציון" – כפשוטו, במהרה בימינו ממש.

וכדי שענין זה יהי' מתוך שמחה – ינגנו עתה את הניגון "שיבנה בית המקדש במהרה בימינו", וכרגיל לאחרונה – להתחיל מ"יהי רצון", שזהו ענין של תפלה, ועד הפירוש הפנימי ד"יהי רצון" – שעושים ופועלים רצון חדש אצל הקב"ה, היינו, שהרצון הקודם הוא כאילו לא הי', עתה נפעל רצון חדש, והרצון החדש הוא – "שיבנה בית המקדש", ומתי – "במהרה בימינו" ממש.

[החזן ר' משה שי' טלישבסקי התחיל "יהי רצון . . . שיבנה בית המקדש במהרה בימינו", וכל הקהל אחריו].

* * *

מו. דובר בהתוועדות הקודמת (שיחת ש"פ ראה בתחלתה) שכללות עבודת האדם היא בג' הקוין

דתורה עבודה וגמ"ח, ובהקדמת עבודת התשובה, שעל ידה נעשים המעשים דתורה ומצוותי "טובים ומאירים", ותכלית המכוון בכללות העבודה – הגאולה האמיתית והשלימה.

[וכפס"ד הרמב"ם בספרו "יד החזקה" – הן בסוף הל' תשובה (פ"ט ה"ב) והן בסוף הל' מלכים ומלחמותיהם (שבסיומם מדובר אודות ההלכות דמלך המשיח ומלחמותיו – "ילחם מלחמות ה' וינצח") – "לא נתאוו החכמים והנביאים ימות המשיח, לא כדי שישלטו על כל העולם. . . אלא כדי שיהיו פנויין בתורה וחכמתה", היינו, שאז יוכלו לעסוק בתומ"צ בתכלית השלימות, וכפי שמסיים הרמב"ם ש"באותו הזמן. . . כל המעדנים מצויין כעפר, ולא יהי' עסק כל העולם אלא לדעת את ה' בלבד. . . וישיגו דעת בוראם כפי כח האדם, שנאמר כי מלאה הארץ דעה את ה' כמים לים מכסים".

וכמדובר כמ"פ אודות דיוק הלשון "כמים לים מכסים" – שזהו בדוגמת ברואים שבים, שאינם נראים למציאות כלל, כי כאשר מביטים בנהר או בים רואים "מים" בלבד, למרות שבים נמצאים דגים, ואדרבה: אצל הדגים מודגש ביותר הענין ד"פרו ורבו", שלכן נאמר "וידגו לרוב בקרב הארץ" (ויחי מח, טז), "כדגים הללו שפרים ורבים ואין עין הרע שולטת בהם" (פרש"י עה"פ. וראה ברכות כ, א. וש"נ) – שזוהי מעלת חודש אדר שמזלו "דגים", וזהו גם מה שאוכלים דגים בר"ה – "לפרות ולרבות כדגים" (שו"ע אדה"ז או"ח סתקפ"ג ס"ב).

ומזה מובן שהלשון "כמים לים מכסים" – בדוגמת דגים שבים – מורה על ב' פרטים: (א) מציאותם אינה נראית כלל, כי כל מציאותם היא מציאות המים, (ב) עין בלתי טובה אינה שולטת בהם, ואדרבה: "גם אויביו ישרים אתו", היינו, שנפעל מעמד ומצב של שלום, כולל – לשון שלימות, ובעבודת האדם – הרי זה הענין דזדונות נעשו לו כזכיות, ועד ל"זכיות" ממש].

ומאחר שבחודש אלול נעשית ההכנה לכללות העבודה ד"לשמש את קוני" במשך השנה הבאה (שעבודה זו תהי' ביתר שאת וביתר עוז) – לכן, כללות העבודה ד"לשמש את קוני", היינו, ג' הקוין דתורה עבודה וגמ"ח, עבודת התשובה וענין הגאולה, מרומזת בשם החודש – "אלול", בהתאם לתורת הבעש"ט הידועה ש"שמו אשר יקראו לו בלה"ק" מורה על תוכן הענין, כדלקמן.

מז. והביאור בזה:

"אלול" ר"ת "אנה לידו ושמתי לך" – דקאי על קו התורה, כמארז"ל (מכות י, א) "דברי תורה קולטין".

ולהעיר – שבשיעור חומש דיום א' דר"ח אלול (בקביעות שנה זו) מדובר אודות הענין ד"ערי מקלט". ויתירה מזו: בשיעור חומש היומי מדובר אודות ג' ערי מקלט נוספים שיהיו לעתיד לבוא, כאשר "ירחיב ה' אלקיך את גבולך", "ארץ קני קניזי וקדמוני".

"אלול" ר"ת "אני לדודי ודודי לי" – דקאי על קו העבודה, תפלה, כי "דודי" רומז על ענין האהבה, וכללות עבודת התפלה ענינה "ואהבת את ה' אלקיך", ועד ש"לית פולחנא כפולחנא דרחימותא".

"אלול" ר"ת "איש לרעהו ומתנות לאביונים" – דקאי על הקו דגמ"ח.

"אלול" ר"ת (ומל ה' אלקיך) את לבבך ואת לבב (זרעך) – דקאי על עבודת התשובה.

"אלול" ר"ת "זה' ויאמרו לאמר אשירה" – דקאי על ענין הגאולה, כמובן ע"פ מארז"ל עה"פ "אז ישיר גוי", "שר לא נאמר אלא ישיר כו", לשון עתיד, דקאי על הגאולה דלעתיד לבוא.

ועפ"ז מובן שבחודש "אלול" ישנה נתינת כח מיוחדת בנוגע לכללות עבודת האדם, כמרומז בפסוקים הנ"ל שה"ראשי תיבות" שלהם הוא – "אלול". וכידוע שא' האופנים בלימוד התורה הוא – הענין ד"ראשי תיבות", ועד שישנם כמה הלכות הנלמדים מ"ראשי תיבות".

והעיקר הוא – שהנתינת כח דחודש אלול (כאשר "אם יתקע שופר בעיר ועם לא יחרדו") נמשכת ובאה במעשה בפועל ("המעשה הוא העיקר"), בכללות מעשינו ועבודתינו במשך כל השנה כולה.

וכידוע דיוק הלשון "מעשינו ועבודתינו": "מעשינו" – מלשון עשי' וכפי', ו"עבודתינו" – מלשון עבודת עבד, שאינו מציאות לעצמו כלל, כי כל מציאותו היא מציאות האדון. ומובן, שכאשר העבודה היא באופן האמור – נעשית העבודה בהצלחה רבה, למעלה מכל מדידה והגבלה.

מח. ויה"ר שע"י כללות העבודה דחודש אלול, שאז נמצא המלך בשדה – נזכה ללכת עם המלך מן השדה לעיר מלכותו (כפי שמבאר אדמו"ר הזקן בלקו"ת בהמשך המשל דמלך בשדה ש"בלכתו העירה הרי הם הולכים אחריו"), ושם גופא באים הם לארמון המלוכה – בית המקדש השלישי, "מקדש אדני-כוננו ידיך".

וכאשר כאו"א מישראל נמצא ביחד עם הקב"ה בביהמ"ק השלישי – נפעל הענין ד"לראות" ו"ליראות", היינו, שהקב"ה מראה לכאו"א מישראל סבר פנים ופנים שוחקות, וכאו"א מישראל רואה אלקות בגלוי, היות שישנו הגילוי ד"א-ל הוי' ויאר לנו".

ובלשון הרמב"ם – "שיגו דעת בוראם", ועד לתכלית העילוי שבענין הידיעה – ידיעה שהיא באופן של ראי', שזוהי אופן הידיעה דלעתיד לבוא, ובאופן ד"מיד הן נגאלין", במהרה בימינו ממש.

* * *

מט. הוזכר לעיל (ס"א) מ"ש בכתבי האריז"ל שבכל חודש מאיר צירוף א' מ"ב הצירופים דשם הוי'.

והנה, צירוף שם הוי' השייך לחודש אלול מרומז בפסוק "וצדקה תהי' לנו כ"י" (ואתחנן ו, כה). ומזה מובן שבחודש אלול צריכה להיות הדגשה מיוחדת אודות קיום מצות צדקה. וכפי שרואים בפועל ש"מנהג ישראל" להרבות בצדקה ב"ימי רצון", כולל חודש אלול, נוסף על נתינת הצדקה שבמשך כל השנה כולה.

ולכן – לאחר שניגנו כמה ניגונים – אתן ע"י ה"טנטיסטים" שטרות של דולר, כדי לחלקם בין המסובים – דולר לכל אחד, ולתת זאת לצדקה מחר בבוקר, באופן ד"זריזין מקדימין למצוות".

ומובן, שאין זה ענין הקשור עם "כמות" (ולכן אין צורך לקחת יותר מדולר א'), ומי שרוצה להוסיף בכמות – יוסיף לצדקה (נוסף על דולר א') כפי נדבת לבו הטהור.

ויה"ר שההוספה במצות הצדקה (בהתאם לצירוף שם הוי' דחודש אלול המרומז בפסוק "וצדקה תהי' לנו כ"י") תמהר את הענין ד"לך ה' הצדקה" (כפי שאומרים בהתחלת ה"סליחות") – כפי שמבאר אדמו"ר הזקן (אגה"ק סי"ז) שמצות הצדקה היא "מצות ה' ממש", ועז"נ "רחבה מצותך מאד" – היינו, שלאחרי ש"צדקה עשה הקב"ה עם ישראל שפיוזן לבין האומות", יוציא הקב"ה את בני מהגלות, כמ"ש "משם יקבצך ה' אלקיך ומשם יקחך", באופן ד"ואתם תלוקטו לאחד אחד בני ישראל" (תמורת ענין הפיזור – הן פיזור הנפש, והן פיזור כפשוטו), ועד ש"קהל גדול ישובו הנה", היינו, שכל בני נעשים למציאות של "קהל" אחד, ע"י אחדות ואהבת ישראל.

וכאשר עוסקים בענין זה בזריזות – אזי זוכים תיכף ומיד לקבל את פני משיח צדקנו בשדה, בחודש אלול כאשר המלך נמצא בשדה, וביחד עם משיח צדקנו והקב"ה באים כל בני לירושלים עיר הקודש, "עיר שחברה לה יחדיו", ושם גופא – לביהמ"ק השלישי, "מקדש אדני-כוננו ידיך".

ומובן ששם נמצאים בני בתכלית האחדות – כי ע"י העבודה בביהמ"ק מתחברים ומתאחדים כל בני ביחד, ועד לתכלית השלימות שבענין זה הנפעל ע"י עבודת הכה"ג ביוהכ"פ בקדש הקדשים, שהכוונה בזה היא – שענין זה יומשך בכל השנה כולה (ע"י עבודת הקטורת שבכל יום ויום, שבה נמשך הגילוי דעבודת הקטורת בקד"ק ביוהכ"פ, ועי"ז נמשך בשאר עניני היום). זאת אומרת, שכל בני זוכים לבוא לירושלים עיה"ק ולביהמ"ק באופן ד"משתחווים רוחים", מצד גודל העילוי שבענין האחדות.

וכל זה נפעל תיכף ומיד, ברגע כמימרא, כי מאחר שבנ"י נמצאים במעמד ומצב ד"זכו", אזי באה הגאולה באופן ד"וארו עם ענני שמיא", כפשוטו, למטה מעשרה טפחים.
 כ"ק אדמו"ר שליט"א צוה לנגן "לכתחילה אריבער". "אבינו מלכנו". ואח"כ התחיל לנגן "ניעט ניעט ניקאווא".

הזכיר אודות אמירת ברכה אחרונה.

* * *

נ. היות שבמשך חודש אלול נמצא המלך בשדה אפילו בימי החול, הרי עאכו"כ שכן הוא בשבתות דחודש אלול, שגם בהם מאיר הגילוי די"ג מדה"ר, "א-ל הוי' ויאר לנו", ואדרבה: ביום השבת מאיר גילוי זה ביתר שאת וביתר עוז, כשם שיום השבת פועל שלימות בכל ימי השבוע.

ולכן, מן הראוי לארגן התוועדות גם ביום השבת – השבת הראשונה שבחודש אלול. וכדי לקשר את ההתוועדות שביום השבת עם התוועדות זו – יקחו מה"משקה" דהתוועדות זו עבור ההתוועדות דיום השבת.

וכן יעשו בכל מקום ששומעים את הדברים הנ"ל (ב"שידור-חי") – לארגן התוועדויות ביום השבת בכל מקום ומקום. ומה טוב – לשלוח מן ה"משקה" דהתוועדות זו לכל מקום ומקום (באותם מקומות שיוכלו להגיע קודם יום השבת), כדי לקשר – ע"י דבר גשמי – את ההתוועדויות הנ"ל עם התוועדות זו שנערכת במקום שבו עסק כ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו בתורה עבודה וגמ"ח במשך עשר שנים. וגם בנוגע להמדובר לעיל אודות נתינת הצדקה – הרי כוונת הדברים היא שיעשו כן בכל מקום ומקום, היינו, להוסיף בנתינת הצדקה לפני יום השבת, ועכ"פ – בסמיכות ליום השבת, ביום ראשון בבוקר.

ויה"ר שכל ענינים אלו ימהרו וישלימו את המשכת ברכת כתיבה וחתימה טובה לשנה טובה ומתוקה לכל אחד ואחת בתוככי כלל ישראל, ובאופן ד"אחישנה" נזכה לגאולה האמיתית והשלימה דכלל ישראל, במהרה בימינו ממש, ע"י משיח צדקנו.

ינגנו עתה "עוצו עצה ותופר", ואח"כ יחולקו שטרות של דולר ע"י ה"טנקיסטים" – שטר א' עבור כאו"א (לא פחות ולא יותר).

ויה"ר שכל ענינים אלו ימהרו עוד יותר את המשכת ברכותיו של הקב"ה בטוב הנראה והנגלה – בבני חיי ומזוני רויחי, ובכולם רויחי, ובאופן המיוסד על אהבת ישראל ואחדות ישראל (ע"י ספרי התורה הכלליים), עד שזוכים לקיום היעוד "קהל גדול ישובו הנה", במהרה בימינו ממש.

כ"ק אדמו"ר שליט"א התחיל לנגן "עוצו עצה ותופר", "אך צדיקים גו'".

כ"ק אדמו"ר שליט"א נתן בקבוק משקה להרב דוד שי' רסקין – עבור ההתוועדויות דיום השבת. אח"כ נתן כ"ק אדמו"ר שליט"א שטרות של דולר ל"טנקיסטים" שיחיו – כדי לחלקם בין המסובים, דולר א' לכאו"א, לתת לצדקה.

טרם צאתו התחיל לנגן "כי בשמחה תצאו".

לקוטי שיחות פרשת שופטים (כרך ב)

מתורגם ללשון הקודש

להבא. אימתי טובה החרטה? - כשיחד אתה מקבל האדם על עצמו להתנהג כראוי, שכן בלעדי זאת מה התועלת בחרטה כשהוא "טובל ושרץ בידו"?

משום כך היו ערי המקלט רק בארץ ישראל, שכן אם כדי להישאר מחוץ ל"ארץ - שרצתה לעשות רצון קונה" - מה התועלת בחרטה? לכן קולטות ערי-המקלט גם רוצח מחוץ לארץ, גם לו מועילה הגלות, אך הגלות עצמה חייבת להיות אך ורק בארץ ישראל, ונס שמה.

ואילו שופטים ושוטרים היו גם בחוץ לארץ, משום שעל שפיטת הזולת נאמר¹¹: "אל תדין את חברך עד שתגיע למקומו", אין בית הדין שבארץ ישראל מסוגל לדעת את ההעלמות וההסתרים השוררים בחוץ לארץ, כשעל דבר של מעשה, ואפילו של דבור או מחשבה, יש צורך ביגיעה כה רבה, וקיימים נסיונות רבים. ב"ארץ ישראל", במצב של "עיני ה' אלקיך בה מרשית השנה ועד אחרית שנה"¹², אין כל מושג בכך. לפיכך היו צריכים להיות שופטים ושוטרים גם בחוץ לארץ, כדי לשפוט את היהודים שבחוץ לארץ.

כפי שידוע הסיפור בכ"ק אדמו"ר האמצעי, ובכ"ק אדמו"ר ה"צמח-צדק"¹³, שהפסיק פעם באמצע ה"יחידות" למשך זמן מה, ואחר המשיך ב"יחידות". כשנשאל לסיבת הדבר הסביר שכאשר בא אדם ב"יחידות" לבקש תיקון לענין מסוים עליו למצוא ענין זה, בדקות דקות, לפחות, בו עצמו, ואז מסוגל הוא להשיב לשואל. עתה באה לפניו שאלה בענין שפל מאד, ולא הצליח למצוא אותו בקרבו, אפילו בדקות דקות, ומשום כך הפסיק את ה"יחידות".

א. הוסבר בהרחבה¹ שחודש אלול הוא ענין של ערי מקלט.

הוספה לכך: לגבי הענין של שופטים ושוטרים נאמר ב"ספרי"² שהיו שופטים ושוטרים³ "בכל מושבותיכם" לרבות בחוץ לארץ, "יכול" - נאמר בספרי - "אף ערי מקלט היו בחוץ לארץ - תלמוד לומר: אלה כו'". ערי מקלט היו רק בארץ ישראל. למרות זאת נאמר בספרי⁴ שגם רוצח שבחוץ לארץ קולטות ערי המקלט, אלא שהן עצמן היו אך ורק בארץ ישראל.

מן העובדה שה"ספרי" מצרף "שופטים ושוטרים" ל"ערי מקלט", שמאחר ששופטים ושוטרים ישנם בחוץ-לארץ היה מקום לחשוב שגם ערי מקלט היו בחוץ-לארץ, יש להוכיח שלערי מקלט יש קשר לשופטים ושוטרים.

ענינם של השופטים, ואפילו של השוטרים שהיו רודים, לא היה לשם עונש, והמטרה היתה רק שבאמצעותם יבוא זיכור⁵. כן ענינן של ערי-המקלט, גלות: גלות מכפרת⁶. פירוש "כפרה", על-פי מה שמסביר אדמו"ר הזקן ב"אגרת התשובה"⁷, הוא מלשון קינוח: יש כאן קינוח והסרת החטא במדה כזו שהאדם נעשה "מרוצה כמו קודם החטא". לפיכך יש אפשרות לטעות ולסבור שהיו גם בחוץ לארץ, שהרי על ארץ ישראל, שהיא "ארץ" סתם⁸ נאמר? "למה נקרא שמה ארץ? - שרצתה לעשות רצון קונה!" ומשמעות "חוץ-לארץ" היא - מחוץ לרצון. ולכן יש צורך לנקוט זהירות יתרה על ארץ ישראל. למרות זאת היו רק שופטים ושוטרים גם בחוץ לארץ, ואילו ערי מקלט - בארץ ישראל בלבד.

ב. שני דברים בתשובה¹⁰: חרטה על העבר וקבלה על

(1) נדפס בלקו"ש כרך ב' ע' 308.

(2) מובא בספר המצוות להרמב"ם מ"ע קעו. לפנינו בספרי זוטא.

(3) ממה שכתוב בספרי ריש פרשת שופטים ובסנהדרין (טז, ב) מנין שמעמידין שופטים לישראל תלמוד לומר כו' שוטרים תלמוד לומר כו', משמע לכאורה דצריך לימוד מיוחד לשוטרים, ובכל מושבותיכם (מסעי לה, כט) דמיני' ילפינן דנהוג גם בחוץ לארץ (מכות ז, א וספרי שם) הרי מדבר רק בשופטים, אבל מדברי ר' אלעזר (תנחומא ריש פרשת שופטים) אם אין שוטר אין שופט, משמע דבכ"מ שממנים שופטים מוכרח שיהיו גם שוטרים (ובילקוט שמעוני שם מוכרח דאינו חולק על התנא קמא). ועל פי זה מובן בפשיטות: (א) קושיית הש"ס במכות (שם) אם כן מה תלמוד לומר בכל שעריך, כיון דגם שוטרים נהגין בחוץ לארץ. (ב) הא דאין מונים העמדת שופטים ושוטרים בשני מצוות עשה. וראה תורה תמימה ריש פרשת שופטים. פירוש הרי"פ פערלא לספר המצוות להרס"ג פרשה א בסופה. (ג) לשון הרמב"ם בספר המצוות (שם) מנין שממנים בית דין לכל ישראל תלמוד לומר שופטים ושוטרים כו' אלה הדינין נהגין בין בארץ בין בחוץ לארץ.

(4) מסעי לה, יג.

(5) וכלשון התנחומא: שוטר שיוציא ממנו כו' משפט צדק ללמודך שצדקה עושין כו' ועם החייב שמוציאין את הגזילה מתחת ידו.

(6) מכות י, ב. ובתוספות ד"ה מיד.

(7) פרק א.

(8) ראה תענית י"ד ריש ע"א.

(9) בראשית רבה פרשה ה, ח. ילקוט שמעוני בראשית רמז ח.

(10) רמב"ם הלכות תשובה פרק ב הלכה ב. אגרת התשובה לרבנו הזקן פרק א. אלא שחרטה על העבר צריך להיות לא רק במחשבה, כי אם גם בדיבור - וידוי דברים (ועיין מצות וידוי תשובה בספר המצוות להצמח צדק. מנחת חינוך מצוד ססד). ובנוגע מכאן ולהבא מצות התשובה היא עזיבת החטא בלבד (ועל כרחך צריך לפרש כן בלשון הרמב"ם שם ריש פרק א, בשערי תשובה לרבנו יונה אות יט. ועוד) וכדמוכח בחשן משפט סוף סימן לד ובכמה מקומות. וראה גם כן קדושים (מט, ב). וצריך עיון.

(11) אבות פרק ב משנה ד.

(12) דברים יא, יב.

(13) ראה ספר המאמרים - קונטרסים - עמוד 712.

של תפלה - גם לגביהם צריך בחדש אלול להיות עיר-מקלט, "את בצר במדבר", בתורה שעליה נאמר: ומדבר מתנה, וכן בתפלה²².

הדברים אמורים גם בקשר למה שדובר לפני שנתיים (בח"י אלול) בדבר המנהג השורר במדינה זו לשחרר הביתה את תלמידי הישיבות במשך חדשי אלול-תשרי - דבר שהוא בניגוד לתורה ובניגוד לשכל אנושי. במקום לקיים את הנאמר²³ שבחדש אלול ממעטים בגופי הלכות ובחיבורים ועוסקים יותר בתשובה - נוסעים עוד הביתה. בתקופת חודש אלול על התלמיד לשהות בישיבה, וצריך להיות מוחלט בנפשו: "יעבור עלי מה - בשבועות הספורים שבחודש של "בקשו פני" עלי להיות כדבעי".

ה. זו גם הוראה ל"בעלי עסקים". גם זה שבמשך כל השנה הוא שקוע בעיסוקיו, הרי בתקופת חודש אלול, או לפחות, מאז ח"י אלול, היום בו מתחיל החשבון של יום לחדש²⁴, או, בכל אופן, בימי הסליחות - עליו לברוח לערי מקלט (שהיו גם בעבר הירדן שמחוץ לארץ ישראל) למקום יראת-שמים, לישיבה והדומה, שם תהא דירתו.

דרוש "ונס שמה", ניסה - בריחה²⁵ מכל הענינים בהם הוא שרוי בכל השנה, אל ערי המקלט, וזהשתקע שם, "שם תהא דירתו", ולפי סגנון הזוהר²⁶: "קבורתיה דיליה (דמשה) - משנה" - הרי "שם תהא קבורתו"²⁷.

משמעות "קבורתו" היא לפי הנאמר²⁸: "בן מאה כאילו מת ועבר ובטל מן העולם", כשאדם "בן מאה", שהשלים את כל עניניו בכל פרטי כחות נפשו (עשרה הכלולים מעשרה) הרי "עבר ובטל מן העולם", אין לו כל מגע עם העולם העולם, ולכן יכול הוא להאריך ימים ושנים, שכן אין לו ממה לחוש.

זה פירוש "קבורתו": פירוד ארבעה היסודות כשכל אחד מגיע ומתחבר לשרשו, "עפר אתה ואל עפר תשוב", כח ההתבטלות של "ארץ", שממנו נובע בנין המלכות שבראש-השנה.

ה"עבודה" של חשבון הנפש בחדש אלול, ונס שמה, היא הכנה לכתיבה וחתימה טובה דראש השנה, לשנה טובה ומתוקה בבני, חי, ומזוני רויחי.

(משיחת ש"פ ראה. מבה"ח אלול, תשרי"ד)

לכן אמר הקב"ה למשה רבנו בעת חטא העגל: "לך רד כי שחת עמך"¹⁴. משה היה אז בשמים, למעלה-מעלה, לחם לא אכל ומים לא שתה, ואילו בני ישראל היו אז למטה-מטה. כשאמר לו הקב"ה: "שחת עמך", העם שלך - נוצר ע"י כך קשר בין משה לבין העם, והיה מסוגל ללמד זכות עליהם.

דוגמת מה שכותב אדמו"ר הזקן ב"בד קדש" שאינו חפץ שמשפטו יהיה ע"י השרים, שעליהם אי אפשר לסמוך, כי אם "מלפניך (דוקא) משפטי יצא, עיניך תחזינה מישרים"¹⁵, משום שהשרים אינם חשים את ההעלמות וההסתרים, ולפיכך יש צורך במשפט של נשמה בגוף - "מלפניך דוקא". זה גם הענין ששופטים ושוטרים היו צריכים להיות בחוץ-לארץ.

ג. למרות שערי המקלט היו רק בארץ ישראל - יש הבדלי דרגות בדבר. ערי מקלט היו בעבר הירדן, דשכיחי רוצחים¹⁶, בארץ ישראל - למה נקרא שמה ארץ, לפי שרצתה לעשות רצון קונה, ואפילו לעתיד לבוא, "ואם ירחיב הוי' אלקיך את גבולך"¹⁷, יהיו גם ערי מקלט.

פירוש הדבר שהענין של "שופך דם האדם באדם"¹⁸, שמחמתו יש ענין ערי המקלט, מצוי בכל דרגה לפי מהותה, ואפילו לעתיד, כשתהיה העבודה - וממילא גם העדר העבודה - באופן נעלה לגמרי, גם לגבי דרגה זו מצויה בחינה של שופך דם האדם דקדושה באדם בליעל¹⁹, ויש צורך בערי מקלט שקולטות.

שכן בכל דרגה ישנו ענין העדר והיפך העבודה בהתאם למהותה, כלומר, שלפי ערך מעלת דרגה זו הרי זה ענין של העדר העבודה, עד כדי כך שלגבי דרגת "ובו תדבקון" הרי העבודה של "אותו תעבודו" מהוה ענין שיש לחזור עליו בתשובה²⁰.

ד. כך גם חשבון הנפש של חודש אלול, שהוא ענין של ערי מקלט כאמור, ישנו בכל אחד בהתאם לדרגתו. על האדם לערוך חשבון-נפש של כל מחשבותיו, דבוריו ומעשיו במשך כל השנה, אם היו לפי השלחן-ערוך, אם היו לפני משורת הדין, ואם היו "לפום גמלא"²¹, וכשלא היו כן - עליו לחזור בתשובה.

מכאן מובן שלא "בעלי-עסקים" בלבד, כי אם גם יושבי אהל, הנמצאים כל השנה באהלה של תורה ובאהלה

(14) שמות לב, ז.

(15) תהלים יז, ב.

(16) מכות ט, סע"ב.

(17) דברים יט, ח. ירושלמי מכות פרק ב הלכה ו בגמרא. ספרי שם יט.

(18) בראשית ט, ו.

(19) לקוטי תורה במדבר יג, יג.

(20) ראה ד"ה אחרי ה"א תלכו וביאורו (בסופם - בסידור, בספר המצוות להצמח צדק) בלקוטי תורה.

(21) כתובות סז, א. קד, א. סוטה יג, ב.

(22) עיין לקוטי תורה ביאור לד"ה וידבר גו' במדבר סיני. לעיל בענין ובו תדבקון.

(23) אלף למטה במטה אפרים סתקפ"א סתקט"ו.

(24) ראה קונטרס ח"י אלול תש"ג עמוד 42.

(25) על דרך כי ברח העם (ראה תניא פרק לא).

(26) חלק א כז, סע"ב. וראה ביאורי זוהר שם.

(27) מכות יא, ב.

(28) אבות פרק ה משנה כב.

יום ראשון כ"ו מנחם-אב

באותה מדה, גם השכר בענין של עולם, פרט לכך שזה בעולם נעלה יותר, עולם הבא, אבל לא להשפיע לו חיי הארת אור ה' [נסח אחר: אין-סוף ברוך-הוא] ממש, - ענין של "אין סוף", שלמעלה לגמרי מ"עולם", שיאיר ויגיה חשבו - החושך שלו, פ"עבודה

שבלב זו תפלה, שהיא כחינת ומדרגת תשובה עלאה - תשובה עליונה, פנודע, - הרי אין זה "מן המדה" להשפיע לו זאת, שהרי היא - ה"תשובה העילאית" היא למעלה מעלה מכל חיי עולם הבא, כמו שאמר רבותינו וזכרונם לברכה: "יפה שעה אחת בתשובה ומעשים טובים בו", - בעולם הזה מכל חיי העולם הבא, וכמו שנתפאר במקום אחר באריכות, דעולם הבא אינו אלא זיו והארה וכו': - הארה

מ"אור ה'", הנקרא "זיו השכינה". ואילו על ידי תשובה "לוקחים" את הקב"ה עצמו, הרי שהתגלות שבשעת התפלה היא למעלה מעלה מחיי עולם הבא, והרי אין זה "מן המדה" שעל ידי צדקה וחסד תאיר לו התגלות אלקית זו?

והנה, מודעת זאת, - ידוע הדבר, שיש למעלה גם כן מדת הגבורה והצמצום, לצמצם ולהסתיר אורו ותברך לבל ותגלה לתחתונים. - לנבראים התחתונים, הרי, כיצד, איפוא, מאיר "חסד ה'", בשעה שקיימת מדת הגבורה והצמצום המפסיקה את

ההתגלות? אך הכל תלוי ב"אתערותא דלתתא", - בהתעוררות שמלמטה. שאם האדם מתנהג כחסידות - במדת החסד, להשפיע חיים וחסד בו - שהוא נותן צדקה המקיימת את העני בחיים, כך מעורר למעלה, - שתומשך מדת החסד שלמעלה בהתגלות האלקית אליו, כמו שאמר רבותינו וזכרונם לברכה: "במדד שאדם מודד - בה מודדן לו". - וכאשר הוא מתנהג במדת החסד - מתנהגים אתו כך גם מלמעלה, שנותנים לו חסד שלמעלה. אלא דלכאורה זו אינה מן המדה, - של אותו ענין, כי אם להשפיע לו חיי העולם הבא לבר כנגד מה שהוא משפיע חיי עולם הזה, - שזה שכר מתאים - שבשעה שהוא משפיע ענין של העולם שלו, ענין של חיים גשמיים - מעניקים לו,

אגרת הקדש

והנה מודעת זאת שיש למעלה גם כן מדת הגבורה והצמצום לצמצם ולהסתיר אורו יתברך לבל יתגלה לתחתונים אך הכל תלוי באתערול"ת שאם האדם מתנהג כחסידות להשפיע חיים וחסד בו כך מעורר למעלה כמשארו"ל במדה שאדם מודד בה מודדן לו אלא דלכאורה זו אינה מן המדה כ"א להשפיע לו חיי העוה"ב לבר כנגד מה שהוא משפיע חיי עוה"ז אבל לא להשפיע לו חיי הארת אור ה' [נ"א א"ס ב"ה] ממש שיאיר ויגיה חשכו בעבודה שבלב זו תפלה שהוא בחינת ומדרגת תשובה עילאה כנודע שהרי היא למעלה מעלה מכל חיי עוה"ב כמשארו"ל יפה שעה אחת בתשובה ומע"ט בו וכמ"ש במ"א באריכות דעוה"ב אינו אלא זיו והארה וכו':

יום שני כ"ז מנחם-אב

עצמו, הוא המוציא והמגדל השכלת - שלא היתה כלל בורע, והאילן ופרותיו. - שלא היו בגרעין, "כוח הצומח" הוא כוח אלקי המצמיח דברים, ענין של "יש מאין": מ"אין" נעשה "יש", דבר גשמי

מכוח רוחני. ברם, אם כך הם פני הדברים, נשאלת השאלה: לשם מה זקוקים לזריעת הזרע או הגרעין - הרי בין כה אין הצמיחה באה מהם, אלא מ"כוח הצומח" שבארץ? והתשובה היא: רק שאינו - "כוח הצומח" שבארץ, אינו מוציא ומגדל כחו לחוץ

מהב"ח אל הפעל, - מהיכולת להצמיח (בכוח), להצמיחה ממשיה, כי אם על ידי הזרע והגרעין - הפועלים שכוח היכולת להצמיח

אך הענין הוא על דרך משל, כמו שזרעין זרעים - של תבואה או חטה וכדומה, או נומעין גרעין, - של עץ פרי שיצמח ממנו אילן, שהשכלת - של התבואה, הצומחת מהזרע, והאילן ופרותיו - הצומחים

מהגרעין, אינן מהותן ועצמותן של הזרע והגרעין כלל, כי מהותם ועצמותם - של הזרע והגרעין, ב"ה ונרקב בארץ, - הרי שהצמיחה אינה באה מהזרע או מן הגרעין אלא - ובה הצומח שבארץ עצמה - לא החלק של כוח הצומח התגלה בורע או בגרעין, אלא "כוח הצומח" הנמצא בארץ עצמה, [נסח אחר: עצמו] - "כוח הצומח" שבארץ, הוא

אגרת הקדש

אך הענין הוא עד"מ כמו שזרעין זרעים או נומעין גרעין שהשכולת הצומחת מהזרע והאילן ופירותיו מהגרעין אינן מהותן ועצמותן של הזרע והגרעין כלל כי מהותם ועצמותם כלה ונרקב בארץ וכה הצומח שבארץ עצמה [נ"א עצמו] הוא המוציא והמגדל השכולת והאילן ופירותיו רק שאינו מוציא ומגלה כחו לחוץ מהב"ח אל הפועל כי אם על ידי הזרע

אינן אלא כעין "אתערותא דלתתא", – "התעוררות מלמטה", כשם שנדרשת התעוררות מלמטה כדי להמשיך התעוררות מלמעלה, הנקרא בשם "העלאת מיין נוקבין" בכתבי האר"י ו'ל: – שה'נוקבא', "המקבל", מעלה "מיין נוקבין", כלומר, הוא יוצר כלי שבו יומשך שפע מזה"דכר", מהזכר והמשפיע.

כך גם בקשר לעניינינו, כוח הצומח עצמו הוא כוח רוחני הכולל כל סוגי הפירות, וכן מצד רוחניותו הוא למעלה מאשר להצמיח פירות גשמיים, מי ומה, איפוא, פועל שכוח רוחני זה ירד ויצמיח בפועל אילן ופירות גשמיים, ומי זה שפועל שמהפרט של תפוח למשל – שביכולת "כוח הצומח" להצמיח – יצמח בגילוי תפוח ולא פרי אחר? – הרי

זו פעולתה של "העלאת מי" – "מיין נוקבין" של הגרעין, המעוררת את "כוח הצומח", שיתגלה בצמיחה בפועל, ומשפיעה שיצמח אותו מין פרטי שבדוגמת הגרעין שנזרע. על כל פנים, הרי שענין הצמיחה הוא שמה שצומח מהזריעה הוא למעלה מעלה, עד למהות אחרת ונעלית מאשר הזרע שנזרע. בכך יסביר רבנו הזקן להלן, איך יש בכוח הצדקה והחסד שאדם עושה להמשיך אליו ענין שהוא מסוג נעלה לגמרי מסוג החסד שלו; שלא זו בלבד, כפי שהיה מתאים, שבגלל הצדקה והחסד שהוא משפיע חיים של העולם הזה – יומשך לו ענין של חיי העולם הבא, שבפרט זה, שהם שניהם עולמות, על כל פנים, הם אותו מהות, אלא, כיוון ש"מרובה מדה טובה", נותנים לו ענין של עולם הבא עבור מה שהוא השפיע ענין של עולם הזה, בהתאם לכלל "במדה שאדם מודד בה מודדין לו" – וזה נקרא ב"מדה", כלומר מאותו סוג מדה ומהות, אך, ענין הצדקה נקרא בלשון "זריעה", שכן, כשם שבזריעה צומח מהנטיעה ענין שהוא לגמרי לא באותה מהות אלא הרבה למעלה מזה – כך נמשך לו ענין של התגלות אלקות בתפלה, ענין של "תשובה עילאה" (כפי שהסביר לעיל) שהוא לא רק במהות אחרת לגמרי מ"עולם", אלא למעלה מעלה מ"עולם". ובלשון רבנו הזקן:

אגרת הקדש

והגרעין שנרקבין בארץ וכלה כל כחם בכח הצומח שבארץ ונתאחדו והיו לאחדים וע"י זה מוציא כח הצומח את כחו אל הפועל ומשפיע חיות לגדל שבולת כעין הזרע אבל בריבוי הרבה מאד בשבולת אחת וכן פירות הרבה על אילן א' וגם מהותן ועצמותן של הפירות מעולה בעילוי רב ועצום למעלה מעלה ממהותו ועצמותו של הגרעין הנטוע וכן כה"ג בפירות הארץ הגדלים מזרעונין כעין גרעינין כמו קשואים וכה"ג והכל הוא מפני שעיקר ושרש חיות הפירות נשפע מכח הצומח שבארץ הכולל חיות כל הפירות והגרעינין הזרועים בארץ אינן אלא כעין אתערותא דלתתא הנקראת בשם העלאת מי"נ בכתבי האר"י ו'ל:

הנמצא בארץ – יבוא בגילוי, להצמיח בפועל את התבואה או את האילן ופירותיו. כיצד אכן, הם פועלים דבר זה? שנקבין בארץ וכלה כל כחם – שבא מ"כוח הצומח" שבארץ בשעה שהם צמחו מכוח הצומח, בכח הצומח שבארץ, ונתאחדו והיו לאחדים, – הפרט של "כוח הצומח" שבא לידי ביטוי בזרע או בגרעין, עם הכלל של "כוח הצומח" שבארץ – נעשים לדבר אחד, ועל ידי זה מוציא כח הצומח את כחו אל הפועל, ומשפיע חיות לגדל שבולת כעין הזרע, – שנזרע בארץ, שבאם הזרע הוא של חטה – צומחת שבולת של חטה, וכדומה. אבל פרבוי הרבה מאד בשבולת אחת, – מגרעין חטה אחד צומחים הרבה גרעיני חטה בשבולת אחת, וכן פירות הרבה על אילן אחד, – ובאשר לפירות האילן מיתוסף עוד ענין, שלא זו בלבד שהם הרבה יותר מאשר הגרעין שנזרע, אלא – וגם מהותן ועצמותן של הפירות מעולה בעילוי רב ועצום למעלה מעלה מעצמותו של הגרעין הנטוע. – הרי שלא זו בלבד שמגרעין אחד צומחים הרבה פירות, אלא שהם גם במהות הרבה יותר טובה ורמה, שמגרעין שאין בו טעם – צומחים פירות ברי טעם טוב והנאה, וכן כהאי ג'נא – בדומה לכך, בפירות הארץ הגדלים מזרעונין כעין גרעינין, – של אילן עושה פרי, כמו קשואים וכהאי ג'נא. – והדומה לו, שגם בהם כך, שהפירות אינם מאותו מהות של גרעיני הזרע, אלא מהות שונה ונעלה ביותר, שלא כמו בתבואה, שהתבואה היא אותו מהות ממש כמו גרעיני התבואה שזרעו, זרעו חטה וצמח חטה, וכדומה. והכל – מה שהצמיחה היא לא רק בריבוי רב אלא גם במהות נעלה ביותר מאשר גרעיני הזרע שנזרעו, הוא, מפני שעיקר ושרש חיות הפירות נשפע מכח הצומח שבארץ, הכולל חיות כל הפירות. – ומצמיח כל הפירות. אלא, אם כך, לשם מה זקוקים לזריעת הזרע או הגרעין, ומדוע מ"כוח הצומח" שבכוחו להצמיח כל סוגי פירות, צומח דוקא אותו מין שזרעו? – אלא, והגרעינין הזרועים בארץ,

יום שלישי כ"ח מנחם-אב

בשעה שיהודי עושה צדקה וחסד, עולה הדבר, בתור "העלאת מי"נ" לשורש נשמתו, והחסד של נשמתו שנשתלשל מהחסד של הספירות העליונות (כפי שאומר רבנו הזקן בפרק ג' של החלק הראשון, שלכן יש בנשמה עשרה חזות, מפני שהם נשתלשלו מעשר הספירות)

יש לו שייכות לחסד שלמעלה, שיהיה מכך "העלאת מי"נ" להמשיך את החסד שלמעלה, כפי שיסביר להלן. על כל פנים, החסד והצדקה

וככה ממש על דרך משל, כל מעשה הצדקה שעושים ישראל, עולה למעלה בכח חיות "העלאת מיין נוקבין" לשרש נשמותיהן למעלה, – שלכן זה דוקא הצדקה שיהודי עושה, שכן, כמו במשל, בענין של צמיחה, הרי מפני שזרע או בגרעין שזרועים ישנו "מכוח הצומח", לכן יכול להיות מכך "העלאת מיין נוקבין" אל "כוח הצומח" שבארץ שממנו באה הצמיחה, כך גם בנמשל, בצדקה –

אגרת הקדש

וככה ממש עד"מ כל מעשה הצדקה שעושים ישראל עולה למעלה בכח חיות העלאת מי"נ לשורש

הצומח, לכן יכול להיות מכך "העלאת מיין נוקבין" אל "כוח הצומח" שבארץ שממנו באה הצמיחה, כך גם בנמשל, בצדקה –

אור לְיִשְׂרָאֵל, חֲנוּן וְרַחוּם וְצַדִּיק, דָּעַל יְדֵי שְׁהָאֲדָם חֲנוּן וְרַחוּם וְצַדִּיק, "צִדְקוֹת אֱהָב" – הוא עושה צדקה בחסד ואהבה, גֹּרֵם לְאֹרֶךְ הַיּוֹם לְנִשְׁמָתוֹ הַמְּלַכְשֵׁת בְּגוֹפּוֹ, – זה נקרא להאיר בחושך, הַעוֹמֵד – הגוף שעומד בְּחֹשֶׁךְ, שְׁהוּא מְשַׁבָּא דְחַוְיָא. – הגוף נקרא "משכא דחויא"¹⁰ (עור

הנחש), הרי הוא במצב של חושך המרוחק מאור אלקי ומתנגלות – יורח ויאיר בנשמה הנמצאת בגוף זה אור מהוי. וְזֶה נִקְרָא בְּשֵׁם "יְשׁוּעָה", כִּד אֲתַהֲפֵכָא חֲשׂוּבָא לְנַהֲרָא. – כאשר החושך נהפך לאור, כמו ישועה הבאה אחרי שלפני זה היתה צרה ר"ל, כך היה לפני זה חושך והוא נהפך לאור – הרי זו ישועה. וְזֶהוּ – אחרי "זורע צדקות", אומרים שהשכר לכך הוא "מַצְמִיחַ יְשׁוּעוֹת", שְׁיִשׁוּעָה זו צוֹמַחַת מִזְרִיעַת הַצִּדְקָה שְׁזוֹרְעִין בְּאֶרֶץ הָעֲלִיּוֹנָה, "אֶרֶץ חֲפִז", הִיא הַשְּׂכִינָה וּבְכַנֶּסֶת יִשְׂרָאֵל, – מקור נשמות ישראל, שְׁנִקְרָאת בְּזֶל שֵׁם שְׁמַתְלַכְשֵׁת בְּ נִבְרָאִים תַּחְתּוֹנִים –

לְהַחְזוֹתָם, בְּמֹו שְׂכֵתוֹבִי: "מְלַכּוֹתֵךְ – בחינת ה"מלכות" היא מְלַכּוֹת בְּל עוֹלָמִים". – מקור כל העולמות, וב"ארץ" זו נורעת הצדקה שיהודי עושה, ומכאן באה הצמיחה – ההתגלות האלקית המאירה לו בשעת התפלה. וּבִפְרֵט מִן הַפְּרָט, – ובמיוחד, בְּשׁוֹרְעִין – צדקה, בְּאֶרֶץ חֲקִדָּשׁ הַתַּחְתּוֹנָה – בארץ ישראל, בדרך כלל זה נעשה על ידי כל המצוות, שכל המצוות נקראות בשם "צדקה", "וצדקה תהי' לנו כי נשמור לעשות את כל המצוה הזאת"¹¹, במיוחד נעשה הדבר על ידי מצות צדקה ממש, ובפרט מן הפרט נעשה הדבר כשזורעים צדקה להחזקת העוסקים בתורה ועבודה בארץ ישראל, כשנותנים צדקה להחזקת העוסקים בתורה ועבודה בארץ ישראל, הַמְּכַוֵּנֵת – ארץ הקודש שלמטה, ארץ ישראל, מכוונת בְּנִגְדָה – כנגד הארץ העליונה, מְמַשׁ, שׁ – אז הַחֲרִיעָה – של הצדקה, נִקְלָמַת תְּבַף וּמִיד בְּאֶרֶץ הָעֲלִיּוֹנָה, בְּלִי שׁוֹם מְנִיעָה וְעֵיכוֹב בְּעוֹלָם, מֵאַחַר שְׁאִין שׁוֹם דְּבַר חוֹצֵץ וּמְפַסֵּק בְּלָל בִּין "אֲרִצוֹת חַיִּים", – ארץ החיים שלמעלה, מקור הנשמות, וארץ החיים שלמטה, ארץ ישראל, בְּי "זֶה" – מקום המקדש שבארץ ישראל, שְׁעַר הַשְּׂמַיִם¹²; מֵה שְׁאִין בֶּן בְּחוּץ לְאֶרֶץ, – שם ישנם ענינים שיש בהם משום מניעה ועיכוֹב לקליטת זריעת הצדקה בארץ שלמעלה, וְיָדִי לְמַכּוֹן:

שיהודי עושה, עולה למעלה בשורש הנשמה למעלה, הַנִּקְרָא בְּשֵׁם "בְּכַנֶּסֶת יִשְׂרָאֵל" – שכן, זה המקור של נשמות ישראל, וכן גם מפני שהיא כונסת בתוכה האורות והגילויים של המדות – של "ישראל דלעילא" (שלמעלה), מבחינת "ז"א" (מדות) שבעולם

ה"אצילות", וְ"שורש הנשמות, נקרא "אִמָּא תַּחְתּוֹנָה" – המדרגה התחתונה בבחינת "אימא"²⁶, בְּלִשׁוֹן הַחֵדָּה, – "בינה" נקראת "אימא עלאה", המדרגה העליונה ב"אימא", ו"מלכות" – "אימא תתאה", המדרגה התחתונה ב"אימא", וְ כֵן נקרא "שְׂכִינָה" בְּלִשׁוֹן הַנִּקְרָא, – מפני שהיא שוכנת בתחתונים, היא יורדת ושוכנת בנבראים התחתונים, הַמְּלֻלָה – "כנסת ישראל" – מקור נשמות ישראל, כלולה מְכַל מְדוּתָיו שֶׁל חֲקִדָּשׁ בְּרִדְךָ הוּא, וּמִיַּחַדְתָּ בְּתֵן בְּתַלְמִית, – בהתאחדות הנעלה ביותר, וְרֵאשִׁיתֵן הִיא מֵדַת הַחֶסֶד. – הרי, למדה זו של חסד שלמעלה, מגיעה "העלאת מ"י" מהחסד וצדקה שיהודי עושה למטה – שכן, זה הרי שורש נשמתו, ומהחסד של שורש זה בא הרי שבנשמה תהיה מדת החסד. וְעַל יְדֵי הָעֲלָאָה זו – שמדת החסד של הנשמה עולה לשורשה, בחסד שבשורש ה"מלכות", מְתַעוֹרֵר "חֶסֶד ה" מְמַשׁ, – שיימשך למטה "חסד ה", שלמעלה מעלה מבחינת החסד שבשורש הנשמות, אלא זה "חסד ה" ממש, שהוא חסד והתגלות שלמעלה מ"עולם", שְׁהוּא גְלוּי אֹרֶךְ וְתַבְרָךְ, לִירֵד וּלְהֵאִיר לְמַטָּה – בעולם הזה, לְנִשְׁמָתוֹ יִשְׂרָאֵל, בְּכַחֲבִית גְלוּי רַב וְעֵצוֹם בְּשַׁעַת הַתַּפְּלָה עַל כָּל פְּנִים. – אם לא שתהיה ההתגלות תמיד, שתהיה על כל פנים בשעת התפלה. כִּי אֶף שֶׁ"לְגִדְלָתוֹ" – לגדולה שלו, שהוא השם בו נקרא "חסד ה", אִין חֲקֵר", – מיכולת להשיג חסד זה וגדולה זו, עַד דְּ"כֵלָא קָמִיָּה כֵלָא חֲשִׁיבִי" – לגבוי הכל נחשב לכולום, כיצד, איפוא, יומשך מהגדולה וחסד ה' להאיר לנשמה למטה בהתגלות של השגה? – הרי "בְּמִקוֹם שְׁאֲתָה מוֹצֵא נְדָלְתוֹ, שֵׁם אֲתָה מוֹצֵא עֲנוּתוֹתוֹ"¹³, – שדוקא מצד מדרגת ה"גדולה" ישנה העניוּת וההשפלה, לרדת בהתגלות למטה מטה, בְּמִים שְׁיִזְרְדִים בּוֹ. – ממקום גבוה לנמוך, שכן הרי גם החסד שלמעלה דומה למים, שגם הוא בא בהתגלות למטה מטה, לנשמה בגוף בעולם הזה. וְזֶהוּ שְׂכֵתוֹבִי: "וְרַחַךְ בְּחֹשֶׁךְ

5. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "הנקרא בו" (עיין ח"א רפנ"ב: ומקור זה בו. ואכמ"ל בהשניוים)". 6. ראה להלן בסוף הפרק. לקו"א ח"א פרק מ"א. 7. ראה לקו"א ח"ב פרק ד'. 8. מגילה לא, א (לפי גירסת הע"ס). 9. תהלים קיב, ד. 10. ראה תקו"ז בהקדמה (י, ב). ובכ"מ. 11. תהלים קמה, יג. 12. ואתחנן ו, כה. 13. ויצא כה, יז ובפרש"י ותרגום שם.

יום רביעי כ"ט מנחם-אב

ממעל, ובאה ממקום של קדושה, אך בשעה שהיא יורדת בגוף שהוא חומר המסתיר על הנשמה ואין בכוח הנשמה לעצור את הגוף לעשות מה שהוא רוצה – מצד העיוורון שהגוף מעורר את הנשמה – כפי שה"צמח צדק" משתמש בדימוי זה ב"אור התורה" סוף פרשת

בהר¹⁷ – הרי שיש להסיר את העיוורון ולפתוח את עיני הנשמה. וְיִבְטְחוּ לְרֵאוֹת, לְהִיּוֹת – שיהיה, כָּל יְשָׁעַם וְחַפְצָם וּמְנַמְתָּם לְכָל כְּהֵם חַיִּי רוּחָם¹⁸ – כל אלה שיהיו כלולים ומאוחדים ב"מקור מים חיים" – באלקות, הנקראת "מקור מים חיים", חַיִּי הַחַיִּים, – הבחינה באלקות שהיא חיי החיים עצמם, כָּל יָמֵי חַיִּיהֶם, מִנְּפֶשׁ וְעַד פְּשָׁר. – כל עניניהם הנפשיים והבשריים יהיו קשורים באלקות, לא רק בשעת

התפלה, לימוד התורה או בשעת עשיית המצוות, אלא גם בעשייתם ענינים גשמיים, יהיו גם כן קשורים באלקות שהיא מקור מים חיים וחיי החיים. דְּהֵינָנּוּ, כָּל מִלֵּי דְעֵלְמָא וְעַסְקֵי פְרִנְסָה – כל עניני עולם ועסקי פרנסה, לֹא יִהְיֶה בְּאֵלֵי דְעֵבְרִין לְגִרְמֵיהוּ, – לא יהיו כמו באלה שעושים זאת לצרכי עצמם בלבד, שלא לשם שמים אלא לשימושם העצמי ולמילוי רצונם ורצון בני ביתם, וְלֹא יִהְיֶה בֵּית יִשְׂרָאֵל כְּכֹל הַגּוֹיִם¹⁹, דְּהֵינָנּוּ וּמְפִרְנִסֵּין וּמִקְרִין לְנִשְׁיָהוּ וּבְנֵיהוּ מְאֵהָהּ, – שונים, מפרנסים ומוקרים נשיהם ובניהם מתוך אהבה עצמית, שמפני שהוא אוהב את עצמו, הוא אוהב את אשתו וילדיו בהיותם חלק ממנו – אלא שהאהבה תהיה קדושתית, כִּי "מִי כְעַמְךָ יִשְׂרָאֵל גּוֹי אֶחָד בְּאָרֶץ" כְּתִיב²⁰, דְּהֵינָנּוּ שְׁגַם בְּעֵינֵי אָרֶץ – בענינים גשמיים, לֹא יִפְרִדוּ – את הענינים, (נִסְחָ אַחֲרֵי: יִפְרְדוּ) – שהיהודים העוסקים בעניני העולם לא יהיו נפרדים מ"אחד האמת", מְאֵחָד הָאֱמֶת – מהאחדות האמיתית, שבלעדי אלקות לא קיים שום דבר, חֵם וְשְׁלוֹם, לְהַעֲרִיד עֲדוּת שְׂקָר חֵם וְשְׁלוֹם, בְּקִרְיָאָת שְׁמַע עֲרֵב וּבְקָר, – שהוא אומר או פְּעִינֵים סְגוּרוֹת, ה' אֶחָד בְּר' רוּחוֹת וּבְשָׁמַיִם מְמַעַל וּבְאָרֶץ מִתַּחַת, – שזה פירוש המלה "אחד"²¹, שה' הוא אחד בחו', שהם שבעה רקיעים וארץ, ובד' בארבע רוחות העולם, הם כולם בטלים ומאוחדים עם ה"אלף", עם אין-סוף אלופו של עולם, הרי שהוא מעיד שגם בארץ, בעניני הארץ – ה' "אחד". וּבְפִקְחָ עֵינֵי הָעוֹרִים – שעניניהם מסנוורות מעניני הגוף, "הַתְּעִיף עֵינֶיךָ בּוֹ וְאֵינָנוּ" חֵם וְשְׁלוֹם. – כלומר, מיד בפתחו את עיניהם, הוא רואה את העולם ואת עניני העולם

כמו באגרות הקדש שעד כאן, כך גם באגרת קודש זו, דן רבנו הזקן בענין הצדקה. כדי שצדקה תהיה כפי שהיא צריכה להיות אצל יהודי, שלא הוא נותן כאשר הכל מוכן לפניו וממה שנשאר לו הוא נותן לצדקה – אלא שהצדקה תהיה באופן כפי שחסידי רבנו הזקן היו אומרים²⁴: "בפרוסת הלחם

שלי יש החלק שלך, הקב"ה נותן לך באמצעותי", כלומר, להרגיש חובה להתחלק במה שיש לו, ולתת צדקה באותה מדה שהוא נותן לצרכי אשתו וילדיו – זה יכול להיות רק בשכל מה שאדם עושה אינו "לגרמי", לצורך עצמו, אלא הוא עושה זאת לשם שמים. גם כשהוא מפרנס קיד את אשתו ואת ילדיו הרי זה מפני שהם נשמות יהודיות, שנשמה היא חלק אלוהי ממעל²⁵, ועליו לדאוג שיהיה לנשמות אלו הנצרך להן. כשאדם מתנהג באופן כזה, הרי גם אלה שצריכים להודק

לצדקה הם גם כן בעלי נשמות, חלק אלוהי ממעל, ועליו לדאוג שגם להם יהיה כל הצטרותם. אין זאת אלא שעל פי התורה – אשתו וילדיו קודמים, אך, בעצם, הוא חש התחייבות גם לאלה הזקוקים לצדקה, באותה מדה שהוא חש בהתחייבותו כלפי משפחתו.

זאת מעורר רבנו הזקן באגרת קודש זו, שהענינים שיהודי עושה בפרנסתו וכו', יהיו לשם שמים, שאז גם הצדקה שלו תהיה באופן הנכון.

אֶהוּבֵי²⁶ אַחֵי וְרַעֵי אֲשֶׁר בְּנַפְשֵׁי, – רבנו הזקן כותב לבני ישראל, כאל אהובי, אחיו ורעי, החשובים לו כנפשו. הרבי הרי"צ נ"ע מסביר באחת משיחותיו הקדושות, שבתבעו להשתרש באהבת רעים, משתמש רבנו הזקן בלשון "אהובי ידידי", שכן, על ידי רכישת אהבת רעים נעשים "אהובי ידידי" של רבנו הזקן. בהתאם לכך, אפשר לומר גם כאן, שעל ידי העשיה במה שרבנו הזקן תובע בענין הצדקה – נעשים "אהובי אחי" של רבנו הזקן. בְּאֵתֵי – במכתבי זה, כְּמִזְכִּיר וּמְעוֹרֵר יְשָׁנִים בְּתַרְדֵּמַת הַבְּלִי הַבְּלִים, – הענינים הגשמיים בכלל נקראים "הבל", שכן, מצד עצמם אין להם שום מציאות, וכשאינן לענינים הגשמיים כוונה נעלית (לשם שמים) – אלא הם עצמם התכלית והכוונה – הם או "הבלי הבלי", וְלִפְקֶחָ עֵינֵי הָעוֹרִים – שכן, הנשמה נמצאת בגוף חומרי ומרשה להיות מונהגת על ידי הגוף – ומשולה היא לאדם שקושרים את עיניו או מדביקים אותן בופת ומכדים אותן שלא יוכלו לראות, ומסובבים אתו כעם שוטה היכן שהנהג בו רוצה, שלמרות שאותו אדם לכשעצמו הוא חכם ונבון, אך מפאת שעניניו קשורות ואין הוא רואה – הוא נחשב כשוטה, כך גם בנשמה, למרות שהיא חלק אלוהי

14. ראה אגרות קודש אדמו"ר הרי"צ כרך ח' ע' תרו. וש"נ. 15. תניא רפ"ב. 16. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "להעיר מהשינוי לגבי אגה"ק טז, כב (ב"פ), כד". 17. אה"ת ויקרא כרך א ע' קצא. 18. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ראה ח"א ספלא". 19. בתניא לפנינו: "כעו"ג", אבל ב"לוח התיקון" תוקן ככפנים. 20. דה"א יז, כא. 21. ראה ב"י או"ח סס"א (בשם הסמ"ק).

מדוע הוא נותן למשפחתו לפני שהוא נותן לאחרים? – אומר על כך רבנו הזקן: רַק שְׁאֲשֵׁתוֹ וּבְנָיו שָׁל אָדָם קוֹדְמִין לְכָל עַל פִּי הַתּוֹרָה²². – התורה מצווה עליו לתת בתחילה לאשתו ולילדיו ולאחר מכן לתת צדקה ולפרנס יהודים אחרים. (ב"לוח התיקון"

ישנה כאן הוספה (רבנו הזקן הרי כתב אגרות-קודש אלו בקשר לצדיקים רבי מנחם מענדל מויטבסק, רבי אברהם מקאליסק וה"חבריא" והתלמידים שלהם, שהיו אז בארץ ישראל – הוסיף כאן רבנו

הזקן): הוּיָן מְצַדִּיקִים שְׁפִדוּר שֶׁהֵן קוֹדְמִין לְבְנָיו, – הנתינה לצדיק הדור באה, על פי התורה, לפני הנתינה לילדיו, וְצַדִּיקִים שְׁבָאֲרִין יִשְׂרָאֵל קוֹדְמִין לְצַדִּיקִים שְׁבַחוּיָן לְאֲרִין, לְכַד מוֹזַת שְׁלֵא הֵיחֵו כְּמוֹתָן בְּחוּץ לְאֲרִין – רבנו הזקן אומר על הצדיקים האמורים שנסעו לארץ ישראל, שלא השאירו כמותם בחוץ לארץ, והם עדיפים משתי בחינות, מבחינת הצדקות שלהם ומבחינת היותם בארץ ישראל, וְדִי לְמִכְיָן. – עד כאן ההוספה ב"לוח התיקון".

כמיצאות לעצמם – ועוסק בעניני העולם שלא לשם שמים. אִיךָ בּוֹזַת יָאוֹת לְנוֹ, – הנהגה זו מתאימה לנו, לְהִיּוֹת [נְפֹח אַחֵר: בְּהִיּוֹת] כָּל עַסְקִינוּ כְּמִלִּי דְעֻלְמָא לֹא לְגַרְמִיָּהוּ, – שיהיה (או לפי הנוסח השני: כשיהיה) כל עסקנו בעניני עולם לא לעצמנו בלבד, כִּי אִם לְהִיּוֹת נְפֹשׁוֹת חֲלָקֵי אֱלֻקוֹת, –

להיות בני ישראל שנשמותיהם הן "חלק אלוה ממעל", וְלְמַלְאֵת מְחֻסְרֵיהֶם בְּחֶסֶד חֲנָם, שְׂבֻחָה אֲנוּ מְדַמִּין הַצּוֹרֵה – הנפש, לְיוֹצְרָהּ, ה' אֵחָד, אֲשֶׁר "חֶסֶד אֵל כָּל הַיּוֹם", חֶסֶד שֶׁל אֱמֶת, – בלי החזרת שבר על כך, לְהִיּוֹת הָעוֹלָם וּמְלֹאוֹ כְּכֹל רִנָּע וְרִנָּע, – הרי בשם שהקב"ה עושה חסד ומחיה את הנבראים, כך על האדם גם כן לעשות חסד ולהיות ולפרנס אנשים אחרים, שזה תכלית התעסקותו ועבודתו בעניני פרנסה – כדי שיהיה בידו לפרנס נשמות יהודיות. בהתאם לכך היה עליו לפרנס ולתת צדקה לאחרים באותה

מדה שהוא מפרנס ועושה חסד עם בני משפחתו, אלא, אם כך,

יום חמישי ל' מנחם-אב

תְּנַאִים וְאִמּוֹרָאִים. מַה שְׂאִין בְּן פְּעֻקְבוֹת מְשִׁיחָא, – בימי ביאת המשיח, שְׁנִפְלָה – בחינת "סִפְתָּ דְדוּד" עַד בְּחִינַת רְגֵלִים וְעֻקְבִים, שְׁהִיא בְּחִינַת עֲשִׂיהָ – "מלכות דאצילות" שהיא בחינת ה"שכינה"

המתלבשת בעולמות בריאה, יצירה, עשיה – הנקראת גם כן "טוכת דוד", שכן דוד הוא הרי מלך ישראל, מרכבה ל"מלכות דאצילות" – ירדה ונפלה עד למדרגה התחתונה של "עשיה", אִין דְרָךְ לְדַבְקָה בְּהַ בְּאֵמַת וְלְהַפְכָא חֲשׂוּכָא – ולהפוך חושך העולם, לְנְהוּרָא דִילָה – לאור שלה, [נְפֹח אַחֵר: דִילָה] – לאור שלו, כִּי אִם כְּבַחִינַת עֲשִׂיהָ גַם כֵּן, –

ענין של מעשה – עשיה, לא רק ענין של שכל ודיבור כמו בלימוד התורה, שְׁהִיא מַעֲשֵׂה הַצְּדָקָה, – אך, מדוע דוקא בחינת המעשה

עַל בְּן אַחוּבֵי אַחֵי, שִׁימוּ נָא לְבַבְכֶם לְאַלְהַ הַדְּבָרִים תְּנַאֲמָרִים בְּקִצְרָה מְאֹד (וְאִם יִרְצֶה ה' פֹּא"פ אֲדַבֵּר בָּם בְּאֲרֵכָה), אִיךָ הִיּוֹת כָּל עֵקֶר עֲבוּדַת ה' בְּעֵתִים חֲלָלוּ בְּעֻקְבוֹת מְשִׁיחָא – עיקר

העבודה בזמנים אלה, של "עקבות" משיח, הִיא עֲבוּדַת הַצְּדָקָה, כְּמוֹ שְׂאִמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ וְזִרְזָנוּם לְבְרָכָה²³: "אִין יִשְׂרָאֵל נִגְאָלִין אֱלָא בְּצַדְקָה". וְלֹא אִמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ וְזִרְזָנוּם לְבְרָכָה "תְּלַמּוּד תּוֹרָה שְׁקוּל כְּנֶגֶד גְּמִילוֹת תְּסַדִּים", – כפי שהמשנה אומרת במסכת פאה²⁴: "ותלמוד תורה כנגד כולם", שתלמוד תורה הוא כנגד כל הדברים הנמנים שם, כולל

גם גמילת חסדים, הרי הם לא אמרו זאת אֱלָא בִּימֵיהֶם, שְׁתַּלְמּוּד תּוֹרָה הִיָּה עֵקֶר הַעֲבוּדָה אֲצִלְה, וְעַל בְּן הַיּוֹת חֲכָמִים גְּדוּלִים

אגרת הקדש

ע"כ אהוביי

אחיי שימו נא לבבכם לאלה הדברים הנאמרים בקצרה מאד (ואי"ה פא"פ אדבר בם בארוכה) איך היות כל עיקר עבודת ה' בעתים הללו בעקבות משיחא היא עבודת הצדקה כמו"ש רז"ל אין ישראל נגאלין אלא בצדקה ולא ארו"ל ת"ת שקול כנגד גמ"ה אלא בימיהם שת"ת היה עיקר העבודה אצלם וע"כ היו חכמים גדולים תנאים ואמוראים. משא"כ בעקבות משיחא שנפלה סוכת דוד עד בחי' רגלים ועקביים שהיא בחי' עשיה אין דרך לדבקה בה באמת ולהפכא חשוכא לנהורא דילה [נ"א דיליה] כ"א בבחי' עשיה ג"כ שהיא מעשה

22. ראה שו"ע יו"ד סנו"א. וש"נ. 23. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "רמב"ם הל' מ"ע רפ"י - הועתק בטייוד ר"ס רמו. ואין הכוונה למ"ש בש"ס (שבת קלט, א. סנה' צח, א) - דהרי שם כתוב נפדה. והמפרשים [הרדב"ז והכס"מ וההגהות על הטור] שמציינים מקור דברי הרמב"ם מהמירא דעולא בש"ס (שם) אין כוונתם - בכ"כ מקומות - להלשון בדיוק - כ"א להתוכן. וכמפורסם. וראה שם תיכף בהלכה שלאחרי ברמב"ם ובמפרשים הנ"ל. וגם במסורת הש"ס וכו' שמביאים שהרמב"ם הי' גורס "ישראל" (במקום "ירושלים") בגמ' - ה"ה מזכירים רק תיבת "ישראל", והגירסא "ישראל" נמצאת בעי', משא"כ הגירסא "נגאלין" - לעי' לא מצאתי בש"ס ויל"ש. וקשה יותר לומר שלהרמב"ם היתה גירסא שלא נמצאת בשום מקום אצלנו מאשר לומר שהרמב"ם מפרש יותר מאשר בש"ס ולכך כותב "נגאלין" (ואדרבא - כצ"ל). 24. פרק א' משנה א'.

להשפיע לעני שאין לו משלו כלום. וְכָל הַזֹּבַח אֶת יָצְרוֹ בָּזָה – בענין הצדקה, וּפְתַח יָדוֹ וּלְכַבּוֹ – לתת צדקה ביד פתוחה וברגש של לב רחב, אֶתְכַפֵּיָא סְטְרָא אַחְרָא – נכפית על ידי כך ה'סטרא אחרא" (קליפות) לקדושה, וּמְהַפֵּךְ חֲשׂוֹכָא – ומהפך את החושך לְאוֹר הַשֵּׁם יִתְבַּרְךָ, הַשׁוֹכֵן עֲלֵינוּ בְּבַחֲיִנַת עֲשִׂיהָ בְּעֻקְבוֹת מְשִׁיחָא, – בזמן של "עקבות משיח", וְיִזְכֶּה לְרֵאוֹת עֵינַי בְּעֵינַי בְּשׁוֹב ה' צִיּוֹן בּוֹי: – שאז תראה העין הגשמית אלקות, כפי שהעין שלמעלה רואה, ותהיה זו ראייה של עין גשמית – ענין של עשייה

שבו תתגלה אלקות באופן של ראייה, שההתאמתות שבה היא למעלה מעלה מאשר על ידי ענין של שכל והבנה.

של צדקה – הרי כל המצוות המעשיות האחרות הן ענין של עשייה: – אומר על כך רבנו הזקן: בְּיָדוֹעַ לְמַשְׁכִּילִים, שְׂבַחֲיִנַת עֲשִׂיהָ בְּאַלְקוֹת – איזו השפעה אלקית מצויינת בבחינה של עשייה? הִיא בְּחִינַת הַשְּׁפָעַת וְהַמְשַׁכַּת הַחַיּוֹת לְמַטָּה מִמָּה לְמֵאן דְּלִית לִיהּ מְגַרְמִיָּה בְּלוּם. – למי שאין לו משל עצמו כלום. ישנה השפעה אלקית בעולמות המצויינת בשם "מחשבה", וישנה השפעה המצויינת בשם "דיבור, אך איזו השפעה מצויינת בשם "עשייה" – הרי זו אותה השפעה הנמשכת למטה מטה, למקום שאין בו כלל

שום התגלות אלקית, וזה עולם העשייה, הרי שמעשה הצדקה מכוון ממש נגד הבחינה של עשייה באלקות, שכן, זה הרי ענין הצדקה,

אגרת הקדש

הצדקה כידוע למשכילים שבחי' עשייה באלקות היא בחי' השפעת והמשכת החיות למטה מטה למאן דלית ליה מגרמיה כלום וכל הזבחה את יצרו בזה ופותח ידו ולבבו ס"א ומהפך חשוכא לאור השי"ת השוכן עלינו בבחי' עשייה בעקבות משיחא ויזכה לראות עין בעין בשוב ה' ציון בו':

יום שישי א' אלול

הוא חסד בלי הגבלה. וכיוון שכל הענינים שלמעלה הרי נמשכים על ידי עבודתו של יהודי למטה, יסביר רבנו הזקן להלן, איזו עבודה ממשכיבה בחינת "חסד עולם", החסד המוגבל, ואיזו עבודה ממשכיבה בחינת "רב חסד", החסד הבלתי מוגבל: כִּי הִנֵּה מוֹדַעַת זֹאת, –

אגרת הקדש

י אדר"ש וחיים פתח דברי יעיר און שומעת תוכחת חיים, אשר הוכיח ה' חיים ע"י נביאו ואמר חסדי ה' כי לא תמנו וגו' והל"ל כי לא תמו כמו"ש כי לא תמו חסדיך וגו'. ויובן עפ"י מ"ש בזה"ק אית חסד ואית חסד אית חסד עולם כו' ואית חסד עילאה דהוא רב חסד כו'. כי הנה מודעת זאת התורה נקראת עוז שהוא לשון גבורה וכמו שאמרו חז"ל תרי"ג מצות נאמרו למשה מסיני מפי הגבורה וכדכתיב מימינו אש דת למו פי' שהתורה מקורה ושרשה הוא רק חסדי ה' המכונים בשם ימין דהיינו המשכת בחי' אלהותו ית' והארה מאור א"ס ב"ה

הרי ידוע, התורה²⁹ נקראת "עוז", – כפי שהגמרא אומרת במסכת זבחים³⁰ על הפסוק³¹: "ה' עוז לעמו יתן", ש"עוז" הכוונה לתורה, שהוא לשון גבורה, וכמו שאמרו חכמינו זכרונם לברכה³²: "תרי"ג – 613, מצות נאמרו למשה מסיני מפי הגבורה", – מהקב"ה כפי שהוא מתגלה בבחינת גבורה, ואשר לכן הוא נקרא "גבורה", וּכְדַכְתִּיב: – וכמו שכתוב³³: "מימינו אש דת

י. אחר דרישת שלום וחיים, פתח דברי יעיר און שומעת תוכחת חיים, אשר הוכיח ה' חיים – ה' החי, על ידי נביאו²⁵, – ירמיה, ואמר: "חסדי ה' כי לא תמנו וגו"²⁶, – הפירוש הפשוט הוא ש"כי לא תמנו" מוסב על החסדים. אלא שלכאורה וְהוּי לִיהּ לְמִימַר "כי לא תמו", כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר²⁷: – בשעה שרוצים לומר שהחסדים שלך לא הסתיימו, אנו אומרים: "כי לא תמו חסדיך וכו'". – מדוע, איפוא, כתוב כאן "כי לא תמנו", בנו"ן, שמשמעותו שאנחנו לא תמנו? יסביר רבנו הזקן להלן, שהכוונה היא אכן גם על "אנחנו", והמלה "כי" היא נתינת טעם – שיש להזדקק ל"חסדי ה'" מפני ש"לא תמנו", מפני שאין

לְמוֹי, – מידו הימנית ניתנה להם התורה שנכתבה באש, ואש היא הרי ענין של גבורה, פְּרוּשׁ – שכן, לכאורה הרי הפסוק אומר "מימינו", וימין הוא ענין של חסד (שתורה היא הרי "תורת חסד"²⁴), ולאחר מכן אומרים "אש דת" – שזה ענין של אש וגבורה? שְׁהַתּוֹרָה מְקוּרָה וְשָׁרְשָׁהּ הוּא רַק חֲסָדֵי ה', הַמְכֻנָּיִם בְּשֵׁם "יְמִין", – ימין הוא חסד, דְּהֵינּוּ הַמְשַׁכַּת בְּחִינַת אֱלֹהוֹתוֹ יִתְבַּרְךָ וְהַאֲרָה

אנו תמימים ושלמים. ובלשון רבנו הזקן: וְיִזְכֶּן עַל פִּי מַה שְּׂבַחְתּוּב בְּהַר הַקְּדוֹשׁ²⁸: "אֵית חֲסֵד וְאֵית חֲסֵד, – ישנן שתי מדרגות בחסד, אֵית חֲסֵד עוֹלָם כּו' וְאֵית חֲסֵד עֲלָאָה דְּהוּא רַב חֲסֵד כּו'". – ישנו חסד של בחינת עולם, וישנו חסד נעלה יותר, בחינת "רב חסד", חסד בריבוי ובלי גבול. שכן, "חסד עולם" הוא הרי חסד מוגבל, שזה הרי ענין "העולם", ענין של הגבלה, ואילו "רב חסד"

25. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "וכן בסופו מרגיש "זו"ש הנביא" – להסביר אמרו בוודאות כי (ולא בספק – אם) לא תמנו". 26. איכה ג, כב. 27. נוסח תפלת שמו"ע. 28. ח"ג קלג, ב. 29. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "לכאורה כ"ז אינו שייך לכאן (שנוגע הענין שהתומ"צ הם גבורה ואש וצמצום)? ואולי מתרין בהקדמה זו קושיא גדולה – לולא ההקדמה: כיון שניתנה מפי הגבורה והצמצום (כולל – מצות הצדקה) הרי בההוספה על הצמצום אין הוספה על המצוה (וכמו – בציצית של יג גודלין). ולכן מקדים שנק' עוז (וכח – עיין פל"ו: בלי שום לבוש כו') שהוא לשון (ולא שזהו כל ענינו דעוז) גבורה (וצמצום) כו' – ובצדקה מתגלה העז (וכח), משא"כ בקרבנות כו' – ראה לקמן". 30. קטז, א. 31. תהלים כט, יא. 32. מכות כג, ס"ב. 33. האזינו לג, ב. 34. משלי לא, כו.

ואהבה - שהן הרי רגשות ומדות רוחניות, אף-על-פי-כן הן - גם כן, בבחינת גבול ומדה ולא בבחינת אין-סוף כלל, כי אהבה רבה לה' בלי קץ ונכול ומדה - אין האדם יכול לסבלה בלבד ולהיות - באותה שעה, קיים בגופו אפילו רגע, וכמאמר רבותינו זכרונם לברכה³⁶,

שבשעת מתן תורה, שהיתה התגלות אלהותו ותברך ואור-אין-סוף פרוץ-הוא בבחינת דבור והתגלות - לא בענין של מעשה, כמו מעשה המצוות, כי אם בחינה של דיבור והתגלות, פרח נשמתן כו': - נשמותיהם לא היו יכולות להישאר בגוף, אלא הקב"ה החזיר להם נשמותיהם בטל של תחיית המתים, ואילו מצד עצמה, כיוון שהיתה זו התגלות של אלקות ואור שהוא "אין סוף", לא היתה יכולה הנשמה להישאר בגוף אפילו לרגע אחד. וכיון

שבאהבה זו, נשאת הנשמה בגוף, הרי שהיא מדודה ומוגבלת; כך גם ביראה ואהבה הבאות על ידי התגלות האלקית שבמצוות, כנזכר לעיל, וכל זה מפני שההמשכה האלקית שבתורה ומצוות, מלוכשת בבחינת גבורה, וכו', זה פירוש "מימינו אש דת למו", ששורש התורה היא מ"מינין" וחסד, אך היא ירדה ונתלבשה בבחינת "אש" וגבורה, כדי שתוכל להתלבש במצוות שקיומן הוא על ידי ענינים מוגבלים.

מאור-אין-סוף פרוץ-הוא אל העולמות עליונים ותחתונים, על ידי האדם הממשיך האור אל עצמו, בקיום - על ידי קיום רמ"ח - 248, מצות עשה, שהן - מצוות העשה הן, רמ"ח - 248, אברים דמלכא³⁷, - אברי המלך (שלמעלה), פרוש - רמ"ח אברי המלך, הכונה רמ"ח - 248, כלים ולבושים [להארה] מאור-אין-סוף פרוץ-הוא המלכש בהן - במצוות, שכל מצוה היא כלי ולבוש לקליטת הארה מיוחדת מאור אין סוף ברוך הוא, כשם שכל אבר הוא כלי לכוח מיוחד מהנפש, העין - לכוח הראיה, האוזן - לכוח השמיעה, וכדומה, (ומאור זה ימשך לו - לאדם המקיים את המצוה, דחילו ורחימו - יראה ואתה, ככל מצוה פנודע). - הרי שתורה ומצוותיה הן ענין של חסד, כמו התגלות אלהותו ית' ואא"ס ב"ה בבחי' דיבור והתגלות המשכה מאלקות, רק שהמשכה זו נתלבשה

תחלה במדת גבורתו של הקדוש-ברוך-הוא, המכנה בשם "אש", - שהיא בחינה של גבורה, שהיא בחינת צמצום האור והחיות הנמשכות מאור-אין-סוף פרוץ-הוא, כדי שתוכל להתלבש במעשה המצוות, שרפן ככלן הם פדברים חמרים, כציצית - בצמר גשמי, ותפלין - בקלף גשמי, וקרננות - בבעלי חיים, צמחים ודומם גשמיים, וצדקה. - בכסף או בדברים גשמיים שנותנים לצדקה. ואף מצות שהן ברוחניות האדם, כמו יראה

תחלה במדת גבורתו של הקדוש-ברוך-הוא, המכנה בשם "אש", - שהיא בחינה של גבורה, שהיא בחינת צמצום האור והחיות הנמשכות מאור-אין-סוף פרוץ-הוא, כדי שתוכל להתלבש במעשה המצוות, שרפן ככלן הם פדברים חמרים, כציצית - בצמר גשמי, ותפלין - בקלף גשמי, וקרננות - בבעלי חיים, צמחים ודומם גשמיים, וצדקה. - בכסף או בדברים גשמיים שנותנים לצדקה. ואף מצות שהן ברוחניות האדם, כמו יראה

אגרת הקדש

אל העולמות עליונים ותחתונים ע"י האדם הממשיך האור על עצמו בקיום רמ"ח מ"ע שהן רמ"ח אברים דמלכא. פי' רמ"ח כלים ולבושים להארה [נר' דצ"ל להארה] מאור א"ס ב"ה המלוכש בהן (ומאור זה יומשך לו דו"ר בכל מצוה כנוודע) רק שהמשכה זו נתלבשה תחלה במדת גבורתו של הקב"ה המכונה בשם אש שהיא בחי' צמצום האור והחיות הנמשכות מאור אין סוף ב"ה כדי שתוכל להתלבש במעשה המצוות שרובן ככולן הם בדברים חומריים כציצית ותפלין וקרננות וצדקה ואף מצות שהן ברוחניות האדם כמו יראה ואהבה אעפ"כ הן בבחי' גבול ומדה ולא בבחי' א"ס כלל כי אהבה רבה לה' בלי קץ וגבול ומדה אין האדם יכול לסובלה בלבד ולהיות קיים בגופו אפילו רגע וכמארו"ל שבשעת מ"ת שהיתה כמו התגלות אלהותו ית' ואא"ס ב"ה בבחי' דיבור והתגלות פרח נשמתן כו':

שבת קודש ב' אלול

אגרת הקדש

והנה לפי שהמצוות ניתנו לנו ע"י התלבשות במדת גבורה וצמצום ההארה כו' לכן רוב המצוות יש להן שיעור מצומצם כמו אורך הציצית י"ב גודלין והתפלין אצבעים על אצבעים ומרובעות דוקא והלולב ד"ט והסוכה ז"ט והשופר טפח והמקוה מ' סאה וכן

והנה, לפי שהמצוות נתנו לנו על ידי התלבשות במדת גבורה וצמצום ההארה כו', - וההתגלות שבמצוות, לכן רב המצוות יש להן שיעור מצומצם, כמו ארך הציצית י"ב

35. תקו"ז ת"ל (ער, ב). 36. שבת פח, ב. 37. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "לכאורה הנקודה כאן להראות שהן מוגבלין למעלה, וכמודגש בההוספה 'מצומצם' (לאחרי שכבר אמר 'שיעור') (חסד עולם, ולא למעלה מזה) - והדוגמאות - שיש שיעור למטה! (וכהדגשתו-הוספתו בהתרגום 'נישט ווינציקער' ('צ"ע שהרי אד"ש השמיט תיבות אלו - לתקן), וכו"כ פעמים מוסיף זה)! ובפרט שגם צדקה באופן דחסידי ה' ג"כ יש שיעור למטה - פרוטה (אף שמצד 'חסד עולם' פטור מזה, וכסיום אגה"ק זו). וי"ל שהכוונה כנ"ל בהערה - שציצית יג גודלין אינו מוסיף כלום על הציצית דיב גודלין, ז.א. ששיעור המצוה שבציצית מצומצם למעלה ועד"ז בתפלין וכו'". 38. שו"ע או"ח סי"א סי"ד. 39. או"ח סי' לב סעיף לג. שו"ע או"ח סלי"ב סל"ט. 40. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "לכאורה אינו מסוג שיעורין כלל - כ"א הגבלה (לא עגולה וכו')". וגם בציצית שלפני - כו"כ הגבלות ישנן ואינו מזכירן. וגם בתפלין ישנם עוד כו"כ הגבלות. וי"ל דמעט מחומש (ובעל שש ויותר קצוות) דיש בכללו (וגדלו מ)מרובע, משא"כ בציצית (שו"ע אדה"ז רס"י). - ועפ"ז תומתק ההוספה "דוקא", דלכאורה איזו קס"ד שולל". 41. שם ר"ס תרנ.

ותחתונים, על ידי אתערותא דלתתא, – "התעוררות מלמטה" שהאדם מעורר על ידי עבודתו, היא מצות הצדקה וחסד שעושים בני אדם זה עם זה. – שהצדקה והחסד שלהם ממשיכים את החסד שלמעלה שיתלבש בעולמות, ולפי שהעולם הוא פכחנית גבול ומדה -

אגרת הקדש

מהארץ עד לרקיע – מהלך ת"ק – 500 שנה⁴⁷, וכן מרקיע לרקיע בו, – מהלך ת"ק (500) שנה, כפי שחכמינו ז"ל מחשבים מדתו של כל רקיע ומרקיע לרקיע, – גבול של מדה ומקום, ושית אלפי שני הוי עלמא בו⁴⁸ – ששת אלפי שנה הן שנות קיום העולם, – גבול ומדה של זמן. וכיוון שהעולם מוגבל, לכן נתן שיעור ומדה גם בן למצות הצדקה והחסד שבתורה

בקרבות יש להן שיעור מצומצם לזמן כמו כבשים בני שנה ואילים בני שתיים ופרים בו' וכן במעשה הצדקה וגמ"ח בממונו אף שהוא מהעמודים שהעולם עומד עליהם וכדכתיב עולם חסד יבנה אפ"ה יש לה שיעור קצוב חומש למצוה מן המוכרח ומעשר למדה בינונית בו' וזה נק' חסד עולם פי' חסד אל כל היום המתלבש בעולמות עליונים ותחתונים ע"י אתערותא דלתתא היא מצות הצדקה וחסד שעושים בני אדם זה עם זה ולפי שהעולם הוא בבחי' גבול ומדה מהארץ עד לרקיע ת"ק שנה וכן מרקיע לרקיע בו' ושית אלפי שני הוי עלמא בו' לכן ניתן שיעור ומדה גם בן למצות הצדקה והחסד שבתורה כמו לשאר מצות התורה

שיעורה ו' מפחים⁴², והשופר – שיעורו מפח⁴³, והמקנה – שיעורה מ' סאה⁴⁴; – הרי שהן כולם בעלות שיעור ומדה. וכן בקרבנות יש להן שיעור מצומצם לזמן, – בן כמה זמן יהיה בעל החי שמקריבים אותו לקרבן, כמו בכשים בני שנה⁴⁵, ואילים בני שתיים⁴⁶, ופרים בו'⁴⁷ –

הרי שכל הקרבנות מוגבלים בשיעור שנות זמן חייהם, וכן במעשה הצדקה ונמילות חסדים בממונו, אף שהיא מהעמודים שהעולם עומד עליהם⁴⁸, וכדכתיב: – וכמו שכתוב⁴⁹: "עולם חסד יבנה", אפלו הכי יש לה שיעור קצוב: חמש למצוה מן המבחר⁵⁰, – כשרוצים לקיים המצוה באופן נעלה יותר, צריכים לתת חומש מהריוח, ומעשר למדה בינונית בו'⁵¹ – לקיים את המצוה במדה בינונית, שלא בצמצום ושלא בהידור רב – צריכים לתת מעשר מהריוח, הרי שלצדקה יש מדה ושיעור, וזה נקרא "חסד עולם", – החסד שלמעלה הנמשך על ידי אופן זה של נתינת צדקה, במדה ובשיעור – נקרא "חסד עולם", פרוש: "חסד אל כל היום"⁵¹, המתלבש בעולמות עליונים

42. שם ר"ס תרלד. 43. שם סתקפ"ו ס"ט. 44. שו"ע יו"ד סר"א. 45. רמב"ם הל' מעה"ק פ"א הי"ד. 46. רמב"ם שם. 47. ראה רמב"ם שם. משנה פרה פ"א מ"ב. 48. אבות פ"א מ"ב. 49. תהלים פט, ג. 50. שו"ע יו"ד סרמ"ט ס"א. 51. תהלים נב, ג. 52. חגיגה יג, א. 53. ר"ה לא, א.

יום ששי כו מנחם אב ה'תש"ג

שיעורים. חומש: ראה, ששי עם פירש"י
תהלים: קיט, מה . . . לא שכחתי.
תניא: והנה . . . הגורל ממש.

משיחות אאמו"ר: אין דעם יציאת מצרים פון חסידות, איז פאראן די מצוה פון סיפור יצ"מ בדבור, דערציילען חסידישע ספורים און דערהערען דעם סיפור אין א פנימית דפנימית. מ'בעדארף וויסען אז יעדער סיפור איז א הוראה בחיים. יעדער ספור בעדארף בריינגען א מדה טובה און א חיות פנימי אין א הידור מצוה און דערהערען דעם דרכי נועם פון תורת החסידות.

תרגום חפשי

"יצאת מצרים" של חסידות קיימת המצוה של סיפור יציאת מצרים בדיבור, לספר סיפורי חסידים ו"לקלוט" את הסיפור בפנימיות של הפנימיות. יש לדעת כי כל סיפור הוא הוראה בחיים; כל סיפור צריך להביא למידה טובה וחיות פנימית בהידור מצוה, ו"לקליטת" דרכי הנועם של תורת החסידות.

שבת כו מנחם אב ה'תש"ג

מברכים ראש חדש אלול, אמירת כל התהלים בהשכמה. יום התועדות.

שיעורים. חומש: ראה, שביעי עם פירש"י.
תהלים: קכ"ד.
תניא: ת. זורע . . . בחו"ל וד"ל.

חדש אלול הוא חדש החשבון. דכמו בגשמיות הנה הבעל עסק. בכדי שיהי' העסק כדבעי ויתן רוח רב, צריך מזמן לזמן לעשות חשבון ולתקן את כל החסרונות. . כן הוא גם בעבודה הרוחנית בעבודת השי"ת, דכל השנה הנה כל ישראל עוסקים בתורה ומצות ובמדות טובות, בחדש אלול הוא חדש החשבון אשר כל אחד ואחד מישראל, כל חד וחד לפום שיעורא דילי' הן היושב אהל והן הבעל עסק, צריכים לעשות חשבון צדק בנפשם מכל אשר עבר עליהם במשך השנה, ולידע המעלות בעבודתם ולחזקם, ואת החסרונות שבהם ובעבודתם לתקנם. דעל ידי הכנה טובה זו. . זוכים לשנה טובה ומתוקה בגשמיות ורוחניות.

יום ראשון כח מנחם אב ה'תש"ג

שיעורים. חומש: שופטים, פ' ראשונה עם פירש"י.
תהלים: קלה"קלט.
תניא: ט. אהוביי . . . "קיד" פי התורה.

דרכי הרפואה בחולי הגוף בכלל שנים הם: א) לרפאות את האבר או הכח המקולקל חולה וחלוש. ב) לחזק את האברים והכחות הבריאים, אשר הם יתגברו על האבר וכח החולה לרפאותו. הדוגמא מזה בחולי הנפש הם שני דרכי העבודה: תשובה ומעשים טובים.

יום שני כט מנחם אב ה'תש"ג

שיעורים. חומש: שופטים, שני עם פירש"י.
תהלים: קמ"קמד.
תניא: ע"כ אהוביי . . . ציון כו'.

עס דארף זיין עבודה בכח עצמו. העכער איז אז מ'נעהמט פאר'ן האנט און מ'פירט. טייערער איז אז עס איז בכח עצמו.

תרגום חפשי

צריכה להיות עבודה בכח עצמו. נעלה יותר הוא שנוטלים ביד ומובילים. יקר יותר הוא – כאשר זה בכח עצמו.

יום

ראשון

יום

שני

יום

שלישי

יום

רביעי

יום שלישי

ל מנחם אב, ר"ח

ה'תש"ג

מתחילים לומר לד"א. המנהג בבית רבינו שבמשך היום תוקעים להתלמד, ומתחילים לתקוע אחר התפלה מיום ב' דר"ח.

שיעורים. חומש: שופטים, שלישי עם פירש"י.

תהלים: קמה־קנ.

תניא: י. אד"ש וחיים . . . נשמתן כו'.

יום

חמישי

אדמו"ר הזקן הי' אומר בתחלה מאמרים קצרים. ולדוגמא: ד"ה זכר רב טובך – וביאורו – שבסידור נאמרו בששה המשכים – באריכות יותר קצת מהנדפס.

יום רביעי

א אלול, ר"ח

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: שופטים, רביעי עם פירש"י.

תהלים: א"ט. א"ג.

תניא: והנה . . . 230 עומדין וכו'.

יום

שישי

כשהי' הצ"צ בן תשע שנים אמר לו רבינו הזקן: קבלתי ממורי (הרב המגיד) שקיבל ממורו (הבעש"ט) בשם מורו הידוע, אשר מיום שני דר"ח אלול עד יום הכפורים, יאמרו בכל יום ויום במשך היום שלשה קאפ' [פרקי] תהילים, וביוהכ"פ שלשים וששה קאפ' [פרקים]: ט קודם כל נדרי, ט קודם השינה, ט אחר מוסף, ט אחר נעילה. ומי שלא התחיל ביום ב דר"ח יתחיל באותו יום שהוא עומד בו, ואת אשר החסיר ישלים.

יום חמישי

ב אלול

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: שופטים, חמישי עם פירש"י.

תהלים: י"ז. ד"ו.

תניא: והנה . . . "קטז" נפשו כתיב.

שבת

קודש

בני ישראל נקראו ארץ חפץ, שיש בהם כמה חפצים יקרים באהבת השי"ת ויראתו ומדות טובות, ואין דבר גילוי המדות הטובות תלוי אלא במעורר. דבר ברור הוא, אשר בכל חלקי האדמה נמצאים מעינות מים חיים, וההבדל הוא רק בקירוב וריחוק, ואם־כן הלא הכל תלוי בהחופר וכח סבלנותו ומתינותו.

וכיון שהרצון הוא כח עליון הגוזר ומפקד על כל הכחות, ומכריחם לעשות ולפעול כפי הפקודות שלו, א"כ איפוא עיקר העבודה הוא לעורר את הרצון לפעול ולעשות הן בעצמו הן בזולתו.

ב"ה, כ"ז תמוז, ה'תשח"י
ברוקלין, נ.י.

הווי"ח אי"א נו"נ עוסק בצ"צ איש רב פעלים בעל מדות
וכו' מו"ה ארי' ליב שי

שלום וברכה!

נודעתי מהעתונות כי כב' הגיע ליובל שנות השבעים, והנני שולח לו ברכתי
שיאריך השי"ת ימיו ושנותיו בטוב ובנעימים וינצל את כשרונותיו שחונן בהם
מההשגחה העליונה וכן ינצל את השפעתו במילואם, מתאים להסיסמה דאורייתא
וישראל וקוב"ה כולי חד, ולא רק בדיעות בלבד אלא בהמשכה בחיים היום-יומיים.

וכמו שהכל מודים שהבורא הוא המציאות האמתית והמוחלטה ואין שייד
בזה פשרות, שממה נפשך או שמאמינים שהוא ואין עוד מלבדו באמונה שלימה, או
שאם האמונה אינה שלימה - אינה מענין זה לגמרי. והוא הדין בהנוגע לתורה שאין
שייד בה פשרות. וכן בנוגע לעם ישראל, שאף שידוע מאמר חכמינו ז"ל ישראל אע"פ
שחטא ישראל הוא, אבל אין זאת אומרת שאין החטא ולא כלום ושהקב"ה עושה
פשרה וותרן הוא, אלא - צריך לעשות תשובה ושב ורפא לו.

וכיון אשר משנות השבעים ואילך נכנס כבודו לשנות הגבורה, יהי רצון שיהיי
כמעין המתגבר ללחום מלחמתה של תורתנו הנותנת עוז וגבורה, מבלי חת, ואין לך
דבר העומד בפני הרצון.

בכבוד ובברכה.

שיעורי רמב"ם שלשה פרקים ליום - כ"ו מנחם-אב-ב' אלול ה'תשס"ו

יום ראשון

הלכות עבודה זרה וחקות הגוים

יש בכללן אחת וחמשים מצוות - שתי מצוות עשה, ותשע וארבעים מצוות לא תעשה; וזה הוא פ'רש"י: (א) שלא לפנות אחר עבודה זרה; (ב) שלא לתור אחר הרהור הלב וראיית העינים; (ג) שלא לגדף; (ד) שלא יעבד אותה כדרך עבודתה; (ה) שלא ישפתחה לה; (ו) שלא לעשות פסל לעצמו; (ז) שלא לעשות פסל אפלו לאחרים; (ח) שלא לעשות צורות אפלו לנואי; (ט) שלא להדיח אחרים אחריה; (י) לשרף עיר הנדחת; (יא) שלא לבנותה; (יב) שלא להנות מכל ממונה; (יג) שלא להסית יחיד לעבדה; (יד) שלא לאהב המסית; (טו) שלא לעזב שנאתו; (טז) שלא להצילו; (יז) שלא ללמד עליו זכות; (יח) שלא ימנע מללמד עליו חובה; (יט) שלא להתנבא בשמה; (כ) שלא לשמע מן המתנבא בשמה; (כא) שלא להתנבא בשקר, ואפלו בשם ה'; (כב) שלא לגור מהריגת נביא שקר; (כג) שלא לשבע בשם עבודה זרה; (כד) שלא לעשות אוב; (כה) שלא לעשות ידעוני; (כו) שלא להעביר למלך; (כז) שלא להקים מצבה; (כח) שלא להשתחוות על אבן מ63 שפית; (כט) שלא לטע אשה; (ל) לאבד עבודה זרה וכל הנעשה בשבילה; (לא) שלא להנות בעבודה זרה ויבכל משמשיה; (לב) שלא להנות בצפוי נעבד; (לג) שלא לכת ברית לעובדי עבודה זרה; (לד) שלא לחז עליהן; (לה) שלא ישבו בארצנו; (לו) שלא להדמות במנהגותן ובמלבושן; (לז) שלא לנחש; (לח) שלא לקסם; (לט) שלא לענוג; (מ) שלא לחבר חבר; (מא) שלא לדרש אל המתים; (מב) שלא לשאל באוב; (מג) שלא לשאל בידעוני; (מד) שלא לכסף; (מה) שלא להקיף פאת ראש; (מו) שלא להשחית פאת זקן; (מז) שלא יעדה איש עדי אשה; (מח) שלא תעדה אשה עדי איש; (מט) שלא לכתב קעקע; (נ) שלא להתגודד; (נא) שלא לעשות קרחה על מת. ובאור כל המצוות האלו - בפ'רקים אלו.

הלכות עבודה זרה פרק א

א. בימי אגוש [בן שת בן אדם הראשון] טעו בני האדם טעות גדולה, ונבערה [נכסלה] עצת חכמי אותו הדור; ואגוש עצמו, מן הטועים. וזו היתה טעותם: אמרו, הואיל והאל ברא כוכבים אלו וגלגלים אלו להנהיג את העולם, ונתנם במרום, חלק להם כבוד, והן שמשין המשמשין לפניו - ראויין הם לשבחם ולפאָרם, ולחלק להם כבוד. ונהו רצון האל ברוך הוא, לגדל ולכבד [את] מי שגדלו וכבדו, כמו שהמלך רוצה לכבד עבדיו והעומדים לפניו,

ונהו הוא כבודו של מלך. פינן שפלה דכר זה על לבם, התחילו לבנות לכוכבים היכלות, ולהקריב להן קרבנות, ולשבחם ולפאָרם בדברים, ולהשתחוות למוֹלם - כדי להשיג רצון הבורא, בדעתם הרעה. וזה היה עקר עבודה זרה, וכך היו אומרים עובדיה היודעים עקרה, לא שהן אומרים שאין שם אלוה אלא כוכב זה. הוא שיימנה אומר: "מי לא יראך מלך הגוים, פי לך יאָתה, פי בכל חכמי הגוים ובכל מלכותם מאין פמוך, ובאמת יבערו ויכסלו, מוסר הבלים עץ הוא" - כלומר, הפל יודעים שאַתה הוא האל לבדך; אַבל טעותם וקסילותם, שַמדמים שזה ההכל רצונך הוא.

ב. ואחר שאָרכו הימים, עמדו בכני אדם נביאי שקר, ואמרו שהאל צנה להם ואמר להם: 'עבדו כוכב פלוני', או 'כל הכוכבים, והקריבו לו ונסכו לו כף וכך, ובנו לו היכל, ועשו צורתו כדי להשתחוות לו כל העם, הנשים והקטנים ושאר עם הארץ'. ומודיע להם צורה שפדה מלבו, ואומר: 'זו היא צורת הכוכב הפלוני שהודיעוהו בנבואתו'. והתחילו על דרך זו לעשות צורות בהיכלות ותחת האילנות ובראשי ההרים ועל הגבעות, ומתקבצים ומשתחוים להם; ואומרים לכל העם, שזו הצורה מטיבה ומרעה, וראוי לעבדה וליראָה ממנה. והפומרין אומרים להם: 'שבעבדה זו תרבו ותצליחו', 'ועשו כף וכך, ואל תעשו כף וכך'. והתחילו פונכים אחרים לעמד ולומר שהכוכב עצמו או הגלגל עצמו או המלאך דבר עמהם ואמר להם: 'עבדוני בכך וכך', והודיע להם דרך עבודתו, 'ועשו כף, ואל תעשו כף'. ופשט דבר זה בכל העולם, לעבד את הצורות בעבודות משנות זו מזו, ולהקריב להן, ולהשתחוות להן. וכינן שאָרכו הימים, נשפח השם הנקבד והנורא מפי כל היקום ומדעתם, ולא הפירוהו; ונקצאו כל עם הארץ והנשים והקטנים, אינם יודעים אלא הצורה של עץ ואבן וההיכל של בנן, שנתחנכו מקטנותן להשתחוות להן ולעבדן, ולהשבע בשמן. והחכמים שהיו בהם, כגון הכופרים וכיוצא בהן, מדמין שאין שם אלוה אלא הכוכבים והגלגלים שנעשו הצורות האלו בגלגלם ולדמותן. [לפי דמותן] אַבל צור העולמים, לא היה שם מפירו ולא יודעו, אלא יחידים בעולם, כגון חנוף ומתושלח ונח ושם ועבר. ועל דרך זו, היה העולם מתגלגל [נמשך] והולך, עד שגולד עמודו של עולם, שהוא אברהם אבינו עליו השלום.

ג. פינן שנגמל [מחלב אימו, בן ג' שנים] איתן זה [=כיניו לאבות], התחיל לשוטט [לחפש] בדעתו והוא קטן, ולחשב ביום ובלילה; והיה תמה: 'היאך אפשר, שיהיה הגלגל הזה נוהג תמיד, ולא יהיה לו מנהיג? ומי יסבב אותו? לפי שאי אפשר שיסבב את עצמו! ולא היה לו מלמד ולא מודיע דבר, אלא משקע באור פשדים בין

הזה על דרך שעבד אנוש ואנשי דורו תחלה - הרי זה עובד עבודה זרה. וענן זה, הוא שהזהירה תורה עליו ואמרה: "ופן תשא עיניך השמימה, וראית את השמש... אשר חלק ה' אלהיך אתם לכל העמים"; כלומר, שמא תשוט בעין לבד [תחשוב בליבך], ותראה שאלו הן המנהיגים את העולם, והם שחלק ה' אותם לכל העמים להיותן חיים והיום ונפסדים כמנהגו של עולם, ותאמר שראוי להשתחוות להן ולעבדן. ובענין זה צוה ואמר: "השמרו לכם פן יפתה לבבכם" - כלומר, שלא תטעו בהרהור הלב לעבד אלו, להיותן סרסור [מתוור] ביניכם ובין הבורא.

ב. ספרים רבים חפרו עובדי עבודה זרה בעבודתה, היאך עקר עבודתה ומה משפטיה ומעשיה. צנונו הקדוש ברוך הוא, שלא לקרות באותן הספרים כלל, ולא נהרהר בה, ולא בדבר מדבריה. ואפלו להסתכל בדמות הצורה - אסור, שנאמר: "אל תפנו אל האילים". ובענין זה נאמר: "ופן תדרש לאלהיהם לאמר, איכה יעבדו" - שלא תשא על דרך עבודתה היאך היא, ואף על פי שאין אתה עובד; שדבר זה גורם לך להפנות אחריה ולעשות כמו שהן עושין, שנאמר: "ואעשה כן גם אני".

ג. וכל הלאוין האלו בענין אחד הן, והוא שלא פנה [יתענין ויחפור] אחר עבודה זרה; וכל הנפנה אחריה בדרך שהיא עושה בו מעשה [כגון גילה פסל מכוסה על מנת לראותו], הרי זה לוקה. ולא עבודה זרה בלבד הוא שאסור להפנות אחריה במחשבה, אלא כל מחשבה שגורמת לו לאדם לעקר עקר מעקרי התורה - מזהרים אנו שלא להעלותה על לבנו, ולא נסית דעתנו לך ונחשב ונמשך אחר הרהורי הלב; מפני שדעתו של אדם קצרה, ולא כל הדעות יכולות להשיג האמת על בריו; ואם ימשך כל אדם אחר מחשבות לבו, נמצא מקריב את העולם לפי קצר דעתו. כיצד? פעמים יתור אחר עבודה זרה; ופעמים יחשב ביחוד הבורא, שמא [אחד] הוא שמא אינו [אחד], מה למעלה מה למטה, מה לפנים [קודם שנברא העולם] מה לאחור [אחרי היום]; ופעמים בנבואה, שמא היא אמת שמא אינה; ופעמים בתורה, שמא היא מן השמים שמא אינה. ואינו יודע המדות שידון בהן עד שידע האמת על בריו, ונמצא יוצא לידי מינות. על ענין זה הזהירה תורה, ונאמר בה: "ולא תתורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם, אשר אתם זנים" - כלומר, לא ימשך כל אחד מכם אחר דעתו הקצרה, וידמה שמחשבתו משגת האמת. כך אמרו חכמים: "אחרי לבבכם", זו מינות; "ואחרי עיניכם", זו זנות. ולא זו, אף על פי שהוא גורם לאדם לטרוח מן העולם הבא, אין בו מלקות.

ד. מצות עבודה זרה, [שקולה] כנגד כל המצוות בלן היא, שנאמר: "וכי תשגו, ולא תעשו את כל המצוות... - ומפי השמועה למדו [ממורעה], שבעבודה זרה הכתוב מדבר. הא למדת, שכל המורה בעבודה זרה - כופר בכל התורה כלה, ובכל הנביאים, ובכל מה שנצטוו הנביאים,

עובדי עבודה זרה הטפשים. ואביו ואמו וכל העם עובדים עבודה זרה, והוא היה עובד עמהם. ולבו משוטט ומבין, עד שהשיג דרך האמת, והבין קו הצדק מדעתו הנכונה; וידע שיש שם [שישנו] אלוה אחד, והוא מנהיג הגלגל, והוא ברא הכל, ואין בכל הנמצא אלוה חוץ ממנו. וידע שכל העם טועים, ודבר שגורם להם לטעות ידע שורש טעותם], זה שעובדים את הכוכבים ואת הצורות, עד שאבד האמת מדעתם; וכן ארבעים שנה הפיר אברהם את בוראו. פיון שהפיר וידע, התחיל להשיב תשובות [לקהשות קושיות] על בני אור כשדים, ולערך דין עמהם, ולומר שאין זו דרך האמת, שאתם הולכים בה. ושבר את הצלמים, והתחיל להודיע לעם, שאין ראוי לעבד אלא לאלוה העולם, ולו ראוי להשתחוות ולהקריב ולנסף - כדי שפירוהו כל הברואים הבאים; וראוי לאבד ולשבר כל הצורות, כדי שלא יטעו בהן כל העם, כמו אלו שהם מדמים שאין שם אלוה אלא אלו. פיון שגבר עליהם בראיותיו, בקש המלך להרגו; נעשה לו נס, ויצא לתרון. והתחיל לעמד ולקרות בקול גדול לכל העם, ולהודיעם שיש אלוה אחד לכל העולם, ולו ראוי לעבד. והיה מהלך וקורא ומקבץ העם מעיר לעיר ומממלכה לממלכה, עד שהגיע לארץ כנען, והוא קורא, שנאמר: "ויקרא שם בשם ה' אל עולם". וכיון שהיו העם מתקבצין לו ושואלין לו על דבריו, היה מודיע לכל אחד ואחד כפי דעתו עד שיחזירהו לדרך האמת, עד שנתקבצו אליו אלפים ורכבות, והם אנשי בית אברהם. ושתל בלבם העקר הגדול הזה, וחבר בו ספרים. והודיעו ליצחק בנו, וישב יצחק מלמד ומחזיר [לדור האמת]; ויצחק הודיעו ליצחק ומנהו ללמד, וישב מלמד ומחזיר כל הגוים אליו. ויצחק אבינו למד בנו כלם, והבדיל לוי ומנהו ראש, והושיבו בשיבה ללמד דרך ה', ולשמר מצות אברהם; וצוה את בנו שלא יפסיקו מבני לוי ממנה, כדי שלא ישתפח הלמוד. והיה הדבר הולך ומתגבר בבני יצחק ובנולדים עליהם, ונעשת בעולם אמה שהיא יודעת את ה', עד שארכו הימים לישראל במצרים, וחרו ללמד מעשיהן ולעבד עבודה זרה כמותן - חוץ משבט לוי, שעמד במצות אבות; ומעולם לא עבד שבט לוי עבודה זרה. וכמעט קט היה, והעקר ששתל אברהם נעקר, וחזרין בני יצחק לטעות העמים ותעיתם. ומאחבת ה' אותנו, ומשמרו את השבועה לאברהם אבינו, עשה משה רבנו ורפן של כל הנביאים, ושלחו. פיון שנתנבא משה רבנו, ובחר ה' בישראל לנחלה, הכתירן במצוות והודיען דרך עבודתו, ומה יהיה משפט עבודה זרה וכל הטועין אחריה.

הלכות עבודה זרה פרק ב

א. עקר הצווי בעבודה זרה, שלא לעבד אחד מכל הברואים - לא מלאך, ולא גלגל, ולא כוכב, ולא אחד מארבע היסודות, ולא אחד מכל הנבראים מהם. ואף על פי שהעובד יודע שה' הוא האלהים, והוא עובד הנברא

אינו חיב לקרע; ולא קרע אלגקים ושכנא, אלא מפני שרבושקה משמד היה. כל העדים והדגינים סומכים את ידיהם אחד אחד על ראש המגדף, ואומר לו: 'דמך בראשך, שאמה גרמת לך'. ואין בכל הרוגי בית דין, מי שסומכים עליו, אלא מגדף בלבד, שנאמר: 'וסמכו כל השמעים את ידיהם'.

הלכות עבודה זרה פרק ג

א. כל העובד עבודה זרה ברצונו בידון, חיב פרת; ואם היו שם עדים והתראה, נסקל. ואם עבד בשגגה, מביא חטאת קבועה [בין עני בין עשיר מביא בהמה לקרבן].

ב. עבודות הרבה קבעו עובדי עבודה זרה, לכל צלם וצלם ולכל צורה וצורה, ועבודת זה אינה בעבודת זה - כגון פעור, שעבודתו שופער אדם עצמו לו [ויעשה צרכיו מלפניו]; ומרקוליס, שעבודתו שיוק לו אבנים, או נסקל [יפנה] מלפניו אבנים. והרבה עבודות כגון אלו תקנו לשאר צלמים. לפיכך, הפוער עצמו למרקוליס, או שזרק אבן לפעור - פטור; עד שיעבד אותו דרך עבודתו, שנאמר: "איכה יעבדו הגוים האלה את אלהיהם, ואעשה כן גם אני". ומפני זה הענין, צריכין בית דין לידע דרכי העבודות; שאין סוקלין עובד עבודה זרה, עד שידעו שזו היא דרך עבודתה.

ג. ואזהרה של עבודות אלו וכיוצא בהן, הוא שכתוב: 'ולא תעבדם'. במה דברים אמורים? בשאר עבודות, חוץ ממשפתחיה וזבוח ומקטר ומנסף; אבל העובד באחת מארבע עבודות אלו לאחד מכל מיני עבודה זרה - חיב, ואף על פי שאין דרך עבודתו בכך. כיצד? הרי שנסף לפעור או שזבח למרקוליס - חיב, שנאמר: 'זבח לאלהים יחרם' [- יומת]. וזבחה בכלל עבודות היתה [ויעבוד אלוקים אחרים], ולמה יצאת? [פורטה במיוחד] לומר לך: מה זבחה מיוחדת שעובדין בה לשם [בבית המקדש], וחיב הזבח לאל אחר סקילה עליה, בין היתה דרך עבודתה בזבחה, או אינה בזבחה; אף כל עבודה שהיא מיוחדת לשם - אם עבד בה לאל אחר, בין שהיתה דרך עבודתה בכך בין שאינה בכך - חיב עליה. לך נאמר: "לא תשפתחיה לאל אחר", לחיב על ההשפתחיה, אפלו אין דרך עבודתו בכך. והוא הדין למקטר, ומנסף; וזורק ומנסף - אחד הוא.

ד. ספת לה צואה [הניח לה בפיה], או שנסף לה עבית [כלי] של מימי רגלים - חיב. שחט לה חגב - פטור, אלא אם כן היתה עבודתה בכך; וכך אם שחט לה בהמה מחסרת אבר - פטור, אלא אם כן היתה דרך עבודתה בכך. עבודה זרה שעובדין אותה במקל - שבר מקל בפניה - חיב, ונאסרת. זרק מקל לפניה - חיב, ואינה נאסרת; שאין זריקת המקל כעין זריקת הדם, שהרי המקל [נשאר] כמות שהוא, והדם מתפזר. המקבל עליו אחד מקל מיני עבודה זרה באלות, חיב סקילה; אפלו הגביה לבנה ואמר לה: 'אלי את', וכל כיוצא בדבור זה - חיב; ואפלו חזר

מאדם [הראשון] ועד סוף העולם, שנאמר: "מן היום אשר צוה ה' והלאה לדתיתכם". וכל הכופר בעבודה זרה, מודה בכל התורה בלה; והיא עקר כל המצוות, כלה.

ה. ישראל שעבד עבודה זרה - הרי הוא כגוי לכל דבר, ואינו כישראל שעבר עברה שיש בה סקילה; ומשמד לעבודה זרה, הרי הוא משמד לכל התורה בלה. וכן המינים מישראל, אינן כישראל לדבר מן הדברים. ואין מקבלים אותם בתשובה לעולם - שנאמר: "כל באיה לא ישובו, ולא ישיגו ארחות חיים". והמינים, הם התרים אחר מחשבות לבם בסכלות, בדברים שאמרו, עד שנמצאו עוברים על גופי תורה להקעים, בשאט בנפש [בזולזול] ביד רמה, ואומרים שאין בנה עון. ואסור לספר עמהן ולהשיב עליהן תשובה כלל, שנאמר: "אל תקרב אל פתח ביתה". ומחשבת מין, לעבודה זרה [ואם שוחט בהמה - דינה כתקרובת ע"ז].

ו. כל המודה בעבודה זרה שהיא אמת - אף על פי שלא עבדה, הרי זה מתרף ומגדף את השם הנכבד והנורא; ואחד העובד עבודה זרה, ואחד המגדף את השם [- שווים שניהם בחומרתם] - שנאמר: "והנפש אשר תעשה כיד רמה, מן האזרח ומן הגר - את ה' הוא מגדף". לפיכך תולין עובד עבודה זרה, כמו שתולין את המגדף, ושניהם נסקלין. ומפני זה כללתי דין המגדף בהלכות עבודה זרה, ששניהן כופרין בעקר הן.

ז. ואלו הן דיני המגדף: אין המגדף חיב סקילה, עד שיפרש את השם המיוחד של ארבע אותיות שהוא אלה דלת נון יוד, ויכרך [- יקלל] אותו בשם מן השמות שאינם נמחקין [ד' שמות הם] - שנאמר: "ונקב שם ה' - מות יומת", על השם המיוחד חיב סקילה; ועל שאר הפנויים [כגון חנון רחום וכו'], באזהרה [לא]. ויש מי שמפרש, שאינו חיב אלא על שם יוד הא ואו הא; ואני אומר, שעל שניהם הוא נסקל.

ח. אזהרה של מגדף מנין? שנאמר: "אלהים לא תקלל". בכל יום ויום דנין את העדים בפנני 'צה יוסי את יוסי' [במקום שם ה' נוקטים שם אחר]. נגמר הדין - מוציאין את כל האדם לחוץ, ושואלים את הגדול שבָּעדים ואומרים לו: 'אמר מה ששמעת בפרושי! והוא אומר, והדינים עומדים על רגליהם, וקורעין [בגדיהם] ולא מאחין [לא] תופרים מקום הקריעה לעולם]. והעד השני אומר: 'אף אני כמותו שמעתי'. ואם היו עדים רבים, צריך כל אחד ואחד מהן לומר: 'כזה שמעתי'.

ט. מגדף שחזר בו בתוך כדי דבור [כדי אמירת] שלום עליך רבי", אינו כלום, אלא כיון שגדף בעדים, נסקל. מי שגדף את השם בשם עבודה זרה, קנאין פוגעין בו והורגין אותו. ואם לא הרגוהו קנאים, ובא לבית דין - אינו נסקל; עד שיכרך בשם מן השמות המיוחדים.

י. כל השומע ברפת השם, חיב לקרע; ואפלו על ברפת הפנוי חיב לקרע; והוא, שישמענה מישראל. ואחד השומע, או השומע מן השומע. אבל השומע מן הגוי,

ומזלות ומלאכים, שגאמר: "לא תעשון אתי" - לא תעשון כדמות שמשי המשמשים לפני במרום, ואפלו על הלוח [שאינו בולטות]. צורות הבהמות ושאך נפש חיה חוץ מן האדם, וצורות אילנות ודשאים וכיצא בהן - מתר לצור אותם, ואפלו היתה הצורה בולטת.

יום שני

הלכות עבודה זרה פרק ד

א. מדיחי עיר מישראל [לעבודה זרה] - הרי אלו נסקלין, אף על פי שלא עבדו עבודה זרה, אלא הדיחו את יושבי עירם עד שעבדו אותה. ואנשי העיר המדיחין, נהרגין בסיף; והוא שעבדו עבודה זרה, או שקבלוה עליהם באלות. ואזהרה למדיח מנין? תלמוד לומר: "לא ישמע על פיך".

ב. אין העיר נעשית עיר הנדחת, עד שיהיו מדיחיה שנים או יתר על שנים, שגאמר: "יצאו אנשים בני בליעל"; ויהיו מדיחיה מאותו שבט ומאותה העיר, שגאמר: "מקרבך ודיחיו את יושבי עירם"; ועד שדיחו רבה, ויהיו המדיחין ממאה ועד רבו של שבט. אבל אם הדח רבו של שבט, דנין אותם כיחידים, שגאמר: "אנשי העיר" - לא כפר קטן, ולא כפר גדול; וכל פחות ממאה כפר קטן, ורבו של שבט כפר גדול. וכן אם הדיחו נשים או קטנים, או שהדיחה יחיד, או שהדח מעוטה, או שהדחו מאליהן, או שהיו מדיחיה מחוצה לה - אין דנין בה דין עיר הנדחת, אלא הרי הן כייחידים שעבדו עבודה זרה: סוקלין כל מי שעבד, וממונן ליורשיהן כשאך הרוגי בית דין.

ג. אין דנין דין עיר הנדחת אלא בית דין הגדול של שבעים ואחד, שגאמר: "והוצאת את האיש ההוא או את האשה ההוא אשר עשו את הדבר הרע הזה, אל שערך" - יחידים נהרגין בבית דין של כל שער ושער [של כיג שבכל עיר], ואין המרביץ נהרגין אלא בבית דין הגדול.

ד. אין אחת מערי מקלט נעשית עיר הנדחת, שגאמר: "באחת עריך"; ולא ירושלים נעשית עיר הנדחת, לפי שלא נתחלקה לשבטים. ואין עושין עיר הנדחת בספר [בגבול], כדי שלא יפנסו גוים ויחריבו את ארץ ישראל. ואין בית דין אחד עושה שלש עירות הנדחות זו בצד זו; אבל אם היו מרחקות, עושה.

ה. אין עושין עיר הנדחת, עד שדיחיה מדיחיה בלשון רבים ויאמרו להן: 'גלף ונעבד', או 'גלף ונזבח', או 'גלף ונקטר', או 'גלף וננסף', או 'גלף ונשתחיה', או 'גלף ונקבל באלות'; והם שומעים, ועבדו אותה דרך עבודתה, או באחת מארבע עבודות [המנויות], או שקבלו אותה באלות. עיר הנדחת שלא נחקמו בה ובמדיחיה כל התנאים האלו, היאך עושים להן? מתרין ומעדין בכל אחד ואחד שעבד מהן עבודה זרה, וסוקלין אותן כייחידין; וממונן ליורשיהן.

ו. והיאך דין עיר הנדחת, בזמן שתהא ראויה לעשות עיר

בו בתוך כדי דבור, ואמר: 'אין זה אלי' - אין חזרתו בלום, אלא נסקל.

ה. העובד עבודה זרה כדרכה, ואפלו עשה דרך בזיון - חייב. כיצד? הפוער עצמו לפעור כדי לבזותו, או נרק אבן למרקוליס כדי לבזותו - הואיל ועבודתו בקך - חייב, ומביא קרבן על שגגתו.

ו. העובד עבודה זרה מאהבה, כגון שחשק בצורה זו מפני מלאכתה שהיתה נאה ביותר, או שעבדה מיראתו לה, שמא תרע לו כמו שהן מדמים עובדיה שהיא מטיבה ומרעה - אם קבלה עליו באלות, חייב סקילה; ואם עבדה כדרך עבודתה או באחת מארבע עבודות מאהבה או מיראה, פטור. המגפף [מחבק] עבודה זרה, והמנשק לה, והמכבד [במטאטא] והמרבץ [מולף מים] לפניה, והמרחיץ לה, והסף [שמן ובשמים] והמלביש והמנעיל, וכל כיצא כדברי כבוד האלו - עובר בלא תעשה, שגאמר: "ולא תעבדם"; ודברים אלו, בכלל עבודה זרה. ואף על פי כן אינו לוקה על אחת מהן, לפי שאינן כפריש; ואם היתה דרך עבודתה באחד מכל הדברים האלו, ועשהו לעבדה - חייב.

ז. ישוב לו קוץ כרגלו בפני עבודה זרה - לא ישוח ויטלנו, מפני שגראה כמשפתחה לה; נתפזרו לו מעות בפניה - לא ישוח ויטלם, מפני שגראה כמשפתחה לה; אלא ישב, ואחר כך יטל.

ח. פרוצפות [פרצופי פנים] המקלחות מים [מפיהם] בפני עבודה זרה - לא יניח פיו על פיהן וישתה, מפני שגראה כמנשק לעבודה זרה.

ט. העושה עבודה זרה לעצמו - אף על פי שלא עשהו כידו [אלא אומן עשאה לבקשתו], ואף על פי שלא עבדה - לוקה, שגאמר: "לא תעשה לה פסל וכל תמונה". וכן העושה עבודה זרה כידו לאחרים - אפלו עשה אותה לגוי - לוקה, שגאמר: "ואלהי מסכה לא תעשו לכם". לפיכך, העושה עבודה זרה כידו לעצמו, לוקה שתיים.

י. אסור לעשות צורות [אדם] לנואי, ואף על פי שאינה עבודה זרה, שגאמר: "לא תעשון אתי, אלהי כסף ואלהי זהב לא תעשו לכם" - כלומר, צורות של כסף ושל זהב שהן לנואי, כדי שלא יטעו בהן הטועים וידמו שהם לעבודה זרה. ואין אסור לצור לנואי, אלא צורת האדם בלבד. לפיכך אין צירין, לא בעץ ולא בסידי ולא באבן, צורת האדם; והוא שתהיה הצורה בולטת, כגון הציור והפיור [קישוטים] שבטרקלין וכיצא בהן; ואם צר, לוקה. אבל אם היתה הצורה משקעת, או צורה של סמנין [צבע], כגון הצורות שעל גבי הלוחות והשביליות, או צורות שרוקמין באריג - הרי אלו מתרות.

יא. טבעת שיש עליה חותם שהוא צורת אדם - אם היתה הצורה בולטת - אסור להניחה [בביתו], ומתיר לחתם בה [כי יוצרת חקיקה]; ואם היתה הצורה שוקעת - מתיר להניחה, ואסור לחתם בה, מפני שהנחתם תעשה בו הצורה בולטת. וכן אסור לצור דמות חמה ולבנה כוכבים

יג. פרות המחברים שבתוכה - מתרין, שגאמר: "תקבץ... ושרפת", מי שאינו מחסר אלא קבוצ ושרפה; יצאו פרות המחברים, שהן מחסרין תלישה וקבוצ ושרפה. והוא הדין, לשער הראש. ואין צריך לומר האילנות עצמן שהן מתרות, וברי הן של יורשיהן. ההקדשות שבתוכה - קדשי מזבח ומותו, שגאמר: "זבח רשעים, תועבה" - קדשי בדיק הבית, יפדו ואחר כך שורפין אותה - שגאמר: "שללה", ולא שלל שמים.

יד. הבכור והמעשר [מעשר בהמה] שבתוכה - תמימין, הרי הם קדשי מזבח ומותו; ובעלי מומין, הרי הן בכלל "בהמתה", ונהרגין. התרומות שבתוכה - אם הגיעו ליד כהן - ירקבו, מפני שהן נכסיו; ואם עדין הן ביד ישראל - ינתנו לכהן של מדינה אחרת, מפני שהן נכסי שמים, וקדשתן קדשת הגוף.

טו. מעשר שני, וכסף מעשר שני, וכתבי הקדש שבתוכה - הרי אלו יגזרו.

טז. כל העושה דין בעיר הנדחת - הרי זה כמקריב עולה כליל, שגאמר: "כליל לה' אלהיך"; ולא עוד, אלא שמסלק חרון אף מ'ישראל, שגאמר: "למען ישוב ה' מתרון אפיו", ומביא עליהם ברכה ורחמים, שגאמר: "ונתן לך רחמים, ורחמך והרבה".

הלכות עבודה זרה פרק ה

א. המסית אחד מ'ישראל, בין איש בין אשה - הרי זה נסקל, אף על פי שלא עבד המוסת ולא המסית עבודה זרה; אלא מפני שהורוהו לעבד. בין שהיה המסית הקדוש, או שהיה נביא, בין שהיה המוסת יחיד איש או אשה, או יחידים - מיתתו בסקילה.

ב. המסית את רב אנשי העיר - הרי זה מדיח, ואינו נקרא 'מסית'. היה זה שהדיח רב העיר נביא, מיתתו בסקילה. והנדחים, הרי הן פ'יחידים, ואינם פ'אנשי עיר הנדחת, עד שיהיו המדיחים שנים. ואחד האומר: 'אמרה לי עבודה זרה: עבדוה', או שאמר: 'אמר לי הקדוש ברוך הוא: עבדו עבודה זרה' - הרי זה נביא שהדיח; ואם הדחו אחריו רב העיר, נסקל. המסית שהסית, בין בלשון רבים בין בלשון יחיד - הרי זה נסקל. כיצד? האומר לתברו: 'אעבד עבודה זרה', 'אלף ואעבד', 'גלף ונעבד בעבודה פלונית', שדרך אותה עבודה זרה להעבד בה; 'אזבח', 'אלף ואזבח', 'גלף ונזבח'; 'אקטר', 'אלף ואקטר', 'גלף ונקטר'; 'אנסף', 'אלף ואנסף', 'גלף וננסף'; 'אשפתה', 'אלף ואשפתה', 'גלף ונשפתה' - הרי זה מסית. הסית לשנים, הרי הן עדין [הניסתים עצמם]; והן מביאין אותו לבית דין, ומעדיין עליו שפך אמר להן, וסוקלין אותו.

ג. ואין המסית צריך התראה. אמר לאחד - הוא [האחד הניסת] אומר: 'יש לי חברים רוצים בך', ומערים עליו עד ש'סית לשנים, מצוה להכמין לו [לחבאי עדים]; כל ח'יב מיתות שבתורה, אין מכמנין עליהן - חוץ מזה. כיצד

הנדחת? בית דין הגדול שולחין ודורשין וחוקרין, עד שידעו ברצונה בורה שהדחה כל העיר או רבה, וחזרו לעבודה זרה. אחר כך שולחין להן שני תלמידי חכמים, להזהיר אותן ולהחזירן. אם חזרו ועשו תשובה, מוטב; ואם עמדו באולתן - בית דין מצוין לכל ישראל לעלות עליהן לצבא, והן צרין עליהן ועורכין עמהם מלחמה, עד שתבקע העיר. כשתבקע העיר, מיד מרבין להם בתי דינין ודנים אותן. כל מי שבאו עליו שני עדים שעבד עבודה זרה אחר שהתרו בו, מפרישין אותו: אם נמצאו כל העובדים מעוטה - סוקלין אותן, ושאר העיר נצול; נמצאו רבה - מעלין אותן לבית דין הגדול וגומרין שם דינם, והורגין כל אלו שעבדו בסוף. ומפין את כל נפש אדם אשר בה לפי חרב, טף ונשים, אם הדחה בלה; ואם נמצאו העובדים רבה, מפים את כל הנשים והטף של עובדים לפי חרב. ובין שהדחה בלה בין שהדחו רבה, סוקלין את מדיחיה. ומקבצין כל שללה אל תוף רחובה. אין לה רחוב, עושין לה רחוב; היה רחובה [ככר מרכזית] חוצה לה, בונין חומה חוץ ממנו עד שיפגס לתוכה, שגאמר: "אל תוף רחבה". והורגין כל נפש חיה אשר בה. ושורפין את כל שללה עם המדינה באש; ושרפתה מצות עשה, שגאמר: "ושרפת באש את העיר ואת כל שללה". ז. נכסי הצדיקים שבתוכה, והם שאר יושבי העיר שלא הדחו עם רבה - נשרפין בכלל שללה; הואיל ונשבו שם, ממונן אבד. וכל הנהגה ממנה בכל שהיא - לוקה אחת, שגאמר: "ולא ידבק בדרך מאימה מן החיים".

ח. ועיר הנדחת שהוזמו עליה, כל המתחזק בנכסיה זכה; ומתר להנות בו, שהרי הוזמו. ולמה זכה בה? שכל אחד ואחד קבר הפקיר מושעה שנגמר דינה. ואינה נבנית לעולם; וכל הבונה אותה - לוקה, שגאמר: "לא תבנה עוד". ומתר לעשותה גנות ופרדסים - שגאמר: "לא תבנה עוד", לא תבנה מדינה [עיר] כמות שהיתה.

ט. שירה העוברת ממקום למקום, אם עברה בעיר הנדחת והדחה עמה - אם שהת שם שלשים יום - נהרגין בסוף, וממונם אבד; ואם לאו - הן בסקילה, וממונם ל'יורשיהן.

י. נכסי אנשי מדינה [עיר] אחרת שהיו מפקדין בתוכה - אף על פי שקבלו עליהן אחריות - אין נשרפין, אלא יחזרו לבעליהן, שגאמר: "שללה", ולא שלל חברתה. נכסי הרשעים שהדחו שהיו מפקדין במדינה אחרת - אם נקבצו עמה [בעת שריפת כל שללה], נשרפין בכללה; ואם לאו, אין מאבדין אותן, אלא ינתנו ל'יורשיהן.

יא. בהמה, חצייה של עיר הנדחת וחצייה של עיר אחרת, שהיתה בתוכה - הרי זו אסורה. ועסה שהיא כן - מתרת, לפי שאפשר לחלק העסה.

יב. בהמה של עיר הנדחת שגשחטה - אסורה בהנאה, כשור הנסקל שגשחט. שער הראש, בין של אנשים בין של נשים שבה - מתר בהנאה; אבל של פאה נכרית - הרי הוא מכלל שללה, ואסור.

תעשה, שגאמר: "בנדון דברו הנביא, לא תגור ממנו". וכן המונע עצמו מללמד עליו חובה, או הפוחד ונרא מדבריו - הרי הוא בכלל "לא תגור ממנו". ואין דנין נביא שקר, אלא בבית דין של שבועים וחד.

י. הנודר בשם עבודה זרה, והנשבע בה - לוקה, שגאמר: "ושם אלהים אחרים לא תזכירו"; אהך הנשבע בה לעצמו, ואהך הנשבע בה לגוי. ואסור להשביע לגוי ביראתו [אלוה שלו]. ואפלו להזכיר שם עבודה זרה שלא דרך שבועה - אסור, שגאמר: "לא תזכירו".

יא. לא יאמר אדם לחברו: 'שמר (המתן) לי בצד עבודה זרה פלונית', וכיוצא בזה. וכל עבודה זרה הפתובה בכתבי הקדש - מתר להזכיר שמה, כגון: פעור, ובל, ונבו, ונגד, וכיוצא בהן. ואסור לגרם לאחרים שיזכרו ושיקיימו [- ישבעו] בשם עבודה זרה; ואינו לוקה אלא הנודר בשמה והמקיים בשמה, והוא הנשבע בשמה.

הלכות עבודה זרה פ"ק ו

א. העושה אוב (שואל אל המתים) או ידעוני (ידיעת עתידות בכישוף) בריצונו בנדון, חיב פרת; ואם היו שם עדים והתראה, נסקל. היה שוגג, מביא חטאת קבועה (בין עני בין עשיר מביא בהמה לקרבן). כיצד מעשה האוב? זה שהוא עומד ומקטיר קטרת ידועה, ואוחז שרביט של הדס בידו ומניפו, והוא מדבר בלאט (בלחש) בדברים ידועים אצלם, עד שישמע השואל (הבא לשאול באוב) כאלו אהך מדבר עמו (עם בעל האוב) ומשיבו על מה שהוא שואל בדברים מתחת הארץ בקול נמוך עד מאד, וכאלו אינו נכר לאזן אלא במחשבה מרגיש בו. וכן הלוקח גלגלת של מת ומקטיר לה ומנחש בה [בלחשים ומעשים משונים], עד שישמע כאלו קול יוצא מתחת שחיו שפל עד מאד, ומשיבו. כל אלו, מעשה אוב הן; והעושה אהך מהן, נסקל.

ב. כיצד מעשה הידעוני? מניח עצם עוף ששמו ידוע בפיו, ומקטיר ועושה מעשיות אחרות, עד שיפל נכנפה (החולה במחלת הנפילה) ויזכר בפיו דברים ששתידים להיות. וכל אלו, מיני עבודה זרה הן. ואזהרה שלחן מנין? שגאמר: "אל תפנו אל האבת ואל הידעונים".

ג. הנותן מזרעו למלך (שם אליל) בריצונו בנדון, חיב פרת; בשוגג, מביא חטאת קבועה. ואם עשה בעדים והתראה - נסקל, שגאמר: "אשר יתן מזרעו למלך, מות ימת; עם הארץ ירגמהו כאבן". ואזהרה שלו מנין? שגאמר: "ומזרעך לא תתן להעביר למלך", ולהלן הוא אומר: "לא ימצא כף מעביר בנו ובתו באש". כיצד היו עושין? מדליק אש גדולה, ולוקח מקצת (חלק מ-) זרעו [ילדיו] ומסרו לכומרין עובדי האש, ואותן הכומרין נותנין הבן לאביו אחר שנמסר בידן להעבירו באש ברשות, ואביו הבן הוא שמעביר בנו על האש ברשות הכומרין, ומעבירו ברגלו (האב מהלך ברגלו וחרעו בידיו) מצד לצד אחר בתוף השלהבת; לא שהוא שורפו למלך

מכמנין לו? המוסת מביא שנים, ומעמידן במקום אפל כדי שיראו המוסת וישמעו דבריו, ולא יראה אותם. והוא אומר למוסת: 'אמר מה שאמרתי לי ביחוד'; והוא אומר לו, והמוסת משיבו: 'היאך נניח את אלהינו שבשמים, ונלך ונעבד את העצים ואת האבנים? אם חזר בו, או ששתק - פטור; ואם אמר לו: 'כף היא חובתנו, וכף יפה לנו' - העומדים שם ברחוק מביאין אותו לבית דין, וסוקלין אותו.

ד. מצוה ביד המוסת להרגו, שגאמר: "ידך תהיה בו כראשונה להמיתו...". ואסור למוסת לאהב את המוסת, שגאמר: "לא תאבה לו". ולפי שגאמר בשונא: "עזב תעזב עמו", יכול אהה עוזב [עוזר] לזה? תלמוד לומר: "ולא תשמע אליו". ולפי שגאמר: "לא תעמד על דם רעך", יכול אין אהה עומד על דמו של זה? תלמוד לומר: "לא תחוס עינך עליו". ואסור למוסת ללמד עליו זכות, שגאמר: "ולא תחמל"; ואם ידע לו חובה - אינו רשאי לשתק ממנה, שגאמר: "ולא תכסה עליו". ואזהרה להדיוט המוסת מנין? שגאמר: "וכל ישראל ישמעו וינאון, ולא יוספו לעשות".

ה. המוסת אחרים לעבדו, ואמר להם: 'עבדוני' - אם עבדו אותו, נסקל; ואם לא עבדוהו - אף על פי שקבלו ממנו ואמרו לו 'הן', אינו נסקל. אבל אם הסית לעבדות איש אחר, או לשאר מיני עבודה זרה - אם קבל ממנו, ואמר: 'הן, גלף ונעבד' - אף על פי שעדין לא עבד, שניהם נסקלין, המוסת והמוסת, שגאמר: "לא תאבה לו, ולא תשמע אליו" - הך שמע ואבה [- רצה], חיב.

ו. נביא המתנבא בשם עבודה זרה, כיצד? זה האומר: 'אמרה לי עבודה זרה פלונית' או 'כוכב פלוני, שמצוה לעשות כף וכף', או 'שלא לעשות כף וכף'. אפלו כון את ההלכה לטמא את הטמא ולטהר את הטהור - אם התרו בו בפני שנים, הרי זה נחנק, שגאמר: "ואשר ידבר בשם אלהים אחרים - ומת הנביא ההוא". ואזהרה שלו, מפלל שגאמר: "ושם אלהים אחרים לא תזכירו".

ז. ואסור לערף דין ותשובה עם מתנבא בשם עבודה זרה, ואין שואלין ממנו אות ומופת; ואם עשה מעצמו - אין משגיחין עליו, ואין מהרהרין בו. וכל המחשב באותות שלו שמא אמת הן - עבר בלא תעשה, שגאמר: "לא תשמע אל דברי הנביא ההוא". וכן נביא השקר [המתנבא מה שלא שמע] - מיתתו בחנק, אף על פי שנתנבא בשם ה' ולא הוסיף ולא גרע [במצוות ה'], שגאמר: "אף הנביא אשר יזיד לדבר דבר בשמי, את אשר לא צייתי לדבר, ואשר ידבר בשם אלהים אחרים - ומת הנביא ההוא".

ח. אהך המתנבא מה שלא שמע במראה הנבואה, או מי ששמע דברי נביא חברו ואמר שדבר זה לו נאמר והוא נתנבא בו - הרי זה נביא שקר, ומיתתו בחנק.

ט. כל המונע עצמו מהריגת נביא שקר מפני מעלתו, שהרי הוא הולך בדרכי הנבואה - הרי זה עובר בלא

"כל עץ"; אלא כל האכסדריות והסככות היוצאות מן הפתלים שהיו במקדש - של אבן היו, לא של עץ.

יום שלישי

הלכות עבודה זרה פ"ק ז

א. מצות עשה היא לאבד עבודה זרה, ומשמשיה, וכל הנעשה בשבילה - שנאמר: "אבד תאבדון את כל המקומות", ונאמר: "כי אם כה תעשו להם - מזבחתיכם תתצו". ובארץ ישראל, מצוה לרדף אחריה עד שנאבד אותה מכל ארצנו [אף ממקומות שלא כבשנוהו]; אבל בחוצה לארץ, אין אנו מצווין לרדף אחריה, אלא כל מקום שנכבש אותו, נאבד כל עבודה זרה שבו, שנאמר: "ואבדתם את שמם מן המקום ההוא" - בארץ ישראל אתה מצוה לרדף אחריה, ואין אתה מצוה לרדף אחריה בחוצה לארץ.

ב. עבודה זרה עצמה, ומשמשיה, ותקרבת שלה נכגון בשר שמקריבים לה, וכל הנעשה בשבילה - אסור בהנאה, שנאמר: "ולא תביא תועבה אל ביתך". וכל הנהגה באחד מכל אלו, לוקה שמים - אחת משום "ולא תביא תועבה אל ביתך", ואחת משום "ולא ידבק בידך מאומה מן החרם".

ג. בהמה שהקריבה לעבודה זרה, פלה אסורה; אפלו פרשה, ועצמותיה, וקרניה, וטלפיה, ועורה - הכל אסור בהנאה. לפיכך, אם היה בעור סימן שידוע בו שזו העור תקרבת עבודה זרה הוא, כגון שהיו עושין שקורעין קרע עגל כנגד הלב ומוציאין הלב - הרי כל אותו העורות שהן קר, אסורין בהנאה; וכן כל פיוצא בזה.

ד. מה בין עבודה זרה של גוי, לעבודה זרה של ישראל? עבודה זרה של גוי, אסורה בהנאה מיד, שנאמר: "פסילי אלהיהם תשרפון באש", משפסלו נעשה לו אלוה; ושל ישראל, אינה אסורה בהנאה עד שתעבד, שנאמר: "ושם בסתר", עד שיעשה לה דברים שבסתר, שהן עבודתה. ומשמשי עבודה זרה, בין של גוי בין של ישראל - אינן אסורין עד שישמשו בהן לעבודה זרה.

ה. העושה עבודה זרה לאחרים - אף על פי שהוא לוקה, שכרו מתר, ואפלו עשאה לגוי, שהיא אסורה מיד; מפני שאינה נאסרת עד שתגמר, ומכוש האחרון [מכה אחרונה] שגומרה - אין בו שנה פרוטה. הלוקה גרוטאות [שברי מתכות] מן הגוים, ומצא בהן עבודה זרה - אם נתן מעות ולא משף, יחזירם לגוי; וכן אם משף ולא נתן מעות, אף על פי שמשכה בגוי קונה, כמקח טעות הוא; משף ונתן מעות, יוליכם לימים המלח [לאבדם]. וכן גוי וגר שירשו את אביהן גוי - יכול הגר לומר לגוי: 'טל אתה עבודה זרה, ואני מעות', 'אתה יין נסוף, ואני פרות'; ואם משבאו לרשות הגר, אסור.

ו. צורות שעשו אותן גוים לנואי, מתרין בהנאה; וצורות שעושין אותן לעבודה זרה, אסורין. כיצד? כל הצורות הנמצאות בכפרים - אסורים בהנאה, מפני שהוקטן שהן

כדרך ששורפין בגיהן ובגומתיהן לעבודה זרה אחרת, אלא בהעברה בלבד היתה עבודת זה ששמו 'מלך'. לפיכך, העושה עבודה זו לעבודה זרה אחרת חוץ ממלך, פטור. ד. אינו חיב פרת או סקילה, עד שימסר למלך ויעבירו בגולו באש דרך העברה [ונשאו בידיו]; מסר ולא העביר, העביר ולא מסר, או שמסר והעביר שלא דרך העברה - פטור. ואינו חיב, עד שימסר מקצת ורעו ונייח מקצתו, שנאמר: "פי מזרעו נתן למלך" - מקצת ורעו, לא כלו. ה. אחד זרע כשר, ואחד זרע פסול, אחד בניו ובנותיו, ואחד בגיהם ובגי בגיהם - על כל יוצאי ירכו הוא חיב, מפני שהן זרעו. אבל אם העביר אחיו או אחיותיו או אבותיו, או שהעביר עצמו - פטור. העביר אחד מזרעו, והוא ישן או שהיה סומא - פטור.

ז. מצבה שאסרה תורה - היא כגון שהיה הכל מתקבצין אצלה, ואפלו לעבד את ה', שכן היה דרך עובדי עבודה זרה, שנאמר: "ולא תקים לך מצבה, אשר שגא ה' אלהיך". וכל המקים מצבה, לוקה. וכן אבן משפית [שחוקות בה צורות נאות] האמורה בתורה - אף על פי שהיא משתחוה עליה לשם, לוקה, שנאמר: "ואבן משפית לא תתנו בארצכם להשתחוות עליה". מפני שפך היה דרך עבודה זרה, להניח אבן לפניו להשתחוות עליה, לפיכך אין עושין פן לה. ואינו לוקה, עד שיפשוט ידיו ורגליו על האבן, ונמצא בלו משל עליה - שזו היא השתחויה האמורה בתורה.

ז. במה דברים אמורים? בשאר הארצות; אבל במקדש, מתר להשתחוות לה' על האבנים, שנאמר: "לא תתנו בארצכם להשתחוות עליה" - "בארצכם" אין אתם משתחוים על האבנים, אבל אתם משתחוים על האבנים המפצלות [מסותות] שבמקדש. ומפני זה נהגו כל ישראל להציע מחצלות קבתי כנסיות הרצופות באבנים, או מיני קש ותבן, להכדיל בין פניהם ובין האבנים. ואם לא מצא דבר מכדיל בינו ובין האבן - הולך למקום אחר ומשתחוה, או שוחה על צדו ומטה, כדי שלא ידביק פניו באבן.

ח. המשתחוה לה' על האבנים המפצלות בלא פשוט ידים ורגלים - אינו לוקה, אלא מפני אותו מכת מרדות [מלקות מדרבנן]. אבל לעבודה זרה - אחד המשתחוה בפשוט ידים ורגלים, או השתחוה בלא פשוט ידים ורגלים - משעה שיכבש פניו בקרקע לה, נסקל.

ט. הנוטע אילן אצל המזבח או ככל העזרה, בין אילן סרק בין אילן מאכל - אף על פי שעשאו לנואי למקדש, ופי לו - הרי זה לוקה, שנאמר: "לא תטע לך אשרה כל עץ אצל מזבח ה' אלהיך"; מפני שזה היה דרך עבודה זרה - נוטעין אילנות בצד המזבח שלה, כדי שיתקבצו שם העם.

י. ואסור לעשות אכסדריות [מרפסות הפתוחות מרוח רביעית] של עץ במקדש כדרך שעושין בחצרות; אף על פי שהוא בנין, ואינו עץ נטוע - הרחקה יתרה, שנאמר:

ח. - מתרין; והביצים והאפרוחים שצריכין לאמן - אסורין, שהרי האשרה כמו בסיס להן. והקן עצמה שבראשה - מתר, מפני שהעוף מביא עציו ממקום אחר. יג. נטל ממנה עצים, אסורים בהנאה. הסיק בהן את התנור - יצן [יְקוּרר], ואחר כך יסיק בעצים של התר ויאפה בו. אפה בו את הפת, ולא צננו - הפת אסורה בהנאה. נתערכה באחרות - יוליך דמי אותה הפת לים המלח כדי שלא ינהה בה, ושאר הפירות מתרות.

יד. נטל ממנה פךד [מחט האורגים עשויה מעץ] וָאָרַג בו את הבגד, אסור בהנאה; נתערכ בהגדים אחרים, יוליך דמי אותו הבגד לים המלח, ושאר הבגדים מתרין. ומתר לטע תחתייה ירקות - בין בימות החמה שהן צריכין לצל, בין בימות הגשמים; מפני שצאל האשרה שהוא אסור עם הקרקע שאינה נאסרת, גורמין לינקות אלו לצמת, וכל שדבר אסור ודבר מתר גורמין לו, הרי זה מתר בכל מקום. לפיכך, שדה שזבלה בזבל עבודה זרה, מתר לזרע אותה; ופרה שפטמה בכרשיני [מין קטניות] עבודה זרה, תאכל. וכן כל פיוצא בהה.

טו. בשר או יין או פרות שהכניסם להקריבן לעבודה זרה - לא נאסרו בהנאה אף על פי שהכניסו אותן לבית עבודה זרה, עד שיקריבום לפנייה; הקריבום לפני עבודה זרה, נעשו תקרבת, ואף על פי שחזרו והוציאום, הרי אלו אסורין לעולם. וכל הנמצא בבית עבודה זרה, אפלו מים ומלח - אסור בהנאה מן התורה; והאובל ממנו כל שהוא, לוקה.

טז. המוצא כסות וכלים ומעות בראש עבודה זרה - אם מצאן דרך בזיון, הרי אלו מתרין; ואם מצאן דרך פבד, הרי אלו אסורין. כיצד? מצא כיס מעות תלוי בצוארה, כסות מקפלת ומנחת על ראשה, כלי כפוי על ראשה - הרי זה מתר, מפני שהוא דרך בזיון; וכן כל פיוצא בהה. מצא בראשה דבר שפיוצא בו קרב לגבי המזבח [בבית המקדש], הרי זה אסור. במה דברים אמורים? בזמן שמצאן חוץ למקום עבודתו; אבל אם מצאם בפנים - בין דרך פבד בין דרך בזיון, בין דבר הראוי למזבח בין דבר שאינו ראוי למזבח - כל הנמצא בפנים אסור, אפלו מים ומלח. ופעור ומרקוליס - כל הנמצא עמהן בין בפנים בין בחוץ, אסור בהנאה. וכן אבגי מרקוליס - כל אבן הנראית שהיא עמו [- סמוכה לו], אסורה בהנאה.

יז. עבודה זרה שהיה לה מרחץ או גנה - נהנין בהם שלא בטובה [אין מחזיקין להם טובה], ואין נהנין בהם בטובה. הנה לה ולאחרים - נהנין בהן ואפלו בטובת הפומרין, ובלבד שלא יתן שָׁכָר.

יח. מרחץ שיש בה עבודה זרה - מתר לרחץ בה, מפני שהיא נעשת שם לנואי לא לעבודה, שנאמר: "אלהיהם" - בזמן שנוהגין בהן מנהג אלהות, ולא בזמן שמבזין אותן, כגון זו שהיא עומדת על הכיב [חרץ ליציאת שופכין], והכל משתינין בפניה. ואם היתה דרך עבודתה בכף, אסור לפנס בו.

עשויין לעבודה זרה. והנמצאות במדינה [בעיר] - אם היו עומדין על פתח המדינה, והנה בנד הצורה צורת מקל או צפור או פדור או סיף או עטרה וטבעת - חזקתו שהוא לעבודה זרה, ואסור בהנאה; ואם לאו - הרי זה בחזקת לנואי, ומתר.

ז. צלמים הנמצאים משלכים בשוקים או בתוף הגרוטאות, הרי אלו מתרין; ואין צריך לומר שצרי צלמים. אבל המוצא יד עבודה זרה או רגלה או אבר מאברהיה משלה, הרי זה אסור בהנאה - הואיל וידע בודאי שזה האבר מן הצורה הנעבדת, הרי היא באסורה, עד שיודע לו שבטלוקה הגוים.

ח. המוצא כלים ועליהן צורת חמה ולבנה ודקלון [מין נחש] - אם היו כלי כסף וזהב או בגדי שני [בגדי משי צבועים שני], או שהיו חקוקים על הגזמים ועל הטבעות - הרי אלו אסורין; ועל שאר הכלים - מתרין, מפני שחזקתן לנואי. וכן שאר הצורות הנמצאות על הכלים, חזקתן לנואי ומתרין.

ט. עבודה זרה, ומשמשיה, וכל התקרבת שלה - אסורים בכל שהן. כיצד? עבודה זרה שנתערכה בצורות של נואי, אפלו אחת בכמה אלפים - יוליך הכל לים המלח; וכן אם נתערכ פוס של עבודה זרה בכמה כוסות, או חתיכה מן הבשר ששנכנס לביתה [בית ע"ז] בכמה חתיכות - יוליך הכל לים המלח; וכן עור לבוב [שיש בו חוד כנגד לב של שור] שנתערכ בכמה עורות, הכל אסור בהנאה. עבר ומכר עבודה זרה, או אחד משמשיה, או תקרבת שלה - הרי הדמים אסורין בהנאה; ואסורין בכל שהן בעבודה זרה, שנאמר: "והיית חרם כמהו" - כל שאתה מביא מעבודה זרה ומכל משמשיה ותקרבתה, הרי הוא כמהו.

י. עבודה זרה או אשרה שגשפרה, אפרה אסור בהנאה. ונחלת של עבודה זרה, אסורה; והשלהבת מתרת, מפני שאין בה ממש. ספק עבודה זרה, אסור; וספק ספקה, מתר. כיצד? כוס של עבודה זרה שנפל באוצר [מחטן] מלא כוסות - פלן אסורים, מפני שעבודה זרה וכל משמשיה אסורים בכל שהן; פרש כוס אחד מן התערכת, ונפל לכוסות שנים - הרי אלו מתרין. טבעת של עבודה זרה שנתערכה במאה טבעות, ונפלו שמים מהן לים הגדול - התרו הכל; שאני אומר, אותה הטבעת היתה בכלל השמים שנפלו. נתערכה במאה ונחלקו, ארבעים למקום אחד וששים למקום אחר, ונפלו הארבעים פלן לטבעות אחרות - פלן מתרות; שאני אומר, אותה הטבעת האסורה - ברב היא; נפלו הששים לטבעות אחרות, פלן אסורות.

יא. האשרה [אילן הנטוע לעבודה זרה] - בין שהיתה נעבדת, בין שהיתה עבודה זרה מנחת תחתייה - אסור לישוב בצל קומתה, ומתר לישוב בצל השריגים [ענפים] והעלים שלה. ואם יש לו דרך אחרת, אסור לו לעבר תחתייה; ואם אין שם דרך אחרת, עובר תחתייה כשהוא רץ.

יב. אפרוחים שקננו בה, ואינן צריכין לאמן [שגדולים]

אשרה, ולפיכך עושין בפרותיו כף, שזו היא חקקה של אשרה.

ד. אילן שמעמידין תחתיו עבודה זרה - כל זמן שהיא תחתיו, אסור בהנאה; נטלה מתחתיו עבודה זרה - הרי זה מתר, מפני שאין האילן עצמו הוא הנעבד. בית שבנה אותו הגוי מתחלה שיהיה הבית עצמו נעבד, וכן המשתתף לבית בנוי - הרי זה אסור בהנאה. הנה בנוי, וסידו וכירו [קישטו] לשם עבודה זרה עד שנתחדש - נוטל מה שחדש, והחדוש אסור בהנאה, מפני שעשהו לעבדו; ושאר הבית, מתר. הכניס עבודה זרה לתוך הבית - כל זמן שהיא שם, הבית אסור בהנאה; הוציאה, התר הבית. וכן אבן שחצבה מתחלה לעבדה, אסורה בהנאה. היתה חצובה, וצירה וכירה שתעבד - אפלו ציר וכיר בגוף האבן, ואין צריך לומר אם סיד עליה - נוטל מה שחדש, והוא אסור בהנאה, הואיל ונעשה שיעבד; ושאר האבן, מתר.

ה. אבן שהעמיד עליה עבודה זרה, הרי זה אסורה כל זמן שהיא עליה; סלק עבודה זרה, האבן מתרת. מי שהיה ביתו סמוך לבית עבודה זרה [וקיר אחד להם], ונפל - אסור לבנותו. כיצד הוא עושה? כונס לתוך שלו [מרחיק ד' אמות], ובונה; ואותו הרוח - ממלאהו קוצים או צואה, כדי שלא ירחיב בבית עבודה זרה. הנה הכתל שלו ושל עבודה זרה, ידון מחצה למחצה: מחצה שלו, מתר בהנאה; ושל עבודה זרה, אסור - אבניו ועציו ועפרו, הכל אסור בהנאה.

ו. כיצד מאבד עבודה זרה ושאר דברים שהן אסורים בגללה, כגון משמשיה ותקרכת שלה? שוחק [טוחן] וזורה לרוח, או שורף ומטיל לים הפלח.

ז. דבר שאין בו תפוסת יד אדם, שנעבד, כגון הרים ובהמה ואילן - אף על פי שהנעבד עצמו מתר בהנאה, צפוינו [אם הם מצופים] אסורין בהנאה; והנהנה בכל שהוא מהן - לוקה, שנאמר: "לא תחמד כסף וזהב עליהם". וכל צפוי עבודה זרה, הרי הן בכלל משמשיה. ח. עבודה זרה של גוים, שבטלוהו גוים קדם שתבוא ליד ישראל - הרי זה מתרת בהנאה, שנאמר: "פסילי אלהיהם תשרפון באש", כשבאו לידינו והן נוהגין בהם אלהות; אבל אם בטלוהו, הרי אלו מתרין.

ט. עבודה זרה של ישראל, אינה בטלה לעולם; אפלו היה לגוי בה שתפוח, אין בטולו מועיל כלום, אלא אסורה בהנאה לעולם, וטעונה גניזה. וכן עבודה זרה של גוי שבאת ליד ישראל, ואחר כך בטלה הגוי - אין בטולו מועיל כלום, אלא אסורה בהנאה לעולם. ואין ישראל מבטל עבודה זרה, ואפלו ברשות הגוי [שנתן לו רשות לבטל אלילו]. גוי קטן או שוטה, אינו מבטל עבודה זרה. וגוי שבטל עבודה זרה - בין שלו, בין של גוים אחרים, בעל כרחו, אף על פי שאנסו ישראל על כף - הרי זה בטלה; ובלבד שהיה הגוי המבטל עובד עבודה זרה; אבל מי שאינו עובד, אין בטולו בטול. המבטל עבודה זרה,

יט. סכין של עבודה זרה ששחט בה - הרי זה מתר, מפני שהוא מקלקל; ואם היתה בהמה מסכנת [נוטה למוות] - הרי זה אסורה, מפני שהוא מתקן, והרי זה התקון מהנאת משמשי עבודה זרה. וכן אסור לחתך בה בשר, מפני שהוא מתקן; ואם חתך הרך הפסד והשחתה, מתר.

הלכות עבודה זרה פרק ח

א. כל שאין בו תפוסת [מגע] יד אדם [כגון הרים וגבעות], ולא עשהו [כגון בעלי חיים] - אם נעבד, הרי זה מתר בהנאה. לפיכך, הגוים העובדים את הקרים, ואת הגבעות, ואת האילנות הנטועין מתחלתן לפרות, ואת המענינות הנובעים לרבים, ואת הבהמה - הרי אלו מתרין בהנאה; ומתר לאכל אותן הפרות שנעבדו במקום גדילתן, ואותה הבהמה. ואין צריך לומר, בהמה שהקצת לעבודה זרה, שהיא מתרת באכילה; בין שהקצוה לעבדה, בין שהקצוה להקריבה - הרי זה מתרת. כמה דברים אמורים, שאין בהמה נאסרת? בשלא עשה בה מעשה לשם עבודה זרה; אבל אם עשה בה מעשה כל שהוא, אסרה. כיצד? כגון ששחט בה סימן [קנה או וושט] לעבודה זרה. עשה אותה חליפין לעבודה זרה [קייבל בהמה תמורת ע"ז] - אסרה, וכן חליפין חליפין; מפני שנעשת כדמי עבודה זרה. כמה דברים אמורים? בהקמת עצמו; אבל אם שחט בהקמת חברו לעבודה זרה או החליפה - לא נאסרה, שאין אדם אוסר דבר שאינו שלו. המשתתף לקרקע עולם, לא אסרה; חפר בה בורות שיחין [חריצים ארוכים בקרקע] ומערות [חצובות בטלע] לשם עבודה זרה, אסרה.

ב. מים שעקרו הגל [והוציאם מחוץ לים] והשתתף להן, לא אסרו; נטלן בינו והשתתף להן, אסרו. אבני הר שנדלדלו [נעקרו ממקומם], ועבדן במקומן - מתרות, שהרי אין בהן תפוסת יד אדם.

ג. ישראל שזקף [העמיד] לבנה להשתתף לה, ולא השתתף, וכא גוי והשתתף לה - אסרה בהנאה, שזקפתה מעשה; וכן אם זקף ביצה, וכא גוי והשתתף לה - אסרה. חתך דלעת וכיוצא בה, והשתתף לה - אסרה; השתתף לחצי הדלעת, וחצי האחר מערה [מחובר] בו - הרי זה אסור מספק, שמא זה החצי כמו [בית] יד לחצי הנעבד. אילן שנטעו מתחלה שיהא נעבד - אסור בהנאה; וזו היא "אשרה" האמורה בתורה. הנה אילן נטוע, וגדעו ופסלו [קיצצו] לשם עבודה זרה, אפלו הכריף [כפף ענף בקרקע וכיסוהו בעפר] והרפיב [ענף מעץ אחר] - בגופו של אילן, והוציא שריגים [ענפים] - כורת את השריגים, והם אסורים בהנאה; ושאר האילן, מתר. וכן המשתתף לאילן - אף על פי שלא נאסר גופו - כל השריגים והעלים והלולבין והפרות שיוצא כל זמן שהוא נעבד, הרי אלו אסורין בהנאה. אילן שהיו הגוים משמרין את פרותיו, ואומרים שהם מוכנים לעשות מהן שכר לבית עבודה זרה פלונית, ועושין מהן שכר, ושוחטין אותו ביום אידם - הרי זה האילן אסור בהנאה; מפני שסתמו שהוא

ולתת עמו, שְׁמֵא עֲבוּדָה זָרָה מְכַר לְהֵן שָׁם, וְדָמִי עֲבוּדָה זָרָה בְּיַד יִשְׂרָאֵל אֲסוּרִים בְּהִנָּאָה; וּבְיַד גּוֹי, מִתְרִין. וּמִפְּנֵי זֶה, נוֹשְׂאִין וְנוֹתְנִין עִם הַגּוֹי הַבָּא מִן הַתְּרַפּוּת, וְאֵין נוֹשְׂאִין וְנוֹתְנִין עִם יִשְׂרָאֵל הַבָּא מִן הַתְּרַפּוּת, וְלֹא עִם הַמְּשַׁמֵּד, לֹא בְּהִלְיָכְתּוֹ וְלֹא בְּחִזְרָתּוֹ.

יום רביעי

הלכות עבודה זרה פ'ק י

א. אין כּוֹרְתִין בְּרִית לְעוֹבְדֵי עֲבוּדָה זָרָה, כְּדִי שְׁנַעֲשֶׂה עִמָּהֶן שְׁלוֹם וְנִנְיִח אֹתָם לְעִבְדָּה - שְׁנֹאָמַר: "לֹא תִכְרַת לָהֶם בְּרִית"; אֲלֵא יַחְזְרוּ מֵעֲבוּדָתָהּ, אוֹ יִהְרֹגוּ. וְאֲסוּר לְרַחֵם עֲלֵיהֶם, שְׁנֹאָמַר: "וְלֹא תִחַנֵּם". לְפִיכָךְ, אִם רָאָה עוֹבֵד עֲבוּדָה זָרָה אוֹבֵד אוֹ טוֹבֵעַ בְּנֶהָר, לֹא יַעֲלֶנּוּ; וְרָאָהוּ לְקוֹחַ לְמוֹת, לֹא יַעֲלֶנּוּ. אֲבָל לְאֶבְדּוֹ בְּיָדוֹ, אוֹ לְדַחְפוֹ לְבוֹר, וְכִיּוֹצֵא בָּזֶה - אֲסוּר, מִפְּנֵי שְׂאִינוֹ עוֹשֶׂה עִמָּנוּ מִלְחָמָה. בְּמָה דְבָרִים אֲמורִים? בְּגוֹי. אֲבָל מוֹסְרֵי יִשְׂרָאֵל (מִלְשִׁינִים), וְהַמִּינִים, וְהַאֲפִיקוֹרוֹסִים - מִצְוָה לְאֶבְדֵן בְּיָד, וְלִהְיוֹרֵינָן לְבָאָר שַׁחַת; מִפְּנֵי שֶׁהֵן מְצַרִּין לְיִשְׂרָאֵל, וּמִסִּרְיָן אֵת הָעַם מֵאַחֲרֵי ה', כִּי שׁוֹעַ הַנּוֹצְרֵי וְתַלְמִידֵי, וְצַדִּיק וּבְיָתוֹס וְתַלְמִידֵיהֶן (תַּלְמִידֵי חַכְמִים שִׂיצָאוּ לְתַרְבוּת רַעֲוָה) - "וְשָׁם רְשָׁעִים יִרְקָב".

ב. מִכָּאֵן אִתָּהּ לְמַד, שְׁאֲסוּר לְרַפְּאֵת עוֹבְדֵי עֲבוּדָה זָרָה, אֲפִלוּ בְּשִׁכְרָה. וְאִם הָיָה מִתְּרַא מִהֵן, אוֹ שֶׁהָיָה חוֹשֵׁשׁ מִשׁוּם אֵיבָה - מְרַפָּא בְּשִׁכְרָה; אֲבָל בְּחֵנֶם אֲסוּר. וְגַר תּוֹשֵׁב (שְׁקִיבֵל ז' מִצְוֹת) - הוֹאִיל וְאִתָּהּ מִצְוָה לְהִתְיֹתוֹ, מְרַפָּאִין אוֹתוֹ בְּחֵנֶם.

ג. אין מוֹכְרִין לָהֶם בְּתִים וְשָׂדוֹת בְּאַרְצָה יִשְׂרָאֵל. וּבְסוּרְיָא (אַרְצוֹת שִׁכְבַּשׁ דוּד) - מוֹכְרִין לָהֶם בְּתִים, אֲבָל לֹא שְׂדוֹת. וּמִשְׁפִּירִין לָהֶם בְּתִים בְּאַרְצָה יִשְׂרָאֵל, וּבִלְבַד שְׁלֵא יַעֲשֶׂם שְׁכוּנָה - וְאֵין שְׁכוּנָה פְּחוֹת מִשְׁלֶשָׁה. וְאֵין מִשְׁפִּירִין לָהֶם שְׂדוֹת; וּבְסוּרְיָא, מִשְׁפִּירִין לָהֶם שְׂדוֹת. וּמִפְּנֵי מָה הִתְמִירוּ בְּשָׂדָה? מִפְּנֵי שֶׁיֵּשׁ בָּהּ שְׂתִים - מִפְּקִיעָה מִן הַמַּעֲשָׂרוֹת, וְנוֹתֵן לָהֶם חֲנִיָּה בְּקַרְקַע. וּמִתָּר לְמַכֵּר לָהֶם בְּתִים וְשָׂדוֹת בְּחוּצָה לְאַרְצָה, מִפְּנֵי שְׂאִינָה אֲרַצְנוּ.

ד. אִף בְּמָקוֹם שֶׁהִתִּירוּ לְהַשְׁכִּיר, לֹא לְבֵית דִּינָה הִתִּירוּ, מִפְּנֵי שֶׁהוּא מְכַנְּס לְתוֹכָהּ עֲבוּדָה זָרָה, וְנֹאָמַר: "וְלֹא תִבְיֵא תוֹעֵבָה אֶל בֵּיתְךָ"; אֲבָל מִשְׁכִּיר לָהֶם בְּתִים, לְעִשְׂוֹתָם אוֹצֵר (מַחֲסוּן). וְאֵין מוֹכְרִין לָהֶם פְּרוֹת וְתַבּוּאָה וְכִיּוֹצֵא בָּהֶם בְּמַחְבֵּר לְקַרְקַע; אֲבָל מוֹכֵר הוּא מִשְׁיָקֵץ, אוֹ מוֹכֵר לוֹ עַל מְנַת לְקַץ וְקוֹצֵץ. וּמִפְּנֵי מָה אין מוֹכְרִין לָהֶם בְּמַחְבֵּר? שְׁנֹאָמַר: "וְלֹא תִחַנֵּם", לֹא תִתֵּן לָהֶם חֲנִיָּה בְּקַרְקַע; שְׂאִם לֹא יִהְיֶה לָהֶם קַרְקַע, לְשִׁיבָתָן יִשִּׁיבַת עֲרֵאֵי הָיָא. וְכֵן אֲסוּר לְסַפֵּר בְּשִׁבְחָן, וְאֲפִלוּ לֹאמַר: 'כִּפְמָה נָאָה גּוֹי זֶה בְּצִוְרָתּוֹ'; קַל וְחִמְרָ שִׁיִּסְפֵּר בְּשִׁבְחָ מַעֲשָׂיו, אוֹ שִׁיִּחַבֵּב דְבָר מִדְּבָרֵיהֶם, שְׁנֹאָמַר: "וְלֹא תִחַנֵּם" - לֹא יִהְיֶה לָהֶם חֵן בְּעֵינֵינוּ, מִפְּנֵי שְׁגוֹרֵם לְהַדְבִּק עִמּוֹ וְלִלְמַד מִמַּעֲשָׂיו הַרְעִים. וְאֲסוּר לְתֵן לָהֶם מִתְּנוּת חֵנֶם; אֲבָל נוֹתֵן הוּא לְגַר תּוֹשֵׁב - שְׁנֹאָמַר: "לְגַר אֲשֶׁר בְּשַׁעֲרֶיךָ תִּתְּנֶנָּה וְאֲכַלְהָ, אוֹ מְכַר לְנִכְרִי", בְּמַכִּירָה, לֹא בְּנִתְיָנָה.

לְאוֹתוֹ מָקוֹם [רַק דִּרְכָה נִיתֵן לְהַגִּיעַ אֵלָיו]; אֲבָל אִם יֵשׁ שָׁם דְּרָךְ אַחֲרַת וְנִקְרָה (קִרְוָה מִקְרָה) וְהִלָּךְ בְּזוֹ, מִתָּר.

יא. וְאֲסוּר לְבַנּוֹת עִם הַגּוֹיִם, כִּפְּהָ [חֲדָר] שְׁמַעְמִידִים בַּה עֲבוּדָה זָרָה; וְאִם עֵבֶר וּבְנָה, שְׁכִירָה מִתָּר. אֲבָל בְּנָה הוּא לְכַתְּחִלָּה, הַטְּרַקְלִין אוֹ הַחֲצָר שִׁישׁ בַּה אוֹתָהּ הַכִּפְּהָ.

יב. עִיר שִׁישׁ בַּה עֲבוּדָה זָרָה, וְהָיָה בַּה חֲנִיּוֹת מַעֲשָׂרוֹת [מִקּוֹשׁוֹת] וְשְׂאִינָן מַעֲשָׂרוֹת - הַמַּעֲשָׂרוֹת, אֲסוּר לְהַנּוֹת בָּהֶן בְּכָל מָה שְׁבִתוֹכָן, מִפְּנֵי שִׁחְזוֹקְתָן, שְׁבַגְלָל עֲבוּדָה זָרָה נִתְעַשְׂרוּ; וְשְׂאִינָן מַעֲשָׂרוֹת, מִתְּרוֹת בְּהִנָּאָה. חֲנִיּוֹת שֶׁל עֲבוּדָה זָרָה - אֲסוּר לְשַׁכְּרֵן, מִפְּנֵי שֶׁמִּהְנֶה עֲבוּדָה זָרָה.

יג. הַמוֹכֵר בֵּיתוֹ לְעֲבוּדָה זָרָה - דְּמִיו אֲסוּרִים בְּהִנָּאָה, וְיוֹלִיף אוֹתָן לִים הַמְּלַח; אֲבָל גּוֹיִם שְׂאִינוֹ יִשְׂרָאֵל וְגָזְלוּ בֵּיתוֹ וְהַעֲמִידוּ בוֹ עֲבוּדָה זָרָה, דְּמִיו מִתְרִין; וְכוֹתֵב [שֹׁטֵר מַכִּירָה] וּמַעֲלָה בְּעַרְכָּאוֹת שְׁלָהֶם [חֲחוּתָם בְּפִנֵי בֵית דִּינָה].

יד. וְחִלְלִין [כְּלִי נְשִׁיפָה הַמְּשַׁמְשִׁים לְהַסְפֵד] שֶׁל עֲבוּדָה זָרָה, אֲסוּר לְסַפֵּד בָּהֶן. הוֹלְכִין לִירֵיד שֶׁל גּוֹיִם, וְלוֹקְחִין מֵהֶם בְּהִמָּה וְעֲבָדִים וְשִׁפְחוֹת בְּגִיּוֹתָן, וּבְתִים שְׂדוֹת וּכְרָמִים; וְכוֹתֵב וּמַעֲלָה בְּעַרְכָּאוֹת שְׁלָהֶן, מִפְּנֵי שֶׁהוּא כְּמַצִּיל מִיָּדָם [שִׁתְּהִיָּה בִידוֹ וְרֵאִיָּה]. בְּמָה דְבָרִים אֲמורִים? בְּלוֹקַח מִבְּעַל הַבַּיִת שְׂאִינוֹ נוֹתֵן מְכָס. אֲבָל הַלוֹקַח שָׁם מִן הַתְּגָר [סוּחָר] - אֲסוּר; מִפְּנֵי שֶׁהוּא נוֹתֵן מְכָס, וְהַמְכָס לְעֲבוּדָה זָרָה, וְנִמְצָא זֶה מִהְנֶה עֲבוּדָה זָרָה. עֵבֶר וְלִקַח מִן הַתְּגָר - אִם בְּהִמָּה לְקַח, נוֹשֵׁר [מִפִּיל] פְּרוֹסוּתִיָּה מִן הָאֲרַבְּבָה וְלִמְטָה; וְאִם פְּסוּת וְכִלִּים לְקַח, יִרְקָבוּ; לְקַח מַעוֹת וְכִלֵי מַתְכוֹת, יוֹלִיכֶם לִים הַמְּלַח; לְקַח עֲבָדִים, לֹא מַעֲלִין [מִן הַבוֹר אִם נִפְלוּ לְתוֹכּוֹ] וְלֹא מוֹרִידִין [לְבוֹר].

טו. גּוֹי שֶׁעָשָׂה מִשְׁתָּה לְבָנּוֹ אוֹ לְבַתּוֹ, אֲסוּר לְהַנּוֹת מִסְעוּדָתּוֹ; וְאֲפִלוּ לְאַכֵּל הַיִּשְׂרָאֵלִי וְלִשְׁתּוֹת מִשְׁלוֹ שָׁם - אֲסוּר, הוֹאִיל וּבְמַסְבַּת הַגּוֹיִם אֲכָלוּ. וּמֵאִמְתִּי אֲסוּר לְאַכֵּל אֲצִלוֹ? מִשְׁנִיתְחִיל לְעֶסֶק וְלִהְכִין צְרָכֵי הַסְעוּדָה, וְכָל זְמִי הַמַּשְׁתָּה, וְלֹאֲחַר הַמַּשְׁתָּה שְׁלִשִׁים יוֹם. וְאִם עָשָׂה סְעוּדָה אַחֲרַת מַחְמַת הַנְּשׂוּאִין, אֲפִלוּ לְאַחַר שְׁלִשִׁים יוֹם - אֲסוּר, עַד שֶׁיִּגְשֶׁם עֶשְׂרֵי חֹדֶשׁ. וְכָל הַתְּרַחֵק הַזֶּה - מִפְּנֵי עֲבוּדָה זָרָה הוּא [שְׁלֵא יִמְשַׁךְ אַחֲרָיָה], שְׁנֹאָמַר: "וְקָרָא לָךְ, וְאֲכַלְתָּ מִזְבָּחוֹ - וְלִקְחַת מִבְּנֵיתּוֹ לְבָנֶיךָ, וְזָנוּ בְּנֵיתּוֹ אַחֲרַי אֲלֵהִיךָ, וְהִזְנוּ אֵת בְּנֵיךָ".

טז. בַּת יִשְׂרָאֵל לֹא תִנִּיק אֵת בְּנָהּ שֶׁל נִכְרִית, מִפְּנֵי שֶׁמִּגְדֵּלְתָּ בֵּן לְעֲבוּדָה זָרָה; וְלֹא תִגְלַד אֵת הַנִּכְרִית. אֲבָל מִגְדֵּלְתָּ הָיָא בְּשִׁכְרָה, מִשׁוּם אֵיבָה [שְׁנֹאָה]. וְהַנִּכְרִית מִגְדֵּלְתָּ אֵת בַּת יִשְׂרָאֵל, וּמִנִּיקָה אֵת בְּנָהּ - בְּרִשׁוּתָהּ [בְּרִשׁוֹת הַיהוּדִיָּה], כְּדִי שְׁלֵא תִהְרַגְנָהּ.

יז. הַהוֹלְכִין לְתְרַפּוּת [בֵּית עֲבוּדָת כּוֹכְבִים], אֲסוּר לְשִׂאת וְלִתֵּת עִמָּהֶן. וְהַבָּאִין [חֲחוּרִין מִשּׁוּם], מִתְרִין; וְהוּא, שְׁלֵא יִהְיֶה קְשׁוּרִין זֶה בְּזֶה [חֲבוּרוֹת חֲבוּרוֹת] - שְׂאִם הָיָה קְשׁוּרִין, שְׂמָא דְעִתָּן לְחֹזֵר. וְיִשְׂרָאֵל הַהוֹלָךְ לְתְרַפּוּת - בְּהִלְיָכָה מִתָּר לְשִׂאת וְלִתֵּת עִמּוֹ, שְׂמָא יַחְזֹר בוֹ; וּבְחִזְרָה, אֲסוּר. יִשְׂרָאֵל מִשְׁמַד - בֵּין בְּהִלְיָכָה בֵּין בְּחִזְרָה, אֲסוּר.

יח. יִשְׂרָאֵל שֶׁהִלָּךְ לִירֵיד שֶׁל גּוֹיִם, בְּחִזְרָה אֲסוּר לְשִׂאת

פלוני'. וכן אלו שאומרים: 'שחט תרנגולת זו שקראת כמו תרנגול', 'תרנגול זה שקרא ערבית (קרא כעורב), שחט'. וכן המשים לעצמו סימנים: 'אם יארע לי דבר כף וכף אעשה דבר פלוני, ואם לא יארע לי לא אעשה', 'פאליענר עבד אברהם. וכל פיוצא בדברים האלו, הכל אסור; וכל העושה מעשה מפני דבר מדברים אלו, לוקה.

ה. מי שאמר: 'דירה זו שבניתי, סימן טוב היתה עלי' [מאז הצלחתי בעסקי], 'אשה זו שנישאתי ובהמה זו שקניתי מברכת היתה, ומעת שקניתי העשרתי, וכן השואל לתינוק: 'איזה פסוק אתה למד? אם אמר לו פסוק מן הברכות, ישמח ויאמר: 'זה סימן טוב' - כל אלו וכיוצא בהן, מותר; הואיל ולא פנו מעשיו ולא נמנע מלעשות, אלא עשה זה סימן לעצמו לדבר שקבר הנה - הרי זה מותר.

ו. איזה הוא קוסם? זה העושה מעשה משאר המעשיות, כדי שישם [ישתגע] ותפנה מחשבתו מכל הדברים [יתנתק מסיביתו], עד שיאמר דברים שעתידין להיות, ויאמר: 'דבר פלוני עתיד להיות', או 'אינו הנה', או שיאמר שראוי לעשות כן, והנהירו מפה. יש מן הקוסמין שהוא מממש בחול או באבנים, ויש מהן מי שגוהר [מתכופר] לארץ וצוּעק, ויש מי שמתפלל בכראה של ברזל או עששית ומדמין ואומרים. ויש מי שאוחז מקל בידו ונשען עליו, ומכה בו עד שתפנה מחשבתו ומדבר - הוא שהנביא אומר: 'עמי בעצו ישאל, ומקלו יגיד לו'.

ז. אסור לקסם, ולשאל לקוסם; אלא שהשואל לקוסם, מפני אותו מפת מרדות [מלקות מדרבנן]; אבל לקוסם עצמו, אם עשה מעשה מכל אלו וכיוצא בהן - לוקה, שנגאמר: 'לא ימצא כף... קסם קסמים'.

ח. איזה הוא מעונן? אלו נותני העתים, שאומרים באצטגנינות [חכמת האסטרוולוגיה] שלהן: 'יום פלוני רע, ויום פלוני טוב', 'יום פלוני ראוי לעשות בו מלאכה פלונית', 'שנה פלונית' או 'חדש פלוני רע לדבר פלוני'.

ט. אסור לעונן, אף על פי שלא עשה מעשה אלא הודיע אותן הפזבים שהסקלים מדמין שהן דברי אמת ודברי חכמה. וכל העושה מעשה מפני האצטגנינות, וכן מלאכתו או הליכתו באותו העת שקבעו הוכרי שמים [אסטרוולוגים] - הרי זה לוקה, שנגאמר: 'ולא תעוננו'. וכן האוחז את העינים, ומדמה בפני הרואים שעשה מעשה תמהון והוא לא עשה - הרי זה בכלל מעונן, ולוקה.

י. איזה הוא חובר [וחובר חבר]? זה שמדבר בדברים שאינן לשון עם [הברות בעלמא] ואין להן ענין [משמעות], ומעלה על דעתו בסכלותו שאותן הדברים מועילין, עד שהן אומרים שהאומר כן וכף על הנחש או על העקרב, אינו מזיק; והאומר כן וכף על האיש, אינו נזוק מהן; ואוחז בידו בעת שמדבר מפתח או סלע, וכיוצא בדברים האלו - הכל אסור. והחובר עצמו שיאחז בידו פלים, או שעשה מעשה עם דבורו, אפילו הראה באצבעו - הרי זה לוקה, שנגאמר: 'לא ימצא כף... וחבר חבר'. אבל אם

ה. מפרנסים עניי גוים עם עניי ישראל, מפני דרכי שלום; ואין ממחין בידי עניי גוים בלקט שכחה ופאה, מפני דרכי שלום. ושואלים בשלומם, ואפלו ביום אידם, מפני דרכי שלום; ואין כופלין להן שלום [שלום שלום] לעולם. ולא פגס לביתו של נכרי ביום אידו לתת לו שלום; מצאו בשוק, נותן לו שלום בשפה רפה וכבוד ראש.

ו. אין כל הדברים האלו אמורים, אלא בזמן שגלו ישראל לבין האמות, או בזמן שיד הגוים תקיפה. אבל בזמן שיד ישראל תקיפה על אמות העולם, אסור לנו להניח גוי עובד עבודה זרה בינינו; אפלו יושב ישיבת עראי, או עובר ממקום למקום לסחורה, לא יעבר בארצנו, אלא עד שיקבל עליו שבע מצוות שנצטוו בני נח - שנגאמר: 'לא ישובו בארצך', אפלו לפי שעה. ואם קבל עליו שבע מצוות, הרי זה גר תושב. ואין מקבלין גר תושב, אלא בזמן שהיובל נהג; אבל שלא בזמן היובל, אין מקבלין אלא גר צדק בלבד.

הלכות עבודה זרה פרק יא

א. אין הולכין בחקות הגוים, ולא מדמין להם - לא במלבוש, ולא בשער, וכיוצא בהן, שנגאמר: 'ולא תלכו בחקות הגוי', ונגאמר: 'ובחקתיהם לא תלכו', ונגאמר: 'השמר לה, פן תנקש אחריהם'. הכל בענין אחד הוא מזהיר: שלא ידמה להם - אלא יהיה הישראלי מבדל מהם [נדוע (ניכר) במלבושו ובשאר מעשיו, כמו שהוא מבדל מהם במדעו ובדעותיו [תורתו ומידותיו]. וכן הוא אומר: 'ואבדל אתכם מן העמים'. לא ילבש במלבוש המיוחד להן, ולא יגדל ציצית [קצוות שער שמעל המצח] כמו ציצית ראשם, ולא יגלח מן הצדדין ויניח השער באמצע כמו שהן עושין, וזה הוא הנקרא 'בלורית'; ולא יגלח השער מפניו מאזן לאזן ויניח הפרע [קבוצת שערות ארוכות] מלאחצרו כדרך שהן עושין, ולא יבנה מקומות כבנין היכלות של עבודה זרה כדי שיכנסו בהן רבים כמו שהן עושין. וכל העושה אחת מאלו וכיוצא בהן - לוקה.

ב. גוי שהיה מסתפר מישראל - פיון שהגיע קרוב לבלוריתו שלש אצבעות לכל רוח, שומט [מסלק] את ידו. ג. ישראל שהיה קרוב למלכות, וצרף לישוב לפני מלכיהם, והיה לו גנאי למי שלא ידמה להם - הרי זה מותר ללבש במלבושים שלהם, ולגלח כנגד פניו כדרך שהן עושין.

ד. אין מנחשין כגוים, שנגאמר: 'לא תנחשו'. ביצר הוא הנחוש? כגון אלו שאומרים: 'הואיל ונפלה פתי מפי', או 'נפל מקלי מזדי, איני הולף למקום פלוני היום, שאם אלף אין חפצי נעשים'; 'הואיל ויעבר שועל מימיני, איני יוצא מפתח ביתי היום, שאם יצאתי, יפגעני אדם רמאי'. וכן אלו ששומעים צפצופה העופות ואומרים: 'היה כף', 'ולא יהיה כף', 'טוב לעשות דבר פלוני, ורע לעשות דבר

ותמימי הדעת, ידעו בראיות ברורות - שכל אלו הדברים שאסרה תורה, אינם דברי חכמה, אלא תהו והבל שנמשכו בהן חסרי הדעת, ונטשו כל דרכי האמת בגלגלן. ומפני זה אמרה תורה, כשהזהירה על כל אלו ההבלים: "תמים תהיה עם ה' אלהיך".

הלכות עבודה זרה פרק יב

א. אין מגלחין פאתי הראש, כמו שהיו עושים עובדי עבודה זרה וכמריהן - שגאמר: "לא תקיפו פאת ראשכם". וחיב על כל פאה ופאה; לפיכך, המגלח שגי צדעיו [רקותיו], אפלו בכת אחת והתראה אחת - לוקה שמים. אחד המגלח הפאות בלבד ומניח שער כל הראש, ואחד המגלח כל הראש כאחד - הואיל וגלח הפאות, לוקה. במה דברים אמורים? באיש המגלח; אבל האישה המתגלח, אינו לוקה אלא אם פן סיע למגלח. והמגלח את הקטן, לוקה.

ב. האשה שגלחה פאת ראש האישה, או שנתגלחה - פטורה, שגאמר: "לא תקיפו פאת ראשכם, ולא תשחית את פאת זקנד"; כל שישנו בכל תשחית, ישנו בכל תקיף; ואשה אינה בכל תשחית, לפי שאין לה זקן. לפיכך, העצדים - הואיל ויש להם זקן, אסורין בהקפה.

ג. כל מצוות לא מעשה שבתורה - אחד אנשים ואחד נשים, חיבים; חוץ מכל תשחית וכל תקיף, וכל ישמא בהן למתים. וכל מצוות עשה שהיא מזמן לזמן, ואינה תדירה - נשים פטורות; חוץ מקדוש היום [יום השבת], ואכילת מצה בלילי הפסח, ואכילת הפסח ושחיטתו, והקהל [בסוכות מקץ שנת השמיטה], ושמחה [ברגל] - שהנשים חיבות.

ד. טמטום ואנדורוגינוס, הרי הן ספק [ספקי זכר ספקי נקיבה] - נוהגין עליהן חמרי האיש וחמרי האשה בכל מקום, וחיבין בכל; ואם עברו, אינם לוקין.

ה. אף על פי שהאשה מתרת לגלח פאת ראשה, הרי היא אסורה לגלח פאת ראש הזכר; ואפלו פאת קטן, אסור לה לגלח לו.

ו. ופאה זו שמניחים בצדע, לא נתנו בה חכמים שיעור; ושמענו מזקנינו, שאין מניח פחות מארבעים שערות. ומתיר ללקט [לגזוז] הפאות במספרים; לא נאסר, אלא השחתה בתער.

ז. דרך פמרי עבודה זרה הנה להשחית זקנם, לפיכך אסרה תורה להשחית הזקן. וחמש פאות יש בו - לחי העליון ולחי התחתון מימין, ולחי העליון ולחי התחתון משמאל, ושבלת הזקן [שער הסנטר]. ולוקה על כל פאה ופאה; ואם נטלן פלן כאחת, לוקה חמש. ואינו חיב עד שיגלחנו בתער - שגאמר: "ולא תשחית את פאת זקנד", גלות שיש בו השחתה; לפיכך, אם גלח זקנו במספרים, פטור. ואין המתגלח לוקה, עד שייסע. ואשה - מתרת להשחית זקנה, אם יש לה שער זקן; ואם השחיתה זקן האישה, פטורה.

אמר דברים בלבד, ולא הניד לא אצבע ולא ראש, ולא היה בגדו כלום, וכן אדם שאמר עליו החובר אותן הקולות, והוא יושב לפניו ומדמה שיש לו בזה הנאה - מכין אותו מכת מרדות, מפני שנשתתף בסכלות החובר. וכל אותן הקולות והשמות המשנים המכערים, "לא ירעו, וגם היטיב אין אותם".

יא. מי שנשכו עקרב או נחש, מתיר ללחש על מקום הנשיכה, ואפלו בשבת, כדי לישב דעתו ולחזק לבו; אף על פי שאין הדבר מועיל כלום - הואיל ומסכן הוא, התירו לו, כדי שלא תטרף דעתו עליו.

יב. הלוחש על המכה וקורא פסוק מן התורה, וכן הקורא על התינוק שלא יבעת, והמניח ספר תורה או תפלין על הקטן בשביל שישן - לא די להם שהם בכלל מנחשים וחוכרים, אלא שהם בכלל הכופרים בתורה, שהן עושין דברי תורה רפאות גוף, ואינן אלא רפאות נפשיות, שגאמר: "ויהיו חיים לנפשך". אבל הבריא שקרא פסוקין או מזמור מתלים, כדי שתגן עליו זכות קריאתו, וינצל מצרות ונזקים - הרי זה מתיר.

יג. איזה הוא דורש אל המתים? זה המרעיב את עצמו והולך ולן בבית הקברות, כדי שיבוא המת בחלום, ויודיעו מה ישאל עליו. ויש אחרים, שהם לובשים מלבושים ידועים, ואומרים דברים, ומקטירין קטרת ידועה, וישנים לבדן - כדי שיבוא מת פלוני, ויספר עמו בחלום. כללו של דבר: כל העושה מעשה כדי שיבוא המת ויודיעו - לוקה, שגאמר: "לא ימצא כף... וירש אל המתים".

יד. אסור לשאל בעל אוב או בעל ידעוני, שגאמר: "לא ימצא כף... ושאל אוב וידעני". נמצאת למד, שבעל אוב וידעוני עצמן - בסקילה. והנשאל בהן - באזהרה, ומכין אותו מכת מרדות; ואם פון מעשיו ועשה כפי מאמרו, לוקה.

טו. המכשף, חיב סקילה; והוא, שעשה מעשה כשפים. אבל האוחז את העינים, והוא שיראה שעשה והוא לא עשה - לוקה מכת מרדות, מפני שלא עשה מעשה. וזה שגאמר במכשף בכלל "לא ימצא", לאו שנתן לאזהרת מיתת בית דין הוא, ואין לוקין עליו, שגאמר: "מכשפה לא תחיה".

טז. ודברים האלו פלן, דברי שקר וכזב הן; והן שהטעו בהן עובדי עבודה זרה הסדמונים לגויי הארצות, כדי שינהו [ינהרו] אחריהן. ואין ראוי לישאל, שהם חכמים מחכמים, להמשך בהבלים האלו, ולא להעלות על הלב שיש בהן תעלה, שגאמר: "פי לא נחש בייעקב, ולא קסם בישראל", ונאמר: "פי הגוים האלה אשר אתה יורש אותם - אל מעננים ואל קסמים ישמעו; ואתה - לא כן נתן לך ה' אלהיך". כל המאמין בדברים אלו, וכיוצא בהן, ומחשב בלבו שהן אמת ודברי חכמה, אבל התורה אסרה אותן - אינו אלא מן הסכלים ומחסרי הדעת, ובכלל הנשים והקטנים שאין דעתן שלמה. אבל בעלי החכמה

יד. ובכלל אזהרה זו, שלא יהיו שני בתי דינין בעיר אחת, זה נוהג במנהג, וזה נוהג במנהג אחר - שדבר זה גורם למחלוקת גדולה, שנאמר: "לא תתגדדו", לא תעשו אגדות ואגדות.

טו. הקורם קרחה על המת - לוקה, שנאמר: "ולא תשימו קרחה בין עיניכם למת". אחד ישראל ואחד כהן שקרח על המת, אינו לוקה אלא אחת. הקורם ארבע או חמש קרחות על מת אחד, לוקה כמנין הקרחות - והוא שהתרו בו על כל קרחה וקרחה. אחד הקורם בידו, או בסם. הטביל חמש אצבעותיו בסם, והניחן בחמשה מקומות בראשו בבת אחת - הואיל וקרח חמש קרחות - אף על פי שהיא התראה אחת, לוקה חמש; שהרי כלן באין כאחת. וחיב על כל הראש כבין העינים, שנאמר: "לא יקרחו קרחה בראשם". וכמה שעור הקרחה? כדי שיראה מראשו כגריס פנוי (והוא כ-36 שערות) בלא שער. טז. הקורם ראשו, או השורט בכשרו, על ביתו שנפל, ועל ספינתו שטבעה בים - פטור; ואינו לוקה אלא על המת בלבד, או השורט לעבודה זרה. הקורם קרחה בראשו של חברו, והשורט שריטה בכשר חברו, והכותב כתבת קצקע בכשרו של חברו, והיה חברו מסייע - בזמן ששניהן מזידין, שניהן לוקין; אחד שוגג ואחד מזיד - המזיד משניהן לוקה, והשוגג פטור.

בריש רחמנא דסייען

יום חמישי

הלכות תשובה

מצות עשה אחת, והוא שישוב החוטא מחטאו לפני ה', ויתודה. ובאור מצוה זו ועקרם הנגזרים עמה בגללה - בפרקים אלו.

הלכות תשובה פרק א

א. כל המצוות שבתורה, בין עשה בין לא תעשה - אם עבר אדם על אחת מהן, בין בנדון בין בשגגה - כשיעשה תשובה וישוב מחטאו, חיב להתודות לפני האל ברוך הוא, שנאמר: "איש או אשה כי יעשו... והתודו את חטאתם אשר עשו", זה ודוי דברים. וודוי זה - מצות עשה. כיצד מתודה? אומר: 'אנא ה', חטאתי עויתי פשעתי לפניך, ועשיתי כך וכן, והרי נתמתי ובשתי במעשי, ולעולם איני חוזר לדבר זה'. זה הוא עקרו של ודוי; וכל המרבה להתודות ולהאריך בענין זה, הרי זה משבח. וכן בעלי חטאות ואשמות - בעת שמביאין קרבנותיהן על שגגתן או על זדונן, אין מתכפר להן בקרבנן, עד שיעשו תשובה, ויתודו ודוי דברים, שנאמר: "והתודה אשר חטא עליה". וכן כל מחיבי מיתות בית דין, ומחיבי מלקות - אין מתכפר להן במיתתן או בלקתן, עד שיעשו תשובה ויתודו. וכן החובל בחברו או המזיק ממונו - אף על פי ששלם לו מה שהוא חיב לו -

ח. השפם - מתר לגלחו בתער, והוא השער שעל גבי השפה העליונה; וכן השער המדלדל מן השפה הפתוחה. ואף על פי שהוא מתר [לגלח השפם], לא נהגו ישראל להשחיתו, אלא לגלח קצתו, עד שלא יעכב אכילה ושתיה.

ט. העברת השער משאר הגוף, כגון בית השחי ובית הערוה - אינו אסור מן התורה, אלא מדברי סופרים; והמצעבירו, מכין אותו מפת מרדות [מלקות מדברנו]. במה דברים אמורים? במקום שאין מעבירין אותו אלא נשים - כדי שלא יתקן עצמו תקון נשים; אבל במקום שמעבירין השער האנשים - אם העביר, אין מכין אותו. ומתו להעביר שער שאר אברים במספרים, בכל מקום.

י. לא תעדה [תתקוטט] אשה עדי [קישוטי] האיש, כגון שתשים בראשה מצנפת או כובע, או תלבש שריון [מגן מלחמה] וכיוצא בו, או שתגלח ראשה כאיש; ולא יעדה איש עדי אשה, כגון שילבש בגדי צבעונין וחלי [תכשיט] זקב, במקום שאין לובשין אותן הכלים ואין משימין אותן החלי, אלא הנשים; הכל כמנהג המדינה. איש שעדה עדי אשה, ואשה שעדת עדי איש - לוקין. המלקט שערות לבנות מתוך השחרות, מראשו או מזקנו - משילקט שערה אחת, לוקה; מפני שעדה עדי אשה. וכן אם צבע שערו שחר - משיצבע שערה לבנה אחת, לוקה. טמטום ואנדורגינוס - אינו עושה [מתלבש] כאשה, ולא מגלח ראשו כאיש; ואם עשה כן, אינו לוקה.

יא. "כתבת קעקע" האמורה בתורה - הוא שישרט על בשרו, וימלא מקום השריטה כחל [צבע שנותנות הנשים בעיניהן] או דיו או שאר צבעונין [צבעים] הרושמיין [שרישומם ניכר]; וזה הוא מנהג הגוים הרושמיין עצמן לעבודה זרה שלהן, כלומר שהוא עבד מכור לה ומרשם לעבודתה. ומצת שירשם באחד מדברים הרושמיין אחר שישרט, באי זה מקום מן הגוף, בין איש בין אשה - לוקה. כתב [שרט] ולא רשם בצבע, או שרשם בצבע ולא כתב בשריטה - פטור, עד שיתב ויקעקע, שנאמר: "וכתבת קעקע". במה דברים אמורים? בכותב. אבל זה שכתבו בכשרו וקעקעו בו - אינו חיב אלא אם כן סיע, כדי שיעשה מעשה; אבל אם לא עשה כלום, אינו לוקה. יב. השורט שריטה אחת על המת - לוקה, שנאמר: "ושרט לנפש, לא תתנו בכשרכם"; אחד ישראל, ואחד כהן. שרט שריטה אחת על חמשה מתים, או חמש שריטות על מת אחד - לוקה חמש; והוא, שהתרו בו על כל אחת ואחת.

יג. גדידה ושריטה, אחת היא. וכשם שהיו הגוים שורטים בכשרם על מתיהם מפני הצער - כך היו חובלין בעצמם לעבודה זרה, שנאמר: "ויתגדדו כמשפטם בחרבות וקרמחים". גם זה אסרה תורה, שנאמר: "לא תתגדדו"; אלא שעל המת - בין שרט בידו בין שרט בכלי, לוקה. ולעבודה זרה - בכלי, חיב מלקות; בידו, פטור.

בוֹרְאֵיךְ בְּיָמֵי בַחֲרוּתֶיךָ". וְאִם לֹא שָׁב אֲלֵא בְיָמֵי זְקֻנּוֹתוֹ, וּבִעַת שְׂאֵי אֶפְשֶׁר לוֹ לַעֲשׂוֹת מַה שֶּׁהָיָה עוֹשֶׂה - אַף עַל פִּי שְׂאִינָה תְּשׁוּבָה מְעֻלָּה, מוֹעֵלֶת הִיא לוֹ, וּבִעַל תְּשׁוּבָה הוּא. אֶפְלוּ עֵבֶר כָּל יָמָיו, וְעָשָׂה תְּשׁוּבָה בְּיוֹם מִיתָתוֹ וּמַת בְּתְּשׁוּבָתוֹ - כָּל עֲוֹנוֹתָיו נִמְחָלִין, שְׁנֵאָמַר: "עַד אֲשֶׁר לֹא תִחַשֵׁף הַשָּׁמַשׁ", שֶׁהוּא יוֹם הַמִּיתָה - מִכָּלֵל, שְׂאֵם זָכַר בּוֹרְאוֹ וְשָׁב קִדְּם שְׂמִיּוֹת, נִסְלַח לוֹ.

ב. וּמַה הִיא הַתְּשׁוּבָה? הוּא שְׂיַעֲזֹב הַחוּטָא חֲטָאוֹ, וְיִסְרִינוּ מִמֶּחֶשְׁבָּתוֹ, וְיִגְמַר בְּלִבּוֹ שְׁלֹא יַעֲשֶׂהוּ עוֹד, שְׁנֵאָמַר: "יַעֲזֹב רִשְׁעֵי דְרַכּוֹ, וְאִישׁ אֶן מִחֲשָׁבוֹתָיו", וְכֵן יִתְנַחַם עַל שְׁעָבְרָא, שְׁנֵאָמַר: "כִּי אֲחָרֵי שׁוֹבֵי נַחֲמָתִי, וְאַחֲרֵי הַנְּדָעִי סִפְקָתִי עַל נַרְךָ"; וְיַעֲזִיד עֲלָיו [יַעֲשֶׂה עַד עַל עֲצוֹן] יוֹדֵעַ תְּעֻלוֹמוֹת [אֵת הַקֶּבֶר] הַשְּׁלֵא יֹשֵׁב לְזָה הַחֲטָא לְעוֹלָם, שְׁנֵאָמַר: "וְלֹא נֹאמַר עוֹד 'אֵלֵהֵינוּ' לְמַעֲשֵׂה יְדֵינוּ, אֲשֶׁר בְּךָ יִרְחַם יְתוֹם". וְצָרִיךְ לְהַתְּוֹדוֹת בְּשִׁפְתָיו, וְלוֹמַר עֲנִינּוֹת אֵלוֹ שְׁגָמַר בְּלִבּוֹ.

ג. כָּל הַמִּתְוֹדֵה בְּדַבְרֵים, וְלֹא גָמַר בְּלִבּוֹ לַעֲזֹב - הָרִי זֶה הוֹמָה לְטוֹבָל וְשֶׁרֶץ בְּיָדוֹ, שְׂאִין הַטְּבִילָה מוֹעֵלֶת עַד שִׁישְׁלִיךְ הַשֶּׁרֶץ; וְכֵן הוּא אוֹמֵר: "וּמִוֹדָה וְעוֹזֵב, יִרְחַם". וְצָרִיךְ לְפָרֵט אֵת הַחֲטָא, שְׁנֵאָמַר: "אֲנֵא, חֲטָא הָעַם הַזֶּה חֲטָאָה גְדוֹלָה, וַיַּעֲשׂוּ לָהֶם אֱלֹהֵי זָהָב".

ד. מִדְּרָכֵי הַתְּשׁוּבָה, לְהִיּוֹת הַשָּׁב צוֹעֵק תְּמִיד לְפָנֵי ה', בְּכִי וּבְתַחֲנוּנִים, וְעוֹשֶׂה צְדָקָה כְּפִי כַחוֹ, וּמִתְרַחֵק מִתְּרַחֵק הַרְבֵּה מִן הַדְּבָר שֶׁחֲטָא בוֹ, וּמִשְׁנֵה שְׁמוֹ - כְּלוֹמַר: 'שְׂאֵנִי אַחֵר, וְאֵינִי אוֹתוֹ הָאִישׁ שֶׁעָשָׂה אוֹתָן הַמַּעֲשִׂים' - וּמִשְׁנֵה מַעֲשִׂיו בְּלֵן לְטוֹבָה וְלִדְרוֹךְ יִשְׂרָאֵל, וְגוֹלָה מִמְּקוֹמוֹ - שְׁגָלוֹת מִכְּפָרֶת עוֹן, מִפְּנֵי שְׁגוּרָמַת לוֹ לְהַכְנִיעַ וְלְהִיּוֹת עָנוּ וְשִׁפְלֵי רוּחַ.

ה. וְשִׁבַח גְּדוֹל לְשָׁב, שִׁיתְוֹדֵה בְּרַבִּים וְיוֹדֵעַ פְּשָׁעֵי לָהֶם, וּמִגְלָה עֲבֻרוֹת שְׁבִינוּ וּבֵין חֲבֵרוֹ לְאַחֲרִים, וְאוֹמֵר לָהֶם: 'אֲמַנֵם חֲטָאֵתִי לְפָלוּנִי וְעָשִׂיתִי לוֹ כֶּף וְכַף, וְהִרְיֵנִי הַיּוֹם שָׁב וְנַחֵם'. וְכָל הַמִּתְגַּאֵה וְאֵינוֹ מוֹדִיעַ, אֲלֵא מְכַסֶּה פְּשָׁעֵיו - אֵין תְּשׁוּבָתוֹ גְּמוּרָה, שְׁנֵאָמַר: "מְכַסֶּה פְּשָׁעֵיו לֹא יִצְלִיחַ". בְּמָה דְבָרִים אֲמוּרִים? בְּעֲבֻרוֹת שְׁבִין אֲדָם לְחֲבֵרוֹ. אֲכָל שְׁבִינוּ לְבֵין הַמְּקוֹם - אֵינוֹ צָרִיךְ לְפָרֵס חֲטָאוֹ, וְעוֹזֵת פְּנִים הִיא לוֹ אִם גָּלָם; אֲלֵא שָׁב לְפָנֵי הָאֵל בְּרוּךְ הוּא, וּפּוֹרֵט חֲטָאֵיו לְפָנָיו, וּמִתְוֹדֵה עֲלֵיהֶן בְּפָנֵי רַבִּים סֶתֶם [לְלֵא 910]. וְטוֹבָה הִיא לוֹ שְׁלֵא נִתְגַּלָּה עוֹנוֹ, שְׁנֵאָמַר: "אֲשֶׁרִי נָשׂוּי פֶשַׁע כְּסוּי חֲטָאָה".

ו. אַף עַל פִּי שֶׁהַתְּשׁוּבָה וְהַצְעָקָה יִפְה לְעוֹלָם, בְּעֶשְׂרֵת הַיָּמִים שְׁבִין רֵאשׁ הַשָּׁנָה וְיוֹם הַכַּפּוּרִים הִיא יִפְה בְּיוֹתֵר, וּמִיָּד הִיא מִתְקַבֵּלֶת, שְׁנֵאָמַר: "דְּרִשׁוּ ה' בְּהַמְצָאוֹ, קְרֹאוּהוּ בְּהִיּוֹתוֹ קְרוֹב". בְּמָה דְבָרִים אֲמוּרִים? בְּיָחִיד; אֲכָל בְּצַבּוֹר - כָּל זְמַן שֶׁעוֹשִׂין תְּשׁוּבָה וְצוֹעֲקִין בְּלֵב שְׁלֵם הֵן נִעֲנִין, שְׁנֵאָמַר: "פֹּה" אֵלֵהֵינוּ, בְּכָל קְרָאֵנוּ אֲלֵינוּ".

ז. יוֹם הַכַּפּוּרִים - הוּא זְמַן תְּשׁוּבָה לְכָל, לְיָחִיד וְלְרַבִּים, וְהוּא קָץ [גַּמֵּר] מִחִילָה וְסִלְיָה לְיִשְׂרָאֵל; לְפִיכָף, חֲיָבִין הַכָּל לַעֲשׂוֹת תְּשׁוּבָה וְלְהַתְּוֹדוֹת בְּיוֹם הַכַּפּוּרִים, וּמִצְוֹת וְדוּי יוֹם הַכַּפּוּרִים - שִׁיתְחַלֵּל מִעֲרֵב הַיּוֹם קִדְּם שְׂאִיכָל,

אֵין מִתְּכַפֵּר לוֹ, עַד שִׁיתְוֹדֵה וְיִשׁוּב מְלַעֲשׂוֹת כְּזֶה לְעוֹלָם, שְׁנֵאָמַר: "מִכָּל חֲטָאֵת הָאָדָם".

ב. שְׁעִיר הַמִּשְׁתַּלַּח [לְעֻזְאוֹל בְּיוֹם הַכַּפּוּרִים] - לְפִי שֶׁהוּא כְּפָרָה לְכָל יִשְׂרָאֵל, כִּהֵן גְּדוֹל מִתְוֹדָה עֲלָיו עַל לְשׁוֹן כָּל יִשְׂרָאֵל, שְׁנֵאָמַר: "וְהַתְּוֹדָה עֲלָיו אֵת כָּל עוֹנֵת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל". שְׁעִיר הַמִּשְׁתַּלַּח מִכְּפָר עַל כָּל עֲבֻרוֹת שְׁבִתוֹרָה, הַקְּלוֹת וְהַחֲמוּרוֹת, בֵּין שְׁעָבֵר בְּזוֹן בֵּין שְׁעָבֵר בְּשִׁגְגָה, בֵּין שְׁהוֹדַע לוֹ בֵּין שְׁלֹא הוֹדַע לוֹ - הַכָּל מִתְּכַפֵּר בְּשְׁעִיר הַמִּשְׁתַּלַּח; וְהוּא, שֶׁעָשָׂה תְּשׁוּבָה. אֲכָל אִם לֹא עָשָׂה תְּשׁוּבָה, אֵין הַשְּׁעִיר מִכְּפָר לוֹ אֲלֵא עַל הַקְּלוֹת. וּמַה הֵן הַקְּלוֹת, וּמַה הֵן הַחֲמוּרוֹת? הַחֲמוּרוֹת, הֵן הַעֲבֻרוֹת שְׁחִיבִין עֲלֵיהֶן מִיתַת בֵּית דִּין אוֹ כְּרַת; וְהַשְּׁבוּעַת שְׁאוֹ וְשֶׁקֶר - אַף עַל פִּי שְׂאִין בֵּה כְּרַת, הָרִי הִיא מִן הַחֲמוּרוֹת. וְשֶׁאֵר מִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה, וּמִצְוֹת עָשָׂה שְׂאִין בֵּהֵן כְּרַת - הֵן הַקְּלוֹת.

ג. בְּזִמְנֵן שְׂאִין בֵּית הַמִּקְדָּשׁ קָנִם, וְאֵין לָנוּ מִזְבֵּחַ כְּפָרָה - אֵין שֵׁם אֲלֵא תְּשׁוּבָה. הַתְּשׁוּבָה מִכְּפָרֶת עַל כָּל הַעֲבֻרוֹת; אֶפְלוּ רִשְׁעֵי כָּל יָמָיו, וְעָשָׂה תְּשׁוּבָה בְּאַחֲרוֹנָה - אֵין מִזְכִּירִין לוֹ שֵׁם רִשְׁעוֹ, שְׁנֵאָמַר: "וְרִשְׁעַת הַרִשָּׁע לֹא יִפְשָׁל בֵּה בְּיוֹם שׁוֹבוֹ מִרְשָׁעוֹ". וְעַצְמוֹ שֶׁל יוֹם הַכַּפּוּרִים [מְדוּשֵׁת הַיּוֹם] - מִכְּפָר לְשָׁבִים, שְׁנֵאָמַר: "כִּי בְּיוֹם הַזֶּה יִכְפֹּר עֲלֵיכֶם".

ד. אַף עַל פִּי שֶׁהַתְּשׁוּבָה מִכְּפָרֶת עַל הַכָּל, וְעַצְמוֹ שֶׁל יוֹם הַכַּפּוּרִים מִכְּפָר - יֵשׁ עֲבֻרוֹת שֶׁהֵן מִתְּכַפְרִין בְּשִׁעֲתָן [מִיד], וְיֵשׁ עֲבֻרוֹת שְׂאִין מִתְּכַפְרִין אֲלֵא לְאַחַר זְמַן. כִּיצַד? עֵבֶר אֲדָם עַל מִצְוֹת עָשָׂה שְׂאִין בֵּה כְּרַת, וְעָשָׂה תְּשׁוּבָה - אֵינוֹ זֶז מִשֵּׁם עַד שְׁמוֹחֲלִין לוֹ מִיָּד, וּבְאֵלוֹ נֵאָמַר: "שׁוֹבוּ בְּנֵים שׁוֹכְבִים, אֲרָפֵא מִשׁוֹכְבֵיכֶם". עֵבֶר עַל מִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה שְׂאִין בֵּה כְּרַת וְלֹא מִיתַת בֵּית דִּין, וְעָשָׂה תְּשׁוּבָה - תְּשׁוּבָה תּוֹלָה [הַכַּפָּרָה תּוֹלִיָה וְעֵדִיין אֵינָה גַמּוּרָה] וְיוֹם הַכַּפּוּרִים מִכְּפָר, וּבְאֵלוֹ נֵאָמַר: "כִּי בְּיוֹם הַזֶּה יִכְפֹּר עֲלֵיכֶם". עֵבֶר עַל כְּרַתוֹת וּמִיתוֹת בֵּית דִּין, וְעָשָׂה תְּשׁוּבָה - תְּשׁוּבָה יוֹם הַכַּפּוּרִים תּוֹלִין, וְיִסוּרִין הַבָּאִין עֲלָיו גּוֹמְרִין לוֹ הַכַּפָּרָה, וְלְעוֹלָם אֵין מִתְּכַפֵּר לוֹ כְּפָרָה גְּמוּרָה, עַד שִׁיבּוֹאוּ עֲלָיו יִסוּרִין; וּבְאֵלוֹ נֵאָמַר: "וּפְקַדְתִּי בְּשִׁבְטֵי פְשָׁעִים, וּבַכְּנָעִים עוֹנֵם". בְּמָה דְבָרִים אֲמוּרִים? בְּשִׁלָּא חָלַל אֵת הַשֵּׁם בְּעַת שְׁעָבֵר. אֲכָל הַמִּחְלָל אֵת הַשֵּׁם - אַף עַל פִּי שֶׁעָשָׂה תְּשׁוּבָה וְהִגִּיעַ יוֹם הַכַּפּוּרִים וְהוּא עוֹמֵד בְּתְּשׁוּבָתוֹ וּבָאוּ עֲלָיו יִסוּרִין, אֵינוֹ מִתְּכַפֵּר לוֹ כְּפָרָה גְּמוּרָה עַד שְׂמִיּוֹת, אֲלֵא תְּשׁוּבָה יוֹם הַכַּפּוּרִים וְיִסוּרִין שֶׁלְשִׁתָּן תּוֹלִין, וּמִיתָה מִכְּפָרֶת, שְׁנֵאָמַר: "וְנִגְלָה בְּאֵזְנִי, ה' צְבָאוֹת, אִם יִכְפֹּר הָעוֹן הַזֶּה לָכֶם, עַד תָּמִתוּן".

הַלְכוֹת תְּשׁוּבָה פָּרָק ב

א. אֵיזוֹ הִיא תְּשׁוּבָה גְּמוּרָה? זֶה שְׁבָא לְיָדוֹ דְבָר שְׁעָבֵר בוֹ, וְאֶפְשֶׁר בְּיָדוֹ לַעֲשׂוֹתוֹ, וּפְרַשׁ לֹא עָשָׂה מִפְּנֵי הַתְּשׁוּבָה, לֹא מִיִּרְאָה וְלֹא מִפְּשָׁלוֹן כַּח. כִּיצַד? הָרִי שְׁבָא עַל אִשָּׁה בְּעַבְרָה, וְלֹאחַר זְמַן נִתְיַחַד עִמָּה, וְהוּא עוֹמֵד בְּאַהֲבָתוֹ בֵּה וּבְכַח גּוֹפוֹ, וּבְמִדְיָה שְׁעָבֵר בֵּה, וּפְרַשׁ לֹא עֵבֶר - זֶה הוּא בְּעַל תְּשׁוּבָה גְּמוּרָה. הוּא שְׁשִׁלְמָה אוֹמֵר: "וְזָכַר אֵת

רבה". וכן כל העולם בלוי, אם היו עונותיהם מרבין - מיד הן נשחיתין, שגאמר: "וירא ה' כי רבה רעת האדם". ושקול זה אינו לפי מנין הזכיות והעונות, אלא לפי גדלן: יש זכות שהיא כנגד כמה עונות, שגאמר: "יען נמצא בו דבר טוב"; ויש עון שהוא כנגד כמה זכיות, שגאמר: "וחוטא אחד, יאבד טובה הרבה". ואין שוקלין אלא בדעתו של אל דעות, והוא היודע היאך עורכין [שוקלים] הזכיות כנגד העונות.

ג. כל מי שנחם על המצוות שעשה, ונתה [התחרט] על הזכיות, ואמר בלבו: 'ומה הועלתי בעשיתן? אולי לא עשיתי אותן!' - הרי זה אבד את בלן, ואין מזכירין לו שום זכות בעולם, שגאמר: "צדקת הצדיק לא תצילנו ביום רשעו"; אין זה, אלא בתוהה על הראשונות. כשם ששוקלין עונות אדם וזכיותיו בשעת מיתתו - כך בכל שנה ושנה, שוקלין עונות כל אחד ואחד מבאי העולם עם זכיותיו ביום טוב של ראש השנה: מי שנמצא צדיק, נחתם לחיים; ומי שנמצא רשע, נחתם למיתה. והבינוני, תולין לו עד יום הכפורים: אם עשה תשובה, נחתם לחיים; ואם לאו, נחתם למיתה.

ד. אף על פי שתקיעת שופר בראש השנה גזרת הכתוב - רמז יש בו, כלומר: עורו עורו ישנים משנתכם, והקיצו נרדמים מתרדמתכם; ותפשו במעשיכם ותזרו בתשובה, וזכרו בוראכם. אלו השוכחים את האמת בהכלי הזמן, ושוגים [מתחרטים] כל שנתם בהכל ריק אשר לא יועיל ולא יציל - הביטו לנפשותיכם, והיטיבו דרכיכם ומעלליכם; ויעזבו כל אחד מכם דרכו הרעה, ומחשבתו אשר לא טובה. לפיכך, צריך כל אדם שיראה עצמו כל השנה בלה, כאלו חציו זכאי וחציו חייב, וכן כל העולם, חציו זכאי וחציו חייב; חטא חטא אחד - הרי הכריע עצמו והכריע את כל העולם בלוי לכף חובה, וגרם להן השחמה; עשה מצוה אחת - הרי הכריע את עצמו והכריע את כל העולם בלוי לכף זכות, וגרם להן תשובה והצלחה. זה הוא שגאמר: "וצדיק, יסוד עולם" - זה שצדק עצמו, הכריע את כל העולם בלוי והצילו. ומפני ענין זה, נהגו כל בית ישראל להרבות בצדקה ובמעשים טובים ולעסוק במצוות מראש השנה ועד יום הכפורים, יתר מכל ימות השנה. ונהגו כלם לקום בלילה בעשרת ימים אלו, ולהתפלל בבתי פגסות בדברי תחנונים ודברי פבושין [מוסר] עד שיאור היום.

ה. בשעה ששוקלין עונות אדם עם זכיותיו, אין מחשבין עליו תחלת עון שחטא בו ולא שני, אלא משלישי ואילף. אם נמצאו עונותיו משלישי ואילף מרבין על זכיותיו - אותן שני העונות מצטרפין, ודנין אותו על הכל. ואם נמצאו זכיותיו כנגד עונותיו אשר מעון שלישי ואילף - מצטרפין [מוחלין] כל עונותיו ראשון ראשון [אחת לאחת]; לפי שהשלישי נחשב ראשון, שפכר נמחלו השנים; וכן הרביעי הרי הוא ראשון, שפכר נמחל השלישי; וכן עד סופן. במה דברים אמורים? ביחיד,

שמה יחנק בפעולה קדם שיתודה. ואף על פי שהתודה קדם שיאכל, חוזר ומתודה בלילי יום הכפורים ערבית; וחוזר ומתודה בשחרית, ובמוסף, ובמנחה, ובנעילה. והיכן מתודה? יחיד, אחר תפלתו; ושליח צבור, באמצע תפלתו בברכה רביעית.

ח. הודוי שנהגו בו כל ישראל - 'אבל אנחנו חטאנו...'; והוא עקר הודוי. עברות שהתודה עליהן ביום הכפורים זה - חוזר ומתודה עליהן ביום הכפורים אחר, אף על פי שהוא עומד בתשובתו, שגאמר: "כי פשעי אני אדע, וחסאתי נגדי תמיד".

ט. אין התשובה ולא יום הכפורים מכפרין, אלא עברות שבין אדם למקום, כגון מי שאכל דבר אסור או בעל בעילה אסורה וכיוצא בהן. אבל עברות שבין אדם לחברו, כגון חובל בחברו או המקלל את חברו או גוזלו וכיוצא בהן - אינו נמחל לו לעולם, עד שיתן לחברו מה שהוא חייב לו, וירצהו. אף על פי שהחזיר לו ממון שהוא חייב לו, צריך לרצותו ולשאל ממנו שימחל לו; ואפילו לא הקניט את חברו אלא בדברים, צריך לפיסו ולפגע [להפציר] בו עד שימחל לו. לא רצה חברו למחל לו - מביא לו שורה של שלשה בני אדם מרעיו, ופוגעין בו ומבקשין ממנו. לא נתרצה להן, מביא לו שניה ושלישית. לא רצה, מניחו והולך לו; וזה שלא מחל, הוא החוטא. ואם הנה רבו - הולך ובא אפילו אלף פעמים, עד שימחל לו.

י. אסור לאדם להיות אכזרי ולא תפסי, אלא יהיה נוח לרצות וקשה לכעס, ובשעה שמבקש ממנו החוטא למחל, מוחל בלבב שלם ובנפש חפצה; ואפילו הצר לו וחסא לו הרבה, לא יקם ולא יטר. וזה הוא דרכם של זרע ישראל, ולבם הנכון. אבל הגוים ערלי לב אינן כן, אלא 'ועברתו [כעסו] שמרה נצח'; וכן הוא אומר על הגבעונים, לפי שלא מחלו ולא נתפסו: "והגבעונים - לא מבני ישראל המה".

יא. החוטא לחברו, ומת חברו קדם שיבקש ממנו מחילה - מביא עשרה בני אדם ומצמידן על קברו, ואומר לפניהם: 'חטאתי לה' אלהי ישראל ולפלוגי זה שעשיתי לו כך וכך'. ואם הנה חייב לו ממון, יחזירו ליודשו; לא הנה יודע לו יורש - יניחנו בבית דין, ויתודה.

הלכות תשובה פרק ג

א. כל אחד ואחד מבני האדם, יש לו זכיות ועונות: מי שזכיותיו יתרות על עונותיו, צדיק; ומי שעונותיו יתרות על זכיותיו, רשע; מחצה למחצה, בינוני. וכן המדינה - אם היו זכיות כל יושביה מרבות על עונותיהם, הרי זו צדקת; ואם היו עונותיהם מרבין, הרי זו רשעה. וכן כל העולם בלוי.

ב. אדם שעונותיו מרבין על זכיותיו - מיד הוא מת ברשעו, שגאמר: "על רב עונותי". וכן מדינה שעונותיה מרבין - מיד היא אוכזרת, שגאמר: "ועקת סדם ועמרה כי

שפלים ונרדפים, טוב לו שינדבק באלו שיידן תקיפה' -
הרי זה משמד לכל התורה בלה.

י. מחטיאי הרבים ביצד? אחד שהחטיא בדבר גדול,
בנרבעם וצדוק וביתוס; ואחד שהחטיא בדבר קל, אפלו
לבטל מצות עשה; ואחד האונס אחרים עד שיחטאו -
כמנשה, שהיה הורג ישראל עד שיעבדו עבודה זרה; או
שהטעה אחרים והדיחם - כישוע.

יא. הפורש מדרכי צבור - אף על פי שלא עבר עברות,
אלא נבדל מעדת ישראל ואינו עושה מצוות בכללן, ולא
נכנס בצורתן ולא מתענה בתעניתן, אלא הולך בדרכו
כאחד מגויי הארץ, וכאלו אינו מהן - אין לו חלק לעולם
הבא. העושה עברות ביד רמה כיהונקים - בין שעשה
קלות, בין שעשה חמורות - אין לו חלק לעולם הבא; וזה
הוא הנקרא 'מגלה פנים בתורה', מפני שהעו מצחו וגלה
פניו ולא בש מדברי תורה.

יב. שנים הם המוסריין: המוסר חברו ביד גוים להרגו או
להכותו, והמוסר ממון חברו ביד גוים או ביד אנס (בעל
זרוע) שהוא כגוי - שגיהן, אין להן חלק לעולם הבא.

יג. מטילי אימה על הצבור שלא לשם שמים - זה
הרודה צבור בתחנה וזהו יראין ופחדין ממנו הרבה,
וכוננתו לכבוד עצמו וכל תפציו, לא לכבוד שמים, כגון
מלכי הגוים.

יד. כל אחד ואחד מארבעה וצשרים אנשים אלו שמנינו
- אף על פי שהן ישראל, אין להן חלק לעולם הבא. ויש
עברות קלות מאלו, ואף על פי כן אמרו חכמים שהרגיל
בהן אין לו חלק לעולם הבא, כדי להתרחק מהן ולהזהר
מהן. ואלו הן: המכנה את חברו, והקורא לחברו בכנוי,
והמלביין פני חברו ברבים, והמתפבד בקלון חברו,
והמבנה תלמידי חכמים, והמבנה רבותיו, והמבנה את
המועדות, והמחלל את הקדשים. במה דברים אמורים,
שכל אחד מאלו אין לו חלק לעולם הבא? בשמת בלא
תשובה. אבל אם שב מרשעו, ומת והוא בעל תשובה -
הרי זה מבני העולם הבא; שאין לה דבר שעומד בפני
התשובה. אפלו כפר בעקר כל ימיו, ובאחרונה שב - יש
לו חלק לעולם הבא, שנאמר: "שלוש שלום לרחוק
ולקרוב, אמר ה' - ורפאתיו". כל הרשעים והפושעים
והמשמדים וכיוצא בהן שחזרו בתשובה, בין בגלוי בין
שחזרו במטמוניות (בסתור) - מקבלין אותן, שנאמר:
"שובו בנים שובבים"; אף על פי שעדין שובב הוא,
שהרי בסתר בלבד חזר ולא בגלוי - מקבלין אותו
בתשובה.

יום שישי

הלכות תשובה פרק ד

א. עשרים וארבעה דברים מעבדין את התשובה. ארבעה
מהן - עון גדול, והעושה אחד מארבעתן, אין הקדוש
ברוך הוא מספיק (מסייע) בידו לעשות תשובה, לפי גדל
חטאו. ואלו הן: (א) המחטיא את הרבים; ובכלל עון זה,

שנאמר: "הן כל אלה? פעל אל פעמים שלוש עם גבר".
אבל הצבור - תולין להן עון ראשון ושני ושלישי,
שנאמר: "על שלשה פשעי ישראל, ועל ארבעה לא
אשיכנו". וכשמחשבין להם על דרך זה, מתשבין להן
מריעי ואילף. הבינונים - אם היה בכלל מנחה עונות
שלהן שלא הניח תפלין מעולם - דנין אותו כפי חטאיו,
ויש לו חלק לעולם הבא; וכן כל הרשעים שעונותיהן
מרבין - דנין אותן כפי חטאתיהן, ויש להן חלק לעולם
הבא; שכל ישראל יש להן חלק לעולם הבא, אף על פי
שחטאו - שנאמר: "ועמך בלם צדיקים, לעולם יירשו
ארץ"; ארץ זו - משל, כלומר: ארץ החיים; והוא העולם
הבא. וכן חסידי אמות העולם, יש להן חלק לעולם הבא.
ו. ואלו שאין להן חלק לעולם הבא, אלא נכרתין
ואובדין, ונדונין על גדל רשעם וחטאתם לעולם ולעולמי
עולמים: המינים, והאפיקורוסים, והכופרים בתורה,
והכופרים בתחית המתים, והכופרים בביאת הגואל,
והמשמדים, ומחטיאי הרבים, והפורשים מדרכי צבור,
והעושה עברות ביד רמה בפרהסיא כיהונקים (מלך
ישראל), והמוסריין, ומטילי אימה על הצבור שלא לשם
שמים, ושופכי דמים, ובעלי לשון הרע, והמושף עולתו.
[שלא יכירו שמהול הוא].

ז. חמשה הן הנקראים 'מינים': האומר שאין שם אלוה,
ואין לעולם מנהיג; והאומר שיש שם מנהיג, אבל הם
שנים או יתר; והאומר שיש שם רבון אחד, אלא שהוא
גוף ובעל תמונה; וכן האומר שאינו לבדו ראשון וצור
לכל; וכן העובד אלוה זולתו, כדי להיות מליץ (יושר)
בינו ובין רבון העולמים. כל אחד מחמשה אלו, הוא מין.
ח. שלשה הן הנקראין 'אפיקורוסים': האומר שאין שם
נבואה קלל, ואין שם מדע [תורה] שמגיע מהבורא ללב
בני האדם; והמכחיש נבואתו של משה רבנו; והאומר
שאין הבורא יודע מעשה בני אדם. כל אחד משלשה אלו
- הן אפיקורוס. שלשה הן הכופרים בתורה: האומר שאין
התורה מעם ה' - אפלו פסוק אחד, אפלו תבה אחת, אם
אמר: 'משה אמרו מפי עצמו', הרי זה כופר בתורה; וכן
הכופר בפרושה, והיא תורה שבעל פה, והכחיש מגידה
[חכמה], כגון צדוק וביתוס; והאומר שהבורא החליף
מצוה זו במצוה אחרת, וכבר בטלה תורה זו, אף על פי
שהיא היתה מעם ה', כגון הנוצרים וההגרים. כל אחד
משלשה אלו - כופר בתורה.

ט. שנים הם המשמדים: המשמד לעברה אחת, והמשמד
לכל התורה בלה. המשמד לעברה אחת - זה שהחזיק
עצמו לעשות אותה עברה בנדון, ונתפרסם בה והרגל,
אפלו היתה מן הקלות, כגון שהחזק תמיד ללבש שעטנז
או להקיף פאה, ונמצא כאלו בטלה מצוה זו מן העולם
אצלו - הרי זה משמד לאותו דבר; והוא, שעשה להקעים
[הקבה], ולא למלאות תאוותו בלבד]. והמשמד לכל
התורה, כגון החזר לדתי הגוים בשעה שגזרין שמד
וינדבק בהן, ויאמר: 'מה בצע לו להדבק בישראל שהן

מהן, לפי שהן דברים קלים בעיני רב האדם, ונמצא חוטא והוא ידמה שאין זה חטא; ואלו הן: (א) האוכל מסעודה שאינה מספקת לבעליה [עני המזמין אורח מחמת נימוס אך לו עצמו אין דין] - שזה אבק גזל, והוא מדמה שלא חטא, ויאמר: 'כלום אכלתי אלא ברשותי'. (ב) והמשתמש בעבטו (מסכונן) של עני - שהעבט של עני אינו אלא כגון קרדם ומתרשה, ויאמר בלבו: 'אינן חסרים, והרי לא גזלתי אותו'. (ג) והמסתכל בעריות - מעלה על דעתו שאין בכך פלוג, שהוא אומר: 'וכי בעלתי?! או קרבת?!' והוא אינו יודע, שראית העינים עון גדול, שהיא גורמת לגופן של עריות, שנאמר: "ולא תתורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם". (ד) והמתכבד בקלון חברו - אומר בלבו שאינו חטא, לפי שאין חברו עומד, ולא הגיעה לו בשת, ולא בישו, אלא ערף מעשיו הטובים וחקמתו למול מעשה חברו או חקמתו, כדי שיראה מכללן שהוא מקבד וחברו בזוי. (ה) והחושד בשרים - אומר בלבו שאינו חטא, לפי שהוא אומר: 'מה עשיתי לו? וכי יש שם אלא חשד שמא עשה או לא עשה', והוא אינו יודע שזה עון שמשים אדם בשר בדעתו כבעל עברות.

ה. ומהן חמשה דברים, העושה אותן ימשך אחריהן תמיד, והן קשין לפרש מהן; לפיכך, צריך אדם להזהר מהן שמא ידבק בהן, והן פלג דעות רעות עד מאד; ואלו הן: (א) רכילות. (ב) ולשון הרע. (ג) ובעל חמה. (ד) ובעל מחשבה רעה. (ה) והמתחבר לרשע - מפני שהוא למד ממעשיו, והם נרשמים בלבו; הוא שאמר שלמה: "ורעה כסילים, ירוע". וכבר בארנו בהלכות דעות דברים שצריך כל אדם לנהוג בהן תמיד, קל וחמר לבעל תשובה.

ו. כל אלו הדברים וכיוצא בהן - אף על פי שמעכבין את התשובה, אין מונעין את התשובה; אלא אם עשה אדם תשובה מהן - הרי זה בעל תשובה, ויש לו חלק לעולם הבא.

הלכות תשובה פ"ה

א. רשות כל אדם נתונה לו: אם רצה להטות עצמו לדרך טובה ולהיות צדיק, הרשות בידו; ואם רצה להטות עצמו לדרך רעה ולהיות רשע, הרשות בידו. הוא שכתוב בתורה: "הן האדם היה פאחד ממנו, לדעת טוב ורע" - כלומר: הן מין זה של אדם היה אחד בעולם, ואין מין שני דומה לו בזה הענין, שיהא הוא מעצמו בדעתו ובמחשבתו יודע הטוב והרע ועושה כל מה שהוא חפץ, ואין לו מי שיעכב על ידו מלעשות הטוב או הרע. וכיין שכן הוא, "כן ישלח ידו".

ב. אל יעבר במחשבתו דבר זה שאומרים טפשי האמות ורב גלמי [בערין] בני ישראל, שהקדוש ברוך הוא גוזר על האדם מתחלת בריתו להיות צדיק או רשע. אין הדבר כן; אלא כל אדם ואדם ראוי להיות צדיק כמשה רבנו או רשע כירבעם, או חכם או סכל, או רחמן או אכזרי, או פילי [קמצון] או שוע [פזרון]; וכן שאר כל הדעות [מידות]. ואין

המעכב את הרבים מלעשות מצוה. (ב) והמטה חברו מדרך טובה לדרך רעה, כגון מסית (יחיד לעבודה זרה) ומדיח [רבים]. (ג) הרואה בנו בתרבות רעה, ואינו ממחה בידו - הואיל וכונו ברשותו, אלו מטה בו היה פורש, ונמצא כמחטיא אותו; ובכלל עון זה - כל שאפשר בידו למחות באחרים בין רבים בין יחידים ולא מטה בהן, אלא יניח אותן בכשלונו. (ד) והאומר: 'אחטא ואשוב'; ובכלל זה, האומר: 'אחטא, ויום הכפורים מכפר'.

ב. ומהן חמשה דברים הנוצלים דרכי התשובה בפני עושיהן; ואלו הן: (א) הפורש מן הצבור - לפי שבזמן שיעשו תשובה ולא יהיה עמהן, ואינו זוכה עמהן בזכיות שעושיין. (ב) והחולק על דברי חכמים - לפי שמחלקתו גורמת לו לפרש מהן, ואינו יודע דרכי התשובה. (ג) והמלעיג על המצוות - שפיין שנתבזו בעיניו, אינו רודף אחריהן ולא עושן; ואם לא יעשה, במה יזכה? (ד) והמבזה רבותיו - שדבר זה גורם להן לדחפו ולטרדו כישוע וכגחזו, ובזמן שנטרד לא ימצא מלמד ומורה לו דרך האמת. (ה) והשונא את התוכחות - שהרי לא הניח לו דרך התשובה, שהתוכחה גורמת לתשובה, שבזמן שמודיעין לו לאדם חטאיו ומכילימין אותו, חוזר בתשובה, כמו שכתוב בתורה: "זכור, אל תשכח", "ממרים הייתם", "ולא נתן ה' לכם לב", "עם נבל, ולא חכם". וכן ישעיהו הזכיר את ישראל ואמר: "הוי גוי חוטא", "ידע שור קונהו", "מדעתי, כי קשה אתה, וגיד ברזל ערפך, ומצחק נחושה"; וכן צוהו האל להזכיר לחטאים, שנאמר: "קרא בגרון, אל תחשך". וכן כל הנביאים הזכירו לישראל, עד שחזרו בתשובה. לפיכך, צריך להעמיד בכל קהל וקהל מישראל חכם גדול וזקן וירא שמים מנעוריו ואהוב להן, שיהא מוכיח לרבים ומחזירן בתשובה. וזה ששונא את התוכחות, אינו בא למוכיח ולא שומע דבריו; לפיכך יעמד בחטאתיו, שהם בעיניו טובים. ג. ומהם חמשה דברים, העושה אותן אי אפשר לו שישוב תשובה גמורה, לפי שהן עונות שבין אדם לחברו, ואינו יודע חברו שחטא לו, כדי שיתחזר לו או ישאל ממנו למחל לו; ואלו הן: (א) המקלל את הרבים - ולא קלל אדם ידוע, כדי שישאל ממנו פפרה. (ב) והחולק עם גנב - לפי שאינו יודע גנבה זו של מי היא, אלא הגנב גונב רבים ומביא לו והוא לוקם; ועוד, שהוא מחזק יד הגנב, ומחטיא אותו. (ג) והמוצא אבדה ואינו מכריז עליה עד שיתזררה לבעליה - לאחר זמן, כשיעשה תשובה, אינו יודע למי יחזיר. (ד) והאוכל שד עניים ויתומים ואלמנות - אלו בני אדם אמילין הן ואינן ידועין ומפרסמין, וגולין מעיר לעיר, אין להם מפיר, כדי שידע שד זה של מי הוא ויחזירנו לו. (ה) והמקבל שחד להטות דין - אינו יודע עד היכן הגיעה הטנה זו וכמה הוא פחה כדי שיתחזר, שהדבר יש לו רגלים [יש לו ביסוס קל]; ועוד שהוא מחזק יד זה, ומחטיא אותו.

ד. ומהן חמשה דברים, העושה אותן אין חזקתו לשוב

ה. שמא תאמר: והלא הקדוש ברוך הוא יודע כל מה שיהיה קדם שיהיה! ידע שנה צדיק או רשע, או לא ידע? אם ידע שהוא יהיה צדיק, אי אפשר שלא יהיה צדיק! ואם תאמר שידע שיהיה צדיק ואפשר שיהיה רשע, הרי לא ידע הדבר על בריו. דע, שתשובת שאלה זו "ארכה מאריך מדה, ורחבה מני ים", וכמה עקרנים גדולים והררים רמים תלויים בה; אבל צריך אתה לידע ולהבין בדבר זה שאני אומר. כבר בארנו בפרק שני מהלכות יסודי התורה, שהקדוש ברוך הוא אינו יודע בדעה שהיא חוץ ממנו, כבני אדם שהן יודעתן שנים, אלא הוא תכרף - שמו ודעתו אחד; ואין דעתו של אדם יכולה להשיג דבר זה על בריו. וכשם שאין פת באדם להשיג ולמצא אמתת הבורא [מהות], שנאמר: "כי לא יראני האדם, וחי" - כך אין פת באדם להשיג ולמצא דעתו [אורן ידיעתו] של בורא. הוא שהנביא אומר: "כי לא מחשבותי מחשבותיכם, ולא דרכיכם דרכי". ובין שפן הוא, אין בנו פת לידע היאך ידע הקדוש ברוך הוא כל הפרואים והמעשים. אבל ידע בלא ספק, שמעשה האדם ביד האדם; ואין הקדוש ברוך הוא מושכו, ולא גוזר עליו לא לעשות כך ולא שלא לעשות כך. ולא מפני קבלת הדת בלבד ידע דבר זה, אלא בראיות ברורות מדברי החכמה. ומפני זה נאמר בנבואה, שדנין את האדם על כל מעשיו כפי מעשיו, אם טוב ואם רע. וזה העקר שכל דברי הנבואה תלויין בו.

הלכות תשובה פּרָק ו

א. פסוקים הרבה יש בתורה ובדברי הנביאים, שהן גראין כסותרין עקר זה, ונכשלין בהן רב האדם, ויגלה על דעתו מהן, שהקדוש ברוך הוא גוזר על האדם לעשות טובה או רעה, ושאין לבו של אדם מסור לו להטותו לכל אשר רצה. והריני מבאר עקר גדול, שממנו תדע פרוש כל אותן הפסוקים. בזמן שאדם אחד חוטא, או אנשי מדינה חוטאים, ועושה החוטא חטא שעשה מדעתו וברצונו, כמו שהודענו - ראוי להפיר ממנו; והקדוש ברוך הוא יודע היאך פירע. יש חטא שהדין נותן שנופרעין ממנו על חטאו בעולם הזה, בגופו או בממונו או בכניו הקטנים; שבניו של אדם הקטנים שאין בהן דעת ולא הגיעו לכלל מצוות, כקנינו הן - כתוב: "איש בחטאו יומת", עד שעשה "איש". ויש חטא שהדין נותן שנופרעין ממנו לעולם הבא, ואין עובר עליו שום נזק בעולם הזה. ויש חטא שנופרעין ממנו בעולם הזה, ולעולם הבא.

ב. במה דברים אמורים? בזמן שלא עשה תשובה; אבל אם עשה תשובה, התשובה כתרס [גמ] לפני הפרענות. וכשם שאדם חוטא ברצונו ומדעתו, כך הוא עושה תשובה ברצונו ומדעתו.

ג. ואפשר שיתקטא האדם חטא גדול או חטאים הרבה, עד שיתן הדין לפניו דין האמת, שיהיה הפרעון מזה

לו מי שיכפהו ולא גוזר עליו, ולא מי שמושכו לאחד משני הדרכים, אלא הוא מעצמו ומדעתו נוטה לאיזה דרך שירצה. הוא שירמיה אומר: "מפי עליון לא תצא הרעות והטוב" - כלומר: אין הבורא גוזר על האדם לא להיות טוב, ולא להיות רע. ובין שפן הוא, נמצא זה החוטא הוא הפסיד על עצמו; ולפיכך ראוי לו לכבות ולקונן על מה שעשה לנפשו, וגמלה רעה. הוא שכתוב אחריו: "מה יתאונו אדם חי, גבר על חטאיו". וחרז ואמר: הואיל ורשונתנו בדינו, ומדעתנו עשינו כל הרעות, ראוי לנו לתור בתשובה ולעזוב רשענו, שהרשות עמה בדינו. הוא שכתוב אחריו: "נחפשה דרכינו ונחקרה, ונשובה עד ה'".

ג. ועקר זה - עקר גדול הוא, והוא עמוד התורה והמצוה - שנאמר: "ראה, נתתי לפניך היום, את החיים ואת הטוב, ואת המוות ואת הרע", וכתוב: "ראה, אנכי נותן לפניכם היום ברכה וקללה" - כלומר, שהרשות בידכם; וכל שיחפץ האדם לעשות ממעשה בני האדם - עושה, בין טובים בין רעים. ומפני זה הענין נאמר: "מי יתן, והיה לבכם זה להם" - כלומר, שאין הבורא כופה בני האדם ולא גוזר עליהם לעשות טובה או רעה, אלא לבם מסור להם.

ד. אלו היה האל גוזר על האדם להיות צדיק או רשע, או אלו היה שם דבר שמושף את האדם בעקר תולדתו לדרך מן הדרכים, או למדע מן המדעות [חכמה מן החכמות], או לדעה [מידה] מן הדעות, או למעשה מן המעשים, כמו שבודים מלבם הספשים הוברי שמים [החוזים בכוכבים] - היאך היה מצוה לנו על ידי הנביאים, 'עשה כך, ואל תעשה כך', 'הטיבו דרכיכם, ואל תלכו אחרי רשעכם', והוא מתחלת ברכתו כבר נגזר עליו, או תולדתו תמשף אותו לדרך שאי אפשר לו לזוז ממנו? ומה מקום היה לכל התורה בלה, ובאיה דין ואיזה משפט נפרע מן הרשע או משלם שכר לצדיק? השופט כל הארץ לא יעשה משפט? ואל תתמה ותאמר: היאך יהיה האדם עושה כל מה שיחפץ, ויהיו מעשיו מסורים לו, וכי יעשה בעולם דבר שלא ברשות קונו ובלא חפצו? והכתוב אומר: "כל אשר חפץ ה' עשה, בשמים ובארץ" - דע, שהכל בחפצו יעשה, ואף על פי שמעשינו מסורין לנו. כיצד? כשם שחפץ היוצר להיות האש והרוח עולין למעלה, והמים והארץ יורדים למטה, והגלגל סובב בעגול, וכן שאר בריות העולם להיות כמנהגן שחפץ בו - ככה חפץ להיות האדם רשותו בידו, וכל מעשיו מסורין לו, ולא יהיה לו לא כופה ולא מושף, אלא הוא מעצמו ודעתו שנתן לו האל עושה כל שהאדם יכול לעשות. לפיכך דנין אותו לפי מעשיו: אם עשה טובה, מטיבין לו; ואם עשה רעה, מרעין לו. הוא שהנביא אומר: "מזדכם היתה זאת לכם"; "גם המה בחרו בדרכיהם". ובענין זה אמר שלמה: "שמח בחור בילדותך... ודע, כי על כל אלה יביאך האלהים במשפט" - כלומר, דע שיש בדרך פת לעשות, ועתיד אתה לתן את הדין.

זרה. ולמה נפרע מהן? לפי שלא גזר על איש פלוני הודיע, שיהיה הוא הזונה; אלא כל אחד ואחד מאותן הזונות שיעבדו עבודה זרה - אלו לא רצה לעבד, לא היה עובד. ולא הודיעו הבורא, אלא מנהגו של עולם. הא למה זה דומה? לאומר: 'העם הזה, יהיה בהן צדיקים ורשעים' - לא מפני זה יאמר הרשע: 'כבר נגזר עלי שיהיה רשע, מפני שהודיע הקדוש ברוך הוא למשה שיהיה רשעים בישראל'; כענין שנאמר: "כי לא יחדל אביון מקרב הארץ" [אין מוכרח שכל אחד יהיה אביון]. וכן המצרים, כל אחד ואחד מאותן המצרים והמזרעים לישראל, אלו לא רצה להרע להן, הרשות בידו - שלא גזר על איש ידוע, אלא הודיעו שסוף ורעו להשתעבד בארץ לא להם. וכבר אמרנו, שאין כח באדם לידע היאך ידע הקדוש ברוך הוא דברים שעתידין להיות.

שבת קודש

הלכות תשובה פּרָק ז

- א. הואיל ורשות כל אדם נתונה לו כמו שבארנו, ישתדל אדם לעשות תשובה ולגער בפיו מחטאיו, כדי שזמנתו יהיה בעל תשובה, כדי שיזכה לחיי העולם הבא.
- ב. לעולם יראה אדם את עצמו כאלו הוא נוטה למוט, ושמה זמנתו בשעתו [כשעומד בחטא] ונמצא עומד בחטאיו; לפיכך, ישוב מחטאיו מיד, ולא יאמר: 'בשארקין אשוב' - שמה זמנתו קדם שיזקין. הוא ששלמה אומר בתקמתו: "בכל עת יהיו בגדיך לבנים".
- ג. ואל תאמר, שאין התשובה אלא מעברות שיש בהן מעשה, כגון זנות וגזל וגנבה. כשם שצריך אדם לשוב מאלו - כך הוא צריך לחפש בדעות [מידות] רעות שיש לו, ולשוב מהן: מן הפס, ומן האביה, ומן הקנאה, ומן התחרות, ומן ההתלה [ליצנות], ומרדיפת הממון והפבור, ומרדיפת המאכלות, וכיוצא בהן - מן הכל צריך לחזר בתשובה. ואלו העונות, קשים מאותן שיש בהן מעשה; שבזמן שאדם נשקע באלו, קשה הוא לפרש. וכן הוא אומר: "יעזב רשע דרכו, ואיש און מחשבותיו".
- ד. אל ידמה בעל תשובה, שהוא מרחק ממעלת הצדיקים, מפני העונות והחטאות שעשה. אין הדבר כן! אלא אהוב ונחמד הוא לפני הבורא, וכאלו לא חטא מעולם; ולא עוד, אלא ששכרו הרבה, שהרי טעם טעם החטא ופרש ממנו וכבש יצרו. אמרו חכמים: 'מקום שבעלי תשובה עומדין בו, אין צדיקים גמורין יכולין לעמד בו'; כלומר, מעלתו גדולה ממעלת אלו שלא חטאו מעולם, מפני שהן כובשין יצרן יתר מהן.
- ה. כל הנביאים פלן צוה על התשובה; ואין ישראל נגאלין, אלא בתשובה. וכבר הבטיחה תורה, שסוף ישראל לעשות תשובה בסוף גלותו, ומיד הן נגאלין. שנאמר: "והיה כי יבאו עליך כל... ושבת עד ה' אלהיך...".
- ו. גדולה תשובה שמקרכת את האדם לשכינה - שנאמר:

- החוטא על חטאיו אלו שעשה ברצונו ומדעתו, שמונעין ממנו דרך התשובה ואין מניחין לו רשות לשוב מרשעו, כדי שזמנתו יאבד בחטאים שעשה. הוא שהקדוש ברוך הוא אומר על ידי ישעיהו: "השמן לב העם הזה... ושב - ורפא לו". וכן הוא אומר: "ויהיו מלעבים במלאכי האלהים, ובוזים דבריו, ומתעמתים בנביאיו, עד עלות חמת ה' בעמו עד לאין מרפא" - כלומר, חטאו ברצונם והרבו לרשע, עד שנתחילו למנע מהן התשובה שהיא המרפא. לפיכך כתוב בתורה: "ואני אחזק את לב פרעה" - לפי שחטא מעצמו תחלה והרע לישראל הגרים בארצו, שנאמר: "הכה נתחכמה לו", נתן הדין למנע ממנו התשובה, עד שנופיעין ממנו. לפיכך חזק הקדוש ברוך הוא את לבו. ולמה היה שולח לו ביד משה ואומר לו: 'שלח, ועשה תשובה', וכבר אמר לו הקדוש ברוך הוא שאין אתה משלח, שנאמר: "ואתה ועבדיך, ידעתיו...". "ואולם, בעבור זאת העמדתיך? כדי להודיע לבאי העולם, שבזמן שמונע הקדוש ברוך הוא התשובה לחוטא, אינו יכול לשוב, אלא זמנתו ברשעו שעשה בתחלה ברצונו. וכן סיחון, לפי עונות שהיו לו נתחייב למנעו התשובה, שנאמר: "כי הקשה ה' אלהיך את רוחו, ואמץ את לבבו". וכן הפנענים, לפי תועבותיהן מנע מהן התשובה עד שעשו מלחמה עם ישראל, שנאמר: "כי מאת ה' היתה לחזק את לבם לקראת המלחמה את ישראל, למען החרימם". וכן ישראל בימי אליהו, לפי שהרבו לרשע, מנע מאותן המרבים לרשע תשובה, שנאמר: "ואתה הסבת את לבם אחרנית", כלומר, מנעת מהן התשובה. נמצאת אומר, שאין האל גוזר על פרעה להרע לישראל, ולא על סיחון לחטא בארצו, ולא על הפנענים להתעבי, ולא על ישראל לעבד עבודה זרה; אלא פלן חטאו מעצמן, וכלן נתחילו למנע מהן התשובה.
- ד. ובענין זה שואלין הנביאים והצדיקים בתפלותיהן מאת ה' לעזרם על דרך האמת, כמו שאמר דוד: "הורני ה', ודרךך - כלומר: אל ימנעוני חטאי דרך האמת, שמתנה אדע ודרךך יחיד שמך. וכן זה שאמר: "ורוח נדיבה תסמכני", כלומר: תניח רוחי לעשות חפצך, ואל יגרומו לי חטאי למנעני התשובה, אלא תהיה הרשות בידי, עד שאחזר ואבין ואדע דרך האמת. ועל דרך זו, כל הדומה לפסוקים אלו.
- ה. ומה הוא זה שאמר דוד, "טוב וישר ה'", על פן יורה חטאים בדרךך, ודרך ענוים במשפט, וילמד ענוים דרכו"? זה ששלח להן נביאים מודיעים להם דרכי ה', ומחזירין אותן בתשובה. ועוד, שנתן בהם כח ללמד ולהקבין; שמה זה בכל אדם, שכל זמן שהוא נמשך ברכי התחכמה והצדק, מתאווה להן ורודף אותן. והוא שאמר חכמים: 'בא לטהר, מסייעין אותו' - כלומר: ימצא עצמו נעזר על הדבר. והלא כתוב בתורה: "ועבדו וענו אתם", הרי גזר על המצרים לעשות רע; וכתוב: "וקם העם הזה, וזנה אחרי אלהי גכר הארץ", הרי גזר על ישראל לעבד עבודה

המת שאינו חוזה לעולם, אלא נכרת ברשעו, ואובד כבהמה. וזה הוא הכרת הכתוב בתורה, שנאמר: "הכרת תפרת הנפש ההיא"; מפי השמועה למדו: "הכרת", בעולם הזה, "תפרת", לעולם הבא; כלומר, שאותה הנפש שפרשה מן הגוף בעולם הזה - אינה זוכה לחיי העולם הבא, אלא גם מן העולם הבא נכרתה.

ב. העולם הבא - אין בו גוף וגויה [שלד], אלא נפשות הצדיקים בלבד, בלא גוף כמלאכי השרת. הואיל ואין בו גויות, אין בו לא אכילה ולא שתיה ולא דבר מכל הדברים שגופות בני האדם צריכין להן בעולם הזה. ולא יארע בו דבר מן הדברים שמארעין לגופות בעולם הזה, כגון ישיבה ועמידה ושנה ומיתה ועצב ויחוק וכיוצא בהן. כן אמרו חכמים הראשונים: העולם הבא - אין בו לא אכילה ולא שתיה ולא תשמיש, אלא צדיקים יושבין ועטרותיהן בראשיתן, ונהנין מזיו השכינה. הרי נהביר לך שאין שם גוף, לפי שאין שם אכילה ושתיה. וזה שאמרו צדיקים יושבין, על דרך החידה אמרו - כלומר, נפשות הצדיקים מצויין שם, בלא עמל ולא יגע. וכן זה שאמרו 'עטרותיהן בראשיתן' - כלומר, דעה שידעו, שבגללה זכו לחיי העולם הבא, מצויה עמהן, והיא העטרה שלהן, כענין שאמר שלמה: "בצטרה שעטרה לו אמו". והרי הוא אומר: "ושמחת עולם על ראשם", ואין השמחה גוף כדי שתנוח על הראש; כן עטרה שאמרו חכמים כאן, היא הדעה. ומה הוא זה שאמרו, 'ונהנין מזיו השכינה'? שיודעין ומשיגין מאמתת [מהות] הקדוש ברוך הוא, מה שאינן יודעין והן בגוף האפל השפל.

ג. כל 'נפש' האמורה בענין זה, אינה הנשמה שהיא צריכה לגוף, אלא צורת הנפש, שהיא הדעה שהשיגה מהבורא כפי כחה, והשיגה הדעות הנפרדות [המלאכים] ושאר המצעים [מעשה בראשית ומרכבה]. והיא הצורה שבארנו ענינה בפרק רביעי מהלכות יסודי התורה; היא הנקראת 'נפש', בענין זה. חיים אלו - לפי שאין עמהן מות, שאין המות אלא ממארעות הגוף ואין שם גוף, נקראו 'צורר החיים', שנאמר: "והיתה נפש אדני צוררה בצורר החיים". וזה הוא השכר הגדול שאין שכר למעלה ממנו, והטובה שאין אחריה טובה; והיא שהתאוו לה כל הנביאים.

ד. וכמה שמות קראו לה דרך משל: הר ה', ומקום קדשו, ודרך הקדש, וחצרות ה', ואהל ה', ונעם ה', והיכל ה', ובית ה', ושער ה'. והחכמים קראו לה דרך משל לטובה זו המזמנת לצדיקים, 'סעודה'; וקורין לה בכל מקום 'העולם הבא'.

ה. הנקמה [הענישה] שאין נקמה גדולה ממנה - שתפרת הנפש ולא תזכה לאותן החיים, שנאמר: "הכרת תפרת הנפש ההיא, עונה בה". וזה האבדן, הוא שקוראין אותו הנביאים דרך משל, 'באר שחת', ו'אבדון', ו'תפתה' [מדורה], ו'עלוקה'; וכל לשון פליה והשתתה קוראין לו, לפי שהיא הפליה שאין אחריה תקומה לעולם, וההפסד שאינו חוזר לעולם.

"שובה, ישראל, עד ה' אלהיך", ונאמר: "ולא שבתם עדי, נאם ה'", ונאמר: "אם תשוב ישראל, נאם ה', אלי תשוב" - כלומר, אם תחזר בתשובה, בי תדבק. התשובה מקרבת את הרחוקים: אמש היה זה שנוי לפני המקום, משקץ ומרחק ותועבה, והיום הוא אהוב ונחמד, קרוב ונדד. וכן אתה מוצא, שבלשון שהקדוש ברוך הוא מרחק את השטאים - בה מקרב הוא את השבים, בין יחיד בין רבים, שנאמר: "והיה במקום אשר יאמר להם, לא עמי אתם, יאמר להם, בני אל חי", ונאמר ביכניה ברשעתו: "כתבו את הדין הזה, עירי גבר לא יצלח במיו", "אם יהיה כגויה בן יהוקים מלך יהודה, חותם על יד מיני". וכן ששב בגלותו, נאמר בירמיהו: "ביום ההוא, נאם ה', צבאות, אקח וזבבל בן שאלתיאל עבדי, נאם ה', ושמתיך בחותם".

ז. כמה מעלה מעלת התשובה! אמש היה זה מבל מה' אלהי ישראל, שנאמר: "עונותיכם היו מבדילים ביניכם לבין אלהיכם"; צועק ואינו נענה, שנאמר: "גם כי תרבו תפלה, איני שומע"; ועושה מצוות וטורפין [זורקים] אותן בפניו, שנאמר: "מי בקש זאת מידכם רמס חצרי", "מי גם ככם ויסגר דלתים", "עלתיכם ספו על זבחיכם, ואכלו בשר". והיום הוא מדבק בשכינה, שנאמר: "ואתם הדבקים בה' אלהיכם"; צועק ונענה מיד, שנאמר: "והיה טרם יקראו, ואני אענה"; ועושה מצוות ומקבלין אותן בנחת ושמחה, שנאמר: "כי כבר רצה האלהים את מעשיך". ולא עוד, אלא שמתאווים להם, שנאמר: "וערבה לה' מנחת יהודה וירושלים, כימי עולם וכשנים קדמוניות".

ח. בעלי תשובה, דרפן להיות שפלים וענוים ביותר; אם חרפו אותן הפסילים במעשיהם הראשונים, ואמרו להם: 'אמש היית עושה כן וכן, ואמש היית אומר כן וכן' - אל ירגישו [אל ישימו לב] להן; אלא שומעין ושמחים, ויודעים שזו זכות להם, ושכל זמן שהם בשים ממצעיהם שעברו ונקלמין מהן, זכותם מרבה ומעלתם מתגדלת. וחסא גדול הוא לומר לבעל תשובה: 'זכר מעשיך הראשונים', או להזכירן בפניו כדי לבישו, או להזכיר דברים וענינים הדומין להם כדי להזכירו מה עשה. הכל אסור, ומזהר עליו בכלל הונת דברים שהזהירה עליה תורה, שנאמר: "ולא תונו איש את עמיתו, ויראת מאלהיך [כי] אני ה'".

הלכות תשובה פרק ח

א. הטובה הצפונה לצדיקים, היא חיי העולם הבא; והן החיים שאין עמהן מות, והטובה שאין עמה רעה. הוא שכתוב בתורה: "למען ייטב לך, והארבת ימים" - מפי השמועה [מחבריה] למדו: "למען ייטב לך", לעולם שכלו טוב; "והארבת ימים", לעולם שכלו ארך; וזה הוא חיי העולם הבא. שכר הצדיקים - הוא שיזכו לנעם זה, ויהיו בטובה זו; ופרעון הרשעים - הוא שלא יזכו לחיים אלו, אלא יכרתו וימותו. וכל מי שאינו זוכה לחיים אלו, הוא

שנוקמין מן הרשעים שעזבו ארחות הצדק הפתובות בתורה - היא הפרת, שנגמרו: "הפרת תפלת הנפש ההיא, עונה בה"; מה הוא זה שפתוב בכל התורה פלה, אם תשמעו יגיע לכם, ואם לא תשמעו יקרה אתכם, וכל אותן הדברים בעולם הזה - בגון שבע ורעב, ומלקמה ושלום, ומלכות ושלמות, וישיבת הארץ וגלות, והצלחת מעשה והפסדו, ושאר כל דברי הפרית? כל אותן הדברים אמת היו, ויהיו, ובזמן שאנו עושין כל מצוות התורה, יגיעו אלינו טובות העולם הזה פלן; ובזמן שאנו עוברין עליהן, תקרא אותנו הרעות הפתובות. ואף על פי כן, אין אותן הטובות, הן סוף מתן שכרן של מצוות; ולא אותן הרעות, הן סוף הנקמה שנוקמין מעובר על כל המצוות. אלא כן הוא הצע [הצעת] הדברים: הקדוש ברוך הוא נתן לנו תורה זו, עץ חיים, וכל העושה כל הפתוב בה, ויודעו [את התורה] דעה גמורה נכונה - זוכה בה לחיי העולם הבא; ולפי גדל מעשיו וגדל חכמתו, הוא זוכה. והבטיחנו בתורה, שאם נעשה אותה בשמחה ובטובת נפש, ונהגה בחכמה תמיד - שייסר ממנו כל הדברים המונעים אותו מלעשותה, בגון חלי ומלקמה ורעב וכיוצא בהן, וישפיע לנו כל הטובות המתקנים את דינו לעשות את התורה, בגון שבע ושלום ורבות כסף וזהב - כדי שלא נעסק כל ימינו בדברים שהגוף צריך להן, אלא נשב פנויין ללמד בחכמה, ולעשות המצוה, כדי שנוזכה לחיי העולם הבא. וכן הוא אומר בתורה, אחר שהבטיח בטובות העולם הזה: "ויצדקה תהיה לנו...". וכן הודיענו בתורה, שאם נעוב התורה מדעתנו ונעסק בהכלי הזמן, פננו שנגמרו: "וישמן ישרון ויבצעט" - שדין האמת יסיר מן העוזבים כל טובות העולם הזה, שהן חזקו ודיהם לבעט, ומביא עליהן כל הרעות המונעים אותן מלקנות העולם הבא, כדי שיאבדו ברשעים. הוא שכתוב בתורה: "תחת אשר לא עבדת את ה'... ועבדת את אבידך, אשר ישלחנו ה' בך". נמצא פרוש כל אותן הברכות והקללות, על דרך זו: כלומר, אם עבדתם את ה' בשמחה, ושמתם דרכו - משפיע לכם הברכות האלו ומרחיק הקללות, עד שתהיו פנויים להתחכם בתורה ולעסק בה, כדי שתזכו לחיי העולם הבא, וייטב לך לעולם שפלו טוב, ותאריך ימים לעולם שפלו ארץ, ונמצאתם זוכין לשני העולמות, לחיים טובים בעולם הזה, המביאים לחיי העולם הבא; שאם לא יקנה היום חכמה ומעשים טובים - אין לו במה יזכה? שנגמרו: "פי אין מעשה וחסבון ודעת וחקמה בשאול". ואם עזבתם את ה' ושיגיתם במאכל ומשקה וזנות ודומה להן - מביא עליכם כל הקללות האלו ומסיר כל הברכות, עד שיכלו ימיכם בבקלה ופחד, ולא יהיה לכם לב פנוי ולא גוף שלם לעשות המצוות, כדי שתאבדו מתי העולם הבא. ונמצאתם שאבדתם שני עולמות: שבזמן שאדם טרוד בעולם הזה בחלי ובמלקמה ורעבון, אינו מתעסק לא בחכמה ולא במצוה שבהן זוכין לחיי העולם הבא. ב. ומפני זה התאוו כל ישראל, וביניהם וחקמיהם, ימות

ו. שמה תקל בעיניך טובה זו, ותדמה שאין שכר המצוות והגות האדם שלם בדרך האמת, אלא להיות אוכל ושותה מאכלות טובות ובוטל צורות נאות ולובש בגדי שש ורקמה ושוכן באהלי שן ומשתמש בכלי כסף וזהב ודברים הדומים לאלו, כמו שמדמין אלו הערבים הטפשים האוילים השטופים בזמה. אבל החכמים ובעלי דעה ידעו, שכל הדברים האלו דברי הבאי והכל הן, ואין בהם תועלת. ואינה טובה גדולה אצלנו בעולם הזה, אלא מפני שאנו בעלי גוף וגויה; וכל הדברים האלו, צרכי הגוף הן, ואין הנפש מתאנה להן ומחמדתן אלא מפני צורך הגוף, כדי שימצא חפצו ויעמד על בריו. ובזמן שאין שם גוף, נמצאו כל הדברים האלו בטליו. הטובה הגדולה שתהיה בה הנפש בעולם הבא, אין שם דרך בעולם הזה להשיגה ולידע אותה, שאין אנו יודעין בעולם הזה אלא טובת הגוף, ולה אנו מתאווין; אבל אותה הטובה גדולה עד מאד, ואין לה צורך [דמיון] בטובות של עולם הזה אלא דרך משל. אבל בדרך האמת, שנערך [נדמה] טובת הנפש בעולם הבא כמו טובת הגוף בעולם הזה במאכל ובמשתה, אינו כן; אלא אותה הטובה גדולה עד אין חקר, ואין צורך ואין דמיון. הוא שאמר דוד: "מה רב טובך אשר צפנת ליראיך, פעלת לחוסים בך".

ז. וכמה המה דוד והתאנה לחיי העולם הבא, שנגמרו: "ולוא האמנתי לראות בטוב ה' בארץ חיים". כבר הודיענו חכמים הראשונים, שטובת העולם הבא אין כח באדם להשיגה על בריה, ואין יודע גדלה ונפיה ועצמה אלא הקדוש ברוך הוא לבדו; ושכל הטובות שמתנבאין בהן הנביאים לישראל, אינן אלא לדברים של גוף, שנהגין בהן ישראל בימות המלך המשיח, בזמן שתחזר הממשלה לישראל. אבל טובת חיי העולם הבא, אין לה צורך ודמיון, ולא דמוה הנביאים, כדי שלא יפתחו אותה [ערכה] בדמיון. הוא שישעיהו אומר: "עין לא ראתה, אלהים זולתך - יעשה למחכה לו"; כלומר, הטובה שלא ראתה אותה עין נביא, אלא עשה אותה האלהים לאדם שמתחכה לו. אמרו חכמים: כל הנביאים פלן לא נתנבאו אלא לימות המשיח, אבל העולם הבא - "עין לא ראתה, אלהים זולתך".

ח. זה שקראו אותו חכמים 'העולם הבא' - לא מפני שאינו מצוי עתה, וזה העולם אובר, ואחר כך יבוא אותו העולם. אין הדבר כן! אלא הרי הוא מצוי ועומד, שנגמרו: "מה רב טובך, אשר צפנת ליראיך". ולא קראוהו 'העולם הבא', אלא מפני שאותן החיים באין לו לאדם אחר חיי העולם הזה שאנו קיימין בו בגוף ונפש, וזה הוא הנמצא לכל אדם בראשונה.

הלכות תשובה פרק ט

א. מאחר שנודע שמתן שכרן של מצוות והטובה שנוזכה לה אם שמרנו דרך ה' הפתובה בתורה - היא חיי העולם הבא, שנגמרו: "למען ייטב לך, והארבת ימים"; והנקמה

כל הגוים לשמעו, שנאמר: "היה באחרית הימים, נכון יהיה הר בית ה' בראש ההרים". וסוף השכר בלו והשוכה האחרונה שאין לה הפסק ולא גרעון, הוא חיי העולם הבא; אבל ימות המשיח - הוא העולם הזה, ועולם כמנהגו הולך, אלא שהמלכות תחזור לישראל. וכבר אמרו חכמים הראשונים: 'אין בין העולם הזה לימות המשיח, אלא שעבוד מלכות בלבד'.

המלך המשיח, כדי שינחה ממלכות הרשעה שאינה מנחת להן לעסק בתורה ובמצוות כהגון, וימצאו להם מרגוע וירבו בחכמה, כדי שיזכו לחיי העולם הבא. לפי שבאותן הימים תרבה הדעת והחכמה והאמת - שנאמר: "כי מלאה הארץ דעה את ה'", ונאמר: "ולא ילמדו עוד איש את רעהו ואיש את אחיו", ונאמר: "והסירתי את לב האבן מבשרכם". מפני שאתו המלך שיצמד מרע דוד, בעל חכמה יהיה יתר משלמה, ונביא גדול הוא קרוב ממשוה רבנו; ולפיכך, ילמד כל העם יורה אותן דרך ה', ויבואו

שיעור רמב"ם פרק אחד ליום - כ"ו מנחם-אב-ב' אלול ה'תשס"ו

ה. המצוי הזה - הוא אלהי העולם, אדון כל הארץ. והוא המנהיג [את] הגלגל [העליון העוסף ומסובב את שאר הגלגלים] בכח שאין לו קץ ותכלית, בכח שאין לו הפסק; שהגלגל סובב תמיד, ואי אפשר שיסב בלא מסבב; והוא ברוף הוא המסבב אותו, בלא יד ולא גוף.

יום ראשון

משך חסדך לידעך, וצדקתך לישרי לב.

ספר ראשון והוא ספר המדע

הלכותיו חמש, וזה הוא סודן: הלכות יסודי התורה, הלכות דעות, הלכות תלמוד תורה, הלכות עבודה זרה וחקות הגוים, הלכות תשובה.

ו. וידיעת דבר זה - מצות עשה, שנאמר: "אנכי ה' אלהיך". וכל המעלה על דעתו שיש שם [- ישנו במציאות] אלוה אחר חוץ מזה - עובר בלא תעשה, שנאמר: "לא יהיה לך אלהים אחרים על פני", וכופר בעקר, שזה הוא העקר הגדול שהכל תלוי בו.

הלכות יסודי התורה

יש בכללן עשר מצוות - שש מצוות עשה, וארבע מצוות לא תעשה; וזה הוא פירוש: (א) לידע שיש שם אלוה; (ב) שלא יעלה במחשבה שיש שם אלוה זולתי ה'; (ג) ליחדו; (ד) לאהבו; (ה) ליראה ממנו; (ו) לקדש שמו; (ז) שלא לחלל את שמו; (ח) שלא לאבד דברים שנקרא שמו עליהן; (ט) לשמע מן הנביא המדבר בשמו; (י) שלא לנסותו. ובאור כל המצוות האלו - בפירוש אלו.

ז. אלוה זה אחד הוא - ואינו לא שנים ולא יתר על שנים, אלא אחד, שאין פיתודו [כאחדותו] אחד מן האחדים הנמצאים בעולם; לא אחד כמין [האנושי] שהוא כולל אחדים הרבה [אישים רבים], ולא אחד כגוף [האדם] שהוא נחלק למחלקות [אברים] ולקצוות; [אורך רוחב] אלא יחיד שאין פיתודו יחיד אחר כמותו בעולם. אלו היו האלהות הרבה - היו גופין וגויות, מפני שאין הנמנין [דברים הניתנים להימנות] השוין במציאותן נפרדין זה מזה אלא במאציעין שיאציעו הגופות והגויות. ואלו היה היוצר גוף ויגויה - היה לו קץ ותכלית, שאי אפשר להיות גוף שאין לו קץ. וכל שיש לו קץ ותכלית, יש לכוונו קץ וסוף. ואלהינו ברוף שמו, הואיל וכחו אין לו קץ ואינו פוסק, שהרי הגלגל סובב תמיד, אין פחו פח גוף. והואיל ואינו גוף, לא יאציעו לו מארעות הגופות כדי שיהא נחלק ונפרד מאחר; לפיכך, אי אפשר שיהיה אלא אחד. וידיעת דבר זה - מצות עשה, שנאמר: "ה' אלהינו, ה' אחד".

הלכות יסודי התורה פרק א

א. יסוד היסודות ועמוד החכמות, לידע שיש שם [- במציאות] מצוי ראשון. והוא ממציא כל הנמצא; [בורא כל הברואים] וכל הנמצאים מן שמים וארץ ומה שביניהן, לא נמצאו [נבראו] אלא מאמתת המצאו [מהמציאות] האמיתית-נצחית].

ח. הרי מפרש בתורה ובנביא, שאין הקדוש ברוף הוא גוף ויגויה, שנאמר: "כי ה' [אלוהיכם] אלהיכם, הוא האלהים בשמים ממעל ועל הארץ מתחת", והגוף לא יהיה [אינו יכול להיות] בשני מקומות; ונאמר: "כי לא ראיכם כל תמונה", ונאמר: "ואל מי תדמינו, ואשוה"; ואלו היה גוף, היה דומה לשאר גופים.

ב. ואם יעלה על הדעת שהוא אינו מצוי, אין דבר אחר יכול להמצאות.

ג. ואם יעלה על הדעת שאין כל הנמצאים מלבדו מצויין, הוא לבדו יהיה מצוי ולא יבטל הוא לבטולן [מציאותו אינה תלויה בהם]; שכל הנמצאים צריכין לו [מציאותם תלויה בו], והוא ברוף הוא אינו צריך להן, ולא לאחד מהן. לפיכך אין אמתתו [מציאותו] באמתת [כמציאות] אחד מהן.

ט. אם כן, מה הוא זה שנאמר בתורה: "ותחת רגליו", "כתובים באצבע אלהים", "יד ה'", "עיני ה'", "אזני ה'", וכיוצא בדברים האלו? - הכל לפי דעתן של בני אדם הוא, שאינן מפירין אלא הגופות; ודברה תורה כלשון בני

ד. הוא שהנביא אומר: "וה' אלהים אמת" - הוא לבדו האמת [הנצחי], ואין לאחר אמת כאמתו. והוא שהתורה אומרת: "אין עוד מלבדו", כלומר - אין שם מצוי אמת מלבדו כמותו.

יום שני

הלכות יסודי התורה פרק ב

א. האל הנכבד והנורא הזה - מצוה לאהבו וליראה ממנו, שנאמר: "ואהבת את ה' אלהיך", ונאמר: "את ה' אלהיך תירא".

ב. והיאך היא הדרך לאהבתו ויראתו? בשעה שיתבונן האדם במעשיו וברואיו הנפלאים הגדולים, ויראה מהן חכמתו שאין לה ערף ולא קץ - מיד הוא אוהב ומשבח ומפאָר, ומתאנה תאנה גדולה לידע השם הגדול, כמו שאמר דוד: "צמאה נפשי לאלהים, לאל חי". וכשמשב בדברים האלו עצמן, מיד הוא נרתע לאחוריו, ויירא ויפחד וידע שהוא בריה קטנה שפלה אפלה, עומד בדת קלה מעוטה לפני תמים דעות (הקב"ה), כמו שאמר דוד: "כי אראה שמידך... מה אנוש פי תזכרנו". ולפי הדברים האלו אני מכאָר כללים גדולים ממעשה רבון העולמים, כדי שיהיו פתח למביני לאהב את השם, כמו שאמרו חכמים בענין אהבה: 'שמתוך כך אתה מכיר את מי שאמר והיה העולם'.

ג. כל מה שברא הקדוש ברוך הוא בעולמו, נחלק לשלשה חלקים: מהם ברואים שהן מחברין מגלם וצורה [חומר וצורתו] - והם נהוין ונפסדין תמיד, כמו גופות האדם והבהמה והצמחים והמתכות. ומהן ברואים שהן מחברין מגלם וצורה, אבל אינן משתנים מגוף לגוף ומצורה לצורה כמו הראשונים, אלא צורתן קבועה בגלמן לעולם, ואינן משתנין כמו אלו - והן הגלגלים והכוכבים שבהן, ואין גלגלם כשאר גלגלים ולא צורתם כשאר צורות. ומהן ברואים צורה בלא גלם כלל - והן המלאכים, שהמלאכים אינן גוף וגויה, אלא צורות נפרדות זו מזו. ד. ומה הוא זה שהנביאים אומרים, שראו המלאך אש ובעל כנפים? הכל במראה הנבואה ודרך חידה, לומר שאינו גוף ואינו כבד בגופות הכבדים, כמו שנאמר: "כי ה' אלהיך, אש אכלה הוא", ואינו אש אלא משל. וכמו שנאמר: "עשה מלאכיו רוחות, משרתיו אש להט".

ה. ובמה יפירו הצורות זו מזו, והרי אינן גופין? לפי שאינן שוין במציאותן, אלא כל אחד מהן למטה ממעלתו של חברו, והוא מצוי מכתו [של זה שלמעלה הימנו] זה למעלה מזה; והכל נמצאין מכתו של הקדוש ברוך הוא וטובו. וזה הוא שרמז שלמה בחכמתו ואמר: "כי גבה מעל גבה שמר, וגבוהים עליהם".

ו. זה שאמרנו 'למטה ממעלתו', אינה מעלת מקום כמו אדם שיושב למעלה מחברו; אלא כמו שאמרים בשני חכמים שאחד גדול מחברו בחכמה, שהוא למעלה ממעלתו של זה, וכמו שאמרים בעלה [- סיבה], שהיא למעלה מן העלול [המסובב].

ז. שנוי שמות המלאכים, על שם מעלתם היא; ולפיכך נקראים 'חיות הקדש', והם למעלה מן הכל, ואופנים,

אדם. והכל פנויין הן, כמו שנאמר: "אם שנותי בך חרבי"; וכי חרב יש לו, ובחרב הוא הורג? אלא משל, והכל משל. ראה לדבר זה, שנביא אחד אומר שראה הקדוש ברוך הוא "לבושה כתלג חור" [לבושו כשלג לבן], ואחר ראהו "חמוץ בגדים מבצרה"; ומשה רבנו עצמו ראהו על היס כגבור עושה מלחמה, ובסיני כשליח צבור עטוף. לומר, שאין לו דמות וצורה, אלא הכל במראה הנבואה ובמחנה; ואמתת הדבר - אין דעתו של אדם יכולה להשיגו ולחקרו; וזה הוא שאמר הפתוב: "החקר אלוה תמצא, אם עד תכלית שדי תמצא".

י. מה הוא זה שבקש משה רבנו להשיג, כשאמר "הראני נא את כבודך"? בקש לידע אמתת המצאו של הקדוש ברוך הוא, עד שיהיה ידוע בלבו כמו ידיעת אחד מן האנשים שראה פניו ונתקקה צורתו בקרבו, שנמצא אותו האיש נפרד בדעתו משאר האנשים; כך בקש משה רבנו להיות מציאת הקדוש ברוך הוא נפרדת בלבו משאר מציאת הנמצאין, עד שידע אמתת המצאו כמה שהיא. והשיבו ברוך הוא, שאין כח בדעת האדם החי שהוא מחבר מגוף ונפש, להשיג אמתת דבר זה על בריו. והודיעו ברוך הוא מה שלא ידע אדם לפניו ולא ידע לאחוריו, עד שהשיג אמתת המצאו דבר שנפרד הקדוש ברוך הוא בדעתו משאר הנמצאין, כמו שיפרד אחד מן האנשים שראה אחוריו, והשיג כל גופו ומלבושו בדעתו משאר האנשים; ועל דבר זה רמז הפתוב ואמר: "וראית את אחרי, ופני לא יראו".

יא. וכיין שנתברר שאינו גוף וגויה, תבאר שלא יאָרעו ולא אחד ממאצעות הגוף: לא חבור ולא פרוה, ולא מקום ולא מדה, ולא עליה ולא רידה, ולא זמין ולא שמאל, ולא פנים ולא אחור, ולא ישיבה ולא עמידה; ואינו מצוי בזמן, עד שיהיה לו ראשית ואחרית ומנין שנים; ואינו משתנה, שאין לו דבר שיגרום לו שנוי. ואין לו לא מות ולא חיים כחיי הגוף החי, ולא סכלות ולא חכמה כחכמת האיש החכם, לא שנה ולא הקיצה, ולא פעם ולא שחוק, ולא שמחה ולא עצבות, ולא שתיקה ולא דבור כדבור האדם. כך אמרו חכמים: 'אין למעלה לא ישיבה ולא עמידה, ולא ערף [פירוד] ולא עפוי' [חיבור].

יב. והואיל והדבר כך הוא, כל הדברים הללו וכיוצא בהן שנאמרו בתורה ובדברי נביאים - הכל משל ומליצה הן, כמו שנאמר: "יושב בשמים ישחק", "כעסוני בהבליהם", "כאשר שש ה'", וכיוצא בהן. על הכל אמרו חכמים: 'דברה תורה פלשון בני אדם'. וכן הוא אומר: "האתי הם מכעיסים"; הרי הוא אומר: "אני ה', לא שניתי", ואלו היה פעמים פועם ופעמים שמת, היה משתנה. וכל הדברים האלו אינן מצויין אלא לגופים האפלים השפלים, שוכני בתי חמר אשר בעפר יסודם. אבל הוא ברוך הוא יתעלה ויתרומם על כל זה.

יום רביעי

הלכות יסודי התורה פרק ד

א. ארבעה גופים האלו שהם אש ורוח ומים וארץ, הן יסודות כל הנבראים למטה מן הרקיע; וכל שיהיה מאדם ובהמה ועוף ורמש ודג וצמח ומתכת ואבנים טובות ומרגליות ושאר אבני בנין והרים וגושי עפר - הכל, גלמן מחבר מארבעה יסודות האלו. נמצאו כל הגופים שלמטה מן הרקיע, חוץ מארבעה יסודות האלו, מחברין מגלם וצורה, וגלם שלהן מחבר מארבעה יסודות אלו; אבל כל אחד מארבעה יסודות, אינו מחבר אלא מגלם וצורה בלבד.

ב. דרך האש והרוח, להיות מהלכן ממטה משבור [כדור] הארץ למעלה כלפי הרקיע; ודרך המים והארץ, להיות מהלכן מתחת הרקיע למטה לאמצע - שאמצע הרקיע - כדור הארץ, הוא המטה שאין למטה ממנו. ואין הלוכך בדעתו ולא בהפצן, אלא מנהג שנוקבע בהן וטבע שנוטבע בהן. טבע האש חם יבש, והוא קל מפלן; והרוח חם לח; והמים קרים לחים; והארץ יבשה קרה, והיא כבדה מפלן. והמים קל ממנה, לפיכך נמצא למעלה על הארץ; והרוח קל מן המים, לפיכך הוא מרחף על פני המים; והאש קל מן הרוח. ומפני שהן יסודות לכל גופים שפחת הרקיע, ימצא כל גוף וגוף מאדם ובהמה וחסיה ועוף ודג וצמח ומתכת ואבן, גלמן מחבר מאש ורוח ומים ועפר; וארבעתן יתערבו ביחד, וישתנה כל אחד מהן בעת הערווה, עד שימצא המחבר מארבעתן אינו דומה לאחד מהן כשהוא לבדו. ואין במערב מהן, אפלו חלק אחד שהוא אש בפני עצמה או רוח בפני עצמה או מים בפני עצמן או ארץ בפני עצמה; אלא הכל נשתנו, ונעשו גוף אחד. וכל גוף וגוף [נברא ונברא] המחבר מארבעתן, ימצא בו קר וחם לח ויבש פאחד. אבל יש מהם גופים שיהיה בהן חזקה מיסוד האש, כמו בעלי נפש חיה, לפיכך יראה בהם החם יתר; ויש מהן גופים שיהיה בהן חזקה מיסוד הארץ, כמו האבנים, לפיכך יראה בהן היבש יתר. ועל הדרך הזה, ימצא גוף חם יתר מגוף אחר חם, וגוף יבש יתר מגוף אחר יבש. וכן ימצא גופים שיהיה בהן הקר בלבד, וגופים יראה בהם הלח בלבד, וגופים יראה בהן הקר והיבש פאחד בשוה, או הקר והלח פאחד בשוה, או החם והיבש פאחד בשוה, או החם והלח פאחד בשוה. לפי רב היסוד שהיה בעקר הפערבנות [שממנו מורכב אותו גוף], יראה [ויובלט] מעשה אותו היסוד וטבעו בגוף המערב.

ג. וכל המחבר מארבעה יסודות אלו, הוא נפרד בסוף [כל גוף חוזר למקורו]; יש שהוא נפרד לאחר זמנים אחרים, ויש שהוא נפרד לאחר שנים רבות. וכל שנתחבר מהם - אי אפשר שלא יפרד להן [יחזור למקורו]; אפלו הנהב והאדם [אחת מאבני החושן], אי אפשר שלא יפסד ויחזור ליסודותיו, וישוב מקצתו לאש ומקצתו למים

שור, תאומים, סרטן, אריה, בתולה, מאזנים, עקרב, קשת, גדי, דלי, דגים.

ז. גלגל התשיעי עצמו, אין בו לא חלוקה ולא צורה מכל הצורות האלו ולא כוכב, אלא בחבור הכוכבים שבגלגל השמיני הוא שיראה בכוכבים גדולים שבו תכנית הצורות האלו, או קרוב מהן. ואלו השמים עשרה צורות, לא היו מכונות כנגד אותן החלקים אלא בזמן המבול, שבו העלו להן שמות אלו; אבל בזמן הזה, כבר סבבו מעט, לפי שכל הכוכבים שבגלגל שמיני כלן סובבין כמו השמש והירח, אלא שהן סובבין בכבודות. וחלק שתהלה השמש כנגדה ביום אחד, ילה כנגדה כל כוכב מהן בקרוב משבעים שנה.

ח. כל הכוכבים הנראין - יש מהן כוכבים קטנים שהארץ גדולה מאחד מהן, ויש מהן כוכבים שכל אחד מהן גדול מן הארץ כמה פעמים. והארץ גדולה מן הירח כמו ארבעים פעמים, והשמש גדולה מן הארץ כמו מאה ושבעים פעמים; נמצא הירח אחד מששת אלפים ושמונה מאות מן השמש בקרוב. ואין בכל הכוכבים כוכב גדול מן השמש, ולא קטן מכוכב שבגלגל שני.

ט. כל הכוכבים והגלגלים, כלן בעלי נפש ודעה והשכל הן; והן חיים ועומדין ומפירין את מי שאמר והיה העולם, כל אחד ואחד לפי גדלו ולפי מעלתו משבחים ומפארים ליוצרים כמו המלאכים. וכשם שמפירין את הקדוש ברוך הוא, כך מפירין את עצמן ומפירין את המלאכים שלמעלה מהן. ודעת הכוכבים והגלגלים מעוטה מדעת המלאכים, וגדולה מדעת בני האדם.

י. ברא האל למטה מגלגל הירח, גלם אחד שאינו כגלם הגלגלים; וברא ארבע צורות לגלם זה, ואינן בצורת הגלגלים. ונקבעה כל צורה וצורה במקצת גלם זה. צורה ראשונה - צורת האש נתחברה במקצת גלם זה, ונהיה משניהם גוף האש; וצורה שניה - צורת הרוח נתחברה במקצתו, ונהיה משניהן גוף הרוח; וצורה שלישית - צורת המים נתחברה במקצתו, ונהיה משניהם גוף המים; וצורה רביעית - צורת הארץ נמצא למטה מן הרקיע, ארבעה גופין מתחלקין זה למעלה מזה, וכל אחד ואחד מקיף את שלמטה ממנו מכל רוחותיו כמו גלגל. הגוף הראשון הסמוך לגלגל הירח, הוא גוף האש; למטה ממנו, גוף הרוח; למטה ממנו, גוף המים; למטה ממנו, גוף הארץ. ואין ביניהם [בין צורה לצורה] מקום פנוי בלא גוף, כלל. יא. ארבעה גופות האלו - אינן בעלי נפש, ואינן יודעין ולא מפירין, אלא כגופים מתים; ויש לכל אחד ואחד מהן מנהג, שאינו יודעו ולא משיוגו ואינו יכול לשנותו. וזה שאמר דוד: "הללו את ה' מן הארץ, תנינים וכל תהמות, אש וברד שלג וקיטור" - ענין הדברים, הללוהו בני אדם מגבורותיו שתראו באש וברד ובשאר ברואים שתראו למטה מן הרקיע, שגבורתם תמיד נפרת לגדול וקטן.

אֵלָא מֵאֵת ה', מִן הַשָּׁמַיִם הִיא. לְפִיכָךְ, כְּשִׁיפְרַד הַגֶּלֶם שֶׁהוּא מְחַבֵּר מִן הַיְסוּדוֹת, וְתֹאבֵד הַנְּשֻׁמָּה מִפְּנֵי שְׂאֵינָה מְצוּיָה אֵלָא עִם הַגּוּף וְצָרִיכָה לַגּוּף בְּכָל מַעֲשֵׂיָהּ, לֹא תִפְרַת הַצּוּרָה הַזֹּאת, לְפִי שְׂאֵינָה צָרִיכָה לְנֻשְׂמָה בְּמַעֲשֵׂיָהּ - אֵלָא יוֹדַעַת וּמְשַׁגֵּת הַדַּעוֹת הַפְּרוּדוֹת מִן הַגֶּלֶמִים [- הַמְּלֹאכִים], וְיוֹדַעַת בּוֹרָא הַכֹּל, וְעוֹמְדַת לְעוֹלָם וְלְעוֹלָמֵי עוֹלָמִים. הוּא שְׂאֵמֵר שְׁלֵמָה בְּחֻמְתּוֹ: "וַיֵּשֶׁב הָעֶפֶר עַל הָאָרֶץ כְּשֶׁהָיָה, וְהָרוּחַ תָּשׁוּב אֶל הָאֱלֹהִים אֲשֶׁר נָתַנָּה".

י. כָּל הַדְּבָרִים הָאֵלּוּ שֶׁדְּבַרְנוּ בְּעִנְיָן זֶה, כְּמֵר [כְּסִיפָה] מְדַלֵּי הֵם [=מעט מעט]; וְדְבָרִים עֲמֻקִּים הֵם, אֲבָל אֵינָם כְּעֻמָּק עִנְיָן פְּרָק רֵאשׁוֹן וְשֵׁנִי. וּבִאִוֵר כָּל אֵלּוּ הַדְּבָרִים שֶׁבְּפָרָק שְׁלִישִׁי וְרִבְעִי, הוּא הַנִּקְרָא 'מַעֲשֵׂה בְּרֵאשִׁית'. וְכִּי צוּר הַחֻמְמִים הָרֵאשׁוֹנִים, שְׂאֵין דוֹרְשִׁין גַּם בְּדְבָרִים הָאֵלּוּ בְּרִבְעִים, אֵלָא לְאֶדָם אֶחָד בְּלִבָּד מוֹדִיעֵין דְּבָרִים אֵלּוּ וּמְלַמְדִין אוֹתוֹ.

יא. וְיֵמָּה בֵּין עִנְיָן מַעֲשֵׂה מְרַכְבָּה לְעִנְיָן מַעֲשֵׂה בְּרֵאשִׁית? שְׂעִנְיָן מַעֲשֵׂה מְרַכְבָּה, אֶפְלוּ לְאֶחָד אֵין דוֹרְשִׁין בוּ, אֵלָא אִם כֵּן הֵיךְ חֻכֵּם וּמִבֵּין מַדְעָתוֹ, מוֹסְרִין לוֹ רֵאשֵׁי הַפְּרָקִים; וְעִנְיָן מַעֲשֵׂה בְּרֵאשִׁית, מְלַמְדִין אוֹתוֹ לִיחִיד, אִף עַל פִּי שְׂאֵינָה מִבֵּין אוֹתוֹ מַדְעָתוֹ, וּמוֹדִיעִים אוֹתוֹ כָּל שִׂכּוֹל לִידַע מְדְבָרִים אֵלּוּ. וְלָמָּה אֵין מְלַמְדִין אוֹתוֹ בְּרִבְעִים? לְפִי שְׂאֵין כָּל אֶדָם יֵשׁ לוֹ דַּעַת רְחֵבָה לְהַשִּׁיג פְּרוּשׁ וּבִאִוֵר כָּל הַדְּבָרִים עַל בְּרִינָה.

יב. בְּזִמְנֵן שְׂאֶדָם מְתוּבֹנֵן בְּדְבָרִים אֵלּוּ, וּמְכִיר כָּל הַבְּרוּאִים מִמְּלֶאךָ וְגִלְגַּל וְאֶדָם וְכִיּוּצָא בוּ, וְיִרְאֶה חֻמְתּוֹ שֶׁל הַקְּדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא בְּכָל הַיְצוּרִים וְכָל הַבְּרוּאִים - מוֹסִיף אַהֲבָה לְמִקּוּם, וְתִצְמָא נִפְשׁוֹ וְיִכְמַה בְּשֵׁרוֹ לְאַהֲבַת הַמִּקּוּם בְּרוּךְ הוּא; וְיִירָא וְיִפְתַּח מִשְׁפָּלוֹתוֹ וְדוּלוֹתוֹ וְקוּלוֹתוֹ, כְּשִׁיעֲרֵף [ישׁוּוה] עֲצָמוֹ לְאֶחָד מִהַגּוֹפּוֹת הַקְּדוּשִׁים הַגְּדוּלִים [הַגִּלְגָּלִים], כָּל שֶׁכֵּן לְאֶחָד מִהַצּוּרוֹת הַשְּׁהוּרוֹת הַנִּפְרָדוֹת מִן הַגֶּלֶמִים [- הַמְּלֹאכִים], שְׁלֹא נִתְחַבְּרוּ בְּגֶלֶם כִּלְלִי. וְיִמְצָא עֲצָמוֹ, שֶׁהוּא כְּכֹלִי מְלֵא בּוֹשָׁה וְכִלְמָה, רִיק וְחֶסֶר.

יג. וְעִנְיָנֵי אַרְבַּעַת פְּרָקִים אֵלּוּ שֶׁבְּחֻמְשׁ מִצּוּוֹת הָאֵלּוּ [הַרֵאשׁוֹנוֹת בַּהֲלֻכוֹת אֵלּוּ] - הֵם שֶׁחֻמְמִים הָרֵאשׁוֹנִים קוֹרְאִין אוֹתוֹ 'פְּרָדֵס', כְּמוֹ שְׂאֵמְרוּ: 'אַרְבַּעַת נִכְנְסוּ לְפְרָדֵס'; וְאִף עַל פִּי שְׁגִדוּלֵי יִשְׂרָאֵל הָיוּ, וְחֻמְמִים גְּדוּלִים הָיוּ, לֹא כָּלֵם הֵיךְ בְּהֵן כַּח לִידַע וְלַהֲשִׁיג כָּל הַדְּבָרִים עַל בְּרִינָה. וְאִנִּי אוֹמֵר, שְׂאֵין רֵאוּי לְהַשִּׁיג בְּפְרָדֵס, אֵלָא מִי שֶׁנִּתְמַלֵּא כְּרוֹס לְחֵם וּבְשָׂר; וְלַחֵם וּבְשָׂר זֶה, הוּא לִידַע בְּאוֹר הָאֵסוּר וְהַמְּסֵר וְכִיּוּצָא בְּהֵם מִשְׂאֵר הַמִּצּוּוֹת. וְאִף עַל פִּי שְׁדְבָרִים אֵלּוּ, 'דְּבָר קָטָן' קָרְאוּ אוֹתָן חֻמְמִים, שֶׁהָרֵי אֶמְרוּ חֻמְמִים: 'דְּבָר גְּדוּל - מַעֲשֵׂה מְרַכְבָּה; וְדְבָר קָטָן - הַהֵיךְ דְּאִבְי וְרִבְא' [הַתְּלֻמוֹת], אִף עַל פִּי כֵן, רֵאוּיִין הֵן לְהַקְדִּימָן; שֶׁהֵן מִלְּשִׁבִּין דַּעַתוֹ שֶׁל אֶדָם תְּחִלָּה, וְעוֹד - שֶׁהֵן הַטּוֹבָה הַגְּדוּלָּה שֶׁהַשְּׂפִיעַ הַקְּדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא לִישׁוּב הָעוֹלָם הַזֶּה, כְּדִי לְנַחַל חַיֵּי הָעוֹלָם הַבָּא. וְאֶפְשָׁר שְׂיַדְעֵם הַכֹּל - קָטָן וְגְדוּל, אִישׁ וְאִשָּׁה, בַּעַל לֵב רַחֵב וּבַעַל לֵב קָצָר.

וּמְקַצְתוֹ לְרוּחַ וּמְקַצְתוֹ לְאָרֶץ.

ד. הוּאִיל וְכָל הַנִּפְסָד - לְאֵלוּ יִפְרַד [יִחְזוּר], לָמָּה נִאָּמֵר לְאֶדָם: "וְאֵל עֶפֶר תָּשׁוּב"? לְפִי שְׂרַב בְּנִינָה מִן הָעֶפֶר. וְלֹא כָּל הַנִּפְסָד, כְּשִׁיפְסָד, מִיַּד יַחְזוּר לְאַרְבַּעַת הַיְסוּדוֹת; אֵלָא יִפְסָד וְיַחְזוּר לְדְבָר אַחֵר, וְדְבָר אַחֵר לְדְבָר אַחֵר, וְסוּף הַדְּבָרִים יַחְזוּר לְיְסוּדוֹת. וְנִמְצְאוּ כָּל הַדְּבָרִים חוּזְרִין חֲלִילָה [בַּחֲזוּר].

ה. אַרְבַּעַת יְסוּדוֹת אֵלוּ, מִשְׁתַּנִּים זֶה לְזֶה תָּמִיד בְּכָל יוֹם וּבְכָל שַׁעַה - מְקַצְתָן, לֹא כָּל גּוּפָן. בִּיצֵד? מְקַצְתָּ הָאָרֶץ הַקְּרוּבָה מִן הַמַּיִם, מִשְׁתַּנִּית וּמִתְפַּוֶּרֶת וְנַעֲשִׂית מַיִם; וְכֵן מְקַצְתָּ הַמַּיִם הַסְּמוּכִין לְרוּחַ, מִשְׁתַּנִּין וּמִתְמַסְמָסִין [מִתְאִדִים] וְהוִיִן רוּחַ; וְכֵן הָרוּחַ, מְקַצְתוֹ הַסְּמוּף לְאֵשׁ מִשְׁתַּנָּה וּמִתְחַלְלֵל וְנַעֲשֵׂה אֵשׁ. וְכֵן הָאֵשׁ, מְקַצְתָּהּ הַסְּמוּף לְרוּחַ מִשְׁתַּנָּה וּמִתְכַּנֵּס וְנַעֲשֵׂה רוּחַ; וְכֵן הָרוּחַ, מְקַצְתוֹ הַסְּמוּף לְמַיִם מִשְׁתַּנָּה וּמִתְכַּנֵּס וְנַעֲשֵׂה מַיִם; וְכֵן הַמַּיִם, מְקַצְתוֹ הַסְּמוּף לְאָרֶץ מִשְׁתַּנָּה וּמִתְכַּנֵּס וְנַעֲשֵׂה אָרֶץ. וְשֵׁנִי זֶה - מְעַט מְעַט, וְלִפִּי אָרֶץ הַמַּיִם; וְאֵין כָּל הַיְסוּד מִשְׁתַּנָּה עַד שֶׁנַּעֲשֵׂה כָּל הַמַּיִם רוּחַ אוֹ כָּל הָרוּחַ אֵשׁ, שְׂאִי אֶפְשָׁר שְׂיִבְטֵל אֶחָד מִן הַיְסוּדוֹת הָאַרְבַּעַת. אֵלָא מְקַצְתָּ יִשְׁתַּנָּה מֵאֵשׁ לְרוּחַ וּמְקַצְתָּ מֵרוּחַ לְאֵשׁ; וְכֵן בֵּין כָּל אֶחָד וְחֻבְרוֹ, יִמְצָא הַשְּׁנוּי בֵּין אַרְבַּעַתָּן וְחוּזְרוֹת חֲלִילָה.

ו. וְשֵׁנִי זֶה יִהְיֶה בְּסִבִּיבַת הַגִּלְגַּל [הַגּוֹרֵם לְשִׁנוּי הוּא סִיבּוּב הַגִּלְגָּלִים], וּמִסְבִּיבָתוֹ יִתְחַבְּרוּ אַרְבַּעַתָּן, וְיִהְיֶה מִהֵן שְׂאֵר גִּלְמֵי בְּנֵי אֶדָם וְנִפְשׁ תִּיהַ וְצִמְחָ וְאָבָן וּמִתְכַּתָּ. וְהֵאֵל נוֹתֵן לְכָל גֶּלֶם וְגֶלֶם צוּרָה רֵאוּיָה לוֹ, עַל יְדֵי הַמְּלֶאךָ הַעֲשִׂירִי שֶׁהִיא הַצּוּרָה הַנִּקְרָאת 'אִישִׁים'.

ז. לְעוֹלָם אֵין אַתָּה רוּאָה גֶלֶם בְּלֹא צוּרָה, אוֹ צוּרָה בְּלֹא גֶלֶם. אֵלָא לֵב [תְּבוֹנָת] הָאֶדָם - הוּא הַמְּחַלֵּק הַגּוּף הַנִּמְצָא בְּדַעַתוֹ, וְיוֹדַע שֶׁהוּא מְחַבֵּר מִגֶּלֶם וְצוּרָה, וְיודַע שֶׁיֵּשׁ שָׁם גּוֹפִים שְׂגֻלְמָן מְחַבֵּר מֵאַרְבַּעַת יְסוּדוֹת, וְגוֹפִים שְׂגֻלְמָן פְּשוּט - אֵינוֹ מְחַבֵּר [אלא] מִגֶּלֶם אַחֵר. וְהַצּוּרוֹת שְׂאֵין לָהֶן גֶּלֶם, אֵינָן נִרְאִין לְעֵינַי, אֵלָא בְּעֵינֵי הַלֵּב [הַשְּׂכֵל] הֵן יְדוּעִין, כְּמוֹ שְׂיַדְעֵנוּ אֲדוֹן הַכֹּל בְּלֹא רֵאִיתָ עֵינַי.

ח. נִפְשׁ כָּל בְּשָׂר, הִיא צוּרָתוֹ שֶׁנִּתֵּן לוֹ הָאֵל. וְהַדַּעַת הַיְתֵרָה הַמְּצוּיָה בְּנִפְשׁוֹ שֶׁל אֶדָם, הִיא צוּרַת הָאֶדָם הַשֶּׁלֶם בְּדַעַתוֹ; וְעַל צוּרָה זוֹ נִאָּמֵר בַּתּוֹרָה: "נַעֲשֵׂה אֶדָם בְּצַלְמֵנוּ כְּדְמוּתֵנוּ", כְּלוֹמֵר שֶׁתִּהְיֶה לוֹ צוּרָה הַיּוֹדַעַת וּמְשַׁגֵּת הַדַּעוֹת שְׂאֵין לָהֶם גֶּלֶם, עַד שְׂיִדְמָה לָהֶן. וְאֵינוֹ אוֹמֵר "בְּצַלְמֵנוּ" עַל צוּרָה זוֹ הַנִּפְרָת לְעֵינַיִם, שֶׁהוּא הִפָּה וְהַחֻטָּם וְהַלְּסָתוֹת וּשְׂאֵר רֵשֵׁם [צוּרַת] הַגּוּף; שְׁזוֹ 'תֵּאֲר' שְׁמָה. וְאֵינָה הַנִּפְשׁ הַמְּצוּיָה לְכָל נִפְשׁ חַיָּה, שֶׁבָּהּ אוֹכַל וְשׁוֹתָהּ וּמוֹלִיד וּמְרַגֵּשׁ וּמְהַרְהֵר. אֵלָא הַדַּעַה - שֶׁהִיא צוּרַת הַנִּפְשׁ, וּבְצוּרַת הַנִּפְשׁ הַכְּתוּב מְדַבֵּר "בְּצַלְמֵנוּ כְּדְמוּתֵנוּ". וּפְעָמִים רַבּוֹת תִּקְרָא זוֹ הַצּוּרָה 'נִפְשׁ' וְרוּחַ; וְלִפִּיכָךְ צָרִיף לְהַזְהֵר בְּשִׁמּוֹת, שְׁלֹא תִטְעֶה, וְכָל שֵׁם וְשֵׁם - יִלְמַד מִעִנְיָנוּ [מִתּוֹךְ הַנוּשָׂא הַנִּידוּן].

ט. אֵין צוּרַת הַנִּפְשׁ הַזֹּאת מְחַבְּרַת מִן הַיְסוּדוֹת, כְּדִי שֶׁתִּפְרַד [וְתִחְזוּר] לָהֶן, וְאֵינָה מְכַחַת הַנְּשֻׁמָּה [נִפְשׁ הַחַיּוֹנוֹת], עַד שֶׁתִּהְיֶה צָרִיכָה לְנֻשְׂמָה כְּמוֹ שֶׁהַנְּשֻׁמָּה צָרִיכָה לַגּוּף;

יום חמישי

הלכות יסודי התורה פרק ה

א. כל בית ישראל מצוין על קדוש השם הגדול הזה, שנאמר: "ונקדשתי בתוך בני ישראל"; ומזהרין שלא לחללו, שנאמר: "ולא תחללו את שם קדשי". ביצד? בשעה שיעמד גוי, ויאנס את ישראל לעבר על אחת מכל מצוות האמורות בתורה או יהרגנו - יעבר ואל יהרג; שנאמר במצוות: "אשר יעשה אתם האדם וחי בהם" - וחי בהם, ולא שימות בהם. ואם מת ולא עבר, הרי זה מתחייב בנפשו.

ב. במה דברים אמורים? בשאר מצוות - חוץ מעבודה זרה, וגלוי עריות, ושפיכות דמים. אבל שלש עברות אלו, אם יאמר לו: 'עבר על אחת מהן או תהרג', יהרג ואל יעבר. במה דברים אמורים? בזמן שהגוי מתפנה להנאת עצמו, כגון שאנסו לבנות לו ביתו בשבת, או לכשל לו תבשילו, או אנס אשה לכעלה וכיוצא בזה. אבל אם נתפנה להעבירו על המצוות בלבד - אם היה בינו לבין עצמו, ואין שם עשרה מישראל - יעבר ואל יהרג; ואם אנסו להעבירו בעשרה מישראל - יהרג ואל יעבר, ואפלו לא נתפנה להעבירו אלא על מצוה משאר מצוות בלבד.

ג. וכל הדברים האלו, שלא בשעת השמד (בזמן גזירות על היהדות). אבל בשעת השמד, והוא ששיעמד מלך רשע כנבוכדנאצר וחקבריו ויגזר שמד על ישראל לכשל דתם או מצוה מן המצוות - יהרג ואל יעבר, אפלו על אחת משאר מצוות, בין גאנס בתוך עשרה, בין גאנס בינו לבין גוים. ד. כל מי שנאמר בו: 'יעבר ואל יהרג', ונהרג ולא עבר - הרי זה מתחייב בנפשו. וכל מי שנאמר בו: 'יהרג ואל יעבר', ונהרג ולא עבר - הרי זה קדש את השם. ואם היה בעשרה מישראל - הרי זה קדש את השם ברבים, כדנאמר: "ונניא מישאל ועזריה וקרבי עקיבה וחקבריו; ואלו הן הרוגי מלכות, שאין מעלה על מעלתן, ועליהן נאמר: 'כי עליך הרגנו כל היום, נחשבנו כצאן טבחה', ועליהם נאמר: 'אספו לי חסידים, כרתי בריתי עלי זבח'". וכל מי שנאמר בו: 'יהרג ואל יעבר', ועבר ולא נהרג - הרי זה מחלל את השם, ואם היה בעשרה מישראל, הרי זה חלל את השם ברבים; ובטל מצוות עשה שהיא קדוש השם, ועבר על מצוות לא תעשה שהיא חלול השם. ואף על פי כן, מפני שעבר באנס, אין מלקין אותו, ואין צריך לומר שאין ממיתין אותו בית דין, אפלו הרג באנס; שאין מלקין וממיתין, אלא לעובר כרצונו בעדים והתראה, שנאמר בנותן מזרעו למלך: "ושמתי אני את פני באיש ההוא", מפי השמועה למדו [ממרט"ה]: "ההוא" - לא אנוס, ולא שוגג, ולא מטעה. ומה אם עבודה זרה, שהיא חמורה מן הכלל, העובר אותה באנס אינו חייב כרת, ואין צריך לומר מיתת בית דין - קל וחמר לשאר מצוות האמורות בתורה. ובעריות הוא אומר: "ולנער(ה) לא תעשה דבר" [- כי אנוסה היא].

ה. נשים שאמרו להן גוים: 'תנו לנו אחת מן ונטמא

אותה, ואם לאו, נטמא את בלכן' - יטמאו בלן, ואל ימסרו להם גפש אחת מישראל. וכן אם אמרו להם גוים: 'תנו לנו אחד מכם ונהרגנו, ואם לאו, נהרג בלכם' - יהרגו בלם, ואל ימסרו להם גפש אחת מישראל. ואם יחדוהו [נקבו בשם אחד מהם] להם ואמרו: 'תנו לנו פלוני, או נהרג את בלכם' - אם היה מחייב מיתה [למלכות] פשבע בן בכרי [שמרד במלכות], יתנו אותו להן; ואין מורין להן בן לבתחלה; ואם אינו חייב - יהרגו בלן, ואל ימסרו להם גפש אחת מישראל.

ו. כענין שאמרו באנסין [יהרג ואל יעבור], כף אמרו בחלאים. ביצד? מי שחלה ונטה למוות, ואמרו הרופאים שרפואתו בדבר פלוני מאסורין שבתורה, עושין לו. ומתרפאין בכל אסורין שבתורה במקום סכנה, חוץ מעבודה זרה וגלוי עריות ושפיכות דמים - שאפלו במקום סכנה, אין מתרפאין בהם; ואם עבר ונתרפא - עונשין אותו בית דין ענש הראוי לו.

ז. ומנין שאפלו במקום סכנת נפשות, אין עוברין על אחת משלש עברות אלו? שנאמר: "ואזהבת את ה' אליהיך, בכל לבבך ובכל נפשך ובכל מאדך", אפלו הוא נוטל את נפשך. והריגת גפש מישראל לרפאת גפש אחרת, או להציל אדם מיד אנס - דבר שהדעת נוטה לו הוא [שאסור], שאין מאבדין גפש מפני גפש; ועריות הקשו לנפשות, שנאמר: "כי פאשר יקום איש על רעהו וירצחו גפש - בן הדבר הזה".

ח. במה דברים אמורים, שאין מתרפאין בשאר אסורין אלא במקום סכנה? בזמן שהן דרך הנאתן, כמו שפאכילין את החולה שקצים ורמשים, או חמץ בפסח, או שפאכילין אותו ביום הכפורים. אבל שלא דרך הנאתן, כגון שעושין לו רטיה או מלוגמה [מיני תחבושות] מחמץ או מערלה, או שמשקין אותו דברים שיש בהן מר מערב עם אסורי מאכל, שהרי אין בהם הנאה לחך - הרי זה מתר, ואפלו שלא במקום סכנה; חוץ מפלאי הפגם ויבשר בחלב - שהם אסורין אפלו שלא דרך הנאתן; לפיכך אין מתרפאין בהן אפלו שלא דרך הנאתן, אלא במקום סכנה. ט. מי שנתן עיניו באשה, וחלה ונטה למוות, ואמרו הרופאים: 'אין לו רפואה עד שתבעל לו' - אפלו היתה פנויה, ואפלו לדבר עמו מאחורי הגדר - אין מורין לו בכף, וימות ולא יורו לו לדבר עמו מאחורי הגדר; שלא יהיו בנות ישראל הפקר, ויבואו בדברים אלו לפרץ בעריות.

י. כל העובר מדעתו בלא אנס על אחת מכל מצוות האמורות בתורה, בשאט בנפש [בזולזול] להכעיס - הרי זה מחלל את השם; ולפיכך נאמר בשבועת שקר: "ויחללת את שם אליהיך, אני ה'". ואם עבר בעשרה מישראל, הרי זה חלל את השם ברבים. וכן כל הפורש מעברה או עשה מצוה, לא מפני דבר בעולם, לא פחד ולא יראה, ולא לבקש כבוד, אלא מפני הבורא ברוך הוא, כמניעת יוסף הצדיק עצמו מאשת רבו - הרי זה מקדש את השם.

ו. כלי שהיה שם פתוח עליו - קוצץ את מקום השם, וגונזו. אפלו היה השם חקוק בכלי מתכות או בכלי זכוכית, והתיף הכלי - הרי זה לוקה; אלא חותך את מקומו, וגונזו. וכן אם היה שם פתוח על בשרו, הרי זה לא ירחץ ולא יסוף ולא יעמד במקום הטנפת. נזדמנה לו טבילה של מצנה - כורף עליו גמי, וטובל; ואם לא מצא גמי, מסבב אחריו. ולא יתק, כדי שלא יחץ - שלא אמרו לכוף עליו, אלא מפני שאסור לעמד בפני השם כשהוא ערם.

ז. הסותר אפלו אכן אחת דרך השחתה מן המזבחה, או מן ההיכל, או משאר העזרה - לוקה, שנאמר בעבודה זרה: "כי את מזבחתם תתצו", וכתוב: "לא תעשון בן לה' אלהיכם". וכן השורף עצי הקדש דרך השחתה - לוקה, שנאמר: "ואשריהם תשרפון באש... לא תעשון בן לה' אלהיכם".

ח. כתבי הקדש בלן, ופרושיהן ובאוריהן - אסור לשרף אותן או לאבדן ביד; והמאבד ביד, מפין אותו מפת מרדות. במה דברים אמורים? בכתבי הקדש שכתבו אותן ישראל בקדשה. אבל מין ישראל שכתב ספר תורה - שורפין אותו עם האזכרות [שמות הקודש] שבו, מפני שאינו מאמין בקדשת השם, ולא כתבו אלא והוא מעלה בדעתו שזה כשאר הדברים, והואיל ודעתו בן, לא נתקדש השם; ומצנה לשרפו, כדי שלא להניח שם [זכר] למינים ולא למעשיהן. אבל גוי שכתב את השם, גונזין אותו; וכן כתבי הקדש שבלו או שכתבן גוי, יגנזו.

ט. כל השמות האמורות באברהם - קדש; אף זה שנאמר: "אדני, אם נא מצאתי חן בעיניך", הרי הוא קדש. כל השמות האמורות בלוט - חל, חוץ מזה: "אל נא, אדני. הנה נא מצא עבדך חן". כל השמות האמורות בגבעת בנימין - קדש. כל השמות האמורות במיכה - חל. כל השמות האמורות בנבות - קדש. כל שלמה האמור בשיר השירים - קדש [כי הכוונה להקב"ה], והרי הוא כשאר הפנויין [של הקב"ה]; חוץ מזה: "האלף לך שלמה". כל מלכיא האמור בנביאל - חל, חוץ מזה: "אנת מלכא, מלך מלכיא", והרי הוא כשאר הפנויין.

שבת קודש

הלכות יסודי התורה פרק ז

א. מיסודי הדת, לידע שהאל מנבא את בני האדם; ואין הנבואה חלה אלא על חכם גדול בחכמה, גבור במדותיו, ולא יהיה יצרו מתגבר עליו בדבר בעולם, אלא הוא מתגבר בדעתו על יצרו תמיד, בעל דעה רחבה נכונה [ישרה] עד מאד. אדם שהוא ממלא בכל המדות האלו, שלם בגופו, כשיינס לפחדס [מעשה מרכבה ומעשה בראשית] וימשך באותן הענינות הגדולים הרחוקים, ותהיה לו דעת נכונה להבין ולהשיג, והוא מתקדש והולך פורש מדרכי כלל העם ההולכים במחשפי הזמן, והולך ומרזו [מעורר] עצמו ומלמד נפשו שלא תהיה לו מחשבה

יא. ויש דברים אחרים שהם בכלל חלול השם, והוא - שיעשה אדם גדול בתורה ומפרסם בחסידות, דברים שהבריות מרגינים [מדברים] אחריו בשבילן, ואף על פי שאינן עברות - הרי זה מחלל את השם. כגון שלוקח ואינו נותן דמי הלקח לאלטר [מיד], והוא שיש לו, ונמצאו המוכרין תובעין אותו, והוא מקיפן [דוחה לפעם אחרת]; או שירבה בשחוק, או באכילה ושתיה אצל עמי הארץ וביניהן; או שאין דבורו בנחת עם הבריות, ואינו מקבלן בסבר פנים יפות, אלא בעל קטטה וכעס; וכיוצא בדברים האלו. הכל לפי גדלו של חכם - צריך שידקדק על עצמו, ויעשה לפנים משורת הדין. וכן אם דקדק החכם על עצמו, והיה דבורו בנחת עם הבריות, ודעתו מערכת עמהן, ומקבלן בסבר פנים יפות, ונעלב מהן ואינו עולבן, מכבד להן ואפלו למקלין לו [למזוללים אותן], ונושא ונותן באמונה, ולא ירבה באריחות [סעודות] עמי הארץ ושיבתן, ולא יראה תמיד אלא עוסק בתורה עטוף בציצית מכתר בתפלין, ועושה בכל מעשיו לפנים משורת הדין - והוא שלא יתרחק הרבה [מבני האדם] ולא ישתומם [ישתגע] - עד שימצאו הכל מקלסין [משבחים] אותו ואורבין אותו, ומתאוין למעשיו - הרי זה קדש את השם, ועליו הפתוח אומר: "ויאמר לי: עבדי אתה; ישראל, אשר בך אתפאר".

יום שישי

הלכות יסודי התורה פרק ו

א. כל המאבד [המוחק] שם מן השמות הקדושים הטהורים שנקרא בהם הקדוש ברוך הוא - לוקה מן התורה; שהרי הוא אומר בעבודה זרה: "ואבדתם את שמם מן המקום ההוא - לא תעשון בן לה' אלהיכם".

ב. ושבועה שמות הם: השם הנכתב יוד הא ואו הא - והוא השם המפורש, או הנכתב אלף דלת נון יוד, ואל, ואלוה, ואלהים, ואהיה, ושדי, וצבאות. כל המוחק אפלו אות אחת משבועה שמות אלו, לוקה.

ג. כל הנטפל [נוטף] לשם מלפניו, מתר למחקו: כגון למד מ'לה', ובית מ'באלהים', וכיוצא בהן - אינן בקדשת השם. וכל הנטפל לשם מאחוריו, כגון בף של 'אלהיד', וכף מס של 'אלהיכם', וכיוצא בהן - אינן נמחקין, והרי הן כשאר אותיות של שם, מפני שהשם מקדושם. ואף על פי שנתקדשו ואסור למחקן, המוחק אלו האותיות הנטפלות אינו לוקה, אבל מפין אותו מפת מרדות [מלקות מדרבנן].

ד. פתב אלף למד מ'אלהים', יוד הא מה' - אינו נמחק; ואין צריך לומר 'יה', שהוא שם בפני עצמו, מפני שזה השם, מקצת שם המפורש הוא. אבל הכותב שין דלת מ'שדי', צדי [צדיק] בית מ'צבאות' - הרי זה נמחק.

ה. שאר הפנויין שמשבחין בהן הקדוש ברוך הוא, כגון: חנון ורחום, הגדול הגבור והנורא, הנאמן, קנא וחזק וכיוצא בהן - הרי הן כשאר דברי הקדש, ומתר למחקן.

על ידי מלאך; לפיכך רואין מה שהן רואין במשל וחיכה. ומשה רבנו, לא על ידי מלאך, שנאמר: "פה אל פה אדבר בו", ונאמר: "ודבר ה' אל משה פנים אל פנים", ונאמר: "ותמנת ה' ביטי"; כלומר, שאין שם משל, אלא רואה הדבר על בריו בלא חיכה ובלא משל; הוא שהתורה מעידה עליו: "וימראה, ולא בחידת", שאינו מתנבא בחיכה אלא במראה, שרואה הדבר על בריו. כל הנביאים, יראין ונבקהלין ומתמוגגין. ומשה רבנו, אינו כן; הוא שהכתוב אומר: "כאשר ידבר איש אל רעהו"; כמו שאין אדם נבקהל לשמע דברי חברו, כך היה כח בדעתו של משה רבנו להבין דברי הנבואה, והוא עומד על עמדו שלם. כל הנביאים, אין מתנבאין בכל עת שירצו. משה רבנו, אינו כן; אלא כל זמן שיחפץ, ויח הקדש לובשתו ונבואה שורה עליו; ואינו צריך לכונן דעתו ולהזדמן לה [לחכות שתשרה עליו], שהרי הוא מכונן ומזמן ועומד במלאכי השרת. לפיכך מתנבא בכל עת שירצה, שנאמר: "עמדו ואשמעה מה יצוה ה' לכם". ובה הבטיחו האל, שנאמר: "לך אמר להם: שובו לכם לאהליכם. ואתה, פה עמד עמדי". הא למדת, שכל הנביאים, כשהנבואה מסתלקת, חוזרין לאהלם, שהוא צרכי הגוף פלן כשאר העם; לפיכך אינן פורשין מנשותיהן. ומשה רבנו, לא חזר לאהלו הראשון; לפיכך פרש מן האשה לעולם ומן הדומה לה, ונקשרה דעתו בצור העולמים, ולא נסתלק ההוד מעליו לעולם, וקרן עור פניו, ונתקדש כמלאכים.

ז. הנביא, אפטר שתהיה נבואתו לעצמו בלבד, להרחיב לבו ולהוסיף דעתו, עד שידע מה שלא היה יודע מאותן הדברים הגדולים, ואפטר שישלח לעם מעמי הארץ, או לאנשי עיר או ממלכה, לבונן אותם [להכילם בינה] ולהודיעם מה יעשו, או למנע אותן ממצעשים הרעים שבידיהן; וכשמשלחין אותו, נותנין לו אות ומופת, כדי שיידעו העם שהאל שלחו באמת. ולא כל העושה אות ומופת, מאמינין אותו שהוא נביא; אלא אדם שהיינו יודעין בו מתחלתו שהוא ראוי לנבואה בחקמתו ובמעשיו, שנתעלה בהן על כל בני גילו, והיה מהלך בדרכי הנבואה ובקדשתה ופרישותה, ואחר כך בא ועשה אות ומופת ואמר שהאל שלחו - מצוה לשמע מגנו, שנאמר: "אליו תשמעו". ואפטר שיעשה אות ומופת ואינו נביא, וזה האות יש לו דברים כגון יתכן שנעשה באחיזת עיניים; ואף על פי כן, מצוה לשמע לו, הואיל ואדם גדול הוא וחסם וראוי לנבואה, מעמידין אותו על חזקתו - שבכך נצטיינו, כמו שנצטיינו לחתף הדין על פי שנים עדים כשרים, ואף על פי שאפטר שהעידו בשקר, הואיל וכשרין הן אצלנו, מעמידין אותן על כשרותן. ובדברים האלו וכיוצא בהן נאמר: "הנסתרת - לה' אלהינו; והנגלת - לנו ולבנינו", ונאמר: "כי האדם יראה לעינים, וה' יראה ללבב".

כלל באחד מדברים בטלים, ולא מהבלי הזמן ותחבולותיו, אלא דעתו תמיד פנויה למעלה, קשורה תחת הפסא, להבין באותן הצורות הקדושות הטהורות, ומסתכל בחקמתו של הקדוש ברוך הוא בלה מצורה ראשונה [מלאכים הנקראים חיות הקודש] עד טבור הארץ, ויודע מהן גדלו - מיד רוח הקדש שורה עליו. ובעת שתנוח עליו הרוח - תתערב נפשו במעלת המלאכים הנקראים 'אישים', ויהפך לאיש אחר, ויבין בדעתו שאינו כמות שהיה [עד ששרתה עליו רוח הקודש], אלא שנתעלה על מעלת שאר בני אדם החכמים, כמו שנאמר בשאול: "והתנבית עמם, ונהפכת לאיש אחר".

ב. הנביאים, מעלות מעלות [בדרגות שונות] הן; כמו שיש בחקמה חכם גדול מחברו, כך בנבואה נביא גדול מנביא. וכלן אין רואין מראה הנבואה אלא בחלום בחזיון הלילה, או ביום אחר שתפל עליהן תרדמה, כמו שנאמר: "במראה אליו אתודע, בחלום אדבר בו". וכלן, כשמתנבאין, אברייהן מודעזעין, וכח הגוף כושל, ועשתונותיהם מטרפות, ותשאר הדעת פנויה להבין מה שתראה, כמו שנאמר באברהם: "והנה אימה חשכה גדלה נפלת עליו"; וכמו שנאמר בדניאל: "והודי נהפך עלי למשחית, ולא עצרתי כח".

ג. הדברים שמודיעים לנביא במראה הנבואה - דרך משל מודיעין לו, ומיד יחקק בלבו פתרון המשל במראה הנבואה, וידע מה הוא; כמו הסלם שראה יעקב אבינו, ומלאכים עולים ויורדים בו, והוא היה משל למלכיות ושבועות; וכמו החיות שראה יחזקאל, והסיר הנפוח [רותח] ומקל שקד שראה ירמיה, והמגלה שראה יחזקאל, והאיפה שראה זכריה. וכן שאר הנביאים, יש מהן אומרין המשל ופתרונו כמו אלו, ויש מהן אומרין הפתרון בלבד. ופעמים אומרין המשל בלבד בלא פתרון, כמקצת דברי יחזקאל וזכריה. וכלן, במשל ודרך חידה הם מתנבאין.

ד. כל הנביאים - אין מתנבאין בכל עת שירצו, אלא מכוננין דעתן ויושבין שמחים וטובי לב ומתבודדין; שאין הנבואה שורה לא מתוך עצבות ולא מתוך עצלות, אלא מתוך שמחה. לפיכך, בני הנביאים, לפנייהם נבל ותף וכליל וכנור, והן מבקשין הנבואה; וזה הוא שנאמר: "והמה מתנבאים" - כלומר, מהלכין בדרך הנבואה עד שינבאו, כמו שאתה אומר: 'פלוני מתגדל'.

ה. אלו שהן מבקשין להתנבא, הם הנקראין 'בני הנביאים'. ואף על פי שמכוננין דעתן, אפטר שתשרה שכניה עליהן, ואפטר שלא תשרה.

ו. כל הדברים שאמרנו, הן דרך הנבואה לכל הנביאים הראשונים והאחרונים - חוץ ממשה רבנו, ורבן של כל הנביאים. ומה הפרש יש בין נבואת משה לשאר כל הנביאים? שכל הנביאים, בחלום או במראה; ומשה רבנו - הוא ער ועומד, שנאמר: "ויבא משה אל אהל מועד לדבר אתו, וישמע את הקול מדבר אליו". כל הנביאים,

שיעורי רמב"ם ספר המצוות — כ"ו מנחם-אב-ב' אלול ה'תשס"ו

יום ראשון

מצות לא תעשה י. מז. ס. ו. ה. ב. ג. ד. טו.

מצות עשה קפו. מצות לא תעשה כג. כד.
 המצוה העשירית — האזהרה שהזרנו מלפנות אל עבודה זרה ולהתעסק בענייניה, כלומר: לעיין וללמוד אותן והזיות וההבלים שאומרים מיסדיה, שרוחנית פלונית (כוח עליון מסויים) מורידים אותה באפן כף וכף, והיא עושה כף וכף; והכוכב הפלוני מקטרים לו ועומדים לפניו כף וכף, והוא עושה מעשה פלוני, וכיוצא בדברים אלו. שהמחשבה בדברים אלו והעיון באותם הדמיונות הוא ממה שמעורר את-הפתי לדרש בהם ולעבדם. והפסוק שבו הזרנו על ענין זה הוא אמרו: "אל-תפנו אל-האילים" (ויקרא יט, ד). ולשון ספרא (תחילת קדושים, י): "אם פונה אתה אחריהן אתה עושה אותן אלהות". ושם אמרו: "רבי יהודה אומר: אל-תפנה לראותן", כלומר: אפלו להסתפל בצורת הפסל החיצונית ולהתבונן בעשייתו אסור, כדי שלא יעסיק חלק מן-הזמן במשהו מהם. ובפרק "שואל אדם מחברו" (שבת קמט.): "כתב המהלך (הכתוב) תחת הצורה (צורת אדם) ותחת הדיוקנאות (של שאר עצמים) אסור לקרותו בשבת; ודיוקני (של עבודה זרה) עצמה אף בחל אסור להסתפל בה, משום שנגמר: 'אל-תפנו אל-האילים'. מאי תלמודא? (איך נלמד פסוק זה) אמר רבי יוחנן: 'אל-תפנו אל' — מדעתכם" (הבלים אשר אתם בודים) וכבר נכפל הלוא בענין זה עצמו, כלומר באסור המחשבה על עבודה זרה והוא אמרו: "השמרו לכם פן-יפתה לבבכם וסרתם ועבדתם" (דברים יא, טז), כלומר: אם תועה לבך לחשב בה, זה יגרם לך לסור מן הדרך הישרה ולהתעסק בעבודתה. ואמר עוד בענין זה עצמו: "ופן-תשא עיניך השמימה וראית את-השמש ואת-הירח וגו'" (שם ד, יט), כי לא הזהיר לבל ירים אדם את-ראשו לראותם בעיניו, אלא הזהיר מלהסתפל בעין הלב במה-שמניחסים להם

עובדיהם. וכן אמרו: "ופן-תדרש לאלהיהם לאמר איכה יעבדו הגוים האלה את אלהיהם ואעשה-כן גם-אני" (שם יב, ל) — שהזהיר מלשאול על איכות עבודתה אף-על-פי שלא יעבדנה, לפי שפליגה גורם לטעות אחריה. ודע שהעובר על ענין זה — חיב מלקות. וכבר נתבאר זה בסוף פרק א' מערובין (יז), כשאמרו: "לוקין על ערובי תחומין דבר תורה" והביאו ראיה מאמרו: "אל-יצא איש ממקומו" (שמות טז, כט); והקשו ואמרו: היאך ילקה על לאו שבא בלשון "אל" ולא בא בלשון לא? והשיבו בדרך קשיא ואמרו: אם כל-מה שבא בלשון 'אל' אין לוקין עליו, אלא מעתה "אל תפנו אל-האילים" הכי נמי (האמנם כך) דלא לאקי? הרי משמע מכאן שענין זה לוקין עליו.

המצוה המ"ז — האזהרה שהזרנו מלהיות חפשיים במחשבותינו, עד שנאמין דעות המנגדות לדעות שהביאה התורה, אלא נגביל את-מחשבתנו ונעשה לה סיג שתעמוד אצלו — והן מצות התורה ואזהרותיה. והוא אמרו יתעלה: "ולא-תתורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם" (במדבר טו, לט). ולשון ספרי: "ולא תתורו אחרי לבבכם" — זו מינות בענין שנגמר: "וימוצא אני מר ממנות" וגו' (קהלת ז, כו); "ואחרי עיניכם" — זו זנות, שנגמר: "ויאמר שמשון אל-אביו" וגו' (שופטים יד, ג). הפונה באמרם זו זנות — רדיפת התענוגות והתאות הגופניות והעסקת המחשבה בהן תמיד.

המצוה המשלימה ששים — האזהרה שהזרנו מלקוב (לקלל) את-השם הגדול — יתעלה על מה שאומרים הכופרים לעילא לעילא — וזהו הענין שמכנים אותו (בלשון סגי-נהור) "ברפת השם". וענש העובר על לאו זה הוא מפרש בלשון התורה שהוא נסקל, הוא אמרו יתעלה: "ונקב שם-ה' מות יומת רגום ירגמו-בו כל-העדה" (ויקרא כד, טז). אבל האזהרה, לא באה בכתוב אזהרה מיחדת על חטא זה לבדו, אלא באה אזהרה הכוללת ענין זה וזולתו, והוא אמרו:

או יזרוק אֶבֶן לְמַרְקוּלִים (שם אליל). והוא אָמְרוּ יתְעַלֶּה בְּאִזְהָרָה עַל כָּף: "וְלֹא תַעֲבֹדֶם" (שמות כ, ג). וְלִשׁוֹן הַמְּכַלְתָּא (שם): "לֹא תִשְׁתַּחֲוֶה לָהֶם וְלֹא תַעֲבֹדֶם" — לְחִיב עַל הַעֲבוּדָה בַּפְּנֵי עֲצָמָה וְעַל הַהִשְׁתַּחֲוִיָּה בַּפְּנֵי עֲצָמָה. לְפִיכֶּךָ מִי שִׁזְרַק אֶבֶן לְפָעוּר או פוּעַר עֲצָמוֹ לְמַרְקוּלִים — אֵינּוּ חֵיב לְפִי שְׂאִין זֶה עֲבוּדָתוֹ, שִׁתְּרֵי אָמְרוּ יתְעַלֶּה: "אֵיכָה (באותו אופן ש) יַעֲבֹדוּ הַגּוֹיִם הָאֵלֶּה אֶת-אֱלֹהֵיהֶם וְאֶעֱשֶׂה-כֵּן גַּם-אֲנִי" (דברים יב, ל). הַעוֹבֵר עַל לֹא זֶה בְּמִזִּיד — חֵיב סְקִילָה וְכֹרֶת, וּבְשׁוּגָג קָרָפֶן. וְכִבֵּר נִתְבְּאָרוּ גַם דִּינֵי מִצְוָה זֶה בְּפָרֶק ז' מִסְנֵה־דְרִיזִין. וְשֵׁם (סד): אָמְרוּ: "שִׁלַּשׁ כְּרַתוֹת בַּעֲבוּדָה זֶה לְמָה? אַחַת לְכַדְרָפָה, וְאַחַת לְשִׁלָּא כְּדַרְפָּה, וְאַחַת לְמַלְךְ". כְּלוּמַר: שֶׁהַעוֹבֵד לְאִיזָה דָּבָר שֶׁהוּא מְמַיֵּי עֲבוּדָה זֶה בְּאִיזָה מִיֵּן שִׁיְהִיָּה מְמַיֵּי הַעֲבוּדָה — הֲרִי זֶה חֵיב כְּרַת, בְּתַנְאֵי שִׁיעֵבֵד כְּדַרְפָּה, כְּלוּמַר: בְּדָבָר שֶׁדַּרְפָּה לְהַעֲבֹד בּוֹ, כְּגוֹן פּוּעַר לְפָעוּר וְזוֹרֵק אֶבֶן לְמַרְקוּלִים, וּמַעֲבִיר שְׁעָרוֹ לְכַמוֹשׁ. וְכֵן מִי שֶׁעֲבַד בְּאַחַת מֵאַרְבַּע עֲבוּדוֹת לְאִיזָה נֶעֱבֵד שִׁיְהִיָּה — הֲרִי זֶה חֵיב כְּרַת, אַף-עַל-פִּי שְׂאִין דְּרָךְ עֲבוּדָתוֹ בְּכָף, כְּגוֹן אִם הִקְרִיב לְפָעוּר או הִשְׁתַּחֲוֶה לְמַרְקוּלִים — וְזֶהוּ 'שִׁלָּא כְּדַרְפָּה'. וְהַכְּרַת הַשְּׁלִישִׁי הוּא בְּמַעֲבִיר בְּאֵשׁ לְמַלְךְ' כְּמוֹ שֶׁאָבָאָר (במצוות לא-תעשה ז' — סוף שיעור יד).

הַמִּצְוָה הַחֲמִישִׁית — הַאִזְהָרָה שֶׁהַזְהָרְנוּ מִלְּהַשְׁתַּחֲוֹת לְעֲבוּדָה זֶה. וְכַרוּר, שֶׁמֶה-שְׂאֵנּוּ אוֹמְרִים, עֲבוּדָה זֶה, — הַפְּנִיָּה בּוֹ: כְּלוּמַר שֶׁנֶּעֱבַד זוֹלַת ה', וְהוּא אָמְרוּ יתְעַלֶּה: "לֹא-תִשְׁתַּחֲוֶה לָהֶם וְלֹא תַעֲבֹדֶם" (שם, ה). וְאֵין הַפְּנִיָּה אֶסוּר הַהִשְׁתַּחֲוִיָּה לְבִדָּה — לְהוֹצִיא (ולמעט) זוֹלַתָּה — אֵלֶּה הַזְכִּיר (כדוגמה) דְּרָךְ מִדְּרָכֵי הַעֲבוּדָה, כְּלוּמַר הַהִשְׁתַּחֲוִיָּה, וְכֵן מְזַהְרִים מִלְּהַקְרִיב לָהּ וּמִלְקַטֵּר; וְהַעוֹבֵר עַל אַחַת מֵאלוֹ וְהִשְׁתַּחֲוֶה או הִקְרִיב או נִסָּף או הִקְטִיר — חֵיב סְקִילָה. וְלִשׁוֹן הַמְּכַלְתָּא (שמות כב, יט): "זוֹבַח לְאֱלֹהִים יָחָרָם (שם) — עֲנַשׁ שְׂמַעְנוּ, אִזְהָרָה לֹא שְׂמַעְנוּ, תְּלַמּוּד לּוֹמַר: "לֹא-תִשְׁתַּחֲוֶה לָהֶם וְלֹא תַעֲבֹדֶם". זְבִיחָה בְּכֻלָּל הִיְתָה וְנִצְּאָת לְלַמֵּד: מֶה זְבִיחָה מִיְחַדָּת שְׁפִיּוּצָא בְּהַ עוֹבְדֵיִן לְשָׁמַיִם וְחִיבֵיִן

"אֱלֹהִים לֹא תִקְלָל" (שמות כב, כז). וְלִשׁוֹן הַמְּכַלְתָּא (פִּרְשַׁת מִשְׁפָּטִים שם): "לְפִי שֶׁהוּא אוֹמַר: 'וְנִקְבַּ שְׁמֵ-ה' מוֹת יוֹמָת' עֲנַשׁ שְׂמַעְנוּ, אִזְהָרָה לֹא שְׂמַעְנוּ — תְּלַמּוּד לּוֹמַר: 'אֱלֹהִים לֹא תִקְלָל'". וְכִסְפָּרָא (פִּרְשַׁת אִמּוּר שם): "עַל הַשֵּׁם הַמְּיַחֵד (שם) הַמְּפּוֹרֵשׁ בֶּן ד' אוֹתוֹת: אֶלֶף-דַּלֶּת-נוּן-יּוֹד, יוֹד-הָא-וָאוּהָא (הַלְכוּת עֲבוּרִים פֶּרֶק ב הַלְכוּת ז) — בְּמִיתָה; וְעַל שְׂאָר הַפְּנּוּיִין (שֶׁאֵר שְׁמוֹת שֶׁאֵינֶן נִמְחָקִים: אֵל, אֱלוֹהִים, אֱלֹהִים, אֱהִיָּה, שְׂדֵי, עֲבֹאוֹת) — בְּאִזְהָרָה (לֹא) (בַּלְבַּד)). וְעוֹד בְּמְכַלְתָּא (דְּרַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן יוֹחָאִי): "אֱלֹהִים לֹא תִקְלָל" לְתַן לֹא-תַעֲשֶׂה עַל כְּרַפְתַּת הַשֵּׁם". וְכִבֵּר נִתְבְּאָרוּ דִּינֵי מִצְוָה זֶה בְּפָרֶק ז' מִסְנֵה־דְרִיזִין. וְדַע (שֶׁאֵף שֶׁהִזְהָרָה "אֱלוֹקִים לֹא תִקְלָל" הִיא אִזְהָרָה עַל כְּמֵה אִיסוּרִים שׁוֹנִים, הֲרִי) שְׁסוּג זֶה מִן-הָאִזְהָרוֹת הַכּוֹלָל שְׁנַיִם שְׁלִשָּׁה עֲנִינִים — אֵינּוּ מְסוּג לֹא שֶׁבְּכֻלָּלוֹת (לֹא) אֶחָד הַכּוֹלָל כְּמֵה אִיסוּרִים — שֶׁאֵין לּוֹקִין עֲלֵיהֶם, וְרֵאָה לְעִיל הַכּוֹלָל (הַשּׁוֹרֵשׁ) הַתְּשִׁיעִי — לְפִי שֶׁבְּאָר הַכְּתוּב אֶת-הָעֲנַשׁ בְּכָל-עֲנִינֵן וְעֲנִינֵן מֵהֶם וְהוֹדִיעֵנוּ בְּהַכְּרַח, שֶׁכָּל-עֲנִינֵן וְעֲנִינֵן מְזַהְרִים עֲלֵיו וְשֶׁהוּא מִצְוָת לֹא-תַעֲשֶׂה, כְּמוֹ שֶׁבְּאָרְנוּ בְּהַקְדָּמוֹת שֶׁעֲשִׂינוּ לְמֵאֲמָר זֶה (בְּהַקְדָּמַת הַסֵּפֶר שֶׁאֲחַר י"ד הַכּוֹלָלִים) (הַשּׁוֹרֵשִׁים)). וְכִינֵן שֶׁהַכָּלָל הוּא: לֹא עֲנַשׁ אֵלֶּה-אִם-כֵּן הַזְהָרָה — חוֹקֵרִים אָנוּ עַל הַאִזְהָרָה בְּהַכְּרַח. וְיֵשׁ שֶׁהִיא נִלְמַדָּת בְּאַחַת הַמִּדּוֹת, וְיֵשׁ שֶׁהִיא בְּכֻלָּל עֲנִינֵן אַחֵר, כְּמוֹ שֶׁבְּאָרְנוּ בְּהַקְדָּמוֹת. וְלֹא יֵהָא לֹא שֶׁבְּכֻלָּלוֹת אֵלֶּה אִם לֹא קְדָמָה לָנוּ יְדִיעָה כָּלָל, שֶׁעֲנִינֵן מֵאוֹתָם הַעֲנִינִים מְזַהְרִים עֲלֵיו (רַק כֵּאֲשֶׁר אֵין מְקוּר נוֹסֵף לְאִיסוּר), אֵלֶּה מְחַמַּת אוֹתוֹ הֵלָא, כְּמוֹ שֶׁבְּאָרְנוּ בְּכָלֵל הַתְּשִׁיעִי; אֲבָל אִם קְדָמָה יְדִיעָה שֶׁאוֹתוֹ הַדָּבָר מְזַהְרִים עֲלֵיו — וְהוּא בְּאָמְרוֹ שֶׁהַעוֹשֶׂה כָּף וְכָף יַעֲשֶׂה בּוֹ כָּף — אֵין לְחַשׁ (לְהַבְדִּיל) אִם הַאִזְהָרָה הִיא בְּפְרוּשׁ או מִן הַדִּין, בְּפֶרֶט או בְּכֻלָּל. וְדַע זֹאת, וְיִבּוֹאוּ לָךְ מַעֲנִינֵן זֶה עוֹד מִצְוֹת רַבּוֹת.

הַמִּצְוָה הַשְּׁשִׁית — הַאִזְהָרָה שֶׁהַזְהָרְנוּ מִלְּעֲבוּד עֲבוּדָה זֶה אֶפְלוּ בְּזוֹלַת אַרְבַּע הַעֲבוּדוֹת הַנּוֹצְרוֹת (בְּמִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה ה) — אֵף בְּתַנְאֵי שִׁיְהִיָּה זֶה כְּדַרְפָּה, כְּלוּמַר: שֶׁיַּעֲבֹדְנָה בְּמֵה שֶׁדְּרָךְ אוֹתוֹ הַנֶּעֱבֵד לְהַעֲבֹד, כְּגוֹן שִׁיְפָעוּר (יִגְלָה) עֲצָמוֹ לְפָעוּר

כלומר: על עשיית עבודה זרה או בקשה (לאחר) לעשות לו (כדי לעבדה) אף-על-פי שלא עבדה.

המצוה השלישית — האזהרה שהזהרנו מלעשות עבודה זרה — אפלו לזולתנו — לעבדה, ואפלו היה זה המבקש אותנו לעשותה הוא גוי, והוא אמרו יתעלה: "ואלהי מסכה לא תעשו — לכם" (ויקרא יט, ד). ולשון ספרא (תחלת פרשת קדושים הלכה יב): "ואלהי מסכה לא תעשו — אפלו לאחרים. ושם אמרו: העושה עבודה זרה לעצמו עובר משום שתי אזהרות, כלומר: שהוא עובר על עשייתה בידו — ואפלו היא לאחרים, כמו שנתבאר במצוה שלישית זו — וגם עובר על שרכש עבודה זרה והרי היא ברשותו, אף אם זה שעשאה לו הוא אחר, כמו שקדם במצוה ב — לפיכך לוקה שתי מלקיות. וכבר נתבאר דין המצוה הזאת עם מה-ש'לפניה במסכת עבודה זרה (מג).

המצוה הרביעית — האזהרה שהזהרנו מלעשות צורת האדם מן-המפכות, האבנים, העצים ודומיהם, אף-על-פי שלא נעשו כדי לעבדם, וזאת כדי להרחיק מלעשות הצורות בכלל, כדי שלא יחשבו עליהם מה-שחושבים ההמונים, כלומר עובדי עבודה זרה, שחושבים שיש לצורות השפעה. והוא אמרו יתעלה: "לא תעשון אתי (אותי, בדומה לי, צורת אדם עליו נאמר "בצלמנו כדמותנו") אלהי כסף ואלהי זהב לא תעשו לכם" (שמות כ, כג). ולשון המכלתא (סוף פרשת יתרו) בענין לאו זה על דרך הפרוש: "אלהי כסף ואלהי זהב לא תעשו לכם" — שלא תאמר: הריני עושה לנוי כדרך שאחרים עושים במדינות, תלמוד לומר: לא תעשו לכם; והעובר על לאו זה — חייב מלקות. וכבר נתבאר דיני מצוה זו ואיזו צורה מתר לפתח ואיזו אסור ואיך יהא אפן הפתוח, וזולת זה, בפרק ג' מעבודה זרה. ונתבאר בסנהדרין (ז): שלא זו, כלומר, זה שנתאמר "לא תעשון אתי אלהי כסף" כולל גם ענינים אחרים חוץ מענין מצות אלו; אבל פשיטה דקרא מדבר במה-שהזכרנו, כמו שנתבאר במכלתא.

המצוה ה"ט"ו — האזהרה שהזהרנו מלקרוא

עליה בין שהוא עובדו (בין שהיא דרך עבודתה) בין שאינו עובדו (בין שאינה דרך עבודתה), אף כל-שפיוצא בו עובדין לשם — חייב עליו, בין שהוא עובדו בין שאינו עובדו. וענין הדברים האלה, שארבעת מיני עבודה אלו, והם: ההשתחויה, והזביחה, והקטור, והנסוף שבהם נתחייבו לעבוד את ה' יתעלה — כל-מי שיעבד עבודה זרה באחד מהם — חייב סקילה, אפלו אותו הנעבד אין דרכו לעבדו באחת מאלו. וזוהי שקוראים לה: "שלא כדרךה", כלומר: אף-על-פי שעבד אותה שלא כדרך עבודתה, כיון שעבד באחת מאלו חייב סקילה אם הוא מזיד, והוא בכרת אם לא נודע (לבית דין) עליו, או לא נענש (כשלא נתקיימו תנאי הענישה כהתראה וכדומה); אף אם הוא שוגג, יקריב קרבן תשאת קבועה. וכן אם קבל עליו באלוה (אמר לו "אלי אתה") איזה דבר שקבלו עליו — הרי זה חייב (סקילה). וכבר נכפל הלאו בענין זה, כלומר: באסור עבודתה באחד מארבעת מינים אלו אפלו שלא כדרךה, והוא אמרו יתעלה: "ולא-יזבחו עוד את זבחייהם לשעירים" (ויקרא יז, ז) ולשון ספרא (שם): "אין שעירים אלא שדים". ובגמרא זבחים (קו.) נתבאר, שלא זו היא דוקא בשוחט לעבודה זרה, אפלו אם אין דרפה בשחיטה. אמרו: מנין לזובח בהמה למרקוליס שהוא חייב? שנתאמר: "ולא יזבחו עוד את-זבחייהם לשעירים". אם אינו ענין (אין המקרא משמש) לכדרךה, דכתיב (כי כבר ישנו על-כך הפסוק) "איכה יעבדו הגויים האלה את-אלהיהם" (ראה מצות לא תעשה הבאה — דברים יב, ל) — תנהו ענין (השתמש בו) לשלא כדרךה. אם כן, העובר על זה אם הוא מזיד — הריהו בכרת ובסקילה כמו שבארנו; ובשוגג — יקריב קרבן. ולשון הכתוב: "זובח לאלהים יחרם". וכבר נתבאר דיני מצוה זו בפרק ז' מסנהדרין (ס).

המצוה השנייה — האזהרה שהזהרנו מלעשות פסילים אשר יעבדו. ואין הכדל בין שיעשם בידו או יבקש (לאחר) לעשותם לו, והוא אמרו יתעלה: "לא תעשה לך פסל וכל-תמונה" (שמות כג, ד). והעובר על לאו זה — חייב מלקות,

יום שני

מצות לא תעשה טז. יז. יח. יט. כ. כא.
כו. כז. כח. כט. יד. ח. ט. ז.

המצוה הט"ז — האזהרה שהזהרנו מלהסית, הינו שיקרא אחד מישראל לעבוד עבודה זרה, וזהו הנקרא: מסית, כמו שבארנו לעיל (מצות לא תעשה טו). ולשון אזהרה על זה הוא אמרו יתעלה במסית: "ולא יוספו לעשות פדבר הרע הזה בקרבך" (דברים יג, יב); העובר על זה, והוא המפתה אדם מישראל — תיב סקילה, כמו שאמר הכתוב: "כי הרג תהרגנו" (שם, י). והאדם אשר המסית רצה שיוסת לו — הוא אשר ראוי שיהרגנו, כמו שבאר יתעלה ואמר: "נדך תהיה בו בראשונה להמיתו" (שם). ולשון ספרי (פרשת ראה שם): מצוה בינד המוסת להרגו. וכבר נתבאר דיני מצוה זו בפסק ז' מסנהדרין (סז).

המצוה הי"ז — האזהרה שהזהר המוסת מלאהב את המסית, ושלא יאבה לזכרו, והוא אמרו יתעלה: "לא תאבה לו" (שם, ט). ולשון ספרי (פרשת ראה שם): "מפלל שנגאמר: 'ואהבת לרעך כמוך' (ויקרא יט, יח) יכול אתה אוהב לזה? תלמוד לומר: 'לא תאבה לו'".

המצוה הי"ח — האזהרה שהזהר המוסת שלא יקל בנטירה (בשנאה) למסית, אלא תיב לנטור לו בהכרח; וכשאינו נוטר לו — עובר על מצות לא תעשה, והוא אמרו: "ולא תשמע אליו" (דברים יג, ט), ובא הפרוש (המשך דברי הספרי שם): מפלל שנגאמר: "עזב תעזב עמו" (שמות כג, ה) יכול אתה עוזב (עוזר ומסייע) לזה? תלמוד לומר: "ולא תשמע אליו".

המצוה הי"ט — האזהרה שהזהר המוסת מלהציל את המסית, אם יראהו במצב של אבוד וקליה, והוא אמרו: "ולא תחס עינך עליו" (דברים יג, ט). ובא הפרוש (המשך הספרי שם): מפלל שנגאמר: "לא תצמד על-דם רעך" (ויקרא יט, טז) יכול אי אתה עומד על דמו של זה (המסית)? תלמוד לומר: "ולא תחוס עינך".

המצוה העשרים — האזהרה שהזהר המוסת מללמד זכות על המסית: ואפלו יודע לו זכות —

לעבודה זרה, כלומר: לקרוא בני אדם לעבודתה ולזרום לכך, כלומר, אף-על-פי שהקורא הזה אינו עובד, ולא עשה שום מעשה מן המעשים זולת הקריאה אליה. וזה אם קרא רבים (רוב העיר), נקרא: מדיח, והוא אמרו יתעלה: "יצאו אנשים בני-בליעל מקרבך וידיחו את-ישיבי עירם לאמר" (דברים יג, יד); ואם קרא לאחד (ליחידים) מבני אדם — הרי זה נקרא: מסית, והוא אמרו יתעלה: "כי יסיתך אחיך בן-אמך וגו'" (שם, ז), ודברנו במצוה זו הוא במדיח בלבד, והאזהרה שבאה על זה היא אמרו יתעלה: "לא ישמע על-פיך" (שמות כג, יג). ובגמרא סנהדרין (סג): אמרו: "ולא ישמע על-פיך" — אזהרה למסית, מסית בהדיח כתיב בה (כתוב בו, במסית, במפורש): "וכל-ישראל ישמעו ויראון ולא יוספו לעשות" (דברים יג, יב)?! אלא אזהרה למדיח. וכן אמרו במקלתא דרבי ישמעאל: "לא ישמע על-פיך" — אזהרה למדיח. העובר על לאו זה — תיב סקילה. ולשון סנהדרין (סז): מדיחי עיר הנדחת — בסקילה. וכבר נתבאר דיני מצוה זו בפסק י' מסנהדרין (קיא).

המצוה הקפ"ו — הצווי שנצטוינו להרג אנשי עיר הנדחת כלם ולשרוף את-העיר על כל-מה-שבתוכה, וזהו דין עיר הנדחת. והוא אמרו יתעלה: "ושרפת באש את-העיר ואת-כל-שללה" (שם יז). וכבר נתבאר דיני מצוה זו במסכת סנהדרין (קיא).

המצוה הכ"ג — האזהרה שהזהרנו מלבנות עיר הנדחת, והוא אמרו יתעלה: "והיתה תל עולם לא תבנה עוד" (שם) וכל-הבונה ממנה אינה דבר תיב מלקות, כלומר: שישב אותה עיר כמו שהיתה. וכבר נתבאר דיני מצוה זו בפסק י' מסנהדרין.

המצוה הכ"ד — האזהרה שהזהרנו מלהשתמש ומלהנות באיזה דבר מנכסי עיר הנדחת, והוא אמרו יתעלה: "ולא ידבק בידך מאומה מן-החרם" (שם, יח), והלוקח ממנה כל-שהוא — תיב מלקות. וכבר נתבאר דיני מצוה זו בפסק י' מסנהדרין (קיא).

תשמע אל-דברי הנביא שהוא" (דברים יג, ד).
 וכבר נתבאר דיני מצוה זו בפרק י"א מסנהדרין
 (שם).

המצוה הכ"ז — האזהרה שהזהרנו על נבואת
 שקר, והוא שיתנבא בשם ה' אלא שיאמר מה
 שלא אמרו ה', או מה שאמרו יתעלה לזולתו
 ומיחס זאת לעצמו ויאמר שה' אמר לו דברים
 אלו, והוא לא אמרם לו. ולשון האזהרה בענין זה
 הוא אמרו: "אף הנביא אשר יזיד לדבר דבר
 בשמי את אשר לא צויתיו לדבר" (שם יח, כ).
 (ומהעונש נלמד אזהרה, על פי הכלל הי"ד). וגם
 העובר על לאו זה חיב חנק; וכשפנו את-
 הנחנקים אמרו (סנהדרין פט): "ונביא השקר".
 ושם אמרו: שלשה מיתתם בידי אדם: "אשר יזיד
 לדבר דבר בשמי" — זה המתנבא מה שלא
 שמע; "את אשר לא צויתיו לדבר, הא לחברו
 צויתיו" — זה המתנבא מה שלא נאמר לו;
 "ואשר ידבר בשם אלהים אחרים" — זה
 המתנבא בשם עבודה זרה, ובכלן נאמר: "ומת
 הנביא שהוא" — וכל-מיתה האמורה בתורה
 סתם הרי היא חנק. וכבר נתבאר דיני נביא שקר
 זה בפרק י"א מסנהדרין (שם).

המצוה הכ"ט — האזהרה שהזהרנו שלא
 לירא מנביא השקר או להמנע מלהרגו כיון שהוא
 מתנבא בשם ה', אלא לא נירא מענש כולל כיון
 שנתברר לנו שקרו והוא אמרו יתעלה: "לא תגור
 מפניו" (שם יח, כב). ולשון ספרי (שם): "לא תגור
 מפניו — אל תמנע עצמך מללמד עליו חובה".
 וכבר בארנו דיני מצוה זו באר היטב בהקדמת
 חבורנו לפרוש המשנה.

המצוה הי"ד — האזהרה שהזהרנו מלהשבע
 בעבודה זרה, אפלו לעובדיה. וכן לא ישביעם
 בה, כמו שבארו לנו באמרם (מכילתא פרשת
 שופטים): לא תשביע לגוי ביראתו. והוא אמרו
 יתעלה: "ישם אלהים אחרים לא תזכירו" (שמות
 כג, יג), שלא תשביע לגוי ביראתו, ושם אמרו
 (במכילתא) עוד: "לא תזכירו" — שלא ידור
 בשם עבודה זרה. ובסנהדרין (סג): "לא תזכירו
 — שלא יאמר אדם לחברו: שמור לי בצד

אסור לו להזכירו ולא ללמד עליו זכות, והוא
 אמרו יתעלה: "ולא-תחמל" (דברים שם). וכא
 הפרוש (ספרי, שם): ולא תחמל, לא תלמד עליו
 זכות.

המצוה הכ"א — האזהרה שהזהר המוסת
 מלשתק מלומר חובה הידועה לו על המסית ממה
 שמביא (לפסק דין לחובתו עד) לידי קיום הענש
 עליו, והוא אמרו יתעלה: "ולא-תחמול עליו"
 (שם). וכא הפרוש (ספרי, שם): ולא תחמול —
 לא תלמד עליו זכות.

המצוה הכ"ו — האזהרה שהזהר אדם
 מלהתנבא בשמה (של עבודה זרה), והוא, שיאמר
 שה' צוהו לעבדה או שהיא עצמה צוטה על
 עבודתה והבטיחה גמול וענש, כמו שמדמים
 נביאי הפעל ונביאי האשרה. ולא בא בכתוב לאו
 מפרש מיוחד בענין זה, כלומר: אזהרת מתנבא
 בשמה; אבל נתבאר בכתוב הענש, שכן נדון
 המתנבא בשמה במיתה, והוא אמרו: "ואשר
 ידבר בשם אלהים אחרים ומת הנביא שהוא" (שם
 יח, כ). ומיתה זו בחנק, כפי הכלל שאצלנו
 שמיתה האמורה בתורה סתם — חנק. וכבר ידוע
 לך היסוד שבארתי לך בכלל י"ד מן הכללים
 שקדמו למאמר זה, והוא אמרם: לא ענש הפתוב
 אלא-אם-כן הזהיר; והנה אזהרתו ממה-שנאמר:
 "ישם אלהים אחרים לא תזכירו" (שמות כג, יג).
 כי אינו מן-הנמנע שלא אחד מזהיר על ענינים
 רבים ואין דינו דין לאו שבכללות, כיון שנתבאר
 הענש בכל-ענין וענין. ומזה יבואו דגמאות
 במקומן. וכבר נתבאר דין מצוה זו בפרק י"א
 מסנהדרין.

המצוה הכ"ח — האזהרה שהזהרנו מלשמוע
 נבואת מתנבא בשם עבודה זרה, כלומר: שלא
 נדון עמו ולא נשאלהו ונאמר לו; מה האות שלך
 ומה ראיתך על דבר זה, כדרך שנעשה עם מתנבא
 בשם ה' (נביא אמת) — אלא כשנשמעהו מתנבא
 בשמה נתרה בו על כף, כמו שאנו חייבים
 בכל-חוטא; ואם יתמיד בטענתו — נענישהו
 כראוי לפי דיני התורה, ולא נחוש לאותותיו ולא
 לראיותיו. ועל זה הזהרנו באמרו יתעלה: "לא

וכבר נתבארו דיני מצוה זו בפרק ז' מסנהדרין (סה).

המצוה השביעית — האזהרה שהזהרנו מלמסור מקצת בנינו לנעבד (עבודה זרה) שהיה מפרסם בזמן מתן תורה שהיה שמו מלך, והוא אמרו יתעלה: "ומזרעך לא-תתן להעביר למלך" (שם יח, כא). עבודת עבודה זרה זו הייתה, כמו שנתבאר בפרק ז' מסנהדרין (סד), שמעביר אש ומלכה אותה ולוקח מקצת בניו ומסרו בידי המתעסק בעבודת אותו הנעבד (כדי למוסרו לרשות עבודה זרה), ומעבירו (האב) על אותה האש (על גבה) מצד לצד (ולא בתוכה ממש), וכבר נכפל הלואו על מעשה זה ואמר: "לא-ימצא בך מעביר בנו-ובתו באש" (דברים יח, י). והעובר על לאו זה במזיד — חייב סקילה, וכרת אם לא נסקל; ובשוגג — חייב חטאת קבועה. וכבר נתבארו דיני מצוה זו בפרק ז' מסנהדרין.

יום שלישי

מצות לא תעשה יא. יב. יג.

מצות עשה קפה.

מצות לא תעשה כה. כב. מח. נ. נא. ל.

לג. לא. לב.

המצוה הי"א — האזהרה שהזהרנו מלעשות מצבה (מבנה) שיתקבצו אליה וכבדוה, אפלו נעשית לעבוד עליה את ה', פל-זה פדי שלא נתדמה בעבודתו יתעלה לעובדי עבודה זרה, לפי שפך היו עושים: בונים מצבות ושמים את הנעבדים עליהן, והוא אמרו יתעלה באזהרה על פך: "ולא-תקים לך מצבה אשר שגא ה' אליהך" (דברים טז, כב); והעובר על לאו זה — חייב מלקות.

המצוה הי"ב — האזהרה שהזהרנו מלעשות אבנים מוכנות להשתתחות עליהן, אפלו אותה השתתותה היא לה' יתעלה. וגם זאת פדי שלא להתדמות לעובדי פסילים, לפי שפך היו עושים אבנים מצירות מעשה אמן לפני הפסילים, ועליהן היו משתתחים לאותו הפסל. אמר יתעלה: "ואבן משפית (מצויירת) לא תתנו בארצכם

עבודה זרה פלוגית". והעובר על לאו זה, כלומר: הנשבע דרך רוממות בדבר מכל-הנבראים שמאמינים בו התועים שהוא אלהות — חייב מלקות. אמרו בגמרא סנהדרין, כשהזהירו מלחבק עבודה זרה ולנשקה ולכבד לפניה וכיוצא בזה ממעשה הכבוד והאהבה: על כלם אינו לוקה חוץ מן-הנודר בשמה והמקים (הנשבע) בשמה. וכבר נתבארו דיני מצוה זו בפרק ז' מסנהדרין. המצוה השמינית — האזהרה שהזהרנו ממצעשה האוב, והוא שמקטיר קטרת ידועה ועושה מעשים מסוימים, ונדמה לו שהוא שומע דבור מתחת שחיו (מתחת מקום החיבור של הזרוע אל הכתף) שעונה למה שישאל עליו — וזה מין ממיני עבודה זרה, והוא אמרו: "אל-תפנו אל-האבת" (ויקרא יט, לא). ולשון ספרא (פרשת קדושים): "אוב — זה פיתום (שם מכסף) המדבר משחיו". והעובר על לאו זה במזיד — נסקל; ואם לא נסקל הרי זה בכרת; ואם הוא שוגג — חייב חטאת קבועה, כלומר: (דוקא זה) העושה אותם המעשים בידו ומתעסק בהם בעצמו. וכבר נתבארו דיני מצוה זו בפרק ז' מסנהדרין.

המצוה התשיעית — האזהרה שהזהרנו ממצעשה הידעוני וגם הוא מין ממיני עבודה זרה, והוא: שיקח עצם עוף ששמו ידוע וישים אותו בפיו ויקטר בקטרת ויאמר דברים ויעשה מעשים עד שיהיה במצב הדומה למצב המתעלה ותבואהו תרדמה וידבר עתידות. אמרו (סנהדרין סה:): "ידעוני — מניח עצם ידוע בפיו והוא מדבר מאליו". וכא הלאו על ענין זה בלשון זה: "אל תפנו אל-האבת ואל-הידעונים" (ויקרא שם). ואל תחשוב שזה לאו שבכילות — לפי שכבר חלקם כשהזכיר את הענש ואמר: אוב או ידעוני, וחיוב בכל-אחד מהם סקילה וכרת למזיד, והוא אמרו יתעלה: "ואיש או-אשה פיי-יהיה בהם אוב או ידעני מות יומתו" (שם כ, כז). ולשון ספרא (קדושים שם): "לפי שהוא אומר 'ואיש או-אשה פיי-יהיה בהם אוב או ידעוני', ענש שמענו אזהרה לא שמענו — תלמוד לומר אל-תפנו אל-האבת ואל הידעונים" (שם יט, לא); וגם העובר על לאו זה בשוגג — חייב חטאת קבועה.

ז, כו). והנהנה מאיזה דבר ממנה — לוקה. ובסוף מכות (כד). בארו, שהמבשל בעצי אשרה — לוקה שנים: אחת משום "ולא תביא תועבה אל-ביתך", ואחת משום "ולא ידבק בידך מאומה" (שם יג, יח) — (ראה מצות לא תעשה כד); והבן זאת. וכבר נתבאר דיני מצוה זו בפירק ג' מעבודה זרה.

המצוה הכ"ב — האזהרה שהזהרנו מלהנות בתכשיטים שקשטו בהם עבודה זרה, והוא אמרו יתעלה: "לא תחמד כסף וזהב עליהם" (שם ז, כה). ובספרא (ויקרא פ"א ב הלכה ז) בארו, שצפויי נעבד אסורין, והסמיכו את-זה לאמרו יתעלה: "לא תחמד כסף וזהב עליהם". העובר על לאו זה — חייב מלקות. וכבר נתבאר דיני מצוה זו בפירק ג' מעבודה זרה (מה).

המצוה המ"ח — האזהרה שהזהרנו מלקרות ברית עם הכופרים ולהניחם שקטים בכפירתם, כלומר שבעה עממין. והוא אמרו יתעלה: "לא תכרת להם ברית" (שם ז, ב). וכבר בארנו במצות עשה, במצוה קפז, שמלחמת שבעה עממין וכל מה-שנאמר בהם, ראוי למנותו, ואין דינו כמצות שאינן נוהגות לדורות.

המצוה המשלימה חמשים — האזהרה שהזהרנו מלחמול (לרחם) על עובדי עבודה זרה ומלשבח שום דבר מכל מה שמיוחד להם, והוא אמרו יתעלה: "ולא תחנם" (שם ז, ב), וכא בקבלה (וקיבלו חו"ל בעבודה זרה כ). "לא תתן להם חן". ואפלו אדם מעובדי עבודה זרה שצורתו נאה — אסור לנו לומר: זה נאה בצורתו או זה יפה פנים, כמו שנתבאר בגמרא דילן (שלנו). ובגמרא עבודה זרה ירושלמי (פרק א הלכה ט) אמרו: לא תתן להם חן — בלא-תעשה.

המצוה הנ"א — האזהרה שהזהרנו שלא ידורו עובדי עבודה זרה בארצנו פדי שלא נלמד כפירתם, והוא אמרו יתעלה: "לא ישבו בארץך פן-יחטיאו אתך ליי" (שמות כג, לג). ואפלו רצה הגוי לעבור במושבותינו אין זה מתר לנו, עד שיקבל עליו שלא לעבוד עבודה זרה, ואז יהא מתר לו לדור, וזהו הנקרא: גר תושב. הפונה בזה

להשתחות עליה" (ויקרא כו, א), והעובר על לאו זה — חייב מלקות. ולשון ספרא (סוף פרשת בהר): "לא תתנו בארצכם — בארצכם אין אתם משתחוים על האבנים, אבל משתחוים אתם על האבנים בבית המקדש". וכבר נתבאר דיני מצוה זו בגמרא מגלה (כב).

המצוה הי"ג — האזהרה שהזהרנו מלנטוע אילנות במקדש או אצל המזבח לנוי לו וליופי, אפלו נתפון בכך לעבודת ה', כיון שכך היו מכבדים גם לעבודה זרה שהיו נוטעים לה עצים נאים, יפים למראה, בבתי עבודתם. אמר יתעלה: "לא תטע לה אשרה כל-עץ אצל מזבח ה' אלהיך" (דברים טז, כא), העובר על לאו זה — חייב מלקות. וכבר נתבאר דיני מצוה זו בגמרא תמיד (כח); ושם נתבאר שהנטיעה בכל-המקדש אסורה.

המצוה הקפ"ה — הצווי שנוצטוינו להשמיד כל-עבודה זרה וכתיה בכל-מיני השמדה והשתתה: לשבר, לשרוף, להרוס ולקרות — כל-מין במה-שראוי לו, כלומר: במה שיהיה יותר גמור ומהיר בהשמדתו. לפי שהפונה היא שלא נשאיר לה זכר, והוא אמרו יתעלה: "אבד תאבדון את-כל-המקמות" (שם יב, ב). ועוד אמר: "כי אם-פה תעשו להם מזבחתיהם תתצו וגו'" (שם ז, ה), ואמר עוד: "ונתצתם את-מזבחתם" (שם יב, ג). ובדרך אגב שנוכרה בגמרא סנהדרין (צ). מצות עשה דעבודה זרה, אמרו בתמיהה: "בעבודה זרה מאי (איזו) מצות עשה אפא (ישנה)?! תרגמה (פירשה) רב חסדא: 'ונתצתם'. ולשון ספרי (פרשת ראה שם): "מנין אתה אומר שאם קצץ אשרה והחליפה אפלו עשר פעמים שחייב לקצצה? תלמוד לומר: 'אבד תאבדון'. ושם אמרו: 'ואבדתם את-שקם מן-המקום ההוא (שם) בארץ-ישראל אתה מצוה לרדוף אחריהם, ואין אתה מצוה לרדוף אחריהם בחוצה לארץ".

המצוה הכ"ה — האזהרה שהזהרנו שלא להוסיף כלום משל עבודה זרה על מונונו אלא נתרחק ממנה ומבתייה ומכל-המתיחס אליה, והוא אמרו יתעלה: "ולא תביא תועבה אל-ביתך" (שם

מנהגייהם — אפלו במלבוש. וכבר נתבארו דיני מצוה זו בפרק ו' משבת (סז). וגם בתוספתא שבת (פרק ז, ח).

המצוה הל"ג — האזהרה שהזהרנו מלנחש (להמר), כגון זה שאומרים ההמון: פיון שחזרתי מן-הדרך לא אצליח במעשי; או: הדרך הראשון שראיתי היום הוא דבר פלוני, ודאי ארויח היום דבר. ואפן זה נפוץ מאד אצל המוני העמים הסכלים. וכל-העושה מעשה על פי הנחוש — לוקה, לפי שאמר יתעלה: "לא-ימצא כה וגו' מעונן ומנחש" (דברים יח, ט). וכבר כפל צווי זה ואמר: "לא תנחשו" (ויקרא יט, כו). ולשון ספרי (דברים יח): "מנחש — כגון האומר: נפלה פתי מפי, נפלה מקלי מדי, עבר נחש מימיני ושוועל משמאלי". ובספרא (ויקרא יט, כו): "לא תנחשו — כגון אלו המנחשים בחלדה ובעופות ובכוכבים וכל פיוצא בהם". וכבר נתבארו גם דיני מצוה זו בפרק ז' משבת (סז) ובתוספתא שבת (תוספתא שבת פרק ז, ח).

המצוה הל"א — האזהרה שהזהרנו מלקסום, כלומר: לעורר את-לח ההשערה (לעתיד) באחד ממני העוררות. לפי שכל-בעלי הפחות המגידיים מה שיהיה קדם היותו — לא יתכן להם דבר זה אלא מפני שפח ההשערה שלהם חזק ויארע על-פי-רוב כפי האמת והנכון; לפיכך מרגישים מה-שיהיה, ויש להם יתרון זה על זה כמו שיש לכל-בני-אדם יתרון זה על זה בכל-לח מכחות הנפש. והכרחי הוא לבעלי הפחות ההשערתיים האלו לעשות איזה מעשה כדי לעורר בו את-פחו ולעודד את-פעלתו (של כח ההשערה). יש מהם מי שמכה במטה על הארץ הפאות תכופות וצועק צעקות משנות ומפנה מחשבתו ועושה כף זמן ממשה עד שיארע לו מעין מצב התעלפות ויגיד מה שיהיה — וכבר ראיתי זאת פעם במערב הפנימי. ויש מהם מי שזורק אבנים קטנות ביריעת עור ומאריך להביט בהן ואחר-כך יגיד, וזה מפרסם בכל-מקום שעברתי בו. ומהם מי שזורק חגורת עור ארפה על הארץ ומסתפל בה ומגיד. הפונה בכל-אלו לעורר את-לח שיש בו, לא שאותו דבר בעצמו פועל משהו או מורה על

שהוא "גר" לענין שמתר לו לדור בארץ בלבד. וכך אמרו (עבודה זרה סד): "איזהו גר תושב? זה שקבל עליו שלא לעבוד עבודה זרה, דברי רבי יהודה*"; אבל עובד עבודה זרה אל דור ואין מוכרין לו קרקעות ולא משפירין. ובמפרש פא לנו הבאור (שם כ): לא תתן להם חניה בקרקע. וכבר נתבארו דיני מצוה זו בסנהדרין ובעבודה זרה.

המצוה המשלימה שלשים — האזהרה שהזהרנו מללכת אחרי הפופרים ומלהתנהג כמנהגם, ואפלו במלבושם וכנוסיהם באולמיהם, והוא אמרו: "ולא תלכו בחקת הגוי אשר-אני משלח מפניכם" (ויקרא כ, כג). וכבר נכפל לאו זה באמרו: "ובחקתייהם לא תלכו" (שם יח, ג). ובא פרוש (ספרא פרשת אחרי-מות): לא אמרתי אלא בחקים החקוקים להם ולאבותיהם. ולשון ספרא (שם): "ובחקותיהם לא תלכו — שלא תהלכו בנמוסות שלהם, בדברים החקוקים להם, כגון תרטיות (מקום משחק לאדם) וקרקסיות (מקום משחק לחיות) והאסתטריות (אולמות לשיחות והטפות בעניני דת) אלה הן מיני מסבות שהיו מתכנסים בהן לעבודת האלילים; רבי מאיר אומר: אלו דרכי האמורי שפנו חכמים; רבי יהודה בן-בתיבא אומר: שלא תנחור (יגלח שערותיו כחררה — עוגה) ולא תגדל ציצית (בלורית בראשו) ושלא תספור קומי" (גילוח השער שכנגד פניו). והעושה דבר מכל-אלו — תיב מלקות. ונכפל הלאו בענין זה בלשון אחר, והוא אמרו: "השמר לך פן-תנקש אחריהם" (דברים יב, ל). ולשון ספרי (שם): "השמר" — (בטוי של) בלא-תעשה; "פן" — (בטוי של) בלא-תעשה; "תנקש אחריהם" — שמא תדמה להם ותעשה כמעשייהם ויהיו לך למוקש, שלא תאמר: הואיל והם יוצאין בארגמן (צבע אדום) אני אצא בארגמן; הואיל והם יוצאין בתלוסין, אף אני אצא בתלוסין — וזה ("תלוסין") מין ממני תכשיטי הצבא. וידוע לך לשון ספרי הנבואה: "ונהיה ביום ההוא ופגדתי (אעניש) על-השרים ועל-בני המלך... [ועל כל-הלכשים מלבוש נכרי] (צפניה א, ח). כל-זה לשם הרחקה מהם וגנוי לכל-

הפעלה — הרי גם (גם אם הוא שואל בלבד הרי) זה לוקה, לפי שעשה מעשה. ועוד בכלל המעשה הזה אסור מעשה אחיות העינים. ולשון חכמים (סנהדרין סה:): "מעונן — זה האוחז את העינים", והוא סוג גדול מסוגי התחבולות ונוסף לכך קלות (זריזות) תנועת היד, עד שנדמים לאדם דברים בלתי אמתיים. כמו שאנו רואים שהם עושים תמיד, שמישהו לוקח חבל בידי ונותנו בכנף בגדו לעיני בני אדם ואחר-כך מוציאו נחש; או זורק טבעת לאויר ומוציאה מפי אדם שלפניו וכיוצא בזה ממעשי אחיות העינים המפרסמים אצל ההמון — כל-מעשה מאלו אסור, והעושה אותו נקרא: אוחז את-העינים והוא מין ממיני הכפשים ולפיכך לוקה. ועם זה הוא גונב דעת הבריות. וההפסד הנגרם על-ידי כך עצום מאד, לפי שהדברים הנמנעים לחלוטין נעשים אפשריים בעיני הסכלים והנשים והנערים, ומחשבתם מתרגלת לקבל את-הנמנעות ולחשוב שהם אפשריים להיות. והבן זאת.

יום רביעי

מצות לא תעשה לה. לח. לו. לז. לד. מג.

מד. מ. לט. מא. מה. קעא

המצוה הל"ה — האזהרה שהזכרנו מלחבור (לאסוף קבוצות של שרצים ו"לחברם" יחד, ולקבל מהן עצות שונות), והוא שייאמר דברים (הברות וצירופי מילים משונות של "שמות" ו"לחשים") שמדמה שהם מועילים לכך וכך, ומזיקים לכך וכך, ולשון ספרי: "וחבר חבר — אחד חובר (אוסף) את-הנחש ואחד חובר את-העקרב", כלומר: האומר עליהם דברים (לחשים) כדי שלא ישכּוהו לפי דמיונו. או שאומרם על מקום נשיכתם כדי להשקט הפאב; והעובר על לאו זה — לוקה. וכבר נתבאר גם דיני מצוה זו בפרק ז' משבת (סז).

המצוה הל"ח — האזהרה שהזכרנו מלדרוש ידיעה מן-המתים — כפי מה שמדמים (בדמיונם הכפרי) אותם (הרשעים) שהם מתים באמת (שלהם ראוי באמת התואר "מתים"), אף-על-פי שהם אוכלים ומרגישים (שהרי "רשעים בחייהם קרויים מתים" וקבעו בדמיונם) — שמי שעושה כך

משהו. וזוהי טעות ההמון: פי כאשר מתאמתות מקצת אותן ההגדות, חושבים שפעלות אלו מורות על מה שיהיה. ונמשך (נשתרש מתוך הרגל) הדבר אצלם בטעות זו עד שחשבו שמקצת אותן הפעלות הן הגורם שיהיה מה שיהיה, כמו שמדמים בעלי משפטי הכוכבים. לפי שמשפטי הכוכבים אינם אלא מן-הסוג הזה, כלומר: שהם מין ממיני (חוש מחושי) עוררות-הכח (בנפש); לכן אין שני בני אדם שוים באמתת הגדת העתידות, אף-על-פי שהם שוים בידיעת המשפטים (חכמת הכוכבים). והעושה איזה מעשה שיהיה מהמעשים האלה וזולתם, מכל-מה שנוהג בדרך זו — נקרא: קוסם, אומר ה' יתעלה: "לא-ימצא בך [וגו'] קסם קסמים" (דברים יח, י). ולשון ספרי (שם): איזהו קוסם? זה האוחז במקלו ואומר: אם אלה, או לא אלה. ועל סוג זה של עוררות המפרסם באותו הזמן אומר הנביא: "עמי בעצו ישאל ומקלו יגיד לו" (הושע ד, יב). והעובר במעשה זה — חייב מלקות, כלומר: הקוסם ומגיד עתידות על-ידי מעשה שהוא עושה, לא השואל את-הקוסם; אבל שאלת הקוסם (בלבד) מגנה מאד (אף שאין חייבים עליה מלקות). וכבר נתבאר דיני מצוה זו בכמה מקומות בגמרא סנהדרין (סה). ובתוספתא שבת (פרק ז, ח) ובספרי.

המצוה הל"ב — האזהרה שהזכרנו מלבנות מעשינו בבחירת הזמנים על פי מערכות הכוכבים (איצטגנינות), והוא שנאמר: יום זה ראוי לפעלה פלונית ונתפון לעשותו, או יום זה לא רצוי לעשות בו פעלה פלונית ונמנע מלעשותה. וזה אמרו יתעלה: "לא-ימצא בך וגו' מעונן" (דברים שם). וכבר נכפל לאו זה ואמר: "ולא תעוננו" (ויקרא יט, כו). ולשון ספרא (שם פרק ו הלכה ב): לא תעוננו — אלו נותני העתים. לפי שהוא נגזר מן "עונה", כלומר: לא יהיה בכם קובע עתים האומר: עת פלונית טובה ועת פלונית רעה. וגם העובר על לאו זה — חייב מלקות, כלומר: המודיע את-העונות, לא זה השואל עליהן; אבל גם השואל על דבר זה — אסורה נוסף על היותה דבר בלתי אמתי. והמכונן מעשיו לזמן מסים מתוך חשבוש שיאשר או יצליח באותה

הכל הרי אין בכך התדמיות להם — לפיכך הודיענו, שאסור לגלח הצדעים כָּלֵל בין לבדם בין עם פֶּלֶה־רֹאשׁ; וְחֵיב מִלְקוֹת על פֶּלֶה־צַדֵּעַ מהם, ולפיכך לוקה שְׁתֵּים אִם גִּלַח פֶּלֶה־רֹאשׁוֹ. וְהִטְעַם שֶׁלֹא נִמְנָה אֵלּוּ כִּשְׁתֵּי מִצְוֹת, אֶף־עַל־פִּי שְׁלוֹקָה שְׁתֵּים, מִפְּנֵי שֶׁאֵין בָּהֶם שְׁנֵי לְשׁוֹנוֹת תַּחַת לְאוֹ אֶחָד. שֶׁאֵלּוּ אָמַר: לֹא תִקִּיפוּ פֶּאת רֹאשׁ מִיָּמִין וּפֶּאת רֹאשׁ מִשְׂמָאל וְהִינּוּ מוֹצְאִים שֶׁחֵיבוּ עֲלֵיהֶם שְׁתֵּים כִּי אִזּוֹ הִיָּה אֶפְשָׁר לְמִנּוּתָם כִּשְׁתֵּי מִצְוֹת; אֲבָל הוֹאִיל וְהֵם בְּלִשׁוֹן אֶחָד וְעִנְיָן אֶחָד — הֲרִי הֵם מִצְוָה אַחַת. אֶף־עַל־פִּי שֶׁבֹא (שְׁקִיבִלְנוּ) הַפְּרוּשׁ (בכתוב), שֶׁלֹא זֶה כּוֹלֵל חֲלָקִים שׁוֹנִים מִהַגּוֹף וְשֶׁהוּא חֵיב עַל כָּל־חֲלָק מִהֶם לְבַדּוֹ, אֵין זֶה מַחֲיִב שִׁיְהִי מִצְוֹת הַרְבֵּה. וְכִבֵּר נִתְבָּאֵרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּסוּף מִפּוֹת (כ.); וְלֹא זֶה אֵין הַנְּשִׂים חֵיבוֹת בּוֹ.

הַמִּצְוָה הַמִּד — הַאֲזַהְרָה שֶׁהַזְהָרָנוּ מִלְּגַלַח אֶת־הַזָּקָן, וְיֵשׁ בּוֹ חֲמִשָּׁה חֲלָקִים: הַלְּחֵי הָעֲלִיּוֹן מִצַּד יָמִין, וְהַלְּחֵי הָעֲלִיּוֹן מִצַּד שְׂמָאל, וְהַלְּחֵי הַתַּחְתּוֹן מִצַּד יָמִין, וְהַלְּחֵי הַתַּחְתּוֹן מִצַּד שְׂמָאל, וְשְׁבוֹלֵת הַזָּקָן. וְכִבֵּר בֹּא הֵלֹא בְּלִשׁוֹן זֶה: "וְלֹא תִשְׁחִית אֶת פֶּאת זָקְנְךָ" (שם), לְפִי שֶׁהַכֹּל נִקְרָא: זָקָן. וְלֹא אָמַר וְלֹא תִשְׁחִית זָקְנְךָ, אֲלֵא אָמַר: "וְלֹא תִשְׁחִית אֶת פֶּאת זָקְנְךָ" — רְצוֹנוֹ לֹמַר: לֹא תִשְׁחִית אֶף פֶּאֶה אַחַת מִכָּלֵל הַזָּקָן. וְכִבֵּר הַפְּרוּשׁ שֶׁזֶן חֲמֵשׁ פְּאוֹת, כְּמוֹ שֶׁחֲלַקְנוּ אוֹתָן. וְחֵיב חֲמֵשׁ מִלְּקִיּוֹת אִם גִּלַח הַכֹּל, וְאֶפְלוּ גִלְחָן בְּכַת אַחַת. וְלִשׁוֹן הַמִּשְׁנָה (מכות כ.): "וְעַל הַזָּקָן (אִם גִּלְחוּ) חֲמִשָּׁה (מִלְּקוּיּוֹת): שְׁתֵּים מִכָּאֵן וּשְׁתֵּים מִכָּאֵן וְאַחַת מִלְּמִטָּן, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמַר: אִם נָטְלָן בְּלֵן כְּאַחַת — אֵינוֹ חֵיב אֲלֵא אַחַת". וְאָמַרוּ בְּתַלְמוּד (שם כא.): "אֲלֵמָא קִסְבֵּר רַבִּי אֱלִיעֶזֶר (רואים אִם כֵּן שְׂרַבִּי אֱלִיעֶזֶר סוֹבֵר) לְאוֹ אֶחָד הוּא". הֲרִי זֶה רֵאִיָּה בְּרוּרָה שֶׁתַּנָּא קָמָא (החולק על רבי אליעזר) סוֹבֵר שֶׁהֵם חֲמִשָּׁה לְאוּיִן וְכֹף הִיא הַהֲלָכָה. וְגַם זֶה הִיָּה דִּרְךָ כְּמַרִּי עֲבוּדָה זְרָה, כְּמוֹ שֶׁמְפָרְסֵם הַיּוֹם בְּקִשׁוּט נְזִירֵי הָאִירוּפִּים שֶׁהֵם מְגַלְּחִים אֶת־זָקָנָם. וְהִטְעַם שֶׁאֵין לְמִנּוּתָן כְּחֲמֵשׁ מִצְוֹת — לְפִי שֶׁהַאֲזַהְרָה שֶׁבָּהּ נִאֲמָרָה בְּלִשׁוֹן יַחִיד וְהוּא עִנְיָן אֶחָד, כְּמוֹ שֶׁבִּאֲרָנוּ בַּמִּצְוָה שֶׁלְּפָנֶיהָ. וְכִבֵּר נִתְבָּאֵרוּ

וְלֹבֵשׁ כֹּף יְבוֹאֵהוּ הַמֵּת בְּשִׁנְתּוֹ וְיִגִּיד לוֹ מַה־שִּׁישָׂאֵל עֲלָיו. וְהוּא אָמַרוּ יִתְעַלֶּה: "לֹא־יִמָּצֵא כֹף וְגו' וְדַרְשׁ אֶל־הַמֵּתִים" (שם). וּבְגִמְרָא סְנֵהֲדֵרִין (סה:): "דַּרְשׁ אֶל־הַמֵּתִים — זֶה הַמְרַעִיב עֲצָמוֹ וְהוֹלֵךְ וְלֵן בְּבֵית הַקְּבֻרוֹת, כְּדִי שִׁתְּשָׂרָה עֲלָיו רוּחַ טְמֵאָה"; וְהַעוֹבֵר עַל לְאוֹ זֶה — חֵיב מִלְּקוֹת.

הַמִּצְוָה הַל"ו — הַאֲזַהְרָה שֶׁהַזְהָרָנוּ מִלְּשָׂאוֹל (לְהַתִּיעֵץ) בְּעַל אוֹב וּמִלְּבַקֵּשׁ יְדִיעָה מִמֶּנּוּ, וְהוּא אָמַרוּ יִתְעַלֶּה: "לֹא־יִמָּצֵא כֹף וְגו' וְשָׂאֵל אוֹב" (שם). וְהַעוֹבֵר עַל לְאוֹ זֶה, כְּלוֹמַר: הַשּׂוֹאֵל בְּעַל אוֹב — אֵינוֹ חֵיב מִיָּתָה, אֲבָל דְּבָר זֶה אָסוּר.

הַמִּצְוָה הַל"ז — הַאֲזַהְרָה שֶׁהַזְהָרָנוּ מִלְּשָׂאוֹל (לְהַתִּיעֵץ) בְּעַל יְדִעוֹנֵי וּלְבַקֵּשׁ מִמֶּנּוּ יְדִיעָה, וְהוּא אָמַרוּ יִתְעַלֶּה: "לֹא־יִמָּצֵא כֹף וְגו' וְשָׂאֵל אוֹב וְיִדְעֵנִי" (שם). וְלִשׁוֹן סִפְרָא (פֶּרֶשׁת קְדוּשִׁים): "אֶל־תִּפְנּוּ אֶל־הָאֲבֹת וְאֶל־הַיְדִעְנִים" (ויקרא יט, לא), אוֹב — זֶה פִּיתוּם (שֵׁם מִכֶּשֶׁף שֶׁתַּרְגוּמוֹ: מַגְלַח נַעֲלָמוֹת) הַמְדַבֵּר מִשְׁחִיּוֹ (קוֹלוֹ נִשְׁמַע מִתַּחַת לַמְּקוֹם הַחִיבוּר שֶׁל הַזְּרוּעַ אֶל הַכַּתֵּף); וְיִדְעוֹנֵי — הַמְדַבֵּר בְּפִיו — הֲרִי אֵלּוּ (הֵם עֲצָמִים) בְּסִקְלָה; וְהַנְּשָׂאֵל (הַמִּתִּיעֵץ) בָּהֶם בְּאֲזַהְרָה.

הַמִּצְוָה הַל"ח — הַאֲזַהְרָה שֶׁהַזְהָרָנוּ מִכָּל־מַעֲשֵׂה הַכְּשָׁפִים, וְהוּא אָמַרוּ יִתְעַלֶּה: "לֹא־יִמָּצֵא כֹף וְגו' וּמְכַשֵּׁף" (דברים יח, י) וְהַעוֹבֵר עַל לְאוֹ זֶה — חֵיב סִקְלָה אִם הוּא מְזִיד, וְחִטָּאת קְבוּעָה (שְׂאִינָה תְלוּיָה בַּהֲשַׁגַּת־יָדוֹ שֶׁל הַמְּקַרֵּיב) אִם הוּא שׁוֹגֵג. אָמַר יִתְעַלֶּה: "מְכַשֵּׁף לֹא תַחִיָּה" (שמות כב, יז). וְכִבֵּר נִתְבָּאֵרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּפֶרֶק ז' מִסְּנֵהֲדֵרִין (סז).

הַמִּצְוָה הַמ"ג — הַאֲזַהְרָה שֶׁהַזְהָרָנוּ מִלְּגַלַח הַצְּדָעִים, (חֲלַק הַמִּצַּח שֶׁלִּיד הַאֲזוֹן) וְהוּא אָמַרוּ יִתְעַלֶּה: "לֹא תִקְפוּ פֶּאת רֹאשְׁכֶם" (ויקרא יט, כז). וְגַם הֵלֹא הִנֵּה הוּא כְּדִי שֶׁלֹא לְהַתְדַמּוֹת לְעוֹבְדֵי עֲבוּדָה זְרָה, לְפִי שֶׁכֹּף הָיוּ עוֹשִׂים עוֹבְדֵי עֲבוּדָה זְרָה שֶׁמְגַלְּחִים צְדָעֵיהֶם בְּלִבָּד. וּלְפִיכֹף הַצְּדָעִים לְבָאֵר בְּמִסְכַּת יְכֻמוֹת (ה). וְאָמַרוּ: "הַקֶּפֶת כָּל־הָרֹאשׁ — שְׁמָה הַקֶּפֶה", שֶׁלֹא תֹאמַר שֶׁתַּכְלִית הָאָסוּר הוּא גְלוּת הַצְּדָעִים וְהַנְּחַת שְׂאֵר הַשְּׂעָרַיִם בְּדֶרֶךְ שְׁעוֹשִׂים כְּמַרִּי עֲבוּדָה זְרָה, אֲבָל אִם מְגַלְּחִים

וכבר נתבאר בגמרא יבמות (יג): שגופיה דקרא
 (עיקר הפסוק) "לא תתגדדו" מבצעי ליה (נצרך)
 לגופיה (למשמעותו הראשונית) דאמר רחמנא:
 (התורה אומרת) לא תעשו חבורה על מת (לאות
 אבל). ובגמרא מכות (כא). אמרו: "שריטה
 וגדידה אחת היא". ושם נתבאר שעל המת בין
 ביד בין בפלי — חיב; ועל עבודה זרה, בפלי
 חיב, ביד פטור, כמו שבא בספרי הנביאים:
 "ויתגדדו כמשפטם בחרבות ובקמחים" (מלכים-א
 יח, כח) — (מכאן שדרך השריטה לעבודה זרה היא
 רק בבלי). וכבר אמרו (יבמות יג): שבכלל לאו זה,
 גם האזהרה מפלוג העם ומחלקת הרבים ואמרו:
 "לא תתגדדו — לא תעשו אגדות אגדות"; אבל
 גופיה דקרא הוא כמו שבארו ואמרו: "לא תעשו
 חבורה על המת", וזה מעין דרש. וכן אמרם
 (סנהדרין קי): "כל המחזיק במחלקת עובר בלאו,
 שנאמר: ולא יהיה קרח וכעתו" (במדבר יז, ה),
 שגם הוא על דרך הדרש; אבל גופיה דקרא הרי
 הוא איום, כמו שבארוהו חכמים שהוא שלילה,
 לא אזהרה, לפי שהם בארו שענין דבר זה: שה'
 מודיע שהחולק על הכהנים וטוען לעצמו את
 הכהנה בדורות הבאים לא יארע בו מה שארע
 לקרח ולא יהיה ענשו, הפליעה (כמו שנענשו קרח
 ועדתו), אלא יהא ענשו "כאשר דבר ה' ביד משה
 לו" (שם), כלומר: הצרעת, באמרו יתעלה למשה:
 "הבאנא ידך בחיקך וגו'" (שמות ד, ו), וכמו
 שנתבאר בעזיה (דברי הימים-ב כו) — (שנענש
 בצרעת בכל חייו בגלל שחלק על הכהנים). אחר
 לענין המצוה ואמר, שכבר נתבאר דיני מצוה זו
 בסוף מכות (כ). והעובר על לאו זה — לוקה.

המצוה הקע"א — האזהרה שהזהרנו מלתלש
 שער הראש על המתים פדרך שעושים הסכלים,
 והוא אמרו: "ולא תשימו קרחה בין עיניכם
 למת" (דברים יד, א). וכפל לאו זה בפנהים ואמר:
 "לא יקרחה קרחה בראשם" (ויקרא כא, ה), כדי
 להשלים הדין, לפי שפמה שאמר "בין עיניכם"
 היינו אומרים שרק מפאת פנים בלבד אסור —
 לפיכך באר ואמר: "לא יקרחה קרחה בראשם"
 לחיב על כל-הראש כבין העינים. וגם אלו אמר:
 "לא יקרחה קרחה בראשם" בלבד, היינו

דיני מצוה זו בסוף מכות; ומצוה זו אין הנשים
 חיבות בה.

המצוה המשלימה ארבעים — האזהרה
 שהזהרנו גם הגברים מלהתקשט בתכשיטי הנשים,
 והוא אמרו יתעלה: "ולא ילבש גבר שמלת
 אשה" (דברים כב, ה). וכל-גבר שנתקשט או לבש
 מה שידוע באותו המקום שצורה זו מיחדת
 לנשים — לוקה. ודע שמעשה זה, כלומר:
 שהנשים מתקשטות בתכשיטי הגברים או
 הגברים בתכשיטי הנשים — יש שהוא נעשה
 לעורר את-הטבעים לזנות, כמו שמפרסם אצל
 העמים, ויש שנעשה למיני עבודה זרה כמו
 שמפרש בספרים המיוחדים לכהן. ופעמים רבות
 שמתנים בעשית מקצת הקמעות ואומרים (שכדי
 שיצליחו הקמעות, ראוי): שאם המתעסק בזה הוא
 איש — ילבש בגדי נשים ויתקשט בזהב
 ומרגליות ודומיהם; ואם היא אשה — תלבש
 שריון ותתגור כלי זין. וזה מפרסם מאד אצל
 בעלי הענין הזה.

המצוה הל"ט — האזהרה שהזהרנו גם-כן
 מללכת בדרך הפופרים במה שהנשים לובשות
 בגדי הגברים ומתקשטות בתכשיטיהם, והוא
 אמרו יתעלה: "לא יהיה כלי-גבר על-אשה"
 (שם). וכל-אשה המתקשטת בתכשיט מתכשיטי
 הגברים, שידוע באותו המקום שתכשיט זה מיחד
 לגברים — לוקה.

המצוה המ"א — האזהרה שהזהרנו מלרשום
 בגופנו בצבעי הפחול והסקרא (צבע בגון ירוק
 אדום) וזולתם, פדרך שעושים עובדי עבודה זרה
 כמפרסם אצל בני מצרים עד היום. והאזהרה על
 כף, הוא אמרו יתעלה: "וכתכת קעקע לא תתנו
 בכם" (ויקרא יט, כח); העובר על לאו זה — חיב
 מלקות, וכבר נתבאר דיני מצוה זו בסוף מסכת
 מכות.

המצוה המ"ה — האזהרה שהזהרנו מלשרוט
 את-עצמנו, פדרך שעושים עובדי עבודה זרה,
 והוא אמרו יתעלה: "לא תתגדדו" (דברים יד, א).
 וכבר נכפל לאו זה בלשון אחר, והוא אמרו:
 "ושרט לגפש לא תתנו בבשרכם" (ויקרא יט, כח).

מַרְבָּה שָׁאָר כָּל-הַמְצוֹת? אָמַר (פסוק נוסף בחומש במדבר): דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְהִתְוַדּוּ. וּמִנֵּין אֶף מִיתוֹת וּכְרַתוֹת? אָמַר: חֲטָאתֶם, כָּל-חֲטָאתֶם — לְרַבּוֹת מְצוֹת לֹא-תַעֲשֶׂה; כִּי יַעֲשׂוּ — לְרַבּוֹת מְצוֹת עֲשֵׂה. וְשֵׁם אָמְרוּ עוֹד: "מִכָּל-חֲטָאת הָאָדָם" — מִמָּה שְׂפִינּוּ לְבִין חֲבָרוֹ: עַל הַגְּנוּבוֹת וְעַל הַגְּזוּלוֹת וְעַל לְשׁוֹן הָרֵעַ; 'לְמַעַל' — לְרַבּוֹת הַנִּשְׁבַּע בְּשֵׁם לְשָׁקֵר וְהַמְקַלֵּל; וְאֲשֶׁמָּה הַנִּפְשׁ' — לְרַבּוֹת כָּל-חֲבִיבֵי מִיתוֹת שִׁיתוּדּוּ. יְכוּל אֶף הַנְּהַרְגִין עַל-פִּי זוֹמְמִין? לֹא אֲמַרְתִּי אֲלֵא וְאֲשֶׁמָּה הַנִּפְשׁ הַיְיָ כְּלוֹמַר שְׂאִינוּ חֲבִיב לְהִתְוַדּוֹת אִם יָדַע שְׂלֵא חֲטָא, אֲלֵא הַעִידוּ עָלָיו עַדִּי שָׁקֵר. הִנֵּה נִתְבָּאָר לָךְ, שְׂעַל כָּל-סוּגֵי הַחֲטָאִים הַחֲמוּרִים וְהַקְּלִים וְאֲפֹלוּ עַל מְצוֹת עֲשֵׂה חֲבִיבִים עֲלֵיהֶם וְדוּי, וּלְפִי שְׂנֵאָמַר הַצְּוִי הַזֶּה, כְּלוֹמַר "וְהִתְוַדּוּ", יַחַד עִם חַיִּיב הַקְּרָבָן, הִנֵּה יְכוּל לַעֲלוֹת בְּדַעַתְנוּ, שְׂאִין הַדּוּי לְבַדּוֹ מְצוּהָ בְּפָנָי עֲצָמָה אֲלֵא הוּא מִהַנְּגַרְרִים אַחַר הַקְּרָבָן, לְפִיכֶךָ הַצְּרִכּוּ לְבָאָר אֶת-זֶה בְּמַכְלֵתָא בְּלִשׁוֹן זֶה: "יְכוּל בְּזִמְן שְׂהֵם מְבִיאִין (קִרְבָּן) מִתְוַדִּין; וּמִנֵּין אֶף בְּזִמְן שְׂאִין מְבִיאִין? אָמַר: דַּבֵּר אֶל-בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְהִתְוַדּוּ (בְּכָל מַצַּב). אִין בְּמִשְׁמַע וְדוּי אֲלֵא בְּאַרְץ; מִנֵּין אֶף בְּגָלוּת? אָמַר: וְהִתְוַדּוּ אֶת-עֲוֹנֶם וְאֶת-עֲוֹן אֲבֹתֶם" (שם כו, מ). וְכֵן דְּנִיֵּאל אָמַר: "לָךְ אֲדִנִּי הַצְּדָקָה וְלָנוּ בִשְׁתַּת הַפְּנִים" (דְּנִיֵּאל ט, ז). הִנֵּה נִתְבָּאָר לָךְ מְכַל מַה-שְּׂהַזְפָּרְנוּ, שְׂהַדּוּי מְצוּהָ בְּפָנָי עֲצָמָה וְחוּבָה עַל הַחוּטָא עַל אִיזָה חֲטָא שְׂחֲטָא, בִּין בְּאַרְץ בִּין בְּחוּצָה לְאַרְץ, בִּין שְׂהַבִּיא קְרָבָן וּבִין שְׂלֵא הַבִּיא קְרָבָן, חֲבִיב לְהִתְוַדּוֹת כְּמוֹ שְׂאָמַר יַתְעֲלֵה: "וְהִתְוַדּוּ אֶת-חֲטָאתֶם אֲשֶׁר עֲשׂוּ". וְלִשׁוֹן סִפְרָא (ויקרא טז, כא, פִּרְשַׁת אַחֲרֵי מוֹת) גַּם-כֵּן: "וְהִתְוַדּוּ — זֶה וְדוּי דְּבָרִים". וְכִבֵּר נִתְבָּאָרוּ דִּינֵי מְצוּהָ זֶה בְּפִרְקָא אַחֲרוֹן מִפְּפוּרִים (פז:).

אוֹמְרִים: בִּין עַל הַמַּת בִּין שְׂלֵא עַל הַמַּת — לְפִיכֶךָ בְּאָר שֵׁם "לְמַת". וְכָל-הַמְּגַלָּה (הַקּוֹרַח) כְּגָרִיס מְשַׁעַר רֵאשׁוֹ בְּתִלְיִשָּׁה עַל הַמַּת דּוּקָא — לּוֹקָה, בִּין שְׂהוּא כְּהֵן גְּדוּל אוֹ יִשְׂרָאֵל לּוֹקָה עַל כָּל-קְרָחָה וְקְרָחָה מְלָקוֹת אַחַת. וְכֵן מַה-שְּׂכַפֵּל בְּכִהָנִים: "וּפָאֵת זְקֵנִים לֹא יִגְלָחוּ וּבְכַשְׂרָם לֹא יִשְׂרְטוּ שְׂרֻטָּת" (שם) לֹא בָּא אֲלֵא לְהַשְׁלִים תּוֹרַת הַמְצוּהָ, כְּמוֹ שְׂנִתְבָּאָר בְּסוּף מַפּוֹת (כא:).

יום חמישי יום שישי שבת קודש

מצות עשה עג.

הַמְצוּהָ הַע"ג — הוּא הַצְּוִי שְׂנִצְטוּיְנוּ לְהוֹדוֹת בְּחֲטָאִים שְׂחֲטָאנוּ לְפָנָיו יַתְעֲלֵה (לְהַתּוֹדוֹת עֲלֵיהֶם) בְּדַבּוּר, כְּשֶׁנִּשְׁוֹב מֵהֶם — וְזֶהוּ הַדּוּי וְעִנּוּ, שְׂיֵאמַר: "אֲנָא הַשֵּׁם! חֲטָאתִי, עֲוִיתִי, פִּשְׁעֵתִי וְעִשִׂיתִי כֶּךָ וְכָךְ". וְיִרְחִיב אֶת-הַדּוּר וּיְבַקֵּשׁ כְּפָרָה בְּעִנּוּן זֶה כְּפִי צַחוֹת לְשׁוֹנוֹ. יָדַע, שְׂאֲפֹלוּ הַחֲטָאִים שְׂחֲבִיבִים עֲלֵיהֶם מִיְיַי הַקְּרָבָנוֹת הַאֲלֵה שְׂנִצְטוּרֵי מַקְדָּם, שְׂבִהֶם אָמַר יַתְעֲלֵה, שְׂמִי שְׂמַקְרִיבֶם נִתְכַּפֵּר לוֹ — צְרִיךְ עַל-כָּל-פְּנִים גַּם לְהִתְוַדּוֹת בְּשַׁעַת הַקְּרָבָתֶם. וְהוּא אָמַר יַתְעֲלֵה: "דַּבֵּר אֶל-בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אִישׁ אוֹ-אִשָּׁה כִּי יַעֲשׂוּ מִכָּל-חֲטָאת הָאָדָם וְגו' וְהִתְוַדּוּ אֶת-חֲטָאתֶם אֲשֶׁר עֲשׂוּ" (בְּמַדְבָּר ה, וז), וְלִשׁוֹן הַמְּכַלֵּתָא בְּפִרוּשׁ פְּסוּקָא זֶה: "לְפִי שְׂנֵאָמַר: 'וְהִנֵּה כִּי-יֵאשֶׁם לְאַחַת מֵאֵלֶּה וְהִתְוַדּוּ אֲשֶׁר חֲטָא' (ויקרא ה, ה) — יַתְוַדּוּ עַל חֲטָא אֲשֶׁר חֲטָא; 'עֲלֵיהָ' — עַל הַחֲטָאת כְּשֶׂהִיא קְזִמַּת, לֹא מְשַׁנְשַׁחְטָה. אִין בְּמִשְׁמַע שִׁיתְוַדּוּ הַיַּחִיד אֲלֵא עַל בִּיאַת הַמַּקְדָּשׁ". לְפִי שְׂפְסוּק זֶה, כְּלוֹמַר אָמַר יַתְעֲלֵה "אֲשֶׁר חֲטָא עֲלֵיהָ" (שם) נֵאָמַר בְּפִרְשַׁת וַיִּקְרָא בְּמִטְמֵא מַקְדָּשׁ וְקִדְּשׁוּ וְהִנְזַפְרִים עִמּוֹ (קְבוּצַת חֲטָאִים שְׂחִיבִים עֲלֵיהֶם קִרְבָּן חֲטָאת, עוֹלָה וַיּוֹרֵד) כְּמוֹ שְׂכַפֵּר בְּאַרְנוֹ (מַצוּהָ עב — שִׁיעוּר קצ), לְפִיכֶךָ אָמַר כָּאֵן בְּמַכְלֵתָא, שְׂלֵא הִינּוּ לְמִדִּים מְפְסוּק זֶה אֲלֵא חֲבִיב הַדּוּי לְמִטְמֵא מַקְדָּשׁ (קְבוּצַת חֲטָאִים מֵאוֹתוֹ סוּג בְּלַבֵּד); "מִנֵּין אַתָּה

לקוטי תורה (מבואר) – אני לדודי (פרק ב)

"א-ל הוי' ויאר לנו", שהארה זו לישראל ("ויאר לנו") היא בחינת "אור אין סוף ב"ה ממש" ("א-ל הוי'"), היינו שאין זה אור ושפע מצומצם ומוגבל (הנקרא "חיצוניות האור", היינו כפי שהקב"ה מצמצם ומגביל את ההשפעה לפי ערך הנבראים והעולמות שהם כביכול חוץ הימנו) - אלא זהו אורו יתברך הבלתי בעל גבול, שאין לו סוף, "אור אין סוף ב"ה עצמו ממש".

ובמ"ש כי הוי' אלהיך אש אוכלה הוא, פירוש, כמו למשל זיו ואור האש היוצא מן האש עצמו, שבכללותו אין בו שום התחלקות בינו לזיו ואור הנמשך ממנו.

על התגלות פנימיות אורו יתברך, אור אין סוף, נאמר "כי ה' אלקיך אש אוכלה הוא", שהטעם שהתגלות השכינה נמשלה לאש דוקא, הוא לפי שמן האש יוצא אור וזיו שהוא "מעין (ובדוגמת) המאור", שבכללות אין התחלקות בין האש עצמו להאור והזיו היוצא ממנו.

כלומר: אין האור היוצא מן האש כמו "השפעת" שכל (למשל), דאדם הלומד עם אחרים, אינו דומה כלל "שפע" השכל ה"יוצא" ונמשך ממנו אל מקבלי דבריו, לגבי סברא שכלית זו עצמה כשהיא במוחו כשלומד לעצמו; משא"כ האור והזיו היוצא מן האש, הרי האור הוא בדיוק כמו ה"מאור", ולמשל אור השמש, שהוא אור גדול ועצום לפי ערך בהירות מאור השמש, ואותו האור יוצא מן השמש בכל יום ויום בלי שום שינוי.

כך כביכול הארת פנים המאיר לכללות ישראל הוא מבחינת אל, שהוא בחינת אור א"ס ב"ה עצמו ממש.

וכך כביכול הוא ענין "הארת פנים" לבני ישראל מבחינת "א-ל" ("א-ל ה' ויאר לנו") - שהוא "הארת אין סוף ב"ה עצמו ממש", בלי שום צמצום והגבלה, כי אורו של הקב"ה הוא אין סוף ממש כמו הקב"ה ("ה"מאור") עצמו.

ולכן נקראים ישראל, מלשון שר אל, והיו"ד מורה על התמדת הפעולה, כמו ככה יעשה כו', ופירוש, שבחינת אל הוא שר ומושל בקרבנו.

והנה "הארת פנים" זו לבני ישראל אינה תוצאה

תוכן הפרק: א-ל ה' ויאר לנו - ענין ההתקרבות הפנימית להקב"ה על ידי הארת י"ג מדות הרחמים [כדי להבין בפרטיות יותר ענין קבלת "אור פניו יתברך בשדה" - מקדים לבאר תוכן ענין גילוי י"ג מדות הרחמים בכלל, והתוצאה מזה בעבודת האדם. כלומר: לפי פשוטו, ענין התעוררות י"ג מדות הרחמים משמעו, דאדם החוטא מבקש רחמים שיכופר לו העון, וכן אדם שנמצא בצרה וצוקה מבקש ומעורר רחמי שמים לתשועה וכו'. אמנם על פי חסידות, גילוי י"ג מדות הרחמים מורה על התקרבות פנימית בין הקב"ה ונשמת האדם, הפועלת התעוררות עמוקה בנפשו להתקרב אליו ית'. וזהו שהולך ומבאר:]

כי הנה כתיב יאר ה' פניו אליך, שהוא ענין הארת י"ג מדות שיהי' פנים בפנים.

על הארת י"ג מדות הרחמים נאמר "יאר ה' פניו אליך", וענין "הארת פנים" דלמעלה - אף שאין לו גוף ולא דמות הגוף ח"ו - הוא כמשל שני בני אדם אוהבים העומדים פנים בפנים, שאין זה רק קירוב חיצוני, שעומדים זה אצל זה בקירוב מקום, אלא זהו קירוב פנימי, שבפנימיות לבכם מרגישים התקרבות והתקשרות עמוקה זל"ז.

דהיינו שיאיר גילוי פנימיות רצונו ית' למקור נשמות ישראל, על ידי שיהי' עיקר פנימיות רצונו אליו יתברך לדבקה בו בלב ונפש מעומקא דליבא במסירת נפש כמ"ש במ"א.

וכך בנמשל, ענין "יאר ה' פניו אליך" הוא, כאשר פנימיות רצונו יתברך מאירה ונדרגשת בנשמות ישראל, וזה בא על ידי שבני ישראל פונים אליו יתברך בכל פנימיותם, שירצו לדבקה בו יתברך בפנימיות נפשם ומעומקא דלבא, עד כדי מסירת נפשם עבורו יתברך, שאז, מדה כנגד מדה, זוכים להארת "פנים העליונים", גילוי ה"פנימיות" של האור האלקי.

והארה זו היא נמשכת מבחינת אל, שהוא ראשית כל הי"ג מדות ומקורן וכללותן, ובמ"ש אל ה' ויאר לנו, שהוא בחינת אור א"ס [=אין סוף] ב"ה עצמו ממש.

התקרבות זו של הקב"ה לבני ישראל באה, כנ"ל, מ"פנימיות" דלמעלה, היינו מבחינה גבוהה מאד, והיא בחינת שם "א-ל", שהיא המידה הראשונה מ"ג מדות הרחמים, לפי שהיא מקורן וכללותן, ועל זה נאמר

דאבוה הוא, שנכלל ברצונו של אביו בלי שום טעם ודעת, כמו בחינת רגל שבטל לגבי ראש ואין לו רצון שלו כלל.

מטעם זה נקראים ישראל בניים למקום, וכמ"ש בניים אתם לה' אלקיכם, כי "ברא כרעא דאבוה הוא" (הבן הוא כרגל אביו), שהטעם שהמשילו את הבן לרגל אביו דוקא, לפי שכמו שהרגל בטלה לגמרי לראש, שאין לה שום רצון לעצמה וכל פרטי תנועותי מונהגים מהמוח שבראש, כך בן אמיתי בטל לגבי אביו, שמסור ונתון לרצון אביו בלי שום טעם ודעת משלו.

וכך בני ישראל נקראים בניים למקום, מצד ביטול זה להקב"ה הטבוע בנפשם שלמעלה מטעם ודעת. וזהו בטל רצונך מפני רצונו, שבכדי שיאיר אל האדם בחינת פנימיות רצונו ית', צריך לבטל כל רצונותיו שלא יהי' לו רצון אחר כלל.

על ביטול זה אמרו חז"ל "בטל רצונך מפני רצונו", דלכאורה, לאחר שאמר "עשה רצונו כרצונך" (שרצון האדם יהי' כרצונו יתברך) מה מוסיף ב"בטל רצונך מפני רצונו"?

אלא הכוונה כאן היא לעבודה נעלית יותר, דישה מה שהאדם פועל בעצמו שירצה כל מה שהוא רצונו יתברך, בשמירת כל תרי"ג מצוות התורה כו', וזהו ענין "עשה רצונו כרצונך";

אבל יש ענין עמוק יותר, והיא העבודה שעל ידה זוכים לגילוי "פנימיות רצונו יתברך", שהוא גילוי הניצוץ האלקי שבקרב שגגלו הוא מוכן להפקיר את עצמו מכל וכל בשבילו יתברך, שאין שייך לומר שזהו רצונו של האדם (כי טבע ורצון האדם הוא לחיות, ולא לאבד את חייו), אלא כח זה של מסירת נפש בא ומתגלה באדם ע"י שחבטל את כל רצונותיו מפני רצונו (בטל רצונך בפני רצונו), וכמשל הרגל הנ"ל ש"אין לו רצון שלו כלל" אלא בטל לראש ורצונותי. ועל ידי שהאדם מבטל את כל רצונותיו אל הקב"ה זוכה לגילוי "פנימיות רצונו יתברך"

[לסיכום: התוצאה בעבודת האדם מהארת י"ג מדות הרחמים (הארת פניו יתברך) היא - התגלות הניצוץ האלקי שבנפש כל ישראל, באופן שהאדם מבטל את כל רצונותיו כדי לדבקה בו יתברך מעומקא דליבא, עד כדי מסירת נפש].

מתורתם ועבודתם, אלא הוא ענין תמידי ונצחי שישנו בנפש כל איש ישראל.

וזהו גם פירוש השם "ישראל" - אותיות "שר א-ל" בתוספת יו"ד בתחילה. פירוש: בכל נפש מישראל יש הארת בחינת "א-ל", והיא "שר" ומושל בקרבו, והיו"ד בתחילת התיבה מורה על "התמדת הפעולה", ש"היו"ד משמשת על הפעולה שהיא בלשון הוה ותמיד, כדפרש"י על פסוק "ככה יעשה איוב כל הימים" - "כמו כן הי' עושה תמיד". וכך בעניננו, שבחינת "א-ל" מושלת (היא "שר") בנפש האדם באופן תמידי ונצחי.

דחינו שיש בכל נפש מישראל ניצוץ אלהות ממש המחיה נפשו האלהית ומושך בטבעו למעלה לאור באור החיים למסור נפשו אליו ית'.

במלים פשוטות: בכל נפש מישראל יש ניצוץ אלקי ממש, והוא המחיה את כולה (היינו כל פרטי כוחות הנפש), ומושך את האדם למעלה אל הקב"ה (כמו אש שטבעו לעלות למעלה), בלשון הכתוב "לאור באור החיים" (שנפשו תהי' מאירה ב"אור החיים" האמיתי), ובא לידי ביטוי בכך שהאדם מוכן למסור נפשו עבורו ית', וכמבואר בארוכה בתניא דאפילו קל שבקלים ופושעי ישראל שהורגלו כל ימיהם בתאוות היתר ואיסור מוכנים למסור נפשם על קדושת השם ולסבול עינויים קשים שלא לכפור בה' אחד, לפי ש"ה' אחד" מאיר בכל נפש מישראל ומחיה אותה.

והוא למעלה מן החכמה ודעת שבנפשו, כי על ידי החכמה והדעת לא היה משיג בחינה זו לבטל ולהפקיר את עצמו מכל וכל בשבילו ית'.

התמסרות זו להקב"ה אינה ענין שכלי, על פי חכמה ודעת, כי השכל אינו יכול להסכים על דבר כזה שהאדם יבטל את מציאותו ויפקיר את עצמו מכל וכל בשבילו יתברך, דהשכל רוצה בדבר המחזק את מציאות האדם ומביאו לידי שלימות, ולא במסירת נפש שהיא ביטול חייו ואיבוד מציאותו.

משא"כ מצד הניצוץ האלקי שבאדם, האדם מוכן למסור נפשו עבורו יתברך, "בלי שום דעת והתבוננות". בלי שום טעם וטענה ומענה כלל.

וזהו בניים אתם להוי' אלקיכם, כי ברא כרעא

פרק א משנה יז

שמעון בנו אומר: כל ימי גדלתי בין החכמים, ולא מצאתי לגוף טוב משתיקה. ולא המדרש עיקר אלא המעשה, וכל המרבה דברים, מביא חטא.

נקודות משיחות קודש

[זולת] מאלוקות, צריך שתהיה בריאה על-ידי בחינת הדיבור - "בעשרה מאמרות (דוקא) נברא העולם". אולם "ישראל עלו במחשבה", דהיינו שהם מאוחדים בקב"ה - "חלק אלוקה ממעל ממש"⁶, ואינם בבחינת "זולת"; וזהו תפקידן של נשמות ישראל, לגלות בעולם את בחינת המחשבה, דהיינו לאחד גם את העולם עם אלוקות [שלא יהיה כ"זולת"]. זהו "מה אומנותו של אדם בעולם הזה? ישים עצמו כאלם!", היינו שתפקידו של יהודי הוא לגלות את בחינת "מחשבה" (ההפך מדיבור - אילם) כאן בעולם.

והנה שתי בחינות אלה - מחשבה ודיבור - ישנן גם בתורה, מחשבה שבתורה היא התורה כפי שהיא ברוחניות, דהיינו פנימיות התורה; דיבור שבתורה, הוא מה שהתורה מדברת בעניני עולם הזה הגשמי שהוא על-דרך שמגלה לזולתו מה שנמצא במחשבתו.

על כך אומרת הגמרא, "יכול אף בדברי תורה", דהיינו שהיתה סברה לומר שכשם שבעניני העולם צריך להתעלות מבחינת הדיבור, על-דרך זה גם בתורה יעסוק אדם רק בפנימיות התורה; על כך התשובה - "צדק תדברון"! יש להתעסק ב"גליא דתורה", מכיון שתכלית נתינת התורה למטה היא לזכך את עולם הזה הגשמי.

על-דרך זה יש לפרש את המשנה "לא מצאתי לגוף טוב משתיקה" - שהביטול הטוב ביותר לגוף (אומנותו של אדם בעולם הזה) הוא שיהיה בטל במציאות לאלוקות (על-דרך התאחדותה של הנשמה בקב"ה). ואולם, כאמור, בנוגע לדברי תורה, "לא המדרש עיקר אלא המעשה", והכוונה היא שיש ללמוד את התורה כפי שירדה למטה (בדיבור ובמעשה), כדי לזכך את העולם⁷.

(לקוטי שיחות, כרך ד, עמ' 1186)

ממשמעות דברי המפרשים¹ יוצא שהפיסקה הראשונה של המשנה עוסקת בדיבורים השייכים לגוף אשר בהם אין טוב משתיקה, ואילו הפיסקה השנייה מכוונת לדברי תורה, שאמנם שם הדיבור הוא טוב, אבל גם בזאת "לא המדרש עיקר אלא המעשה".

והביאו בהתאם לזה את דברי הגמרא² על הפסוק³: "האמנם אלם צדק תדברון" - "מה אומנתו של אדם בעולם הזה? ישים עצמו כאילם; יכול אף לדברי תורה? תלמוד לומר, צדק תדברון" וצריך להבין:

א. מהמשנה ומהגמרא נראה כי השתיקה וההמנעות מדברים בטלים, אינה אלא הנהגה טובה ("לגוף טוב") או "אומנותו של אדם". ולכאורה, דברים בטלים כפשוטו, הרי זה איסור גמור - "ודברת במ ולא בדברים בטלים"!

ב. "יכול אף לדברי תורה" - האמנם קא-סלקא-דעתך שיש להימנע מלהרבות דברי תורה?!

ג. "מה אומנתו של אדם" - איך אפשר להגדיר את תפקיד האדם בעולם ככיוון של "סור מרע" ("ישים עצמו כאלם") בשעה שברור כי התכלית היא ב"עשה טוב" ואילו ה"סור מרע" הוא רק בגדר הקדמה והכנה ל"עשה טוב"?

ד. מהו דיוק הלשון "אומנותו של אדם בעולם הזה"? ויש לבאר כל זאת על דרך החסידות:

דיבור ושתיקה ברוחניות, הם דיבור ומחשבה. בחינת דיבור הוא מה שכתוב "בדבר ה' שמים נעשו"⁴, "בעשרה מאמרות נברא העולם"⁵. ושייכות בריאת העולם לדיבור היא, כי יחודיותו של הדיבור הוא שעל-ידו אפשר לגלות לזולתו את הענינים הצפונים במחשבה שאינם גלויים לזולת. מה- שאין-כן מחשבה היא לעצמו ולא לזולתו, והנמשל הוא אצל הקב"ה: שכדי שתהיה מציאות של עולם שנראה כנפרד

(1) ראה מדרש שמואל כאן. (2) חולין פט, א. (3) תהלים נח, ב. (4) תהלים לג, ו. (5) להלן פרק ה משנה א. (6) איוב לא, ב. ובתניא פרק ב, מוסף "ממש". (7) אמנם, אין להסתפק ב"גליא שבתורה", אלא צריך להתעסק גם בלימוד פנימיות התורה, וכמאמר חז"ל (שבת לא, א) שיש לערב בחטים "קב של חומטין", שהכוונה לפנימיות התורה (לקוטי תורה ויקרא ו, א).

א דין השכמת הבקר סעיפים טו-יט:

שָׁמָּא נודע לו שחטא וְחזר וְשָׁכַח:

טו כְּשֵׁיִסִים פְּרִשֶׁת הַעוֹלָה — יאמר: "יהי רצון מלפניך, שִׁיְהָא זֶה חָשׁוּב וּמִקְבָּל לְפָנֶיךָ כְּאֵלוֹ הַקְּרִבְתִּי עוֹלָה". וְכֵן יאמר אחר פְּרִשֶׁת הַמִּנְחָה וְהַשְּׁלֵמִים וְהַתּוֹדָה, מִפְּנֵי שֶׁהֵם בָּאִים בַּנְּדָבָה אִם לֹא נִתְחַיֵּב בָּהֶם. אָבֵל לֹא יאמר כֵּן אַחַר פְּרִשֶׁת הַחֹטֵאת וְהָאֲשֵׁם וְדַאי וְתַלְוֵי וְקָרְבָן עוֹלָה וְיוֹרֵד, שֶׁמָּא לֹא נִתְחַיֵּב בָּהֶן — וְהָרִי זֶה כְּמִקְרִיב חֲלִין בְּעֲזָרָה, לְפִי שֶׁאֵין בָּאִים בַּנְּדָבָה.

טז בְּשֶׁבֶת יוֹם טוֹב — לֹא יאמר "יהי רצון מלפניך שִׁיְהָא זֶה כו", לְפִי שֶׁאֵין קְרִבְנוֹת הַיְחִיד קְרִבִּים בְּשֶׁבֶת יוֹם טוֹב, אָבֵל הַפְּרָשִׁיּוֹת אֵין הַפֶּסֶד לְאָמְרָן קְלוּרָא בַּתּוֹרָה. וּמִכָּל מְקוֹם אִם אֵינוֹ עִם הָאָרֶץ — מוּטָב שִׁיעֲטֹק בְּפְרִשֶׁת הַיּוֹם:

יז בְּעָרֵב הַפֶּסֶח וּבְחַל הַמוֹעֵד שֶׁל פֶּסַח וּבְעָרֵב יוֹם הַכַּפּוּרִים — לֹא יאמר פְּרִשֶׁת תּוֹדָה, מִפְּנֵי שֶׁלֹּא הֵיְתָה תּוֹדָה קְרִבָּה בְּיָמֵים הָהֵם, כְּמוֹ שִׁיתְבָּאָר בְּסִימָן תַּכְּט וְתוֹרֵד:

וּמִכָּל מְקוֹם אַחַר פְּרִשֶׁת אֲשֵׁם וְדַאי וְתַלְוֵי — יאמר: "אם נִתְחַיֵּבְתִּי אֲשֵׁם וְדַאי וְתַלְוֵי, יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ שִׁיְהָא זֶה חָשׁוּב כו", שֶׁעָשׂוֹ אִם לֹא נִתְחַיֵּב בָּהֶן — אֵין קְרִיאתוֹ חֲשׁוּבָה בְּהַקְרִיבָה כְּלָל, וְהָרִי הוּא קְלוּרָא בַּתּוֹרָה.

יח טוֹב לומר עִם הַקְּרִבְנוֹת פְּסוּק: "וְשָׁחַט אֹתוֹ עַל יַד הַמִּזְבֵּחַ צִפְנָה וּגו'", מִפְּנֵי שֶׁיֵּשׁ בְּמִדְרָשׁ: אָמַר הַקְּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא מַעֲיֵד אֲנִי עָלֶי שְׁמַיִם וָאָרֶץ, בְּשַׁעַת שְׁקוּרֵינָן מִקְרָא זֶה "צִפְנָה לְפָנֶי ה'" — אֲנִי זוֹכֵר צִקְרַת יִצְחָק בֶּן אַבְרָהָם:

אָבֵל אַחַר פְּרִשֶׁת חֹטֵאת — לֹא יאמר כֵּן, לְפִי שֶׁאֵם אֵין הוּא יוֹדֵעַ בְּכוּרֵי שֶׁעָבַר עֲבָרָה שֶׁחֵיבִין עָלֶיהָ חֹטֵאת — אֵינוֹ יָכוֹל לְהִבְיֵא קְרִבָּן, אִף-עַל-פִּי שֶׁבְּאֲמַת עָבַר עֲבָרָה שֶׁחֵיבִין עָלֶיהָ חֹטֵאת, וְאִם הִבִּיא — אֵין מִתְכַּפֵּר לוֹ, אֲלֵא אִם כֵּן הֵיְתָה לוֹ תַּחֲלָה יְדִיעָה בְּרוּרָה שֶׁחֹטֵא, שֶׁנֶּאֱמַר: "אוֹ הוֹדַע אֵלָיו חֹטֵאתוֹ". וְיֵשׁ נוֹהֲגִין לומר גַּם אַחַר פְּרִשֶׁת חֹטֵאת: "אם נִתְחַיֵּבְתִּי כו", כִּי

יט יֵשׁ נוֹהֲגִין לומר פְּרִשֶׁת הַפִּיּוֹר, וְאַחֲרֵיכֶן פְּרִשֶׁת תְּרוּמַת הַדָּשָׁן, וְאַחֲרֵיכֶן פְּרִשֶׁת הַתְּמִיד, וְאַחֲרֵי כֵן פְּרִשֶׁת מִזְבֵּחַ מִקְטֵר קִטְרֵת, וְאַחֲרֵיכֶן פְּרִשֶׁת סִמְנֵי הַקִּטְרֵת וְעֲשִׂיתָן, כִּי כֵן הָיָה סֵדֵר הַעֲבוֹדוֹת בְּמִקְדָּשׁ:

ב דין לבישת בגדים ובו ט סעיפים:

כְּבוֹדוֹ, אֲשֶׁר לְפָנָיו "כַּחֲשִׁיכָה כְּאוֹרָה":

א וּמִפְּנֵי שֶׁמְחַיֵּב הָאָדָם לִהְיוֹת תָּמִיד אֵימַת בּוֹרְאוֹ עָלָיו — יְהִיָּה צְנוּעַ בְּכָל מַעֲשָׂיו, שֶׁהַצְּנִיעוּת וְהַבְּשֻׁת מְבִיאִין לִידֵי הַכְּנֻעָה לְפָנֵי הַשָּׁם יִתְבָּרַךְ. לְפִיכֵן, מִי שִׁישָׁן עָרֵם בְּלֹא חֲלוּק — כְּשִׁיקוּם טוֹב לְזַהֵר שֶׁלֹּא יֵשֵׁב וְאַחֲרֵיכֶן יִלְבַּשׁ חֲלוּקוֹ, שֶׁמִּיד כְּשִׁישֵׁב הוּא מְגֵלָה, אֲלֵא יִקַּח חֲלוּקוֹ וְיִכְנִיס בּוֹ רֹאשׁוֹ וְרוּעוֹתָיו בְּעוֹדָנּוֹ שׁוֹכֵב, וְנִמְצָא כְּשִׁיקוּם הוּא כְּבֵר מְכֻסָּה. וְאֵל יאמר: הִנְנִי בַּחֲדָרַי חֲדָרִים מִי רֹאגִי, כִּי הַקְּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא מְלֹא כָּל הָעוֹלָם

ב וְטוֹב לְכָל אָדָם לְדַקְדַּק בְּחֲלוּקוֹ לְלָבָשׁוֹ כְּדָרְכוֹ, שֶׁלֹּא יִהְיֶה הַפְּנִימִי לַחוּץ, וְיִרְאוּ הַתְּפִירוֹת הַמְּגֻנָּה, וְיִתְגַּנְּהוּ בְּעֵינֵי הַבְּרִיּוֹת. וְאִם לֹא נִזְהַר וְהִפְךָ הַפְּנִימִי לַחוּץ, אִם הוּא תְּלִמִּיד חֶכֶם — צְרִיף לְפָשׁוּט וְלַחֲזֹר לְלָבָשׁוֹ כְּדָרְכוֹ, שֶׁלֹּא יְהִיָּה בְּכָלֵל "כֹּל מִשְׁנְאֵי אֲהָבוֹ מֵנֶחֱ", שִׁיאֲמְרוּ הַבְּרִיּוֹת: כַּמָּה מְגִינִים לוֹמְדֵי תּוֹרָה:

ספר הזכרונות מכ"ק אדמו"ר מוהריי"צ נ"ע מליובאוויטש

שליחו של הבעל-שם - פרק קכ"ז

ר' ברוך בטלן, שהיה מנכבדי פוזנא ומחסידיו של רבי יואל, הבעל-שם מזמושטש, ביקש להוכיח כי השידוך של בנימין בנו אינו שידוך רגיל. למרות שר' אהרן המלמד, שבתו יחידתו שודכה לבנו, נראה לעין כל כמלמד פשוט, עתידה היתה מסיבת ה"תנאים" להיות מפוארת ומרשימה.

אך עוד בטרם הוחגו ה"תנאים" הגיע לפוזנא יהודי שבא כשליחו המיוחד של הבעל-שם מזמושטש, כדי לתכנן את חגיגת ה"תנאים" ולהשתתף בה כנציגו של הבעל-שם.

מובן שעובדה זו היתה סיבה נוספת לכך שר' ברוך בטלן ישתדל לקיים את ה"תנאים" בצורה מרוממת ביותר. הוא הכין סעודה גדולה שאליה הוזמנו כל נכבדי פוזנא. מובן שר' משה, ראש הקהילה, היה גם הוא בין המוזמנים.

ר' אהרן המלמד, אבי הכלה, סירב בענוותנותו לשבת בשולחן הכבוד, אך אולץ לכך על-ידי הקרובים, וניכר היה כי הדבר גורם לו עגמת נפש. גם שליחו של הבעל-שם הושב בראש, ור' ברוך השתעשע עמו.

החתן, בנימין, השמיע פלפול, וכל המסובים, בהם טובי למדני פוזנא, התפעלו מאד מחריפותו ובקיאותו. כולם התפלפלו והתווכחו בנושא הדרשה, וכל אחד גילה כוחו בתורה, ביניהם - ר' ברוך בטלן, ר' אהרן המלמד ור' משה ראש הקהילה.

היחיד שלא השמיע הגה היה שליחו של הבעל-שם. על פי מראהו לא היה נראה כתלמיד-חכם, ומן העובדה שישב ושתק בשעה שהתנהל הויכוח הלמדני ניתן היה להסיק כי לא הצליח לקלוט את תוכן הדברים שהושמעו.

ר' משה, שהיה חלוק בדעותיו עם מחותנו ר' ברוך ביחס לתורת הקבלה, ולא נמנה בין מעריציו המיוחדים של הבעל-שם, פקח עין, יותר מכל מישהו אחר, על שליחו של הבעל-שם. הוא ישב ותהה מדוע מחותנו, ר' ברוך, דבוק ולהוט כל-כך בבעל-שם, מציית להוראותיו בענין שידוכי צאצאיו, ומקדיש תשומת לב כה גדולה לשליחו של הבעל-שם, אשר, לפי כל הסימנים, הוא יהודי פשוט ביותר.

הוא היה בטוח כי השידוך של ר' ברוך עם ר' אהרן המלמד נעשה לפי הוראת הבעל-שם. אם כך - הרהר לעצמו - ודאי גם השידוך אתו, עם ר' משה, נעשה לפי הוראת הבעל-שם, וכאן מתעוררת תמיהה! הרי אני מוכר וידוע כמתנגד לבעל-שם, ומדוע, אם כן, רצה הבעל-שם שבתו של ר' ברוך תינשא לבני?

אלא שלא נותר לו פנאי להפליג בהרהוריו ולמצוא פתרון לשאלותיו, ליד השולחן התרחשו דברים שהסבו את תשומת לבו: הגיע זמן ברכת המזון, ור' ברוך הגיש את הכוס למחותנו, ר' אהרן המלמד, וכיבדו בברכת הזימון. קם ר' אהרן ואמר: רבותי, הרי לאמתו של דבר אינני אלא אוזב הקיר. לא היתה לי העזה אפילו להרהר בהשתדכות עם ארז הלבנון, בנו העילוי של ר' ברוך, הנגיד המיוחס מגזע קדושים. ודאי גם על דעתו של ר' ברוך לא עלה להשתדך עם עני ואביון החשוב כאין וכאפס כמו אהרן המלמד. אלא מה? רבנו הקדוש ומורה דרכנו, רבי יואל הבעל-שם מזמושטש, הורה לר' ברוך ולאהרן להשתדך ביניהם. דברי רבנו הקדוש הם בשבילנו קודש קדשים, ושנינו עושים כפי אשר

מצוה עלינו. זכינו וכאן בינינו נמצא שלוחו של רבנו הקדוש, ושלוחו של אדם כמותו. ברשותו של המחותן ר' ברוך מתכבד הנני, איפוא, למסור את הכוס לשליח הבעל-שם ולכבדו בברכת המזון. שני המחותנים הגישו את הכוס לשליחו של הבעל-שם, ועיני הכל הופנו לעבר היהודי האורח, ששמו היה - ר' יהודה זוסא.

אותות מבוכה ניכרו בפני ר' יהודה זוסא. "אינני רגיל לברך לפני צבור גדול" - אמר - "ואני רגיל להתפלל בסידור". הוא ביקש שיגישו לו סידור תפלה.

דבר זה לכשעצמו דיו היה כדי שהלמדנים הגדולים, נכבדי המסיבה, יחליפו ביניהם מבטי פליאה. אך פליאתם גברה עוד יותר כאשר ר' יהודה זוסא החל לקרוא מתוך הסידור. המלים יצאו מפיו בצורה שהעידה על היותו בור ועם-הארץ שאינו יודע אף את פירוש המלות. גם קולו היה מגושם וגס.

המסובים הגאונים, ובמיוחד ר' משה, הרכינו ראשיהם מבושה. ר' משה חש צורך לנחם ולעודד את מחותנו ר' ברוך במצבו המביך, ומיד לאחר ברכת המזון מיהר ללחוש באזנו, בנימה ידידותית, ולהביע את השתתפותו בצערו על כך שרבו גרם לו בזיון כזה בשלחו לשמחתו יהודי עם-הארץ ובול עץ. יחד עם זה שאל: "וכי לא יכל רבך למצוא שליח שלא ישבית את השמחה?"

ברם, ניכר היה בר' ברוך כי לא נזקק כלל לניחומו ועידודו של מחותנו רם המעלה.

"אל ידאג מחותני היקר!" - אמר לר' משה - "אם רבנו שלח לכאן יהודי זה, ודאי הוא המתאים ביותר לשליחות זו. לא עולה כלל על דעתי אפילו לרגע קט כי השליח גרם לי בזיון כלשהו, ובוודאי שלא גרם להשבתת שמחת לבנו".

ר' ברוך המשיך: "אילו היה רבנו, הבעל-שם הקדוש, מורה לי לקחת לבני את בתו של מאן-דהוא, יהיה מי שיהיה, לא הייתי מהסס אף לרגע והייתי מקיים את הוראתו. גם אני, גם רעייתי וגם בני הננו בדעה זו. עתה שהבעל שם בחר לבני את בתו המוצלחת של ר' אהרן - הננו ממש מאושרים. הכלה היא מוכשרת וטובה מאד, ור' אהרן הוא יהודי שמסר נפשו עבור הרבצת תורה. אני רואה זכות גדולה בכך שבני יהיה חתנו של ר' אהרן".

ר' משה הקשיב לדברים בהשתוממות. בפיו לא היו מילים להגיב על משמע אזניו.

אלא שבעוד שר' ברוך בטלן קיבל ברצון את מינוי השליח לשמחה - הרי לא היה ר' משה היחיד שהביע פליאה על כך, אפילו בין אנשי הבעל-שם בפוזנא היו כאלה שסברו שר' יהודה זוסא אינו האדם המתאים לייצג את הבעל-שם במעמד כה נכבד. כל אורח דיבורו ותנועותיו, מראהו והילוכו, היו מגושמים וגסים כשל הדיוט ועם-הארץ. לולא המכתב של הבעל-שם שהביא אתו לא היה איש מאמין שהוא אכן שליח הבעל-שם.

ר' משה לא יכל להסיח דעתו מן הענין, למרות תשובתו המרגיעה של ר' ברוך. הוא תהה בינו לבין עצמו אם אין ר' ברוך מוכה סנוורים, או שמא הולכיכהו שולל. מאידך, לא יכל להרבות בדיבור על כך. סוף-סוף הבזיון הוא גם שלו, במידה מסויימת, שהרי הוא מחותנו של ר' ברוך.

בינתיים החלו ההכנות לחגיגת הנישואין. מובן שגם החתונה, כמו מסיבת ה"תנאים", היתה צריכה להיות על חשבון ר' ברוך. ר' אהרן היה עני מכדי לערוך את החתונה על חשבוננו.

ואם חגיגת ה"תנאים" היתה מפוארת - ודאי שהחתונה היתה צריכה להיות כך. ואכן, היתה זו חתונה שכל פוזנא דיברה בה זמן רב לאחר מכן. גדולי תורה ואישים נכבדים כה רבים לא זומנו מעולם בפוזנא לחתונה כלשהי.

שוב היה גם ר' משה בין נכבדי המסובים. למרות שזכר היטב את הבזיונות שספג בחגיגת התנאים מן השליח המוזר של הבעל-שם - לא אמר דבר והופיע לחתונה. אך בלבו פנימה הירהר מי יהיה הפעם שליחו של הבעל-שם לחתונה, אותו עם-הארץ, ר' יהודה זוסא, או מי שהוא יותר בן-תורה ממנו.

להשתממותו של ר' משה, ולהשתוממות רבים מן המוזמנים, הגיע לחתונה, כשליחו של הבעל-שם, לא אחר מאשר אותו ר' יהודה זוסא!

האם, לפחות, יהיה ר' ברוך הפעם זהיר יותר ויימנע מלכבד אותו בברכת המזון, כדי שלא יפגין שוב את בורותו לעיני הכל?!

למרבת הפלא הופיע הפעם ר' יהודה זוסא לא במלבושים פחותים כבפעם הקודמת, כי אם במה שנקרא "איצטלא דרבנן". הוא היה לבוש מעיל משי רבני ושטריימל על ראשו כאחד הרבנים.

אילו היה לבוש, לפחות, בבגדי ההדיוט שלו - לא היה מושך אליו תשומת לב כה רבה!

יח שֹׁפְטִים וְשׁוֹטְרִים תִּתֶּן-לָךְ בְּכָל-שְׁעָרֶיךָ
 אֲשֶׁר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נָתַן לָךְ לְשִׁבְטֶיךָ וְשֹׁפְטֵי
 אֶת-הָעָם מִשְׁפַּט־צֶדֶק כִּסְיִי: יט לֹא-תִטֶּה מִשְׁפַּט
 לֹא תִכּוֹר פָּנִים וְלֹא-תִקַּח שֹׁחַד כִּי הַשֹּׁחַד
 יַעֲוֹר עֵינַי חֲכָמִים וַיִּסְלַף דְּבַרִי צְדִיקִים כִּסְיִי:
 כ צֶדֶק צֶדֶק תִּרְדֹּף לְמַעַן תַּחֲיֶה וַיִּרְשֶׁת אֶת-
 הָאָרֶץ אֲשֶׁר-יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נָתַן לָךְ כִּסְיִי: ס
 כא לֹא-תִטֵּעַ לָךְ אֲשֶׁרָה כָּל-עֵץ אֲצֵל מִזְבַּח
 יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה-לָּךְ כִּסְיִי: כב וְלֹא-
 תִקִּים לָךְ מִצְבֵּה אֲשֶׁר שָׂנֵא יְהוָה
 אֱלֹהֶיךָ כִּסְיִי: ס יז א לֹא-תִזְבַּח לַיהוָה אֱלֹהֶיךָ
 שׁוֹר וְשֵׂה אֲשֶׁר יִהְיֶה בוֹ מוֹם כָּל דָּבָר רַע כִּי
 תֹעֲבֹת יְהוָה אֱלֹהֶיךָ הוּא כִּסְיִי: ס ב כִּי-יִמָּצֵא

יח דינין ופרענין תמני לך בכל
 קרניך די יי אלהיך יהב לך
 לשבטיך וידונון נת עמא דין
 דקשטו: יט לא תצלי דין לא
 תשתמודע אפין ולא תקבל
 שחדא ארי שחדא מעור עיני
 חפימין ומקלקל פתגמי תריצין:
 כ קשטא קשטא תהי רדיף בדיל
 דתיחי ותירת נת ארעא דיני אלהיך
 יהב לך: כא לא תצוב לך אשרת
 כל אילן בסטר מדבחא דיני
 אלהיך די תעבד לך: כב ולא
 תקים לך קמא די סני יי אלהיך:
 א לא תכוס קדם יי אלהיך תור
 ואמר די יהי בה מומא כל מדעם
 ביש ארי מרחק קדם יי אלהיך
 הוא: ב ארי ישתבח בינה בחדא
 מקרניך דיני אלהיך יהב לך גבר

רש"י

המצדקים, משפטי אמת: (כ) צדק צדק תרדף.
 (ספרי. סנהדרין לב) הלך אחר בית-דין יפה: למען
 תחיה וירשת. כדאי הוא מנוי הדינין הפשרים
 להחיות את ישראל ולהושיבן על אדמתן:
 (כא) לא-תטע לך אשרה. לחיבו עליה משעת
 נטיעתה, ואפלו לא עבדה, עובר בלא תעשה על
 נטיעתה: לא-תטע לך אשרה כל עץ אצל מזבח
 ה' אלהיך. אזהרה לנוטע אילן ולבונה בית בהר
 הבית: (כב) ולא-תקים לך מצבה. מצבת אבן
 אחת, להקריב עליה אפלו לשמים: אשר שנא.
 מזבח אבנים ומזבח אדמה צנה לעשות, ואת זו
 שנא, כי חק היתה לכנעניים, ואף על פי שהיתה
 אהובה לו בימי האבות, עכשו שנאה, מאחר
 שעשאוה אלו חק לעבודת פוכבים: (א) לא-
 תזבח וגו' כל דבר רע. (ספרי) אזהרה למפגל
 בקדשים על ידי דבור רע, ועוד נדרשו בו שאר
 דרשות בשחיטת קדשים (זבחים לו ב): (ב) לעבר

שפטים ושטרים. שופטים, דינים הפוסקים
 את הדין: ושטרים. (סנהדרין טז) הרודין את העם
 אחר מצותם, שפין וכופתין במקל וברצועה עד
 שיקבל עליו את דין השופט: בכל-שעריך.
 (סנהדרין טז) בכל עיר ועיר: לשבטיך. מוסב על:
 "תתן לך", שופטים ושטרים תתן לך לשבטיך,
 בכל שעריך אשר ה' אלהיך נתן לך: לשבטיך.
 מלמד שמושיבין דינין לכל שבט ושבט, ובכל עיר
 ועיר: ושפטו את-העם וגו'. מנה דינין ממחים
 וצדיקים לשפט צדק: (יט) לא-תטה משפט.
 כמשמעו: לא תפיר פנים. אף בשעת הטענות,
 אזהרה לדנין שלא יהא רף לזה וקשה לזה, אחד
 עומד ואחד יושב, לפי שכשרואה זה שהדין מכבד
 את חברו, מסתמין טענותיו: ולא-תקח שחד.
 (ספרי) אפלו לשפט צדק: כי השחד יעור. (כתובות
 קה) משקבל שחד ממנו, אי אפשר שלא יטה את
 לבו אצלו להפך בזכותו: דברי צדיקים. דברים

בְּקִרְבְּךָ בְּאֶחָד שְׁעָרֶיךָ אֲשֶׁר־יְהוּה אֱלֹהֶיךָ נָתַן
 לְךָ אִישׁ אֶזְרוֹאֲשָׁה אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה אֶת־הַרַע
 בְּעֵינֵי יְהוּה־אֱלֹהֶיךָ לַעֲבֹד בְּרִיתוֹ כִּסְ"י: ג וַיִּלְךָ
 וַיַּעֲבֹד אֱלֹהִים אֲחֵרִים וַיִּשְׁתַּחֲוּ לָהֶם וּלְשִׁמְשׁוֹ
 או לַיָּרֵחַ או לְכָל־צִבְאֵי הַשָּׁמַיִם אֲשֶׁר לֹא־
 צִוִּיתִי כִסְ"י: ד וְהִגִּדְ לְךָ וְשִׁמְעַת וּדְרִשְׁתָּ הַיֹּטֵב
 וְהַיָּה אִמֶת נֶכוֹן הַדָּבָר נַעֲשֶׂתָה הַתּוֹעֵבָה
 הַזֹּאת בְּיִשְׂרָאֵל כִּסְ"י: ה וְהוֹצֵאת אֶת־הָאִישׁ
 הַהוּא או אֶת־הָאִשָּׁה הַהוּא אֲשֶׁר עָשׂוֹ
 אֶת־הַדָּבָר הַרַע הַזֶּה אֶל־שְׁעָרֶיךָ אֶת־הָאִישׁ
 או אֶת־הָאִשָּׁה וּסְקַלְתֶּם בְּאֲבָנִים וּמָתוּ כִסְ"י:
 ו עַל־פִּי א שְׁנַיִם עֵדִים או שְׁלֹשָׁה עֵדִים יוֹמַת
 הַמֵּת לֹא יוֹמַת עַל־פִּי יַעַד אֶחָד כִּסְ"י: ז יֵד
 הָעֵדִים תְּהִי־בּוֹ בְּרֵאשִׁינָה לְהַמִּיתוֹ וַיֵּד כָּל־
 הָעָם בְּאַחֲרֹנָה וּבַעֲרַת הַרַע מִקִּרְבְּךָ: פ ח פִּי
 יִפְלֵא מִמֶּךָ דָּבָר לְמִשְׁפָּט בֵּין־דָּם א לְדָם
 בֵּין־דִּין לְדִין וּבֵין נֹגַע לְנֹגַע דְּבָרֵי רִיבַת

או אַתְּמָא דִּי יַעֲבֹד יְת דְּבִישׁ קָדָם
 יי אֱלֹהֶיךָ לְמַעַבְר עַל קִימָה:
 ג וַאֲזַל וּפְלַח לְטַעוֹת עַמְמֵינָא
 וּסְגִיד לַהוֹן וּלְשִׁמְשָׁא או לְסִיְהֵרָא
 או לְכָל חִילֵי שְׁמֵינָא דִּי לֹא
 פְּקֻדִית: ד וַיִּחְוּוּן לְךָ וַתִּשְׁמַע
 וַתִּתְבַּע יְאוֹת וְהָא קִשְׁטָא פְּנוֹן
 פְּתֻגְמָא אַתְּעִבִידַת תּוֹעֵבְתָא קְדָא
 בְּיִשְׂרָאֵל: ה וַתִּפְקֵי יְת גְּבֵרָא
 הַהוּא או יְת אַתְּמָא הַהִיא דִּי
 עֲבָדוּ יְת פְּתֻגְמָא בִישָׁא הַדִּין
 לְתַרַע בֵּית דִּינָךָ (לְקַרְוִיד) יְת
 גְּבֵרָא או יְת אַתְּמָא וַתִּרְגְּמִנוּן
 בְּאֲבָנֵינָא וַיִּמּוֹתוּן: ו עַל מִימְר
 תְּרִין סַהְדִין או תְּלַתָּא סַהְדִין
 יִתְקַטֵּל דְּחִיב קְטוֹל לֹא יִתְקַטֵּל
 עַל מִימְר סַהְיֵד קָד: ז יְדָא
 דְּסַהְדֵינָא תְּהִי בָּהּ בְּקַדְמֵינָא
 לְמַקְטֵלָה וַיְדָא דְּכָל עַמָּא
 בְּבִתְרֵינָא וַתִּפְלֵי עֲבָד דְּבִישׁ
 מִבִּינָךָ: ח אֲרִי יִתְכַסֵּי מִנְּךָ
 פְּתֻגְמָא לְדִינָא בֵּין דְּמָא לְדְּמָא
 בֵּין דִּינָא לְדִינָא וּבֵין מַכְתָּשׁ

רש"י

בְּרִיתוֹ. אֲשֶׁר כָּרַת ה' אִתְּכֶם שְׁלֵא לַעֲבֹד עֲבוֹדַת
 כּוֹכְבִים: (ג) אֲשֶׁר לֹא־צִוִּיתִי. לַעֲבֹדְכֶם (מגילה ח):
 (ד) נֶכוֹן. מִכְּנֹן הָעֵדוּת: (ה) וְהוֹצֵאת אֶת־הָאִישׁ
 הַהוּא וְגו' אֶל שְׁעָרֶיךָ וְגו'. הַמְתַּרְגֵּם "אֶל
 שְׁעָרֶיךָ": 'לְתַרַע בֵּית דִּינָךָ', טוֹעָה, שְׂכַן שְׁנֵינוּ:
 (ספרי) "אֶל שְׁעָרֶיךָ", זֶה שַׁעַר שְׁעַבְד בּוֹ, או אֵינוֹ
 אֶלָּא שַׁעַר שְׁנֵהוּן בּוֹ? נֹאמַר "שְׁעָרֶיךָ" לְמַטָּה
 וְנֹאמַר "שְׁעָרֶיךָ" לְמַעְלָה, מַה "שְׁעָרֶיךָ" הָאֲמֹר
 לְמַעְלָה, שַׁעַר שְׁעַבְד בּוֹ, אִף "שְׁעָרֶיךָ" הָאֲמֹר
 לְמַטָּה, שַׁעַר שְׁעַבְד בּוֹ, וַתִּרְגְּמוּ: 'לְקַרְוִיד':
 (ו) שְׁנַיִם עֵדִים או שְׁלֹשָׁה. אִם מִתְקַיְּמַת עֵדוּת

בְּשְׁנַיִם, לְמַה פְּרַט לְךָ בְּשְׁלֹשָׁה? לְהַקִּישׁ שְׁלֹשָׁה
 לְשְׁנַיִם, מַה שְׁנַיִם עֵדוּת אַחַת, אִף שְׁלֹשָׁה עֵדוּת
 אַחַת, וְאֵין נַעֲשִׂין זִמְמִין עַד שְׁיִזְמוּ כָּלָם (מכות ו):
 (ח) פִּי יִפְלֵא. כָּל 'הַפְּלָאָה' לְשׁוֹן הַבְּדֻלָּה
 וּפְרִישָׁה, שְׁהַדָּבָר נִבְדָּל וּמְכַסֶּה מִמֶּךָ: בֵּין־דָּם
 לְדָם. (ספרי. סנהדרין פד) בֵּין דָּם טָמֵא לְדָם טָהוֹר:
 בֵּין־דִּין לְדִין. בֵּין דִּין זָכָאי לְדִין חַיִּב: וּבֵין נֹגַע
 לְנֹגַע. בֵּין נֹגַע טָמֵא לְנֹגַע טָהוֹר: דְּבָרֵי רִיבַת.
 שְׁיָהוּ חֲכָמֵי הָעִיר חוֹלְקִים בְּדָבָר: זֶה מְטַמֵּא וְזֶה
 מְטַהֵר, זֶה מְחַיֵּב וְזֶה מְזַכֵּה: וְקַמְתָּ וְעָלִיתָ. (סנהדרין
 פו) מִלְּמַד שְׁבִית הַמִּקְדָּשׁ גְּבַהּ מִכָּל הַמְּקוֹמוֹת:

בְּשַׁעֲרֵיךָ וּקְמַתְךָ וְעַלִּית אֶל־הַמָּקוֹם אֲשֶׁר
 יִבְחַר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בּוֹ כְּשִׁי׃ ט וּבֵאתָ אֶל־
 הַכְּהֹנִים הַלְוִיִּם וְאֶל־הַשֹּׁפֵט אֲשֶׁר יִהְיֶה בַיָּמִים
 הַהֵם וְדַרְשֶׁתָּ וְהִגִּידוּ לְךָ אֵת דְּבַר
 הַמִּשְׁפָּט כְּשִׁי׃ י וְעָשִׂיתָ עַל־פִּי הַדָּבָר אֲשֶׁר
 יִגִּידוּ לְךָ מִן־הַמָּקוֹם הַהוּא אֲשֶׁר יִבְחַר יְהוָה
 וְשָׁמַרְתָּ לַעֲשׂוֹת כְּכֹל אֲשֶׁר יֹרֹד׃ יא עַל־פִּי
 הַתּוֹרָה אֲשֶׁר יֹרֹד וְעַל־הַמִּשְׁפָּט אֲשֶׁר־יֹאמְרוּ
 לְךָ תַעֲשֶׂה לֹא תִסּוּר מִן־הַדָּבָר אֲשֶׁר־יִגִּידוּ
 לְךָ יָמִין וּשְׂמָאל כְּשִׁי׃ יב וְהָאִישׁ אֲשֶׁר־יַעֲשֶׂה
 בְּזוּזוֹן לְבַלְתִּי שָׁמַע אֶל־הַכֹּהֵן הַעֹמֵד לְשֵׁרֵת
 שָׁם אֶת־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אוֹ אֶל־הַשֹּׁפֵט וּמֵת
 הָאִישׁ הַהוּא וּבַעֲרַת הָרַע מִיִּשְׂרָאֵל׃ יג וְכֹל־
 הָעָם יִשְׁמְעוּ וִירָאוּ וְלֹא יִזְדוֹן עוֹד כְּשִׁי׃ ס שְׁנֵי
 יד כִּי־תִבֵּא אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נָתַן
 לְךָ וִירַשְׁתָּהּ וַיִּשְׁבַּתָּהּ בָּהּ וְאָמַרְתָּ אֲשִׁימָה
 עָלַי מֶלֶךְ כְּכֹל־הַגּוֹיִם אֲשֶׁר סְבִיבֹתַי׃ טו שׁוֹם
 תַּשִּׂים עָלֶיךָ מֶלֶךְ אֲשֶׁר יִבְחַר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ
 בּוֹ מִקִּרְבֵּי אַחֶיךָ תַשִּׂים עָלֶיךָ מֶלֶךְ לֹא תוּכַל
 לָתֵת עָלֶיךָ אִישׁ נְכָרִי אֲשֶׁר לֹא־אַחֶיךָ הוּא׃ טז רַק לֹא־יִרְבֶּה־לוֹ סוּסִים

סגירו למכתש סגירו פתגמי
 פלגמא דינא בקרניך ותקום
 ותסק לאתרא די יתרעי יי אלהך
 בה: ט ותיתי לות כהנא לואי
 ולות דינא די יחי ביומאי האנון
 ותתבע ויסוון לך ית פתגמא
 דדינא: י ותעבד על מימר
 פתגמא די יסוון לך מן אתרא
 ההוא די יתרעי יי ותטר למעבד
 ככל די ילפנך: יא על מימר
 אוריתא די ילפנך ועל דינא די
 יימרון לך תעבד לא תסטי מן
 פתגמא די יסוון לך דינא
 ושמאלא: יב וגבר די יעבד
 ברשע בדיל דלא לקבלא מן
 כהנא דקאם לשמשא תמן קדם
 יי אלהך או מן דינא ויתקטל
 גברא ההוא ותפלי עבד דביש
 מישראל: יג וכל עמא ישמעון
 וידחלון ולא ירשיעון עוד:
 יד ארי תעול לארעא די אלהך
 יקב לך ותירטה ותיתב בה ותימר
 אמני עלי מלכא ככל עממיא די
 בסתרני: טו מנאה תמני עלך
 מלכא די יתרעי יי אלהך בה מגו
 אחיך תמני עלך מלכא לית לך
 רשו למנאה עלך גבר נוכרי די
 לא אחיך הוא: טז לחוד לא

רש"י

(ט) הכהנים הלוויים. הפהנים שייצאו משבט לוי:
 ואל-השפט אשר יהיה בימים ההם. (ספרי) אפלו
 אינו כשאר שופטים שהיו לפניו, אתה צריך לשמע
 לו, אין לך אלא שופט שבנימך: (יא) ימין
 ושמאל. (ספרי) אפלו אומר לך על ימין שהוא
 שמאל, ועל שמאל שהוא ימין, וכל שפן שאומר
 לך על ימין, ימין, ועל שמאל, שמאל: (יג) וכל-
 העם ישמעו. (סנהדרין פט) מכאן שממתינים לו עד
 הרגל, וממיתין אותו ברגל: (טז) לא-ירבה-לו
 סוסים. (סנהדרין כא) אלא כדי מרפכתו, שלא ישיב

יסגיי לה סוסון ולא יתב ית עמא
 למצרים בדיל לאסגאה לה סוסון
 וי אמר לכון לא תוספון למתוב
 בארצ הדא עוד: יז ולא יסגיי לה
 נשין ולא יטעי לבה וכספא
 ודהבא לא יסגיי לה לחדא:
 יח ויהי כמתבה על פרסא
 מלכותה ויכתוב לה ית פתשגון
 אורייתא הדא על ספרא מן קדם
 כהניא לנאי: יט ותהי עמה ויהי
 קרי בה כל יומי חייהי בדיל
 דילף למדחל קדם יי אלהה
 למשר ית כל פתגמי אורייתא
 הדא וית קימא האלין
 למעבדהון: כ בדיל דלא ירים
 לבה מאחוהי ובדיל דלא יסטי
 מן תפקדתא זמינא ושמאלא
 בדיל דיורך יומין על מלכותה
 הוא ובנוהי בגו ישראל: א לא
 יהי לכהניא לנאי כל שבטא דלוי
 חלק ואחסנא עם ישראל קרבניא

ולא ישיב את העם מצרימה למען הרבות
 סוס ויהיה אמר לכם לא תספון לשוב בדרך
 הנה עוד כס"י: יז ולא ירבה לוי נשים ולא יסור
 לבבו וכסף וזהב לא ירבה לוי מאד כס"י:
 יח והיה כשבתו על פסא ממלכתו וכתב לו
 את משנה התורה הזאת על ספר מלפני
 הכהנים הלויים כס"י: יט והיתה עמו וקרא בו
 כל ימי חייו למען ילמד ליראה את יהוה
 אלהיו לשמר את כל דברי התורה הזאת
 ואת החקים האלה לעשתם כס"י: כ לבלתי
 רום לבבו מאחיו ולבלתי סור מן המצוה
 ימין ושמאל למען יאריך ימים על ממלכתו
 הוא ובניו בקרב ישראל כס"י: ס שלישי
 יח א לא יהיה לכהנים הלויים כל שבט לוי

רש"י

מן המצוה. אפלו מצוה קלה של נביא: למען
 יאריך ימים. מכלל הן אתה שומע לאו, וכן מציינו
 בשאול, שאמר לו שמואל: (שמואל-א י) "שבעת
 ימים תוחל עד בואי אליך להעלות עולות", וכתוב
 (שם יג): "ויחל שבעת ימים", ולא שמר הבטחתו
 לשמר כל היום, ולא הספיק להעלות העלה, עד
 שבא שמואל ואמר לו: "נספלת (פאשר) לא שמרת
 וגו' ועתה ממלכתך לא תקום" (שם), הא למדת,
 שבשביל מצוה קלה של נביא, נענש: הוא ובניו.
 (הוריות יא) מגיד שאם בנו הגון למלכות, הוא קודם
 לכל אדם: (א) כל שבט לוי. בין תמימין בין
 בעלי מומין: חלק. בפנה: ונחלה. בארץ: אשי
 ה'. קדשי המקדש (ספרים אחרים): קדשי
 הקדשים): ונחלתו. אלו קדשי הגבול: תרומות

את העם מצרימה, שהסוסים באים משם, כמו
 שנאמר בשלמה (מלכים-א י): "ותעלה ותצא
 מרפכה ממצרים בשש מאות כסף וסוס בתמשים
 ומאה": (יז) ולא ירבה לוי נשים. אלא י"ח,
 שמצינו שהיו לו לרוד שש נשים ונאמר לו (ש"ב
 יב): "ואם מעט, ואספה לך פהנה וכהנה": וכסף
 וזהב לא ירבה לוי מאד. (סנהדרין כא) אלא כדי
 ליתן לאכסניא (ספרים אחרים: לאפסניא):
 (יח) והיה כשבתו. אם עשה בן, פדאי הוא
 שתתקים מלכותו: את משנה התורה. (סנהדרין
 שם) שתי ספרי תורה: אחת שהיא מנחת בבית
 גניו, ואחת שנקנסת ויוצאת עמו. ואונקלוס
 תרגם: פתשגון פתר משנה, לשון שנון ודבור:
 (יט) דברי התורה. כמשמעו: (כ) ולבלתי סור

חֶלֶק וְנַחֲלָה עִם־יִשְׂרָאֵל אֲשֵׁי יְהוָה וְנַחֲלָתוֹ
 יֹאכְלוּן כִּשׁׁי: ב וְנַחֲלָה לֹא־יְהִי־לוֹ בְּקֶרֶב אָחִיו
 יְהוָה הוּא נַחֲלָתוֹ כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר־לוֹ כִּשׁׁי: ס ג וְזֶה
 יְהוָה מְשַׁפֵּט הַכֹּהֲנִים מֵאֵת הָעַם מֵאֵת זִבְחֵי
 הַזֹּבֵחַ אִם־שׂוֹר אִם־שָׂה וְנָתַן לַכֹּהֵן הַזֹּרֵעַ
 וְהַלְחִיִּים וְהַקֵּבֶה כִּשׁׁי: ד רֵאשִׁית דְּגַגְךָ תִּירֶשֶׁךָ
 וַיִּצְהַרְךָ וְרֵאשִׁית גֹּז צֹאנְךָ תִּתֵּן־לוֹ כִּשׁׁי: ה כִּי כֹו
 בָחַר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ מִכָּל־שִׁבְטֶיךָ לַעֲמֹד לְשֵׁרֶת
 בְּשֵׁם־יְהוָה הוּא וּבְנָיו כָּל־הַיָּמִים כִּשׁׁי: ס רַבִּיעִי
 וְכִי־יֹבֵא הַלְוִי מֵאֶחָד שְׁעָרֶיךָ מִכָּל־יִשְׂרָאֵל

דיי ואחסנתה ייכלון: ב ואחסנא
 לא יהי לה בגו אחוהי מתנן
 דיהב לה יי אנון אחסנתה כמא
 די מליל לה: ג ודין יהי דחזי
 לכהניא מן עמא מן נכסי נכסתא
 אם תור אם אמר ויתן לכהנא
 דרועא ולועא וקבתא: ד ריש
 עבורך חמרך ומשחך וריש גזא
 דעגך תתן לה: ה ארי בה יתרעי
 יי אלהך מפל שבטיך למקם
 לשמשא בשמא דיי הוא ובנוהי
 כל יומיא: ו וארי ייתי לואה
 מתדא מקרניך מפל ישראל די
 הוא דר תמן וייתי בכל רעות

רש"י

שָׁל אַרְכָּבָה עַד כַּף שֶׁל יָד, שְׁקוֹרִין אֲשֶׁלְדוּוֹן:
 וְהַלְחִיִּים. (חולין קלג) עִם הַלְשׁוֹן; דוֹרְשֵׁי רְשׁוּמוֹת
 הֵיוּ אוֹמְרִים: 'זְרוּעַ תַּחַת יָד', שְׁנֹאֲמַר (במדבר כה):
 "וַיִּקַּח רֹמַח כְּדָוִד": לְחִיִּים. תַּחַת תְּפִלָּה, שְׁנֹאֲמַר
 (תהלים קו) "וַיַּעֲמֵד פִּינְחָס וַיִּפְלֵל": וְהַקֵּבֶה. תַּחַת:
 (במדבר כה) "הָאִשָּׁה אֶל־קִבְתָּהּ": (ד) רֵאשִׁית
 דְּגַגְךָ. זוֹ תְרוּמָה, וְלֹא פֶרֶשׁ בַּהּ שְׁעוֹר, אֲבָל רְבוּתֵינוּ
 (תרומות פ"ד) נִתְּנוּ בַּהּ שְׁעוֹר: עֵינַי יָפָה אֶחָד
 מֵאַרְבָּעִים, עֵינַי רָעָה אֶחָד מִשָּׁשִׁים, בִּינוּנִית אֶחָד
 מִחֲמִשִּׁים, וְסִמְכוּ עַל הַמִּקְרָא שֶׁלֹּא לִפְתַח מֵאָחָד
 מִשָּׁשִׁים, שְׁנֹאֲמַר (יחזקאל מה): "וְשִׁיתֶם הָאִיפָה
 מִחֲמַר הַשְּׁעָרִים". שְׁשִׁית הָאִיפָה, חֲצִי סָאָה,
 כְּשֹׂאתָה נוֹתֵן חֲצִי סָאָה לְכוֹר, הָרִי אֶחָד מִשָּׁשִׁים,
 שֶׁהַכוֹר שְׁלֹשִׁים סָאִין: וְרֵאשִׁית גֹּז צֹאנְךָ. כְּשֹׂאתָה
 גֹּזוֹ צֹאנְךָ בְּכָל שָׁנָה, תֵּן מִמֶּנָּה רֵאשִׁית לַכֹּהֵן, וְלֹא
 פֶרֶשׁ בַּהּ שְׁעוֹר, וְרְבוּתֵינוּ נִתְּנוּ בַּהּ שְׁעוֹר אֶחָד
 מִשָּׁשִׁים (חולין קלז). וְכַמָּה צֹאן חֲתִיבוֹת בְּרֵאשִׁית
 הַגֹּז? חֲמֵשׁ רְחִלוֹת, שְׁנֹאֲמַר (ש"א כה): "וְחִמֵּשׁ צֹאן
 עֲשׂוּיֹת", רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר: רֵאשִׁית גֹּז, שְׁתִּים.
 צֹאנְךָ, אַרְבָּעָה. תִּתֵּן לוֹ, הָרִי חֲמִשָּׁה: (ה) לַעֲמֹד
 לְשֵׁרֶת. מִכָּאֵן שָׂאִין שְׁרוֹת אֵלָא מֵעֲמֹד: (ו) וְכִי־

ומעשרות, אֲבָל נַחֲלָה גְמוּרָה לֹא יְהִיָּה לוֹ בְּקֶרֶב
 אָחִיו. וּבִסְפָרֵי דְרִשׁוֹ: וְנַחֲלָה לֹא־יְהִי־לוֹ, זוֹ נַחֲלַת
 שָׂאֵר: (ב) בְּקֶרֶב אָחִיו. זוֹ נַחֲלַת חֲמִשָּׁה, וְאִינִי
 יוֹדֵעַ מַה הוּא. וְנִרְאָה לִי שְׂאֵרֶץ כְּנַעַן שְׁמַעְבַר הִירְדֵן
 וְאֵילָף, נִקְרָאת אֵרֶץ חֲמִשָּׁה עַמִּים, וְשֶׁל סִיחֹן
 וְעוֹג, שְׁנֵי עַמִּים: אֲמוֹרֵי וּכְנַעֲנִי, וְנַחֲלַת שָׂאֵר,
 לְרַבּוֹת קִינִי וְקַנְזִי וְקַדְמוֹנִי, וְכֵן דוֹרֵשׁ בְּפֶרֶשֶׁת
 מִתְּנוֹת שְׁנֹאֲמַרוּ לְאַהֲרֹן: "עַל כֵּן לֹא הָיָה לְלוֹי
 וְגוֹ", לְהַזְהִיר עַל קִינִי וְקַנְזִי וְקַדְמוֹנִי; שׁוֹב נִמְצָא
 בְּדַבְרֵי רַבִּי קְלוּנִימוֹס, הַכִּי גִרְסִינָן בִּסְפָרֵי: וְנַחֲלָה
 לֹא־יְהִי־לוֹ, אֵלּוּ נַחֲלַת חֲמִשָּׁה. בְּקֶרֶב אָחִיו, אֵלּוּ
 נַחֲלַת שְׁבַעָה, נַחֲלַת חֲמִשָּׁה שְׁבָטִים וְנַחֲלַת שְׁבַעָה
 שְׁבָטִים, וּמִתּוֹךְ שְׁמִשָּׁה וַיְהוֹשֻׁעַ לֹא חֶלְקוֹ נַחֲלָה
 אֵלָא לְחֲמִשָּׁה שְׁבָטִים בְּלַבָּד, שְׁכֵן מִשָּׁה הַנְּחִיל
 לְרֵאוּבֵן וְגַד וְחֲצִי שְׁבֵט מְנַשֶּׁה, וַיְהוֹשֻׁעַ הַנְּחִיל
 לַיהוּדָה וְאֶפְרַיִם וְלַחֲצִי שְׁבֵט מְנַשֶּׁה, וְשְׁבַעָה
 הָאֲחֵרִים נָטְלוּ מֵאַלְיָהֶן אַחֲרֵי מוֹת יְהוֹשֻׁעַ; מִתּוֹךְ
 כֵּן הַזְכִּיר חֲמִשָּׁה לְבָד וְשְׁבַעָה לְבָד: כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר־
 לוֹ. (במדבר יח) "בְּאַרְצָם לֹא תִנְחַל וְגוֹ", אֲנִי
 חֶלְקֶךָ": (ג) מֵאֵת הָעַם. וְלֹא מֵאֵת הַכֹּהֲנִים:
 אִם־שׂוֹר אִם־שָׂה. פֶּרֶט לְחִמָּה: הַזֹּרֵעַ. מִן הַפֶּרֶק

נִפְשָׁה לְאַתְרָא דִּי יִתְרְעֵי יְיָ:
 ז וישמש בשמא דיי אלהה ככל
 אחוהי לנאי דמשמשין תמן
 בצלו קדם יי: ח חלק כחלק
 ייכלון בר ממטרפא דייתי
 כשפתא כן אתקינו אבהתא:
 ט ארי את עלל לארעא דיי
 אלהה יחב לך לא תילף למעבד
 כטעות עממא האנון: י לא
 ישתבח כך מעבר ברה וברתה
 בנורא קסם קסמין מענן ומנחש
 וקדש: יא ורטיין רטן ושאל בדין
 וזכורו ותבע מן מתא: יב ארי
 מרחק יי כל דינעבד אליו וכדיל
 תועבתא האליו יי אלהה מתרו

אֲשֶׁר־הוּא גַר שָׁם וּבָא בְּכָל־אוֹת נִפְשָׁו
 אֶל־הַמָּקוֹם אֲשֶׁר־יִבְחַר יְהוָה כְּשׁ"י: ז וְיִשְׂרָת
 בְּשֵׁם יְהוָה אֱלֹהֵיוּ בְּכָל־אֲחָיו הַלְוִיִּם הַעֲמֻדִים
 שָׁם לִפְנֵי יְהוָה כְּשׁ"י: ח חֶלֶק בְּחֶלֶק יֹאכְלוּ לְבַד
 מִמִּכְרֵיוֹ עַל־הָאֲבוֹת כְּשׁ"י: ט כִּי אֶתְהַ בָּא
 אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נָתַן לְךָ לֹא־
 תִלְמַד לַעֲשׂוֹת כְּתוֹעֵבֹת הַגּוֹיִם הָהֵם כְּשׁ"י:
 י לֹא־יִמְצֵא בְךָ מַעֲבִיר בְּנוֹ־וּבְתוֹ בְּאִשׁ קִסֵּם
 קְסָמִים מְעוֹנֵן וּמְנַחֵשׁ וּמְכַשֵּׁף כְּשׁ"י: יא וְחֹבֵר
 חֵבֵר וְשֹׂאֵל אוֹב וַיִּדְעֵנִי וְדַרְשׁ אֶל־הַמַּתִּים כְּשׁ"י:
 יב כִּי־תוֹעֵבֹת יְהוָה כָּל־עֲשֵׂה אֱלֹהַ וּבְגַלְלֵ
 הַתוֹעֵבֹת הָאֵלֹהַ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ מוֹרִישׁ אוֹתָם

רש"י

שָׁזְהוּ חֶק הַעוֹבְדֵי כּוֹכְבִים: (י) מַעֲבִיר בְּנוֹ־וּבְתוֹ
 בְּאִשׁ. הוּא עֹבֹדַת הַמֶּלֶךְ: עוֹשֵׂה מְדוּרוֹת אִשׁ
 מִכָּאן וּמִכָּאן וּמַעֲבִירוֹ בֵּין שְׂתֵיהֶם: קִסֵּם קְסָמִים.
 אֵיזְהוּ קוֹסֵם? הָאוֹחֵז אֶת מַקְלוֹ וְאוֹמֵר: 'אִם אֵלֶיךָ,
 אִם לֹא אֵלֶיךָ?' וְכֵן הוּא אוֹמֵר (הוֹשַׁע ד): "עֲמִי בְּעֵצוֹ
 יִשְׁאֵל, וּמַקְלוֹ יִגִּיד לוֹ": מְעוֹנֵן. (סְנַהֲדְרִין סה) רַבִּי
 עֲקִיבָא אוֹמֵר: אֵלֹהֵי נוֹתְנֵי עוֹנוֹת, שְׂאוּמְרִים: 'עוֹנָה
 פְּלוֹנִית יָפָה לְהַתְחִיל'. וְחֲכָמִים אוֹמְרִים: 'אֵלֹהֵי
 אוֹחֲזֵי הַעֵינַיִם': מְנַחֵשׁ. (סְפָרִי) פָּתוּ נִפְלָה מִפִּי,וֹ
 צְבִי הַפְּסִיקוּ בְּדַרְךְ, מַקְלוֹ נִפְל מִדְּוֹ: (יֵא) וְחֹבֵר
 חֵבֵר. (סְנַהֲדְרִין שם) שְׂמֻצְרַף נִחְשִׁים אוֹ עֲקָרְבִים אוֹ
 שְׂאֵר חַיּוֹת לְמָקוֹם אֶחָד: וְשֹׂאֵל אוֹב. זֶה מְכַשְׁפוֹת
 שְׂשֻׁמוֹ פִּיתָם, וּמְדַבֵּר מִשְׁחִיו, וּמַעֲלָה אֶת הַמַּת
 בְּבֵית הַשָּׁחִי שְׁלוֹ: וַיִּדְעֵנִי. מְכַנְּסֵי עֵצִים חִיָּה שְׂשֻׁמָּה
 יִדְוַע לְתוֹךְ פִּי וּמְדַבֵּר הַעֵצִים עַל יְדֵי מְכַשְׁפוֹת:
 וְדַרְשׁ אֶל־הַמַּתִּים. כְּגוֹן הַמַּעֲלָה בְּזִכְרוֹתוֹ,
 וְהַנְּשֹׂאֵל בְּגַלְגַּלְתָּ: (יב) כָּל־עֲשֵׂה אֱלֹהַ. (מְכוֹת כד.
 סְפָרִי) 'עוֹשֵׂה כָּל אֱלֹהַ' לֹא נֶאֱמַר, אֵלֹא "כָּל עוֹשֵׂה

יָבֵא הַלְוִי. (סְפָרִי) יָכַל בְּכֵן לֹוֹי וְדָאִי, הַכְּתוּב
 מְדַבֵּר? תִּלְמוּד לֹוֹמֵר: "וְיִשְׂרָת", יִצְאוּ לְוִיִּם שְׂאִין
 וְאוֹיִין לְשֵׁרוֹת: וּבָא בְּכָל־אוֹת נִפְשָׁו וְגוֹ':
 (ז) וְיִשְׂרָת. לְמַד עַל הַכֶּהֵן שְׂבָא וּמַקְרִיב קְרָבָנוֹת
 נִדְבָתוֹ אוֹ חוֹבָתוֹ, וְאֶפְלוּ בְּמִשְׁמַר שְׂאִינוֹ שְׁלוֹ. דְּבַר
 אַחֵר: עוֹד לְמַד עַל הַכֹּהֲנִים הַבָּאִים לְרַגֵּל,
 שְׂמֻקְרִיבִין בְּמִשְׁמַר וְעוֹבְדִין בְּקְרָבָנוֹת הַבָּאוֹת
 מִחֻמַּת הַרְגֵּל כְּגוֹן מוֹסְפֵי הַרְגֵּל, וְאֵף עַל פִּי שְׂאִין
 הַמִּשְׁמַר שְׁלֵהֶם: (ח) חֶלֶק בְּחֶלֶק יֹאכְלוּ. מְלַמֵּד
 שְׂחֻלְקִין בְּעוֹרוֹת וּבְכִשֵּׁר שְׂעִירֵי חֻטְאוֹת. יָכַל אֵף
 בְּדָרְבִים הַבָּאִים שְׁלֵא מִחֻמַּת הַרְגֵּל, כְּגוֹן תְּמִידִין,
 וּמוֹסְפֵי שְׂבֵת, וְנִדְרִים וְנִדְבָבוֹת? תִּלְמוּד לֹוֹמֵר: "לְבַד
 מִמִּכְרֵיוֹ עַל הָאֲבוֹת", חוּץ מִמָּה שְׂמֻכְרוֹ הָאֲבוֹת
 בִּימֵי דָוִד וּשְׂמוּאֵל, שְׂנֻקְבְּעוּ הַמִּשְׁמָרוֹת וּמְכָרוּ זֶה
 לָזֶה: טל אֶתְהַ שְׂבֵתָךְ, וְנֹאֲנִי אֶטַל שְׂבֵתִי: (ט) לֹא־
 תִלְמַד לַעֲשׂוֹת. (סְנַהֲדְרִין סח) אֲבָל אֶתְהַ לְמַד לְהִבִּין
 וּלְהוֹרוֹת, כְּלוּמַר לְהִבִּין מַעֲשֵׂיהֶם כְּמָה הֵם
 מְקַלְקְלִים, וּלְהוֹרוֹת לְבִנְיָד: 'לֹא תַעֲשֵׂה כֵךְ וְכֵךְ

מִפְּנֵיךָ כְּשִׁי: יג תָּמִים תִּהְיֶה עִם יְהוָה
 אֱלֹהֶיךָ כְּשִׁי: חמישי יד כִּי | הַגּוֹיִם הָאֵלֶּה אֲשֶׁר
 אַתָּה יוֹרֵשׁ אוֹתָם אֶל-מַעֲנַנִּים וְאֶל-קִסְמִים
 יִשְׁמְעוּ וְאַתָּה לֹא כִּן נָתַן לְךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ כְּשִׁי:
 טו נָבִיא מִקִּרְבְּךָ מֵאַחֶיךָ כַּמְנִי יָקִים לְךָ יְהוָה
 אֱלֹהֶיךָ אֵלָיו תִּשְׁמָעוּן כְּשִׁי: טז כָּל אֲשֶׁר-
 שָׁאַלְתָּ מֵעַם יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בְּחֹרֵב בְּיוֹם הַקָּהָל
 לֵאמֹר לֹא אִסַּף לְשִׁמְעַל אֶת-קוֹל יְהוָה אֱלֹהֵי
 וְאַתָּה הָאִשׁ הַגְּדֹלָה הַזֹּאת לֹא-אֲרֹאֶה עוֹד וְלֹא
 אָמוֹת: יז וַיֹּאמֶר יְהוָה אֵלֵי הַיִּטִּיבוּ אֲשֶׁר
 דִּבְרוּ: יח נָבִיא אֶקִּים לָהֶם מִקִּרְבֵּי אַחֵיהֶם
 כַּמִּוֶּד וְנָתַתִּי דְבָרִי בְּפִיו וְדַבֵּר אֵלֵיהֶם אֶת
 כָּל-אֲשֶׁר אֶצְוֶנּוּ: יט וְהָיָה הָאִישׁ אֲשֶׁר לֹא-
 יִשְׁמַע אֶל-דְּבָרֵי אֲשֶׁר יִדְבֹר בְּשִׁמִּי אֲנֹכִי
 אֲדַרְשׁ מֵעַמוֹ: כ אֵךְ הַנָּבִיא אֲשֶׁר יִזִּיד לְדַבֵּר
 דְּבַר בְּשִׁמִּי אֶת אֲשֶׁר לֹא-צִוִּיתִיו לְדַבֵּר וְאֲשֶׁר
 יִדְבֹר בְּשֵׁם אֱלֹהִים אַחֵרִים וּמֵת הַנָּבִיא
 הַהוּא כְּשִׁי: כא וְכִי תֹאמַר בְּלִבְּךָ אֵיכָה נִדְּעָ אֶת-הַדְּבַר אֲשֶׁר לֹא-דִבְרוּ

רש"י

אלה", אפלו אחת מהן: (יג) תמים תהיה עם ה' אלהיך. התהלך עמו בתמימות ותצפה לו, ולא תחקר אחר העתידות, אלא כל מה שיבא עליך, קבל בתמימות, ואז תהיה עמו ולחלקו: (יד) לא כן נתן לך ה' אלהיך. לשמע אל מעוננים ואל קוסמים, שהרי השרה שכינה על הנביאים ואורים ותמים: (טו) מקרבך מאחריך כמני. כמו שאני מקרבך מאחריך, יקים לך תחתי, וכן מנביא לנביא: (כ) אשר לא-צויתיו לדבר. אבל צויתיו לחברו:

ואשר ידבר בשם אלהים אחרים. אפלו כון את ההלכה לאסור את האסור ולהתיר את המותר: ומת. בחנק. שלשה מיתתן בידי אדם (ספרי. סנהדרין פט): המתנבא מה שלא שמע, ומה שלא נאמר לו ונאמר לחברו, והמתנבא בשם עבודת פוכבים. אבל הכובש את נבואתו והעובר על דברי נביא, והעובר על דברי עצמו, מיתתן בידי שמים, שנאמר: "אנכי אדרש מעמו": (כא) וכי תאמר בלבבך. עתידין אתם לומר כשיבא חנניה בן עזור ומתנבא (ירמיה

יְהוָה כְּשִׁי: כב אֲשֶׁר יִדְבַר הַנְּבִיא בְּשֵׁם יְהוָה
 וְלֹא־יְהִי הַדָּבָר וְלֹא יָבֵא הוּא הַדָּבָר אֲשֶׁר
 לֹא־דָבְרוּ יְהוָה בְּזֶדוֹן וּדְבָרוּ הַנְּבִיא לֹא תִגּוֹר
 מִמֶּנּוּ כְּשִׁי: ס יט א כִּי־יִכָּרֵת יְהוָה אֱלֹהֶיךָ
 אֶת־הַגּוֹיִם אֲשֶׁר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נָתַן לְךָ אֶת־
 אֲרָצָם וִירֻשָׁתָם וַיֵּשְׁבֶת בְּעָרֵיהֶם וּבְבַתְיֵיהֶם:
 ב שְׁלוֹשׁ עָרִים תַּבְדִּיל לְךָ בְּתוֹךְ אֲרָצְךָ אֲשֶׁר
 יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נָתַן לְךָ לְרִשְׁתָּהּ: ג תִּכְיֶן לְךָ
 הַדֶּרֶךְ וְשִׁלַּשְׁתָּ אֶת־גְּבוּל אֲרָצְךָ אֲשֶׁר יִנְחִילְךָ
 יְהוָה אֱלֹהֶיךָ וְהָיָה לָנוּם שָׂמָה כָּל־רֹצַח כְּשִׁי:
 ד וְזֶה דְבַר הַרְצָח אֲשֶׁר־יָנוּם שָׂמָה וְחֵי אֲשֶׁר
 יָבֵה אֶת־רַעְיָהוּ בְּבַל־יִדְעַת וְהוּא לֹא־שָׂנֵא לוֹ
 מִתַּמּוֹל שְׁלֹשָׁם: ה וְאֲשֶׁר יָבֵא אֶת־רַעְיָהוּ בִיעֵר
 לַחֲטָב עֵצִים וְנִדְחָה יָדוֹ בַגְּזֵזוֹן לְכָרֶת הָעֵץ
 וְנָשַׁל הַבְּרוֹזַל מִן־הָעֵץ וּמָצָא אֶת־רַעְיָהוּ וּמָת

פְּתַגְמָא דִּי לֹא מַלְלָה יי: כב דִּי
 יִמְלַל נְבִיא בְּשֵׁמָא דִּי וְלֹא יְהִי
 פְּתַגְמָא וְלֹא יִתְקַיֵּם הוּא פְּתַגְמָא
 דִּי לֹא מַלְלָה יי בְּרִשְׁעָא מַלְלָה
 נְבִיא לֹא תִדְחַל מִנָּה: א אַרְי
 יִשְׂצִי יי אֶלְהֵךָ יֵת עִמָּמָא דִּי יי
 אֶלְהֵךָ יֵהֵב לְךָ יֵת אֲרַעְהוֹן
 וְתִירְתַנּוּן וְתִיתַב בְּקַרְוֵיהוֹן
 וּבְבַתְיֵהוֹן: ב תַּלַּת קַרְוִין תַּפְרִשׁ
 לְךָ בְּגוֹ אֲרַעְךָ דִּי יי אֶלְהֵךָ יֵהֵב
 לְךָ לְמִירְתָּה: ג תַּתְּקַן לְךָ אֲרַחָא
 וְתַתְּלַת יֵת תַּחוּם אֲרַעְךָ דִּי יִחְסַנְנָךָ
 יי אֶלְהֵךָ וְיֵהֵי לְמַעֲרֹק תַּמָּן כָּל
 קְטוּלָא: ד וְדִין פְּתַגְמָא קְטוּלָא
 דִּיעֲרֹק תַּמָּן וְיִתְקַיֵּם דִּי יִקְטוּל יֵת
 חֲבֵרָה בְּלֹא מִנְדַעָה וְהוּא לֹא סְנִי
 לָהּ מֵאֲתַמְלִי וּמִדְּקַמּוּהִי: ה וְדִי
 יַעוּל עִם חֲבֵרָה בְּחֲרָשָׁא לְמַקְצֵן
 אַעֲיִן וְתַתְּמַרְגַּ יְדָה בְּפְרוּזָא לְמַקְצֵן
 אַעֲיִן וְיִשְׁתַּלַּף פְּרוּזָא מִן אַעֲא
 וְיִשְׁפַח יֵת חֲבֵרָה וַיְמוּת הוּא
 יַעֲרוֹק לַחֲדָא מִן קַרְוֵיא הָאֵלִין

רש"י

לְכֹף נֹאמֵר: "אֵלִינוּ תִשְׁמַעוּן": לֹא תִגּוֹר מִמֶּנּוּ.
 (שם) לֹא תִמְנַע עֲצָמָךְ מִלְלַמֵּד עָלֶיךָ חוֹכְהָ, וְלֹא
 תִירָא לִיעֲנֹשׁ עָלֶיךָ: (ג) תִּכְיֶן לְךָ הַדֶּרֶךְ. מִקְלָט
 מִקְלָט הֵיכָּה כְּתוּב עַל פְּרִשְׁת דְּרָכִים: וְשִׁלַּשְׁתָּ
 אֶת־גְּבוּל אֲרַעְךָ. שְׂיֵהָא מִתְּחֵלַת הַגְּבוּל עַד הָעִיר
 הָרֵאשׁוֹנָה שֶׁל עִיר מִקְלָט, כְּשֶׁעוֹר מִהֶלֶךְ שְׂיֵישׁ
 מִמֶּנָּה עַד הַשְּׂנִיָּה, וְכֵן מִשְׂנִיָּה לְשִׁלִּישִׁית, וְכֵן מִן
 הַשְּׁלִישִׁית עַד הַגְּבוּל הַשְּׂנִי שֶׁל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל:
 (ה) וְנִדְחָה יָדוֹ. כְּשֶׁבֵּא לְהַפִּיל הַגְּרֵזָן עַל הָעֵץ,
 וְתַתְּמַרְגַּ יְדָה: 'וְתַתְּמַרְגַּ יְדָה', לְשׁוֹן "וְנִשְׁמָטָה יָדוֹ",
 לְהַפִּיל מִכַּת הַגְּרֵזָן עַל הָעֵץ, (שְׂמוּאֵל-ב ו) "כִּי שְׁמָטוּ
 הַבָּקָר", תַּרְגָּם יוֹנָתָן: 'אַרְי מַרְגוּהִי תוֹרִיא': וְנָשַׁל
 הַבְּרוֹזַל מִן־הָעֵץ. (מְכוּת ז) יֵישׁ מִרְבוּתֵינוּ אוֹמְרִים:

כז: "הִנֵּה כָּלִי בֵּית ה' מוֹשְׁבִים מִבְּכֹלָה עֲתָה
 מִהֲרָה", וְיִרְמָזָה עוֹמֵד וְצוּנָם [אֶל] הָעַמּוּדִים וְעַל
 הַיָּם וְעַל יַתֵּר הַפְּלִים שְׁלֹא גָלוּ עִם יְכַנְיָה "בְּכֹלָה
 יוֹבֵאוּ", עִם גְּלוּת צְדָקָהּ: (כב) אֲשֶׁר יִדְבַר
 הַנְּבִיא. (ספרי) וַיֹּאמֶר: 'דָּבַר זֶה עֲתִיד לָבֵא עֲלֵיכֶם',
 וְתִרְאוּ שְׁלֹא יָבֵא, "הוּא הַדָּבָר אֲשֶׁר לֹא־דָבְרוּ ה'",
 וְהִרְגוּ אוֹתוֹ. וְאִם תֹּאמְרוּ, זֶה בְּמִתְנַבֵּא עַל הָעֲתִידוֹת,
 הָרִי שְׂבָא וַאֲמַר: 'עֲשׂוּ כֹף וְכָף, וּמִפִּי הַקִּדוֹשׁ בְּרוּךְ
 הוּא אֲנִי אוֹמֵר', כִּכְר נִצְטוּוּ שָׂאֵם בָּא לְהַדִּיחֵךְ
 מֵאֲחַת מִכָּל הַמְּצוֹת, לֹא תִשְׁמַע לוֹ, אֲלֵא אִם בֵּן
 מִמִּחָה הוּא לְךָ שֶׁהוּא צָדִיק גְּמוּר, כְּגוֹן אֱלֵיָהוּ בְּהַר
 הַפְּרָקֵל שֶׁהַקְּרִיב בְּבִמָּה בְּשַׁעַת אֲסוּר הַבְּמוֹת כְּדִי
 לְגַדֵּר אֶת יִשְׂרָאֵל, הַכֹּל לְפִי צִרְךָ שְׁעָה וְסִיג הַפְּרָצָה,

וַיִּתְקַשְׁמוּ: ו דילמא ירדוף גאל
 דמא בטר קטולא ארי יחם לבה
 ונדבקנה ארי תסגי ארזא
 ויקטלנה נפש ולה לית חובת דין
 דקטול ארי לא סגי הוא לה
 מתמלי ומדקמוהי: ז על פן אנא
 מפקדן למימר תלת קרוין תפרש
 לך: ח ואם נפתי יי אלהך נת
 תחומך קמא די קיים לאבקהך
 ויתן לך נת כל ארעא די מליל
 למתן לאבקהך: ט ארי תטר נת
 כל תפקדתא הדא למעבדה די
 אנא מפקדן יומא דין למרחם נת
 יי אלהך ולמהך בארזון דתקנו
 קדמוהי כל יומיא ותוסף לך עוד
 תלת קרוין על תלת אלין: י ולא
 ישתפך דם זפי בגו ארעך די יי
 אלהך יחב לך אחסנא ויהי עלך
 חובת דין דקטול: יא וארי יהי
 גבר סגי לחברה ויכמן לה ויקום
 עלוהי וימחנה נפש וימות
 ונערוק לחדא מן קרנא האלין:
 יב וישלחון סבי קרתה וידברון
 יתה מתמן ויתנון יתה בנד גאל
 דמא וימות: יג לא תחוס עינך
 מַשֶׁם וְנָתַנוּ אֹתוֹ בְּיַד גֹּאֲלֵי הַדָּם וּמַתּוֹ: יד לֹא־תַחֲוֹס עֵינֶךָ עָלָיו וּבַעֲרַת

הוא ינום אל-אחת הערים-האלה וחי כש"י:
 ופן-ירדף גאל הדם אחרי הרצח כי יחם
 לבבו והשיגו פי-ירבה הדרך והפכו נפש ולו
 אין משפט-מות כי לא שגא הוא לו מתמול
 שלשום כש"י: ז על-כן אנכי מצוך לאמר שלש
 ערים תבדיל לך: ח ואם-ירחיב יהוה אלהיך
 את-גבולך כאשר נשבע לאבתך ונתן לך
 את-כל-הארץ אשר דבר לתת לאבתך כש"י:
 ט כי-תשמו את-כל-המצוה הזאת לעשתה
 אשר אנכי מצוך היום לאהבה את-יהוה
 אלהיך וללכת בדרךיו כל-הימים ויספת לך
 עוד שלש ערים על השלש האלה כש"י: י ולא
 ישפך דם נקי בקרב ארצך אשר יהוה
 אלהיך נתן לך נחלה והיה עליך דמים: פ
 וכי-יהיה איש שגא לרעהו וארב לו וקם
 עליו והפכו נפש ומת ונס אל-אחת הערים
 האל כש"י: יב ושלחו זקני עירו ולקחו אתו
 משם ונתנו אתו ביד גאל הדם ומת: יד לא-תחוס עינך עליו ובערת

רש"י

נשמט הברזל מקתו, ויש מהם אומרים שישל
 הברזל לחתיכה מן העץ המתבקע, והיא נתזה
 וחרגו: (ו) פן-ירדף גאל הדם. לכה אני אומר
 להכין לך דרך וערי מקלט רבים: (ח) ואם-
 ירחיב. כאשר נשבע לתת לך ארץ קיני וקנזי
 וקדמוני: (ט) ויספת לך עוד שלש. הרי תשע:
 שלש שבעבר הירדן, ושלש שבארץ כנען ושלש
 לעתיד לבא: (יא) וכי-יהיה איש שגא לרעהו.

על ידי שנאתו הוא בא לידי: "וארב לו". מפאן
 אמרו: עבר אדם על מצוה קלה, סופו לעבר על
 מצוה חמורה. לפי שעבר על (ויקרא יט) "לא
 תשנא", סופו לבא לידי שפיכות דמים, לכה נאמר:
 "כי יהיה איש שגא לרעהו וגו'", שהיה לו לכתב:
 'וכי יקום איש וארב לרעהו והפכו נפש':
 (יג) לא-תחוס עינך. (ספרי) שלא תאמרו:
 'הראשון כבר נהרג, למה אנו הורגים את זה,

דַם־הַנְּקִי מִיִּשְׂרָאֵל וְטוֹב לְךָ כִּשְׁׂי: ׀ שְׂשִׁי יֵד לֹא
 תִּסְיֹג גְּבוּל רַעְךָ אֲשֶׁר גְּבָלוּ רֵאשֹׁנִים בְּנַחֲלַתְךָ
 אֲשֶׁר תִּנְחַל בְּאַרְצָא אֲשֶׁר יְהוּה אֱלֹהֶיךָ נָתַן לְךָ
 לְרִשְׁתָּהּ כִּשְׁׂי: ׀ טו לֹא־יִקוּם עַד אֶחָד בְּאִישׁ
 לְכָל־עֹן וְלְכָל־חַטָּאת בְּכָל־חַטָּא אֲשֶׁר יַחַטָּא
 עַל־פִּי ׀ שְׁנֵי עֵדִים אוֹ עַל־פִּי שְׁלֹשָׁה־עֵדִים
 יִקוּם דְּבַר כִּשְׁׂי: ׀ טו כִּי־יִקוּם עַד־חַמָּס בְּאִישׁ
 לַעֲנֹת בּוֹ סָרָה כִּשְׁׂי: ׀ יז וְעַמְדוֹ שְׁנֵי־הָאֲנָשִׁים
 אֲשֶׁר־לָהֶם הָרִיב לְפָנָי יְהוּה לְפָנָי הַכְּהֵנִים
 וְהַשְּׁפָטִים אֲשֶׁר יִהְיוּ בַיָּמִים הָהֵם כִּשְׁׂי: ׀
 יח וְדַרְשׁוּ הַשְּׁפָטִים הַיָּטֵב וְהֵנָּה עַד־שֶׁקֶר הָעֵד
 שֶׁקֶר עָנָה בְּאֲחִיו כִּשְׁׂי: ׀ יט וְעֲשִׂיתֶם לוֹ כַּאֲשֶׁר

עלוהי ותפלי אשדי דם זפי
 מישראל ויטב לך: יד לא תשני
 תחומא דחברך די תחימו קדמאי
 באחסנתך די תחסן בארעא די יי
 אלהיך יחב לך למירתה: טו לא
 יקום סהיד חד בגבר לכל עון
 ולכל חובין בכל חט די יחטא
 על מימר תרין סהדין או על
 מימר תלתא סהדין יתקום
 פתגמא: טו ארי יקום סהיד
 שקר בגבר לאסהדא בה סטיא:
 יז ויקומון תרין גברין די להון
 דינא קדם יי קדם פהניא ודיניא
 די יהון ביומיא האנון:
 יח ויתבעון דיניא זאות וקא
 סהיד שקר סהדא שקרא אסהד
 באחיהי: יט ותעבדון לה כמא
 די חשיב למעבד לאחיהי ותפלי

רש"י

ונמצאו שני ישראלים הרגים'?: (יד) לא תסיג
 גבול. לשון (ישעיה מב) "נסוגו אחור", שפחזיר
 סימן חלקת הקרקע לאחור לתוך שדה חברו למען
 הרחיב את שלו, והלא כבר נאמר: "לא תגזל", מה
 תלמוד לומר: "לא תסיג"? למד על העוקר תחום
 חברו, שעובר בשני לאוין, וכל אף בחוץ לארץ?
 תלמוד לומר: "בנחלתך אשר תנחל וגו'", בארץ
 ישראל עובר בשני לאוין, בחוץ לארץ אינו עובר
 אלא משום: "לא תגזל": (טו) עד אחד. (סוטה
 ב) זה בנה אב: כל עד שבתורה, שנים, אלא אם
 כן פרט לך בו אחד: לכלל עון ולכלל חטאת.
 להיות חברו נענש על עדותו, לא ענש גוף ולא
 ענש ממונ, אבל קם הוא לשבועה (ספרי). אמר
 לחברו: 'תן לי מנה שהלויתיד', אמר לו: 'אין לך
 בידי כלום', ועד אחד מעירו שיש לו, חייב לישיבע
 לו: על-פי שני עדים. (גיטין עא) ולא שיקתבו
 עדותם באגרת וישלחו לבית דין, ולא שיעמד

תרגמן בין העדים ובין הדינים: (טז) לענות בו
 סרה. דבר שאינו, שהוסר העד הזה מכל העדות
 הזאת. כיצד? שאמרו להם: 'והלא עמנו הייתם
 באותו היום במקום פלוני' (ספרי): (יז) ועמדו
 שני האנשים. (שבועות ל) בעדים הכתוב מדבר,
 ולמד שאין עדות בנשים, ולמד שצריכין להעיד
 עדותן מעמד: אשר-להם הריב. אלו בעלי הדין:
 לפני ה'. יהיה דומה להם כאלו עומדין לפני
 המקום, שנאמר (תהלים פב): "בקרוב אלהים
 ישפט": אשר יהיו בימים ההם. (ר"ה כה) פתח
 בדורו כשמואל בדורו, צריך אתה לנהג בו כבוד:
 (יח) ודרשו השפטים היטב. על פי המזמין
 אותם, שבודקים וחוקרים את הנאים להזמם
 בדרישה ובחקירה: והנה עד-שקר. כל מקום
 שנאמר "עד", בשנים הכתוב מדבר: (יט) כאשר
 זמם. ולא כאשר עשה, מכאן אמרו: הרגו אין
 נהרגין (מכות ה): לעשות לאחיו. מה תלמוד לומר

זָמַם לַעֲשׂוֹת לְאָחִיו וּבַעֲרַת הָרַע מִקִּרְבּוֹ כַּשֵּׁי׃
 כ וְהַנְּשָׂאִים יִשְׁמְעוּ וַיֵּרְאוּ וְלֹא יִסְפוּ לַעֲשׂוֹת
 עוֹד כַּדְּבַר הָרַע הַזֶּה בְּקִרְבּוֹ כַּשֵּׁי׃ כֹּא וְלֹא
 תַחֲוֹם עֵינְךָ נַפֶּשׁ בְּנַפֶּשׁ עֵין בְּעֵין שֵׁן בְּשֵׁן יָד
 בְּיָד רֶגֶל בְּרֶגֶל כַּשֵּׁי׃ ס ב א כִּי־תֵצֵא לַמִּלְחָמָה
 עַל־אִיְבֹךָ וְרֵאִיתָ סוּס וּרְכָב עִם רַב מִמֶּךָ לֹא
 תִירָא מֵהֶם כִּי־יְהוּהוּ אֱלֹהֶיךָ עִמָּךְ הַמַּעֲלֶךְ
 מֵאַרְצֵי מִצְרַיִם כַּשֵּׁי׃ ב וְהָיָה כְּקִרְבְּכֶם אֶל־
 הַמִּלְחָמָה וְנִגַּשׁ הַפֶּהן וְדַבֵּר אֶל־הָעָם כַּשֵּׁי׃
 ג וְאָמַר אֱלֹהִים שְׁמַע יִשְׂרָאֵל אַתֶּם קִרְבִּים
 הַיּוֹם לַמִּלְחָמָה עַל־אִיְבֵיכֶם אֶל־יְרֵךְ לְבַבְכֶם

עבד דביש מבינה: כ ודלישתארין
 ישמעון וידחלון ולא יוספון
 למעבד עוד כפתגמא בישא הדין
 בינה: כא ולא תחוס עינה נפשא
 חלה נפשא עינא חלה עינא שנא
 חלה שנא ידא חלה ידא רגלא
 חלה רגלא: א ארי תפוק לאגחא
 קרבא על בעלי דכבה ותחזי
 סוסון ורתבין עם סגי מנה לא
 תדחל מנהון ארי יי אלהך
 מימרה כסעךך דאסקך מארעא
 דמצרים: ב ויהי כמקרבכון
 לאגחא קרבא ויתקריב כהנא
 וימלל עם עמא: ג ויימר להון
 שמע ישראל אתון קריבין יומא
 דין לאגחא קרבא על בעלי

רש"י

סוס ורכב. בעיני, חשוכים כלם פסוס אחד, וכן
 הוא אומר (שופטים ו): "והפית את מדין כאיש
 אחד", וכן הוא אומר (שמות טו): "כי בא סוס
 פרעה": עם רב ממך. בעיניך הוא רב, אבל בעיני
 אינו רב: (ב) כקרבכם אל-המלחמה. סמוך
 לצאתכם מן הספר מגבול ארצכם: ונגש הפהן.
 (סוטה מב) המשוח לכה, והוא הנקרא 'משוח
 מלחמה': ודבר אל-העם. (שם) בלשון הקדש:
 (ג) שמע ישראל. (שם) אפלו אין בכם זכות אלא
 קריאת שמע בלבד, כדאי אתם שיושיע אתכם: על
 איביכם. אין אלו אחיכם, שאם תפלו בידם, אינם
 מרחמים עליכם; אין זו כמלחמת יהודה עם
 ישראל, שנאמר (ד"ה ב כח): "ויקמו האנשים
 אשר-נקבו בשמות ויחזיקו בשבניה, וכל-מערמיהם
 הלבישו מן-השלל, וילבישו וינעילו ויאכילו וישקו
 ויסקו וינהלו וינהלו בחרים לכל-כושל,
 ויביאום יריחו עיר-התמרים אצל אחיהם וישובו
 שמרון", אלא על אויביכם אתם הולכים, לפיכך
 התחזקו למלחמה: אל-ירך לבבכם אל-תיראו
 ואל-תחפזו ואל-תערצו. (סוטה מב) ארבע אזהרות

"לאחיו"? למד על זוממי בת כהן נשואה, שאינן
 בשרפה, אלא כמיתת הבעל שהיא כהנק, שנאמר
 (ויקרא כא): "היא באש תשרף", היא ולא בועלה,
 לכה נאמר כאן: "לאחיו", כאשר זמם לעשות
 לאחיו, ולא כאשר זמם לעשות לאחותו, אבל בכל
 שאר מיתות השוה הכתוב אשה לאיש, וזוממי
 אשה נהרגין כזוממי איש, כגון שהעידוה שהרגה
 את הנפש, שחללה את השבת, נהרגין במיתתה,
 שלא מעט כאן אחותו אלא במקום שיש לקיים בהן
 הזמה במיתת הבעל: (כ) ישמעו ויראו. מכאן
 שצריכין הכרזה: איש פלוני ופלוני נהרגין על
 שהזמו בבית דין: (כא) עין בעין. (ב"ק פד)
 ממון, וכן "שן בשן וגו'": (א) כיתצא
 למלחמה. סמוך הכתוב יציאת מלחמה לכאן,
 לומר לה שאין מחסר אבר יוצא למלחמה. דבר
 אחר: לומר לה: אם עשית משפט צדק, אתה
 מבטח שאם תצא למלחמה, אתה נוצח, וכן דוד
 הוא אומר (תהלים קיט): "עשיתי משפט וצדק
 בל-תגיחני לעשקני": על איבך. יהיו בעיניך
 כאויבים, אל תרחם עליהם כי לא ירחמו עליך:

דְּבִיכּוֹן לָא יִזוּעַ לְכַוֵּן לָא
 תְּדַחֲלוּן וְלֹא תִתְּבַחֲתוּן וְלֹא
 תִּתְּבַרוּן מִקְדָּמִיהוּן: ד ארי יי
 אֲלֵהֶכּוֹן דְּמִדְּבַר קְדָמִיכּוֹן לֵאגָחָא
 לְכוּן קָרַב עִם בְּעָלֵי דְּבִיכּוֹן
 לְמִפְרָק יִתְכוּן: ה וימללון
 סְרַכְיָא קָדָם עֲמָא לְמִימַר מִן
 גְּבָרָא דִּי בְּנָא בֵּיתָא חֲדָתָא וְלֹא
 חֲנֻכָּה יִהְיֶה וִיתוּב לְבֵיתָה דִּילְמָא
 יָמוּת בְּאֲגָחָא קָרְבָא וּגְבַר אֲחֵרָן
 יִחְנַכְנָה: ו וימן גברא די נציב
 פְּרָמָא וְלֹא אֲחֵלָה יִהְיֶה וִיתוּב
 לְבֵיתָה דִּילְמָא יָמוּת בְּאֲגָחָא
 קָרְבָא וּגְבַר אֲחֵרָן יִחְלַפָּה: ז וימן
 גְּבָרָא דִּי אָרַס אֲתַתָּא וְלֹא נִסְבָּה
 יִהְיֶה וִיתוּב לְבֵיתָה דִּילְמָא יָמוּת
 בְּאֲגָחָא קָרְבָא וּגְבַר אֲחֵרָן יִסְבְּנָה:
 ח ויוספון סרכיא למללא עם
 עֲמָא וְיִימְרוּן מִן גְּבָרָא דְּדַחֲלָא

אֶל־תִּירָאוּ וְאֶל־תַּחֲפוּזוּ וְאֶל־תַּעֲרֻצוּ
 מִפְּנֵיהֶם כִּשׁ"י: ד כִּי יִהְיֶה אֱלֹהֵיכֶם הַהֵלֶךְ עִמָּכֶם
 לְהִלָּחֵם לָכֶם עִם־אֹיְבֵיכֶם לְהוֹשִׁיעַ אֶתְכֶם כִּשׁ"י:
 ה וּדְבַרוּ הַשְּׂטָרִים אֶל־הָעָם לֵאמֹר מִי־הָאִישׁ
 אֲשֶׁר בָּנָה בְּיַת־חֲדָשׁ וְלֹא חֲנָכוּ יֵלֶךְ וַיֵּשֶׁב
 לְבֵיתוֹ פְּנֵי־יָמוֹת בַּמִּלְחָמָה וְאִישׁ אֲחֵר
 יִחְנַכְנֵנוּ כִּשׁ"י: ו וּמִי־הָאִישׁ אֲשֶׁר נָטַע כָּרֶם וְלֹא
 חִלְּלוּ יֵלֶךְ וַיֵּשֶׁב לְבֵיתוֹ פְּנֵי־יָמוֹת בַּמִּלְחָמָה
 וְאִישׁ אֲחֵר יִחְלַלְנוּ כִּשׁ"י: ז וּמִי־הָאִישׁ אֲשֶׁר
 אָרַס אִשָּׁה וְלֹא לְקַחָהּ יֵלֶךְ וַיֵּשֶׁב לְבֵיתוֹ
 פְּנֵי־יָמוֹת בַּמִּלְחָמָה וְאִישׁ אֲחֵר יִקְחָנָה כִּשׁ"י:
 ח וַיֹּסְפוּ הַשְּׂטָרִים לְדַבֵּר אֶל־הָעָם וַאֲמָרוּ
 מִי־הָאִישׁ הִירָא וְרַךְ הַלֵּכָב יֵלֶךְ וַיֵּשֶׁב לְבֵיתוֹ

רש"י

הַרְבִּיעִית, שֶׁהַפְּרוֹת טְעוּנִין לְאֶכְלָן בִּירוּשָׁלַיִם, או
 לְחִלְלָן בְּדָמַיִם, וְלֵאכֹל הַדָּמַיִם בִּירוּשָׁלַיִם: (ז) פֶּן־
 יָמוּת בַּמִּלְחָמָה. יָשׁוּב פֶּן יָמוּת, שְׂאֵם לֹא יִשְׁמַע
 לְדַבְרֵי הַכֹּהֵן, כְּדָאִי הוּא שְׂיָמוּת: (ח) וַיֹּסְפוּ
 הַשְּׂטָרִים. (סוּטָה מַג) לְמָה נֶאֱמַר כָּאן "וַיֹּסְפוּ"?
 מוֹסִיפִין זֶה עַל דְּבַרֵי הַכֹּהֵן, שֶׁהַכֹּהֵן מְדַבֵּר וּמְשַׁמֵּעַ
 מִן "שְׁמַע יִשְׂרָאֵל", עַד "לְהוֹשִׁיעַ אֶתְכֶם", וּ"מִי
 הָאִישׁ", וְשְׁנֵי וּשְׁלִישִׁי, כֹּהֵן מְדַבֵּר וְשׁוֹטֵר מְשַׁמֵּעַ;
 וְזֶה, שׁוֹטֵר מְדַבֵּר וְשׁוֹטֵר מְשַׁמֵּעַ: הִירָא וְרַךְ
 הַלֵּכָב. רַבִּי עֲקִיבָא אָמַר: כְּמִשְׁמַעוּ, שְׂאִינוּ יָכֹל
 לַעֲמֹד בְּקִשְׁרֵי הַמִּלְחָמָה וְלִרְאוֹת חֶרֶב שְׁלוּפָה. רַבִּי
 יוֹסִי הַגְּלִילִי אָמַר: הִירָא מַעֲבְרוֹת שְׁבִידוֹ, וְלִכְרֵךְ
 תְּלַתָּה לּוֹ תוֹרָה לְחֹזֵר עַל בֵּית וְכָרֶם וְאִשָּׁה, לְכַסּוֹת
 עַל הַחֹזְרִים בְּשִׁבִיל עֲבָרוֹת שְׁבִידָם, שְׂלֵא יִבְיִנוּ
 שְׁהֵם בְּעָלֵי עֲבָרָה, וְהִרְוֹאֵהוּ חֹזֵר, אָמַר: שְׂמָא

כְּגַד אַרְבָּעָה דְּבָרִים שְׁמַלְכֵי אוֹמוֹת הָעוֹלָם עוֹשִׂין,
 מְגִיפִין בְּתַרְסִיחָם כְּדִי לְהַקִּישׁן זֶה לְזֶה כְּדִי
 לְהַשְׁמִיעַ קוֹל, שְׂיַחֲפוּזוּ אֵלּוּ שְׁכַנְגָדָן וְיִנוּסוּ,
 וְרוֹמְסִים בְּסוּסִיחָם וּמַצְהִילִין אוֹתָם לְהַשְׁמִיעַ קוֹל
 שְׁעֻטַת פְּרוֹסוֹת סוּסִיחָם, וְצוּחִין בְּקוֹלָם, וְתוֹקְעִין
 בְּשׁוֹפְרוֹת וּמִינֵי מְשַׁמֵּעֵי קוֹל: אֶל־יֵרֶךְ לְבַכְכֶּם.
 מַצְהִלוֹת סוּסִים: אֶל־תִּירָאוּ. מִהַגַּפַת הַתְּרִיסִין:
 וְאֶל־תַּחֲפוּזוּ. מִקוֹל הַקְּרָנוֹת: וְאֶל־תַּעֲרֻצוּ. מִקוֹל
 הַצְּרוּחָה: (ד) פִּי ה' אֱלֹהֵיכֶם וְגו'. הֵם בָּאִים
 בְּנִצְחוֹנוֹ שֶׁל בֶּשֶׂר וְדָם, וְאִתָּם בָּאִים בְּנִצְחוֹנוֹ שֶׁל
 מָקוֹם, פְּלִשְׁתִּים כְּאוֹ בְּנִצְחוֹנוֹ שֶׁל גְּלִית, מָה הִיָּה
 סוּפוֹ? נֶפֶל וְנֶפְלוּ עִמּוֹ: הַהֵלֶךְ עִמָּכֶם. זֶה מַחְנָה
 הָאָרוֹן: (ה) וְלֹא חֲנָכוּ. לֹא דָר בּוֹ, חֲנוּךְ, לְשׁוֹן
 הַתְּחִלָּה: וְאִישׁ אֲחֵר יִחְנַכְנֵנוּ. וְדָבָר שֶׁל עֲגַמַת נֶפֶשׁ
 הוּא זֶה: (ו) וְלֹא חִלְּלוּ. לֹא פְדָאוּ בְּשִׁנְהָ

ותביר לפא יהו ויתוב לביתה
 ולא יתבר ית לפא דאחיה
 פלבה: ט ויהי כד ישצון סרכיא
 למללא עם עמא וימנון רבני
 חילא בריש עמא: י ארי תקרב
 לקרמא לאגמא (קרמא) עלה
 ותקרי לה מלין דשלם: יא ויהי
 אם שלם תעננה ותפתח לה ויהי
 כל עמא דישתכח בה יהון לה
 מסקי מסין ופלחנה: יב ואם לא
 תשלם עמך ותעבד עמך קרב
 ותצור עלה: יג וימסרנה יי
 אלהה בידה ותמחי ית כל דכורה
 לפתגם דתרכ: יד לחוד נשיא
 וטפלא ובעירא וכל די יהי
 בקרמא כל עדאה תבוז לה
 ותיכול ית עדאה דסנאף די יתב
 יי אלהה לה: טו כן תעבד לכל
 קרניא די רחיקין מנה לחדא די
 לא מקרוי עממא האלין אנון:
 טז לחוד מקרוי עממא האלין
 די יי אלהה יתב לה אחסנא לא

ולא ימם את לבב אחיו פלבבו כס"י: ט והיה
 ככלת השטרים לדבר אל העם ופקדו שרי
 צבאות בראש העם כס"י: ס שביעי כ"תקרב
 אל עיר להלחם עליה וקראת אליה
 לשלום כס"י: יא והיה אם שלום תעננה ופתחה
 לה והיה כל העם הנמצא בה יהיו לה למס
 ועבדוך כס"י: יב ואם לא תשלים עמך ועשתה
 עמך מלחמה וצרת עליה כס"י: יג ונתנה יהוה
 אלהיך בידה והפית את כל זכורה לפי
 חרב כס"י: יד רק הנשים והטף והבהמה וכל
 אשר יהיה בעיר כל שללה תבוז לה ואכלת
 את שלל איביך אשר נתן יהוה אלהיך
 לה כס"י: טו כן תעשה לכל הערים הרחוקות
 ממך מאד אשר לא מערי הגוים האלה
 הנה: טז רק מערי העמים האלה אשר יהוה
 אלהיך נתן לה נחלה לא תחיה כל נשמה:

רש"י

מוצא בה משבצה אומות שנצטוית להחרימם,
 אפה רשאי לקימם: למס ועבדוך. (ספרי) עד
 שיקבלו עליהם מסים ושעבוד: (יב) ואם לא
 תשלים עמך ועשתה עמך מלחמה. הפתוב
 מבשרך שאם לא תשלים עמך, סופה להלחם בך,
 אם תניחנה ותלך: וצרת עליה. אף להרעיבה
 ולהצמיאה ולהמיתה מיתת תחלואים: (יג) ונתנה
 ה' אלהיך בידך. אם עשית כל האמור בענין, סוף
 שה' נתנה בידך: (יד) והטף. אף טף של זכרים,
 ומה אני מקיים: "והפית את כל זכורה?"

בנה בית, או נטע כרם, או ארש אשה: (ט) שרי
 צבאות. שמעמידין זקפין מלפניהם ומלאחריהם,
 וכשילים של ברזל בידיהם, וכל מי שרוצה לחזר
 הרשות בידן לקפח את שוקיו. זקפין, בני אדם
 עומדים בקצה המערכה לזקף את הנופלים
 ולחזקם בדברים: 'שובו אל המלחמה ולא תנוסו,
 שתחלת נפילה, ניסה': (י) כ"תקרב אל עיר.
 במלחמת הרשות הפתוב מדבר, כמו שמפרש
 בענין: "כן תעשה לכל הערים הרחוקות וגו':"
 (יא) כל העם הנמצא בה. (ספרי) אפלו אפה

כִּי־הִחֲרַם תִּחְרִימֶם הַחֲתִי וְהָאֹמְרֵי הַפְּנֵעֵי
וְהַפְּרִזֵי הַחֹזֵי וְהַיְבוּסֵי כַּאֲשֶׁר צִוָּךְ יְהוָה
אֱלֹהֶיךָ כְּשִׁי׃ יח לְמַעַן אֲשֶׁר לֹא־יִלְמְדוּ אֶתְכֶם
לַעֲשׂוֹת כְּכֹל תּוֹעֵבֹתֶם אֲשֶׁר עָשׂוּ לְאֱלֹהֵיהֶם
וַחֲטֹאתֶם לַיהוָה אֱלֹהֵיכֶם כְּשִׁי׃ ט כִּי־תִצְוֶה
אֶל־עִיר יָמִים רַבִּים לְהִלָּחֵם עָלֶיהָ לְתַפְשׂוֹתָהּ
לֹא־תִשְׁחִית אֶת־עֵצָהּ לְנֹדַח עָלֶיהָ גְרוֹזִן כִּי
מִמֶּנּוּ תֹאכַל וְאֹתוֹ לֹא תִכְרֹת כִּי הָאָדָם עֵץ
הַשָּׂדֶה לֵבָא מִפְּנֵיךָ בַּמִּצּוֹר כְּשִׁי׃ יא כִּי־עֵץ
אֲשֶׁר־תִּדַע כִּי לֹא־עֵץ מֵאֲכָל הוּא אֹתוֹ
תִּשְׁחִית וְכִרַּת וּבְנִית מִצּוֹר עַל־הָעִיר אֲשֶׁר־
הוּא עֹשֶׂה עִמָּךְ מִלְחָמָה עַד רִדְתָּהּ כְּשִׁי׃ יב
כֹּא אֶ כִּי־יִמְצָא חֲלָל בַּאֲדָמָה אֲשֶׁר יְהוָה
אֱלֹהֶיךָ נָתַן לְךָ לְרִשְׁתָּהּ נֶפֶל בַּשָּׂדֶה לֹא נֹדַע
מִי הִכָּהוּ׃ יג וַיִּצְאוּ זְקֵנֶיךָ וְשֹׁפְטֶיךָ וּמִדְּרוֹ
אֶל־הָעָרִים אֲשֶׁר סְבִיבֹת הַחֲלָל כְּשִׁי׃ יד וְהָיָה
הָעִיר הַקְּרֹבָה אֶל־הַחֲלָל וְלָקְחוּ זְקֵנֵי הָעִיר
הַהוּא עֲגָלַת בָּקָר אֲשֶׁר לֹא־עֹבֵד בָּהּ אֲשֶׁר

תקנים כל נשמטא: יז ארי גמרא
תגמרונן חתאי ואמראי פנענאי
ופרזאי תואי ויבוסאי כמא די
פקדו יי אלהו: יח בדיל די לא
ילפון תכון למעבד ככל
תועבתהון די עבדו לטעותהון
ותחובין קדם יי אלהכון: ט ארי
תצור לקרמא יומין סגיאיין
לאגחא עלה למכבשה לא תחבל
נת אילנה לארמא עלוהי גרזנא
ארי מנה תיכול ויתה לא תקוץ
ארי לא כאנשא אילן חקלא
למעל מקדמך בצירא: כ לחוד
אילן דתדע ארי לא אילן דמאכל
הוא ונה תחבל ותקוץ ותבני
כרקומין על קרמא די היא עבדא
עמך קרבא עד דתכבשה: א ארי
ישתכח קטילא בארעא די יי
אלהו יחב לך למירתה רמי
בחקלא לא אתידע מן קטלה:
ב ויפקון סביה ודינייה וימשחון
לקרנא די סחרנות קטילא:
ג ותהי קרמא דקריבא לקטילא
וידברון סבי קרמא ההיא עגלת
תורי די לא אתפלח בה די לא

רש"י

בגדולים: (יז) כאשר צוה. לרבות את הגרגשי:
(יח) למען אשר לא ילמדו. הא אם עשו
תשובה ומתגורין, אתה רשאי לקבלם:
(ט) ימים. שנים: רבים. שלשה, (שבת יט) מכאן
אמרו: אין צרין על עירות של עובדי כוכבים פחות
משלשה ימים קדם לשבת, ולמד שפותח בשלום
שנים או שלשה ימים, וכן הוא אומר (שמואל-ב א):
"וישב דוד בצקלג ימים שנים", ובמלחמת הרשות

הפתיח מדבר (ספרי): כי האדם עץ השדה. הרי
'כי' משמש בלשון דלמא, שמא האדם עץ השדה
להפגס בתוך המצור מפניו להתסור בסיורי רעב
וצמא כאנשי העיר, למה תשחיתנו: (כ) עד
רדתה. לשון רדוי, שתהא כפופה לך: (ב) ויצאו
זקניך. (סוטה מד. סנהדרין יד) מיחדים שבזקניך, אלו
סנהדרין גדולה: ומדרו. (סוטה מה) מקום שהחלל
שוכב: אל הערים אשר סביבת החלל. לכל צד

לֹא־מִשְׁכָּה בְּעַל: ד וְהוֹרְדוּ זְקַנֵי הָעִיר הַהוּא
 אֶת־הָעֵגְלָה אֶל־נַחַל אֵיתָן אֲשֶׁר לֹא־יַעֲבֹד בּוֹ
 וְלֹא יִזְרַע וְעֵרְפוּ־שֵׁם אֶת־הָעֵגְלָה בְּנַחַל כִּסְיִי:
 ה וַיִּגְּשׁוּ הַכֹּהֲנִים בְּנֵי לֵוִי כִּי כֹּס בַּחַר יְהוָה
 אֱלֹהֶיךָ לְשִׁרְתּוֹ וּלְבָרְךָ בְּשֵׁם יְהוָה וְעַל־פִּיהֶם
 יְהִי כָּל דִּין וְכָל מִכְתָּשׁ סִגְיֹו:
 ו וְכָל סְבִי קִרְתָּא הֵהיא דְקָרִיבִין
 לְקַטִּילָא וְסַחֲוֹן יֵת גִּדְהוֹן עַל
 עֵגְלָתָא דְנִקְפָּתָא בְּנַחַלָּא:
 ז וְיִתִּיבֹון וַיִּמְרוֹן יִדְנָא לֹא אֲשַׁדּוּ
 יֵת דְמָא דְרִין וְעִינָנָא לֹא חִזָּאָה:
 ח כִּהֲנִיא וַיִּמְרוֹן כִּפּוּר לְעַמּוּךָ
 יִשְׂרָאֵל דִּי פִרְקָתָא יִי וְלֹא תִתֵּן
 חֹבֶת דָּם זַפִּי בְּגוֹ עַמּוּךָ יִשְׂרָאֵל
 וַיִּתְּכַפּוּר לְהוֹן עַל דְמָא: ט וְאַתָּה
 תְּפַלִּי אֲשַׁדִּי דָם זַפִּי מִבִּינְךָ אַרְי
 תַעֲבֹד דְכָשֶׁר דְגָדָם יִי: ס ס ס

נגידת בניר: ד ויחתון סבי קרתא
 ההיא ית עגלתא לנחלא ביר די
 לא אתפלח בה ולא יזרע
 וינקפון תמן ית עגלתא בנחלא:
 ה ויתקרבון כהני בני לוי ארי
 כהון יתרעי יי אלהך לשמשותה
 ולברכא בשמא דיי ועל מימרהון
 יהי כל דין וכל מכתש סגירו:
 ו וכל סבי קרתא ההיא דקריבין
 לקטילא וסחון ית גדיהון על
 עגלתא דנקפתא בנחלא:
 ז וייתבון וימרון ידנא לא אשדו
 ית דמא דרין ועיננא לא חזאה:
 ח כהניא וימרון כפור לעמוך
 ישראל די פרקתא יי ולא תתן
 חובת דם זפי בגו עמוך ישראל
 ויתכפור להון על דמא: ט ואתה
 תפלי אשדי דם זפי מבינך ארי
 תעבד דכשר דגדם יי: ס ס ס

כ"ז פסוקים, סל"א סימן.

רש"י

ופטרנוהו בלא מזונות ובלא לוייה. והפתינים
 אומרים: "כפר לעמך ישראל": (ח) ונכפר להם
 הדם. הפתוב מבשרם, שמשעשו בן כפר להם
 העון: (ט) ואתה תבער. (כתובות לו) מגיד שאם
 נמצא ההורג אחר שנתערפה העגלה, הרי זה הורג,
 והוא הישר בעיני ה':

חסלת פרשת שופטים

וצד, לידע איזו קרובה: (ד) אל־נחל איתן. קשה,
 שלא נעבד: וערפו. קוצץ ערפה בקופיץ. אמר
 הקדוש ברוך הוא: 'פתא עגלה בת שנתה שלא
 עשתה פרות ותערף במקום שאינו עושה פרות,
 לכפר על הריגתו של זה, שלא הניחיהו לעשות
 פרות': (ז) גדינו לא שפכה. וכי עלתה על לב
 שזקני בית דין שופכי דמים הם? אלא לא ראינוהו

בעת הגבהת הספר תורה ואמירת וזאת התורה - אין מנהגנו להראות באצבע. * מנהגנו: מגביה הספר תורה ולאחרי שמראה אותה לקהל חוזר ומניחה על הבימה וגוללה בעצמו. ואז יושב על הספסל ואחר כורך המפה (= חוגר באבנט ועוטף במעיל). * כשמגביהין הספר תורה להראות הכתב לעם, כל אדם ישתדל לקרב עצמו לבימה כדי שיוכל לקרא מה שכתוב בספר תורה בעת הגבהת הספר תורה, ויאמר:

וזאת התורה, אשר־שם משה לפני בני ישראל:

עין־חיים היא לפחזיקים בה, ותמכיה מאשר. דרכיה דרכי־נעם, וכל־נתיבותיה שלום. אךך ימים בימינה, בשמאלה עשר וכבוד. יהוה חפץ למען צדקו, יגדיל תורה ויאדיר:

מדויקים לגלול הספר תורה נגד התפר, שמקום התפר יהיה באמצע הספר תורה מבחוק. * האבנט חוגרים בתחילת שליש התחתון של הספר תורה. * לא יתחיל המפטיר להפטיר עד שיגמור הגולל לגלול הספר תורה, כדי שגם הגולל יוכל להבין ולשמוע ממנו, שחובה היא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה.

ברכת ההפטרה לפנייה

בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר בָּחַר בְּנַבְיָאִים טוֹבִים וְרָצָה בְּדַבְרֵיהֶם
הַנְּאֻמִּים בְּאֵמַת בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה הַבוֹחֵר בַּתּוֹרָה וּבַמִּשְׁה עֲבָדוֹ וּבִישְׂרָאֵל עַמּוֹ
וּבְנַבְיָאֵי הָאֵמַת וְצַדִּיק:

הפטרת שופטים בישעיה פרק נא

נא יב אֲנֹכִי אֲנֹכִי הוּא מְנַחֲמֶכֶם מִי־אֵת וְתִירָאִי מֵאֲנֹשׁ יָמוֹת וּמִבְּן־אָדָם חָצִיר יִנָּתֵן:
יג וְתִשְׁכַּח יְהוָה עֵשֶׂךָ נוֹטָה שָׁמַיִם וְיִסַּד אֶרֶץ וְתִפְחַד תְּמִיד כָּל־הַיּוֹם מִפְּנֵי חַמַּת הַמַּצִּיק
כְּאֲשֶׁר פּוֹגֵן לְהַשְׁחִית וְאֵיהָ חַמַּת הַמַּצִּיק: יד מִהַר צִעָה לְהַפְתִּיחַ וְלֹא־יָמוֹת לְשַׁחַת וְלֹא
יִחַסֵּר לַחֲמוֹ: טו וְאֲנֹכִי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ רַגַע הַיּוֹם וַיִּהְיוּ גִלְיוֹ יְהוָה צְבָאוֹת שְׁמוֹ: טז וְאֲשֶׁם
דְּבָרִי בְּפִיךָ וּבְצֶל יָדַי כְּפִיתִיךָ לְנֹטַע שָׁמַיִם וְלִיסַד אֶרֶץ וְלֹאֲמַר לְצִיּוֹן עֲמִי־אַתָּה:
יז הַתְּעוֹרְרִי הַתְּעוֹרְרִי קוּמִי יְרוּשָׁלַם אֲשֶׁר שָׁתִית מִיַּד יְהוָה אֶת־כּוֹס חַמָּתוֹ אֶת־קִפְעַת
כּוֹס הַתְּרַעֲלָה שָׁתִית מְצִית: יח אִין־מִנְהַל לָהּ מִכָּל־בָּנִים יִלְדָה וְאִין מַחֲזִיק בְּיָדָהּ
מִכָּל־בָּנִים גְּדֹלָה: יט שְׁתִּים הִנֵּה קָרָאתִיךָ מִי יָנוּד לָךְ הַשֹּׁד וְהַשֹּׁבֵר וְהַרְעֵב וְהַחֲרִב מִי
אֲנַחֲמֶךָ: כ בְּנִיךָ עֲלָפוּ שָׁכְבוּ בְּרֹאשׁ כָּל־חֻצוֹת פְּתוּא מִכְּמַר הַמְּלֵאִים חַמַּת־יְהוָה גִּעַרְתָּ
אֱלֹהֶיךָ: כא לָכֵן שָׁמְעִי־נָא זֹאת עֲנִיָה וּשְׁכַרְתָּ וְלֹא מִיּוֹן: כב כֹּה־אָמַר אֲדֹנָיִךְ יְהוָה וְאֱלֹהֶיךָ
יָרִיב עַמּוֹ הִנֵּה לִקְחֹתִי מִיָּדְךָ אֶת־כּוֹס הַתְּרַעֲלָה אֶת־קִפְעַת כּוֹס חַמָּתִי לֹא־תוֹסִיפִי
לְשִׁתוֹתָה עוֹד: כג וּשְׁמַתִּיךָ בְּיַד־מוֹנֶיךָ אֲשֶׁר־אָמְרוּ לְנַפְשֶׁךָ שְׁחִי וְנַעֲבְרָה וְתִשְׁיָמִי כְּאֶרֶץ
גִּוֹךְ וּכְחוּץ לְעֵבְרִים:

גב א עוֹרֵי עוֹרֵי לְבָשִׁי עוֹךְ צִיּוֹן לְבָשִׁי א בְּגָדֵי תַפְאֲרֹתֶיךָ יְרוּשָׁלַם עִיר הַקֹּדֶשׁ כִּי לֹא יוֹסִיף
יבֹא־כֶךָ עוֹד עָרֵל וְטָמֵא: ג הַתְּנַעֲרִי מֵעַפְרֵי קוּמִי שְׁבִי יְרוּשָׁלַם הַתְּפַתְחִי מוֹסְרֵי צוּאֲרֹךְ
שְׁבִיָה בַת־צִיּוֹן: ג כִּי־כֹה אָמַר יְהוָה חֲנָם נִמְכַּרְתֶּם וְלֹא בְכֶסֶף תִּגְאָלוּ: ד כִּי כֹה אָמַר אֲדֹנָי
יְהוָה מְצָרִים יִרְדֵּעֲמִי בְּרֹאשְׁנָה לְגוֹר שָׁם וְאֲשׁוּר בְּאֶפֶס עֲשָׂקוּ: ה וְעַתָּה מֵה־לִּי־כֹה
נְאֻם־יְהוָה כִּי־לָקַח עַמִּי חֲנָם מִשְׁלֹו יְהִילִלוּ נְאֻם־יְהוָה וְתִמִּיד כָּל־הַיּוֹם שְׁמִי מִנְּאֻן: ו לָכֵן
יִדַע עַמִּי שְׁמִי לָכֵן בַּיּוֹם הַהוּא כִּי־אֲנִי־הוּא הַמְדַבֵּר הַזֶּה: ז מֵה־נְאוֹו עַל־הַהָרִים רַגְלֵי
מִבְּשׂוֹר מִשְׁמִיעַ שָׁלוֹם מִבְּשׂוֹר טוֹב מִשְׁמִיעַ יְשׁוּעָה אָמַר לְצִיּוֹן מֶלֶךְ אֱלֹהֶיךָ: ח קוֹל צִפְיֹךְ

נִשְׂאוּ קוֹל יַחֲדוֹ יִרְנְנוּ כִּי עֵין בְּעֵין יִרְאוּ בְּשׁוּב יְהוָה צִיּוֹן: ט פְּצַחוּ רִנְנוּ יַחֲדוֹ חֲרָבוֹת
 יְרוּשָׁלַיִם כִּי־נָחַם יְהוָה עַמּוֹ גָּאֵל יְרוּשָׁלַיִם: י חֲשַׁף יְהוָה אֶת־זְרוּעַ קִדְשׁוֹ לְעֵינֵי כָל־הַגּוֹיִם
 וַרְאוּ כָל־אֲפְסֵי־אֶרֶץ אֶת יְשׁוּעַת אֱלֹהֵינוּ: יא סוּרוּ סוּרוּ צְאוּ מִשָּׁם טָמֵא אֶל־תִּנְעֻוּ צְאוּ
 מִתּוֹכָהּ הִפְרוּ גִשְׁאֵי כְלֵי יְהוָה: יב כִּי לֹא בַחֲפוּזִין תֵּצְאוּ וּבְמִנוּסָה לֹא תֵלְכוּן כִּי־הִלְךְ
 לִפְנֵיכֶם יְהוָה וּמֵאִסְפְּכֶם אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל:

לאחר שמסיים ההפטרה יאמר המפטיר ברכות אלו

בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה, אֱלֹהֵינוּ מְלֶךְ הָעוֹלָם, צוּר כָּל הָעוֹלָמִים, צַדִּיק בְּכָל
 הַדּוֹרוֹת, הָאֵל הַנְּאֻמָּן הָאוֹמֵר וְעוֹשֶׂה, הַמְדַבֵּר וּמְקַיֵּם, שְׁכַל דְּבָרָיו
 אֱמֶת וְצֶדֶק:

נְאֻמָּן, אַתָּה הוּא יְהוָה אֱלֹהֵינוּ וְנְאֻמָּנִים דְּבָרֶיךָ, וְדָבַר אֶחָד מִדְּבָרֶיךָ אַחֲזוּר
 לֹא יָשׁוּב רִיקָם, כִּי אֵל מְלֶךְ נְאֻמָּן וְרַחֲמָן אַתָּה. בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה,
 הָאֵל הַנְּאֻמָּן בְּכָל דְּבָרָיו:

רַחֵם, עַל צִיּוֹן כִּי הִיא בֵּית חַיֵּינוּ, וְלַעֲלוּבַת נַפְשׁ תּוֹשִׁיעַ וּתְשַׂמַּח בְּמַהֲרָה
 בְּיָמֵינוּ. בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה. מְשַׂמַּח צִיּוֹן בְּבִנְיָהּ:

שְׂמַחְנוּ, יְהוָה אֱלֹהֵינוּ, בְּאֵלֵיהוּ הַנְּבִיא עֲבָדֶךָ, וּבְמַלְכוּת בֵּית דָּוִד מְשִׁיחֶךָ,
 בְּמַהֲרָה יָבֹוא וַיַּגֵּל לְבָנוּ, עַל כִּסְאוֹ לֹא יֵשֵׁב זָר, וְלֹא יִנְחְלוּ עוֹד
 אַחֲרֵים אֶת כְּבוֹדוֹ. כִּי בְשֵׁם קִדְשְׁךָ נִשְׁבַּעְתָּ לוֹ, שְׁלֹא יִכְבֶּה גֵרוֹ לְעוֹלָם וָעֶד:
 בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה, מְגַן דָּוִד:

עַל הַתּוֹרָה, וְעַל הָעֲבוּדָה וְעַל הַנְּבִיאִים וְעַל יוֹם הַשַּׁבָּת הַזֶּה, שְׁנַתְּתָ לָנוּ
 יְהוָה אֱלֹהֵינוּ לְקַדְשָׁהּ וְלִמְנוּחָהּ, לְכָבוֹד וּלְתַפְאֲרָתָהּ. עַל הַכֹּל, יְהוָה
 אֱלֹהֵינוּ אֲנַחְנוּ מוֹדִים לָךְ, וּמְבָרְכִים אוֹתְךָ. יִתְבָּרַךְ שְׁמֶךָ בְּפִי כָל חַי תָּמִיד
 לְעוֹלָם וָעֶד: בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה, מְקַדֵּשׁ הַשַּׁבָּת:

תפלת הדרך

צריך לאומרה כשהחזיק בדרך חוץ לעיר ביום ראשון כשנוסע מביתו, וטוב לומר מעומד אם אפשר בקל. ובשאר הימים שמתעכב בדרך עד שובו לביתו יאמר אותה בכל בוקר אפילו במלון ויחתום ברוך אתה שומע תפלה בלי הזכרת שם:

יְהי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יי אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שְׁתוּלִיכֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתַצְעִידֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתַדְרִיכֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתַסְמְכֵנוּ לְשָׁלוֹם, וְתַגִּיעֵנוּ לְמַחֲזוֹ הַפְּצֵנוּ לְחַיִּים וְלְשִׂמְחָה וְלְשָׁלוֹם, (ואם דעתו לחזור מיד אומר וְתַחֲזִירֵנוּ לְשָׁלוֹם), וְתַצִּילֵנוּ מִכָּף כָּל־אֹיֵב וְאֹרֵב וְלִסְטִים וְחַיּוֹת רָעוֹת בְּדֶרֶךְ וּמִכָּל־פְּרוּעָנוּת הַמְתַּרְגְּשׁוֹת וּבָאוֹת לְעוֹלָם. וְתַשְׁלַח בְּרָכָה בְּכָל־מַעֲשֵׂה יָדֵינוּ, וְתַתְּנֵנוּ לֶחֶן וְלַחֲסֵד וְלִרְחֻמִּים בְּעֵינֶיךָ וּבְעֵינֵי כָל־רוֹאֵינוּ, וְתַגְמִלְנוּ חֲסֵדִים טוֹבִים וְתַשְׁמַע קוֹל תְּפִלָּתֵנוּ כִּי אַתָּה שׁוֹמֵעַ תְּפִלָּת כָּל־פֶּה: בְּרוּךְ אַתָּה יי, שׁוֹמֵעַ תְּפִלָּה:

לזכות

לוי שי' הלוי בן חנה

וזוגתו **שרח (אולגה) בת תמר**

ויוצאי חלציהם

צבי' ובעלה דוד הלוי אליעזרוב

שלום הלוי וזוגתו אורלי

רות ובעלה אפרים הלוי יליזרוב

זבולון הלוי וזוגתו רות

חגית, שמעי' הלוי, אילת, יהושע הלוי ואור אבנר הלוי שיחיו

לבייב

ניתן להשיג שיחות קודש ומאמרי דא"ח אלו

FAX: (972) 3 9606108

ת.ד. 373 כפר חב"ד 72915 ישראל - P.O.B 373 Kfar Chabad 72915 Israel

E-mail: orhachas@netvision.net.il

Internet: www.otzar770.com * www.lahak.org

הערות ותיקונים ניתן לשלוח ל:

E-mail: chazak@zahav.net.il 08-8502772 פקס